
EX LIBRIS C. VAN HULTHEM
SOC. REG. AGRICULT. ET BOTAN. GAND. PRAESIDIS

CURTII SPRENGEL

HISTORIA REI HERBARIAE

TOMUS I.

AMSTELDAMI
SUMTIBUS TABERNAE LIBRARIAE ET ARTIUM.
1807.

VIRO

CUM MUNERIS SPLENDORE TUM ANIMI VIRTUTIBUS

EXIMIO,

CAROLO FRIDER. BEYMIO,

REGIS OPTIMI AMICO,

BONARUM ARTIUM PATRONO,

VENERATIONIS ET GRATITUDINIS

MONUMENTUM HOCCE

PIA MENTE

PONIT

AUCTOR.

Rei herbariae fata conſcribere adgredior, impeditum opus et facundiae minime capax: praeſertim cum me natura in mediocribus eſſe voluit hominibus, quibus facultates largita eſt colligendi, obſervandi; inveniendi vero fere negavit. Intempeſtivae tamen modeſtiae notam ſubirem, ſi nequaquam me idoneum iudicarem, qui haec ſtudia tractem: ad quae natura ipſa et voluntate ferri me ab ineunte adoleſcentia ſenſi, in quibus etiam vitae tabernacula ponere decrevi, ut, praeſentis aevi pertaeſus, in antiquo mundo vivere poſſem. Ex quo enim iuvenis eſſe coepi, aeſtates fere omnes in inveſtiganda plantarum natura, hyemum otia in tractandis me-

*

ditate cogitateque veterum ſcriptis conſumſi. Quo interius hanc doctrinae partem hiſtoricam cognovi, quo magis auctae ſunt eorum, quae collegeram, explicaveram, notaveram, divitiae, eo magis ſenſi, opus mihi eſſe otio diuturno et vacuo, ut digererem collecta, excerpta iudicarem, tractata retractarem, eoque modo princeps meum ac palmarium opus mihi proponerem, quo nomini meo commendationem et apud exteros quaererem, quodque meae aetati ita probarem, ut ne ſerae quidem poſteritatis iudicium extimeſcerem. Otium id ab omni interpellatione vacuum, quod liberam animi cogitationem et diligentiam cogitandi efficeret, conceſſit tandem belli ſors et gratia victoris. Itaque Chaerephontis Socratici illius, σφοδρoῦ ἐφ' ὅ, τι ὁρμήσειε, *ſimilem me videri ſtudui, omnesque intendi nervos, ut dignum opus ederem et probabiliter fungerer hac ſcriptione.*

Qualem autem tractandi ſcribendique rationem ſequutus fuerim, brevibus indicare

libet. Facile intellexi, prouti scriptores, qui post Ciceronem aut Hippocratem fuerunt, nemo intelligere potest, nisi qui veteres illos in numerato habeat, ita omnem plantarum, a scriptoribus seriorum saeculorum memoratarum, cognitionem a Theophrasto et Dioscoride proficisci debere. Itaque acriori indies Theophrasti studio incitabar, ut eum per duas fere hyemes de manibus non deponerem. Conferendae etiam erant Theophrasti et Dioscoridis plantae cum serioribus omnibus, ut appareret, quis alterum sequutus sit, quid ab eo habeat ac retinuerit, sive omiserit, sive addiderit, quomodo alter ex altero supplendus, interpretandus, corrigendus sit. Id adsiduum studium eo valuit, ut tandem clariora multa maioribus meis viderem, melius veterum plantas explicarem, vestigia prima plurimarum detegerem, loca obscura multa dilucidarem idque praestarem, quod ab auctore probabiliter in his studiis versato posci posset. Summum etiam in synonymis dili-

gentissime tractandis studium collocavi, quod ut prospere cesserit atque in utilitatem rei herbariae, magnopere cupio.

Luxum literarium, quem iuvenis amavi, iam sperno: loreolam enim nolo in mustaceo quaerere: memoravi sola scriptorum loca, quae fere classica sunt. Namque alioquin voluminum plurium seriem edere debuissem, lectoribusque farraginem molestam obtulissem. Id maxime in historia plantarum biblica vitare studui, utpote quae tot tamque variis modis tractata fuit, ut bibliothecam fere integram libri de ea conscripti constituant.

Plantae a scriptoribus classicis, Herodoto, Diodoro, Strabone, Theocrito, memoratae passim memorantur. Neque enim hi scriptores propria sibi capita postulare poterant, nisi plantarum adeo insignem copiam tractassent, ac e. g. Virgilius.

Sibthorpii floram graecam, tamdiu exspectatam, tandem accepi, in usuque huius

libri converti, quotquot in primo fasciculo continentur plantarum illustrationes. Neque tamen omnem eo labore tolli difficultatem intellexi: plures enim plantas cum veteribus absque ulla ratione componit, alias valde dubias, oppositis temere synonymis, haudquaquam indubias linquit: ut σισυριγχίου, λογχίτιδες exempla docent. Interea haud inficior, plurimis plantis lucem foenerari insignem, insigniorem etiam exspectari posse, si totius operis pretiosissimi ambitus in lucem prodierit.

Arabum flora novam lucem ex itinere accipiet, quod in transoxanam et bactrianam provinciam Ruthenorum imperatoris iussu suscipitur.

Cum typis hic liber exprimeretur, equidem, cui rerum publicarum cura demandata erat, iter suscipere debui, quod, quominus ipse impressioni invigilarem, impedivit. Unde sphalmata plura superfuerunt, quae ad calcem operis indicavi.

Gratias ago sinceerrimas iis omnibus, qui me in hac historia conscribenda adiuvarunt; maxime vero amico venerabili Leyssero; *collegis amicissimis,* Schradero *Göttingensi,* Schwägrichenio *Lipsiensi,* Weigelio *Dresdensi,* Schrankio *Landshutensi,* Vogelio *Altorfino,* Bonato *Patavino; bibliothecariis denique meritissimis,* Biestero *Berolinensi et* Reussio *Göttingensi. Qui viri, ut officia sua et studia non male collocata existiment, magnopere cupio ac opto.*

* * *

Non desunt plantae, quarum prima vestigia sero inveni. Vulgares autem in iis adiungam,

Apud Hermolaum Barbarum *prima fit mentio* Crucialis, *quae* Valantia *est* Cruciata.

Apud Brunfelsium *obveniunt: Salvia pratensis* (agrestis): *officinalis* (maior.). . . *Scabiosa Succisa* (Morsus diaboli.). . . *Galium*

Mollugo . . . *Plantago lanceolata*. . . *Mespilus germanica*. . . *Potentilla Anserina*. . . *Anemone Hepatica*. . . *Nepeta Cataria* (Mentha non odorifera). . . *Melampyrum arvense* (Trifolium maius). . . *Scrofularia nodosa* . . *Spartium scoparium* (Genista).

Apud Tragum: *Circaea lutetiana* (Lappa sylv.). . . *Campanula Trachelium* (Uvularia maior). . . *Lonicera Xylosteum* (Halimus). *Phyteuma spicatum* (Rapunculum sylvestre). . . *Rhamnus catharticus*. . . *Chenopodium rubrum* (Blitum IV.). *Chen. olidum* (Atriplex canina). *Chen. polyspermum* (Blitum III.). . . *Phellandrium aquaticum* (Ligisticum sylvestre). *Angelica sylvestris*. *Rumex aquaticus* (palustris). . . *Acer campestre*. . . *Vaccinium Vitis idaea* (Myrtillus exiguus). . . *Erica vulgaris*. . . *Daphne Mezereum* (Daphnoides). . . *Sedum acre* (Portulaca tertia). . . *Potentilla rupestris* (Fragaria IV.), *argentea* (Pentaphyllum exiguum), *verna* (Quinquefolium I.). . . *Ranunculus*

aquatilis (Alga prima). . . *Stachys sylvatica* (Heraclea). . . *Helleborus foetidus* (Pedicularia foetida III.). . . *Melampyrum nemorosum* (Parietaria Lipsensium). . . *Genista germanica* (Genistella). . . *Ervum hirsutum* (Vicia minima). . . *Sonchus arvensis* (Intybus sylvestris II.). . . *Tragopogon pratensis* (Barbula hirci). . . *Bidens tripartita* (Verbena supina).

Apud Matthiolum: *Campanula persicifolia* (Phyteuma 827.). . . *Rhamnus Frangula* (875.). . . *Chenopodium glaucum* (Atriplex sylv. II. 362.). . . *Statice Limonium* (696.). . . *Vaccinium Myrtillus* (196.).

Apud Valer. Cordum: *Rumex sanguineus*, *obtusifolius*. . . *Polygonum amphibium* (Phyllitis lacustris.). . . *Ranunculus repens* (VIII.).

Apud Thalium: *Rumex crispus* (minor 102.). . . *Ranunculus Lingua* (πλατύφυλλος 100.), *fluviatilis* (Myriophylli spec. coliculis fluitantibus.). . . *Lamium amplexicaule*

(Marrubium χαμαίπιτυς 76.). . . *Galeopsis Ladanum* (Sideriti I. congener II. 103.). . . *Melampyrum sylvaticum* (79. ore hiante.). . . *Turritis glabra* (Brassica sylvestris longifolia 16.). . . *Genista pilosa* (minoris species 55.). . . *Lathyrus pratensis* (sylvestris floribus luteis 74.).

Apud Dodonaeum: *Salicornia herbacea* (82.). . . *Campanula rapunculoides* (Cervicaria IV. 163.). . . *Iasione montana* (Scabiosa minor 122.). . . *Chenopodium maritimum* (Kali album 81.). . . *Spergula arvensis* (537.). *Thalictrum flavum* (maius III. 58.), *aquilegifolium* (IV. ib.). . . *Helleborus hyemalis* (Aconitum luteum minus 440.). . . *Hieracium umbellatum* (I. 638.). . . *Veratrum nigrum* (383.).

Apud Lobelium: *Agrostis Spica venti* (ic. I, 3.). *Polypodium lycopodioides* (Viscum indicum adv. 452.).

Apud Clusium: *Melica nutans* (hist. II. 219.). . . *Rumex alpinus* (Lapathum foliis am-

plis 2, 69.)... *Limoſella aquatica* (Plantago aquatica minima 2, 110.)... *Vicia Cracca* (ſylv. n. 2, 235.).

Apud COLUMNAM: *Iungermannia epiphylla et Targionia hypophylla* (ecphr. 1. 332. 333.).

Apud Io. BAUHINUM: *Scirpus lacuſtris* (Iuncus maximus holoſchoenus hiſt. 2, 522.), *maritimus* (Gramen cyperoides 2, 495.), *ſylvaticus* (Cyperus gramineus 2, 504.)... *Holoſteum umbellatum* (Caryophyllus arvenſis 3, 364.)... *Galium uliginoſum* (Rubia quaedam minor 3, 716.)... *Plantago ſerpentina Vill.* (Coronopus Maſſiliotum 3, 510.)... *Aiuga genevenſis* (Conſolida media 3, 432.), *alpina* (Conſolida alpina ib.).

CONSPECTUS.

Liber I. Prima rei herbariae rudimenta.

Liber II. Rei herbariae incrementa.

Liber III. Rei herbariae decrementum.

Lib. IV. Rei herbariae post renatas literas instauratio.

REI HERBARIAE

HISTORIA.

LIBER I.

PRIMA
REI HERBARIAE RUDIMENTA.

In duas naturaliter disciplinas rei herbariae ſcientia diducitur: quarum altera complectitur formarum variarum differentias, ſpecierum generumque distributionem ſyſtematisque cognitionem, altera vero verſatur in plantarum fabrica exponenda partiumque uſu inveſtigando. Illa, hiſtoriae naturalis pars; haec potiſſimum ad phyſiologiam refertur.

Quodſi in utriusque disciplinae hiſtoriam inquirimus, aetate prior phyſiologia plantarum neceſſario eſſe debet. Priſtinum enim hominum genus vel patriae terrae hactenus adhaeſit, ut remotarum regionum natura ac corpora naturalia eos plane laterent; vel, dum pervagarentur etiam alias terras, vitae tamen ſuſtentandae ac quotidianorum ſolummodo emolumentorum curam habuerunt. Gentes eae αὐτόχθονες fructus ſine dubio horaeos ſylvarum camporumque paſcuorum gramina cognoverunt, quum victum praeberent quotidianum. Ea vero cognitio, e ſolo adſpectu proficiſcens, notas haudquaquam characteriſticas complectebatur, neque unquam disciplina tradi poterat.

Communis ea intelligentia ad solum usum quotidianum intenta ad scientiae dignitatem evehi nequaquam poterat, nisi liberalior naturae adspectu meditationi ansam praeberet. Quod nostris demum temporibus factum est, quum rei herbariae disciplina, a vili illo quotidiani usus respectu libera, maiori studio agitari coepit et nobiliori.

Neque reticenda est alia caussa impediti apud priscas gentes huius studii, mirabilium nimirum amor, quo irretitos videmus homines literarum rudes atque ab animi cultu alienos. Capitur omnis infantia generis humani adeo miraculorum studio, ut nusquam caussas naturales, sed divinam ubique efficaciam, nexum nusquam naturae operam, sed mira ubique quaerat ac incredibilia. Mutationes specierum, ortus plantarum ex animalibus, animalis ipsa vegetabilium indoles infantili humani generis aetate creduntur et defenduntur.

Historicam plantarum cognitionem aetate antecellere physiologia necessario debet. Protinus enim ut in caussas rerum naturalium inquiri coepisset, plantarum etiam, hominibus quotidie obviarum, ortus hominum mentes excitavit. Ortum autem vegetabilium earumque naturam infantilis illa aetas, comparatis semper animalibus, ex iisdem fere fontibus deduxit. Inertia enim humano generi eo carior, quo rudius est: inexplicabilia fugit faciliorem ubique expositionem in viribus divinis

et animatis petit, quas mythologia iam ſuppeditat; abhorret autem ab operoſa illa et difficillima ſingularum rerum inquiſitione, e qua verum proficiſcitur ratiocinium. Inde exponendus eſt arctiſſimus ille nexus mythicae theogoniae et phyſiologiae, quam priſcum philoſophorum genus protulit.

Ante autem, quam haec ulterius perveſtigemus, neceſſarium arbitramur in antiquiſſimis literarum et artium monumentis plantarum veſtigia perſequi, ut eo melius pateat, quantus fuerit antiquarum cognitionum ambitus, ac quales inprimis plantae ab antiquitate fuerint aeſtimatae. Omne quidem id disputationis genus difficultates plurimas habet, tum quod remotiſſima illa tempora ſunt, tum quod regiones eae, quas priſca mortalium gens incolebat, haud ſatis etiamnum perveſtigatae ſunt, tum denique, quod plantae ab auctoribus antiquiſſimis obiter duntaxat et quaſi aliud agatur, nominari ſolent. Regiones orientales, quas generis humani vocaveris incunabula, a *Rauwolfio*, *Belonio*, *Buxbaumio*, *Tourneſortio*, *Haſſelquiſtio*, *Forskoleo*, *Billarderio* et *Sibthorpio* peragratae, plantarum feraciſſimae, plurium videntur ſaeculorum labores requirere, priusquam tota antiquitas ſufficienter illuſtrata fuerit.

Ol. Celſii et *Claud. Salmaſii* ſtudia, digniſſima quidem, non poſſunt tamen non deſiderium excitare ulteriorum inquiſitionum.

CAP. I.

FLORA BIBLICA.

Tum *Wettii* tum *Vateri* nuperrimis disputationibus antiquiſſima aetas variorum capitum biblicorum tantum abeſt ut penitus negetur, ut potius adfirmari etiamnum debeat, Moſaicorum librorum nonnulla loca aetate omnino priora ceteris omnibus humani generis monumentis eſſe: licet adſperſa ſint plurima e ſeriore, praeſertim regum Iſraeliticorum aetate.

Gens, cuius antiquiſſima literarum monumenta hic percontamur, e Perſide orientali, ſ. Arachoſia (quae ab oriente Candaharam contingit, ſeptentrionali ſui parte Bactrianae contermina) aut Caſchmirae vallibus, ut *Herdero* placuit et *Hartmanno*, in Meſopotamiam, dein in Palaeſtinam migravit, unde in Aegyptum ducta, ſaeculis quinque elapſis demum Palaeſtinam iterum habitavit. Sub potentiſſimo eius gentis rege, Salomone, vicinae Tyri exemplo incitatum commerciorum et navigationum ſtudium effloruit, ut naves Salomonis cum tyricis oras maris rubri et perſici ſinus ipſasque maris indici inſulas appellerent. Ex eo inde tempore plantarum et aromatum, quae in India orientali proveniunt, cognitio ad eam gentem transivit. Quum tandem fato acciderit, ut regnum Iſraeliticum a Mediae, Babyloniae et Aſſy-

riae regibus everteretur, captivaeque tribus in contumelioso exilio per ducentos fere annos degere deberent, divitiarum, quas India fert et Persia, cognitionem haurire facile potuerunt.

Sequentem libet indicem plantarum biblicarum exhibere, qui, systema Linnaeanum sequens, probabilibus ut plurimum coniecturis nititur.

Olea europaea (זַיִת) ex antiquissimis est, quae in diluvio Noae iam memoratur (*Genes.* 8, 11.) Eius feracitas ac optimus proventus in terra promissionis maxime celebratur (*Deut.* 6, 11. 28, 40.). Id *Theophrasti* (*hist.* 1, 18.) testimonio confirmatur, qui oleam maxime syriacam praedicat.

Crocus sativus (כַּרְכֹּם) per totum Orientem sponte crescens, ob odorem (*Cant.* 4, 14.) suavem laudatur, sicut et Homeridae eum (*hymn. in Pan.* 25.) cum hyacintho simul nominant.

Cyperus Papyrus (גֹּמֶא) in limo Nili et Euphratis proveniens, saepius laudatur in pristinis iis libris. Bildadus apud Iobem (8, 11.) quaerit, possitne Papyrus crescere absque limo? Et obscuro illo loco (*Esai.* 18, 2.) navigia e papyro fabricata citantur, quorum antiqui omnes, maxime *Theophrastus* (*hist.* 4, 9.) meminerunt.

Arundo vulgaris, modo אָחוּ modo קָנֶה dicta, haud facile determinatur. Complectitur autem gramina et cyperoideas, quae in Nilo, mari rubro et Syriae fluminibus crescunt: nimirum *Cyperum*

niloticum, *longum* et *fastigiatum*; *Scirpum articulatum* et *maritimum*; *Arundinem Donacem*; *Saccharum cylindricum* *Vahl.*, *biflorum* *Forsk.*, *Andropogonem arundinaceum* *Schrad.*, *annulatum* *Forsk.*

Andropogon Nardus (נֵרְדְּ) gramen radice fragrantiſſima, cuius folummodo *Cant.* 1, 14. 4, 13. mentio fit. *Ionesius* quidem (*Transact. of the soc. of Bengal*, 2. p. 405.) probare ſtudet, *Valerianae Spicae* *Vahl.* radicem Nardum veterum exhibere. Perperam autem id fieri, patet e *Dioscoridis* (1, 6.) *Avicennae* (*lib.* 2, 225.) maxime vero ex *Abu'l Fadli* (*Celſ. hierob.* 2, 3.) deſcriptione, qui gramen eſſe Nardum, diſerte aiunt. Copioſiſſime autem provenit ea planta in Gedroſiae provincia, hodie Mekran dicta, quae Indico oceano contermina, a ſeptentrione Turan contingit: ubi Alexandri exercitus tanta abundantia eam deprehendi, ut pedibus calcata aërem fragrantia impleret (*Arrian. exped. Alex.* 6, 22.). Naves punicae, *Arriano* eodem teſte, inde Nardum advehebant, quo factum eſt, ut et Salomonis tempore gens Iſraëlitica eam obtineret.

Frumentorum ſpecies, in ſ. ſcriptis obvia, ſunt *Hordeum vulgare* (שְׂעוֹרָה), antiquiſſimum frumentum (*Plin.* 18, 7.), quod ſponte ſua creſcere ad flumen Araxen (Kur) in Phaetacarania (Georgiae parte orientali) teſtatur *Moſes Cho-*

renenſis (*geogr. p.* 360.) Hordeum nudum ſponte naſci in Balaſcham, provincia Indiae maxime boreali *Marcus Paulus ſaec. XIII.* vidit. (*Ramuſio viaggi* 2. *f.* 10. *a.*)

Triticum aeſtivum ſ. hybernum, (חִטָּה) quod laetiſſime et abundantiſſime in terra promiſſionis (*Deuter.* 8, 8.) proveniebat. Id ſine dubio ex India priſtini Ebraei. In Muſicani enim regione ſponte ſua creſcere teſtatur *Strabo* (15. *p.*1017.). *Andreas Michaux* Triticum Speltam ſpontaneum invenit anno 1782 in Perſiae provincia Hamadan (*Lamarck. encyclopéd. méth.* 2, 560.).

Triticum Spelta (כֻּסֶּמֶת), quod ſerotinum frumentum (*Exod.* 9, 32.) vocatur et *Sorghum vulgare Perſ.* (דֹּחַן), quod peculiarem *Forskoleus* ſpeciem credidit, *Holcus Dochna* dictam. Et noſtrorum temporum Arabes دخن Sorghum appellant (*Celſ.* 1, 455.).

Ficus Carica (תְּאֵנָה) ex vulgaribus arboribus fructiferis earum terrarum, quas gens Iſraëlitica incoluit.

Ficus Sycomorus (שִׁקְמִים) in Aegypti et Palaeſtinae convallibus et paſcuis frequentiſſima. Cedrorum (ארזים) tantam copiam procreaſſe Salomo dicitur (2 *Reg.* 10, 27.) quanta Sycomororum ſit in convallibus. Tanquam materiem viliorem ligno cedrino *Eſaias* (9, 10.) Sycomoros memorat: unde, quanto in errore verſatur *Sick*-

lerus (Gesch. der Obstcultur, 117.*)* Moros habens eos Sycomoros, patet. De Sycomoro vid. *Warnekrosii collectanea in Repertor. für bibl. Lit.* 11, 7. 12, 3.

Solanum insanum (חֵדֶק) citatur *Mich.* 7, 4. et *Proverb.* 15, 19., quod spinis horridum sit. Vocatur autem pari nomine arabico (حدق) frutex, in Phoenicia abundans, qui Melongenae satis similis sit (*Abu'l Fadli* apud *Cels.* 2. *p.* 41. 42.).

Zizyphus vulgaris (נַעֲצוּץ) per totam Syriam abundans, velut vulgaris vepres Pinui Cembrae opponitur (*Es.* 55, 13.).

Zizyphus Paliurus (חָרוּל) in arvis sterilibus crescens, (*Prov.* 24, 31.) unde et *Theophrastus* (*hist.* 3, 17.) cum Rubo componit, et *Virgilius* (*ecl.* 5, 38.) dicit:

Pro molli viola, pro purpurea narcisso
Carduus et spinis surgit paliurus acutis.

Vitis vinifera (גֶּפֶן) sponte in Armenia et Georgia crescens, ubi *Chardinus*, *Tournefortius* et *Güldenstädtius* colles propemodum omnes ea obsitos invenerunt. (*Cf. Annales horticulturae, quas sub titulo Gartenzeitung edidi, vol.* 3. *p.* 191.) Ibi et coluit Noa primus: provenit etiam per Syriam et Aegyptum inferiorem.

Nerium Oleandrum esse arborem illam, de

qua *Davides* (*pſ.* 1, 3.) canit, ad rivos plantatam ſemper virere, arbitratur *Haſſelquiſtius* (*it. Palaeſt.* 226.) qui frequentiſſimam eam invenit.

Bubon gummiferum exhibet Galbanum, (חֶלְבְּנָה) quod (*Exod.* 30, 34.) inter ſuffimenta citatur. Ex Abyſſinia, ubi ſponte provenit planta, Gummi-reſina haec Nilo provehitur.

Cuminum Cyminum (כַּמֹּן) in Palaeſtina cultum (*Eſ.* 28, 25.).

Coriandrum ſativum (גַּד) cuius ſemina rotunda cum Manna comparantur (*Exod.* 16, 31.). Optimum ex Aegypto venire *Plinius* (20, 20.) teſtatur: ubi et hodienum colitur. (*Forsk. flor. aegypt. p. LXIV.*)

Linum uſitatiſſimum (פִּשְׁתָּה) ex antiquiſſimis iode temporibus in Aegypto colebatur (*Exod.* 9, 31.).

Lilium candidum (שׁוֹשַׁנָּה) ſunt amoeni convallium flores (*Cant.* 2, 1.). *Plinius* (21, 5.) Palaeſtinae vallem, Phaſelida nominat, tanquam liliorum feraciſſimam. Artifex tyrius, quem Salomo iuſſit templum exſtruere, columnarum templi apicibus formam liliorum dedit.

Narciſſus orientalis ſ. calathinus ſ. Ionquilla (חֲבַצֶּלֶת) intelliguntur (*Cant.* 2, 1.) iuxta ſententiam interpretum antiquorum Chaldaici et Arabici. Abundavit autem iis floribus Palaeſtina.

Acorus Calamus, var. indica eſt קְנֵה הַטּוֹב

(Ierem. 6, 20.*)*, quam e remotiſſimis regionibus apportabant. In Guzurate et Goa provenire et coli, auctor eſt *Garcias (arom. c.* 32., apud *Cluſ. exot. p.* 200.*)*.

Allium aſcalonicum (שׁוּמִים) } *Num.* 11, 12.
— *Cepa* (בְּצָלִים)
— *Porrum* (חָצִיר)

Diospyros Ebenum (הָבְנִים). Inter mercimonia, tyriis navigiis apportata ex inſulis *(Ezech.* 27, 15.*)* lignum ebeni citatur. Creſcit autem ea arbor in Ceylonae ſylvis: quam inſulam tyriae naves attigerunt.

Amyris gileadenſis (בָּכָא 2 *Sam.* 5, 23.) ad explicationem ſaltem, quam *Abu'l Fadli (Celſ.* 1, *p.* 339.*)* exhibet. Balſamum ipſum, ex hoc frutice ſtillans בֶּשֶׂם dicitur *(Exod.* 30, 23.*)*.

Amyris Kafal (Forsk. p. 80.*)* eſt arbor turifera, quae לְבֹנָה largitur. Creſcit in Arabia. Exhibuit iconem mancam *I. Bauh. hiſt.* 1, 303. Exemplar arboris turiferae, quod *Adanſonius* apportavit, examinatum fuit a *Lamarkio (encycl.* 2, 626.).

Lawſonia inermis (כֹּפֶר). Flores racemoſi fragrantes *Cant.* 1, 14. laudantur. Eſt *κύπρος Dioſc.* 1, 125. *Cf. Belon. obſ.* 2, 74.

Laurus Caſſia (קִדָּה et קְצִיעוֹת *Exod.* 30, 24. *Pſ.* 45, 9.) ob ſuavitatem odoris celebratur. Ar-

bor in Ceylona crescens corticem largitur, quam tyriae naves advehebant.

Laurus Cinnamomum (קִנָּמוֹן *Exod.* 30, 23.). De Cassia et Cinnamomo antiquissima relatio apud *Herodot.* 3, 110. 111. Ibi avium ope semina propagari refertur, quod egregie confirmat nuperrimus testis *Thunbergius* (*resa* 4, 185.).

Fagonia arabica (דַּרְדַּר *Genes.* 3, 18.). Est tribulus ille, quibus ager, cui Iehova maledicebat, abundare debebat. *Forskoleo* teste (*flor. ar. p.* 88.) spinas fert longissimas verticillatas.

Amygdalus communis (שָׁקֵד) per totum Orientem vulgaris, saepius citatur in libris veteris testamenti. Quin et virgae, quas Iacobus ex arbore לוּז resecuit, ad antiquissimorum interpretum sententiam, ad amygdalum referuntur (*Genes.* 30, 37.).

Pyrus Cydonia (תַּפּוּחַ) et *Cant.* 2, 3. 5. 7, 8. et aliis locis ob fragrantiam laudantur. In Palaestina fat frequens arbor.

Punica Granatum (רִמּוֹן) in Palaestina (*Deut.* 8, 8.) et Aegypto (*Num.* 20, 5.) vulgaris, fructus fert colore pulcherrimos, quibuscum genae amasiae componuntur (*Cant.* 4, 3.) et e quibus vinum ipsum conficitur (*Cant.* 8, 2.). Labitur opinione *Sicklerus* (*l. c. p.* 119.) dum malum punicum pro persico malo habet. Iucundissimos certe fructus punicae esse, patet e testimoniis, quae

Bergius (*von Leckereyen, me interprete, tom.* 1, *p.* 255.) congeſſit. Perſica mala multo ſerius e Perſia in Aſiam minorem et Aegyptum migrarunt. Fallitur inſuper *Sicklerus*, dum eadem mala cum fructibus Cordiae Myxae ſ. περσαίας Aegyptiorum commutat.

Myrtus communis (הֲדַס).

Rubus ſanctus (סְנֶה *Deut.* 33, 16.), quem *Tournefortius* in Oriente invenit, in Arabiae monte Sinai ea copia creſcit, ut inde is nomen acquiſiverit.

Capparis ſpinoſa (אֹרֶן *Eſ.* 44, 14.). Eſt ſaltim inſignis inter hebraicum nomen et vocem arabicam أران conſenſus, quam poſteriorem *Abu'l Fadli* (*Celſ.* 1, *p.* 192.) ita exponit, ut ad nullam aliam facile plantam reſpicere poſſis.

Ciſtus creticus largitur Ladanum, (לֹט) quod Iſmaëlitae et Gilead cum balſamo provehebant (*Geneſ.* 37, 25.). De ladano hircorum id depaſcentium barbis inhaerente *Herodot.* 3, 112. *Plin.* 12, 17.

Corchorus olitorius (מַלּוּחַ *Iob.* 30, 4.) olus Arabum ſatis commune. *Cf. Abdollatif mem. Aegypt. p.* 8. *Alpin. de plant. Aeg. f.* 39. 40.

Nigella ſativa. (קֶצַח *Eſ.* 28, 25.) Rabbini eam vocem ſic explicant, et hodienum Nigellae ſemina in Oriente pro condimentis ciborum habent.

Thymbra ſpicata ſine dubio Hyſſopus eſt Salomo-

nis. Namque Arabs Iſaac ebnen Amram وفا ; ſuum ad Hieroſolymas frequentiſſimum ita deſcribit, ut de hac ſpecie dubitationi fere nullus ſuperſit locus (*Bochart. hieroz.* 1, 674. ed. *Roſenmüller.*). *Haſſelquiſtius* exiſtimavit, *Gymnoſtomum truncatum* fuiſſe, quod is muſcus muros et rudera Hieroſolymitana habitet.

Bombax goſſypinum et *Goſſypium arboreum*, ex antiquis inde temporibus in Aegypto culta, lanam xylinam largiuntur, e qua pretioſam byſſum Aegyptii texuerunt (*Cf. Forſterum de byſſo veterum, Lond.* 1776. 8.). Duplici nomine, בַּד antiquo copioſe, בּוּץ recentiori ſemel *Paral.* 15, 23. ea byſſus citatur. Byſſum Ebraeorum flavam fuiſſe, teſtatur *Pauſanias* (5, 5.), *Herodotus* (3, 106.) easdem arbores deſcribit. Male fabuloſus *Philoſtratus* (*vit. Apollon.* 2, 20.) folia ſalicis ſimilia facit.

Pterocarpus ſantalinus exhibet lignum depraedicatum ſantalinum, (אַלְגֻּמִּים) quod tyriae naves e Ceylona apportabant. Nec poſtmodum id lignum in Palaeſtina unquam occurrebat (1 *Reg.* 10, 11.). *Koenigius* eam arborem primus in Ceylona et Indiae montibus detexit (*Linn. ſuppl. p.* 318. 319.).

Cicer Lens (עֲדָשִׁים).

Vicia Faba (פּוֹל).

Hedyſarum Alhagi (קִימוֹשׂ, קִמָּשׁוֹן). *Pro-*

verb. 24, 31. *Celſius*, auctoritate R. Melech fretus (*hierob.* 2, 207.) Urticam habet. Sed Rabbinus *Petachia*, ubi de montibus Ararat loquitur, hoc nomine manifeſto Hedyſarum Alhagi deſcribit (*itiner. ed. Wagenſeil. p.* 191. 192.).

Artemiſia iudaica ſ. *Abrotanum* (לַעֲנָה *Ierem.* 9, 15.).

Pinus Cedrus ſine dubio אֶרֶז eſt, cedrus Dei, altiſſima arbor, quam Ebraei cognoſcunt, materies optima. Regerit quidem *Celſius*, Salomonis iuſſu (2 *Paral.* 2, 18.) 80,000 hominum in montes abiiſſe ut ligna haec ſucciderent, noſtris vero temporibus pauciſſimas cedros in Libano ſupereſſe. At infirmatur ea obiectio, ſi obſervamus, *Vateri* et *Wettii* inquiſitionibus auctoritatem librorum Paralipomenorum ſatis labefactatam eſſe, neque numeros in iisdem obvios ad amuſſim intelligendos eſſe. Dein etiam fieri facile potuit, ut ante hos 3000 annos ſylvae cedrorum montes obtegerent, dum hodie paucae ſuperſunt.

Pinus Cembra (בְּרוֹשׁ) ab Eſaia cum cedro ob venuſtatem et altitudinem ſemper nominatur. Etiamnum frequens in Libano eſt.

Pinus Picea dicitur עֵץ הַשֶּׁמֶן ob terebinthinae copiam, quae inde elicitur.

Fagus Caſtanea forte תִּדְהָר et *Buxus ſempervirens* תְּאַשּׁוּר eſt, quas *Eſaias* (41, 19.) inter elegantes numerat arbores.

Iuglans regia femel (*Cant.* 6, 10.) nomine אגוז citatur.

Quercus Ilex (תִּרְזָה *Ef.* 44, 14.).

Quercus Efculus (אַלּוֹן *Ezech.* 44, 6.) in Bafanitica regione frequens, ad navigiorum materiem adhibita.

Cupreffus fempervirens dicitur גֹּפֶר fuiffe, quo Noa ad arcam conftruendam ufus fuit. Creditur ob levitatem commodiffimam materiem fuiffe.

* *Platanus orientalis* intelligitur ab antiquiffimis interpretibus fub עַרְמוֹן, quae *Ezech.* 31, 8. ob frondes venuftas laudatur.

Ricinus communis fine dubio eft קִיקָיוֹן, fub cuius umbra cubavit Ionas.

Cucumis Dudaim ob fragrantiam et bellam formam effe דּוּדָאִים Leae (*Genef.* 30.) videtur. Rabbini quidem cum fcriptoribus medii aevi plerisque *Atropam Mandragoram* effe arbitrantur. Quorum fententias expofuit *Hieron. Tragus p.* 891. 892. Neque tamen de hac radice dici poteft, vel fragrantem effe vel efui gratam.

Cucumeres Melones et *Chate* (אֲבַטִּחִים et קִשֻּׁאִים) anxie defiderarunt Ifraelitae in deferto (*Num.* 11, 5.). Utraque fpecies, *Forskoleo* et *Denonio* teftibus etiamnum frequenter in Aegypto colitur.

Cucumis prophetarum פַּקֻּעֹת (2 *Reg.* 4, 39.)

esse videntur: namque Colocynthides in Palaestina haudquaquam proveniunt.

Pistacia vera, cuius fructus בָּטְנִים nomine (*Genes.* 43.) tanquam Palaestinae peculiares Iacobus iubet in Aegyptum avehi.

Pistacia Terebinthus nominibus אֵל, אֵלָה et אֵלוֹן frequenter occurrit.

Pistacia Lentiscus mastichen largitur, quae צֳרִי dicta, cum pistaciis et balsamo nominatur.

Excoecaria Agallocha lignum aloës est, quod אֲהָלִים (*Num.* 24, 6.) dictum ob odoris suavitatem laudatur.

Salix babylonica s. *aegyptiaca* (עֲרָבִים).

Borassus flabelliformis s. Lontarus domestica Gärtn. largitur, teste Herberto de Iager apud *Kämpfer amoen. exot.* 668. *bdellium* בְּדֹלַח (*Genes.* 2, 13. *Num.* 11, 7.), quod in Paradiso terrestri fuit. Crescere autem hanc palmam in Arabia felici et Persiae litoribus australibus testatur praeter Kämpferum *Forskoleus flor. arab. p. CXXVI.*

Iuniperus Oxycedrus (רֹתֶם *Ioh.* 30, 4. 1 *Reg.* 19, 5.). Sed *Forskoleus* (*flor. arab.* 214.) huc trahit Genistae speciem, quam *Raetam* dicit, *Spartium* forte *angulatum*. Neque tamen altitudo ea est, ut sub umbra sedere quis possit.

Populus alba (לִבְנֶה)

Acacia vera s. *arabica Willd.* (שִׁטָּה) ob

materiem praestantissimam et olim et nunc etiam celebrata, nostris temporibus simili nomine سطة Arabibus dicitur.

Phoenix dactylifera (תָּמָר).

En floram biblicam, quatenus coniectura probabili plantarum nomina consequi possumus. Ditior omnino est Homericâ, haec tamen maiore certitudine definiri potest.

CAP. II.

FLORA HOMERICA.

Olea europaea. Binae varietates occurrunt: oleaster (φυλίη) et olea culta (ἐλαία *Od.* 5, 477.). In hortis Laërtis et Alcinoi haec laudatur. Euphorbum, Panthei filium formosum componit poëta cum olea, in agris humidis crescente et floribus albis onusta (*Il.* 17, 53.). Ad sinum Phorcyos Ithacensem olea erat umbrosa sacra (*Od.* 13, 102. 122.). Ulyssis thorus coniugalis e trunco oleae umbrosae constructus erat (*Od.* 23, 190.). Varia instrumenta ex oleae ligno fabrefacta erant: clava Cyclopis (*Od.* 9, 320.), trabes, qua Ulysses monstro oculum extorsit (*Od.* 9, 378.), securium denique manubria (*Od.* 5, 236. *Il.* 13, 612.).

Fraxinus excelsior (μελία) et nemoribus montosis provenit (*Il.* 16, 767. 13, 178.). E ligno lanceae et iacula sculpebantur (*Il.* 2, 543. 5, 666.),

quae ideo saepius τὰ μειλινὰ aut μελίαι appellantur: unde et bellicosi viri et fortes vocantur ἐϋμμελίαι (*Il.* 4, 47.).

Crocus sativus cum hyacintho et loto inter fragrantes flores numeratur, quibus Iupiter tellurem ornaverit (*Il.* 14, 347.). *Gladiolus communis* est is hyacinthus.

Scirporum species variae sub σχοίνῳ intelliguntur, qui fluviorum ripas vestit (*Od.* 5, 463.).

Cyperus forte *mucronatus* aut *longus*, in Italia et Graecia frequentes sunt κύπειρον Homericum, quod perperam a *Vossio* ad Galangam refertur.

Cyperus Papyrus funes largiebatur, qui τῶν βυβλίνων nomine, ad portas occludendas adhibebantur (*Od.* 21, 391.). Cf. *Theophr. hist.* 4, 9.

Arundo Donax, δόνακος nomine obvenit. E culmis eius graminis heroës Homerici sagittas pararunt (*Il.* 11, 584.) quemadmodum nostrae aetatis Itali fistulas inde aliaque conficiunt utensilia.

Fueritne Arundo an Eriophori quaedam species, qua Achillis tentorium tectum erat, ambigo. E paludibus autem λαχνήεντα illum ὄροφον collegerunt (*Il.* 24, 450.).

Frumenti species ab Homeridis memoratae sunt praeprimis *Triticum hybernum* s. *aestivum* (πυρὸς), quod cum *Hordeo vulgari* (κριθῇ) utplurimum coniungitur (*Od.* 4, 604. 9, 110.).

Penelopes anseres tritico saginantur (*Od.* 19, 536.). Ipsos Hector equos tritico pascit, vino simul propinato (*Il.* 8, 188.). *Galenus* arbitrans, non sine noxa equos tritico vesci, μικροὺς πυροὺς i. e. τίφην s. *Secale* intelligit (*facult. alim.* 1, 313.). Variae regiones, ut Buprasion (*Il.* 11, 755.), Argos (*Il.* 15, 372.), Dulichion (*Od.* 14, 335.) et Syriae insula (*Od.* 15, 405.) ob tritici praestantiam celebrantur. Hordeum insuper, κριθή in κρῖ contracto, hac voce appellatur, additis epithetis λευκοῦ et εὐρυφυοῦς (*Od.* 4, 41. 604. *Il.* 5, 196.).

Triticum Spelta aut *Zea* Host. vocantur ὄλυρα et ζειά. Utraque pro pabulo equis datur (*Il.* 5, 196. 8, 560. *Od.* 4, 41.). Hinc *Herodotus* de Aegyptiis refert, animalium more vesci ὀλύρᾳ, quam alii ζέαν appellent (2, 34.) *Galenus* (*expos. voc. Hipp.* p. 478.) utrumque idem habet, ut et *Dioscorides* (2, 113.), *Plinius* fere solus (18, 8.) discrimen agnoscit inter utramque speciem, quod, si *Hostium* (*gram. austr.* 3. *t.* 29. 30.) sequimur, defendi potest. *Triticum* enim *Spelta* habet internodia spiculas aequantia margine glabra; *Tr. Zea* vero internodia spiculis longiora margine pilosa.

Ficus Carica (ἐρινεός) saepius occurrit. Lycaon, Priami filius, ipse in patris horto putasse ficus dicitur.

Cornus mascula (κρανείη) Fructus Circe Ulys-

ſis comitibus, velut ſuillum pabulum, exhibuit (*Od.* 10, 242.). Sylvarum dicitur arbor; τανύφλοιος (*cortice protenſo*) *Il.* 16, 767.

Viola odorata et *Apium graveolens* (σέλινον) prata Calypſus nymphae adeo ornabant, ut Hermes ipſe mirabundus pedem figeret (*Od.* 5, 72.). Apium vocatur paludoſum (ἐλεόθρεπτον *Il.* 2, 776.). Diis infernis ſacrum, in iſthmicis ludis ad conficienda victorum ſerta adhibebatur (*Pindar. iſthm.* 2, 23, 8, 137.).

Tamarix gallica (μυρίκη) frutex humilior, trunco tamen ſatis valido, appellatur (*Il.* 6, 39. 21, 18.).

Zizyphus Lotus (λωτὸς), cuius ἄνθινον εἶδαρ (fructum florentem) Ulyſſis comites hactenus ceperunt, ut ipſorum patriae oblivifcerentur (*Od.* 9, 83.), eadem arbor eſt, cuius fructus in Barbaria *Fontaneſius* noſtris temporibus guſtavit (Cf. *antiqu. bot. p.* 51.).

Vitis cultura Homeridarum tempore latiſſime vigebat per Aſiam minorem et aegaei maris inſulas. In hortis Alcinoi inſulae Scheriae uvae ſoli calore torrefactae largiebantur dulce vinum (*Od.* 7, 121. Cf. *Seumii ambulationem ad Syracuſas* 2, *p.* 230.). Pramnium vinum dulce etiam fuiſſe videtur, nomen merito derivatur a monte Cariae Pramne (*Villoiſon ſchol. ad Il.* 11, 638. Cf. *hiſtoriam meam medic.* 1, *p.* 162.). In Laert

hortis vineae adeo feraces erant, ut Ulyssi, infanti, a patre quinquaginta vites promitti potuerint (*Od.* 24, 342.). Achillis clypeus vindemiae iconem referebat (*Il.* 18, 561.).

Ulmus campestris (πτελέα) in Iliade bis occurrit (6, 419. 21, 242.). Nymphae monticolae eas arbores sepulcro Eetionis circumponunt.

Moly, quod Hermes Ulyssi, velut antidotum ebrietatis commendat (*Od.* 10, 305.) in maximam iamdudum contentionem venit, varieque expositum fuit. Nigram ipsi poëta tribuit radicem, lacteum florem, effossu difficile habet. *Theophrastus* (*hist.* 9, 15.) paullo curatius hanc plantam definiens, radicem contendit esse rotundam, ceparum more, folia scillae similia, neque effodi adeo aegre, ac Homerus perhibeat. Optimum provenire apud Pheneum Arcadiae et Cyllenen: praestans esse antidotum. Unde efficitur, Allii speciem esse. Simili plane ratione Moly suum describit *Dioscorides* (3, 54.) flore albido, foliis angustis et radice exigua. Quibus *Plinius* (25, 4.) addit, Graecos auctores florem flavum pingere, quum Homerus album pronunciet. Incertum tamen est, quosnam auctores Graecos Plinius subintelligat. Hunc vero sequens *Car. Clusius*, ineunte saeculo XVII., Allii speciem quamdam Moly declaravit, quod folia radicalia lanceolata et flavum florem habebat (*App. alt. ad stirp. rar. in*

Exot.). Clusii auctoritate nisus *Io. Bauhinus* (*hist. plant.* 2, *p.* 562.) Allium id, e pyrenaeis montibus acceptum, verum Moly veterum pronunciavit: cuius vestigiis adhaesit *Linnaeus*, dum Allium id nomine triviali *Moly* insigniret.

Nihilominus verum Homericum Moly ab ipso *Clusio* (*stirp. hist.* 2, 37. *p.* 191.) optime indicatur, quem sequitur *Io. Raius* (*hist.* 2, *p.* 1122.). Plantam hanc Clusianam cum plurimis aliis neglexit *Linnaeus*, sed eadem est omnino cum ipsius *Allio nigro* et *A. monspessulano Gouani* (*illustr. t.* 16.). Omnes enim a veteribus, excepto uno Plinio, indicatae notae ad hanc speciem iure referuntur: radix nigra, folia latiuscula radicalia, flos lacteus: quid, quod ipsae radices, dum exaruit planta, aegerrime effodiuntur. Crescit autem per totam Europam australem et in ipsis balearicis insulis, quarum una sine dubio Aeaea, Circes domicilium, fuit.

Asphodelus in Odyssea, ut planta infernorum occurrit. Haud procul a rupe leucadica (Gibraltar hodie) ad Oceani undas et portas Solis, regio insomniorum incipit, ubi homines beate vivunt ad instar Deorum, ubi et prata florent asphodelorum (*Od.* 11, 539. 24, 13. 14.). Per australem autem Hispaniam, *Clusio* (*hist.* 2, 39. *p.* 196.) et *Löflingio* (*span. Länder*, *p.* 25.) testibus, vasti campi *Asphodelo ramoso* consiti, observantur.

Tubera radicis a prifca Graecorum gente comedebantur (*Hefiod. op. et dies*, 40.) et *Porphyrius* meminit (*vit. Pythag. p.* 195.), Pythagoram etiam hoc cibo vefci folere. Sacer itaque afphodelus is apud Graecos veteres exiftimabatur, unde et ad tumulos plantari confuevit (*Porphyr. apud Euftath. ad Od.* 10, 573.).

Lauri nemuscula memorantur in Sicilia (*Od.* 9, 183.)

Arbores fructiferae in hortis Alcinoi et Laërtis funt *Pyri*, quae ὄγχνας, *Mali*, quae μῆλα et *Punicae*, quae ῥοιὰς ferunt. Pyra eo nomine appellari, ob adftringentem indolem (διὰ τὸ ἄγχειν), *Euftathii* eft fententia, nimis artificiofa, et non fatis plaufibus digna (*Euft. ad Od.* 7, 120.).

Crataegi probabiliter fpecies, quae forte *Azarolus* fuit, femel nomine ἀχέρδου (*Od.* 14, 10.) occurrit, quum arbuscula fpinofa facile manus laedat (ἄχερος, ἧς οὐχ ἅψασθαί ἐστι χειρί. *Euftath. ad h. l.*).

Rubi forte fpecies βάτος eft (*Od.* 24, 230.), fed poteft etiam quivis frutex fpinofus intelligi.

Papaver fomniferum (μήκων) in hortis colebatur (*Il.* 8, 306.). In Aegypto a priftinis inde temporibus caulis largiebatur fuccum, opium noftrum, quod νηπενθὲς dictum, Helena a Polydamna accepit (*Od.* 4, 220.).

Pifum fativum (ἐρέβινθοι) et *Vicia Faba* (κύα-

μοι μελανόχροες) ferebantur Homeridarum aevo (*Il.* 13, 589.).

Trifolii species, quaenam sit, quam λωτοῦ nomine (*Il.* 2, 778. *Od.* 12, 283.) pabulum equorum fuit, in contentione est.

Citrorum ligna, θύου nomine in Odyssea (5, 60.) invenire voluerunt nonnulli: ipse quoque *Vossius* ita interpretatur. Vox illa tus etiam significat, atque a *Dionysio Periegete* (v. 937.) eodem sensu usurpatur. *Theophrastus* quoque sub nomine θύας seu θυίας (*hist.* 5, 5.) arborem describit, quae est Thuia articulata. Citrum medicam alio longe loco (4, 4.) Mali medicae nomine describit. Iure etiam ambigendum est, cognoverint Graeci Citrum medicam ante Alexandri ἀνάβασιν. Namque ipse *Athenaeus* (*deipn.* 3, 8.) licet fabulae malorum hesperiorum ab Hercule apportatorum meminerit, primum tamen citrorum vestigium eum locum habet Theophrasti. *Plinius* autem (13, 16.), in lectica somniabundus forte, quae in Graecis auctoribus male legerat, nepoti dictans, omnia confundit. Locum eum Odysseae citros indicare perhibet, quod nonnisi ligna iunctim nominentur, cedri ac laricis. Laricem autem nequaquam reperimus eo loco: ipseque *Plinius* opinione labitur, dum de Circe narrat, quae Calypsum respiciunt. Id bene iam animadvertit *Anguillara* (*p.* 48.).

Alnus oblongata Willd. (κλήθρη *Od.* 5, 64. 239.) axillis venarum in facie foliorum infera nudis a boreali *Alno, glutinosa* differt: illa in australi Europa obvia.

Quercus Homericae ad duas potissimum species reducuntur: *Qu. Ilex*, cuius fructus ἄκυλα, et *Qu. Esculus*, cuius βάλανοι nominantur. Primus fere *Valer. Cordus* (*annot. in Diosc.* 1, 144.) monuit, φηγὸν Graecorum quercum potius esse orientalem, quam fagum nostram sylvaticam. Esculus enim, non fagus, Iovi sacra fuit (*Il.* 5, 693.). Δρῦς vero utplurimum ilicem signat: maxime ubi nigra materiei medulla (τὸ μέλαν δρυὸς) memoratur (*Od.* 14, 12.).

Platanus orientalis semel voce πλατανιστοῦ (*Il.* 2, 307.) laudatur. Qui acera intelligunt, ad verba: ὅθεν ῥέει ἀγλαὸν ὕδωρ, et ad laticis aquosi ex acerum alburno stillantis indolem consilium transtulisse videntur. Neque tamen iure, quum ὅθεν non ad arborem, sed ad solum umbrosum referendum sit: sic enim Cicero vertit:

„Sub platano umbrifera, fons unde emanat aquai.“

Aceris nomen insuper longe aliud apud Graecos, σφένδαμνος nimirum.

Caricis species quaedam θρύον est, quae cum σχοίνῳ ad fluminum ripas provenit (*Il.* 21, 351.).

Pinus Picea aut alia forte species, quod uberius in flora *Theophrasti* diiudicabitur, est πεύ-

κη. Materies (*Il.* 23, 328.) laudatur, quod pluvia nunquam putrefcat.

Pinus Larix (πίτυς). Excelfa (βλωθρὴ) dicitur (*Il.* 13, 390. 16, 483.), quam in montium cacuminibus fuccidant ad trabes navigiorum.

Pinus Abies (ἐλάτη). Excelfa eſt (*Il.* 5, 560.). Idam habitat (*Il.* 14, 287.): materiem largitur levem, ad trabes et repagula commodam (*Il.* 24, 450.). Ex ea etiam rami politi et ipfi mali navium conftruebantur (*Il.* 7, 5. *Od.* 2, 424.). *Theophraftus* (*hift.* 3, 10.) mafculam et femininam distinguit. Cf. etiam *hift.* 1, 13. Prior poteſt etiam ad *Pinum Pinaftrum* referri, cuius folia cum criſtis galearum comparat boeoticarum.

Cupreffus fempervirens femel (κυπάρισσος εὐώδης *Od.* 5, 64.) memoratur. Lignum eſt fuaveolens.

Salices (ἰτέαι) vocantur ὠλεσίκαρποι (*Od.* 10, 510, quod femina comata facillime delabantur, mafculae etiam arbores amenta tota citiffime amittant (Cf. *Theophr. hift.* 3. 2.).

Populus alba, ad fcholiaftarum fententiam eſt Ἀχερωΐς, quod Hercules, ad infernos defcendens, ex Acheronte eam fecum adduxerit (*Il.* 13, 389. 16, 482.).

Populus nigra eſt αἴγειρος. Aquam amat (*Od.* 17, 208.) et aetherea vocatur (*Od.* 7, 106.) ubi perperam *Voffius* populum albam habet.

Certiſſime autem noſtram ſpeciem intelligi manifeſto e *Dioſcoride* (1, 113.) elucet, qui reſinae fragrantis meminit, e gemmis arboris elicitae, quae ob flavidum colorem cum electro commutaretur.

Buxi ſempervirentis lignum ad iuga armentorum adhibebatur (*Il.* 24, 268.).

Phoenix dactylifera ſemel tantum (*Od.* 6, 163.) in Delo inſula memoratur.

Phucagroſtis maior Caulin. aut *Zoſtera marina*, utraque maris mediterranei incola, Φῦκον nomine inſignitur (*Il.* 9, 5.). Litus vocatur Φυκόεν (*Il.* 23, 693.). Seriore aevo Fucorum ſpecies intelligebantur, qui partim a *Dioſcoride* (4, 100.) et *Theophraſto* (4, 7.) notantur.

CAP. III.

MONUMENTA ARTIS ANTIQUAE.

Pauculae ſunt plantae in artis antiquae reliquiis delineatae; eae autem nonnunquam tam negligenter ſculptae aut exaratae aut pictae, ut coniectura tantum conſequi, haud certo ſcire poſſimus, ad quamnam pertineant ſpeciem.

I. AEGYPTIORUM.

Aegyptiorum monumenta *lotum* mythicam frequentiſſime habnet. Eſt ea *Nelumbium ſpecioſum*

Willd. f. *Cyamus Smith.*, facra Aegyptiis planta, quod elegantiffima foliorum rotundorum forma, pulcherrimus flos et myfticus ortus quotidianus e Nili undis ad divinam naturam fpectare videretur. Ifis ipfa loti folio coronata confpicitur (*Pococks Reife*, 1. *tab.* 60. 61.). E loto Ofiris ortus, in foliis loti tanquam in navigiis natare dii veteres dicebantur. Harpocrates loto infidebat: in ipfis numismatibus Ptolemaeorum ea planta occurrit (Cf. *antiqu. meas bot. p.* 56.). Fructus edebantur (κύαμος αἰγύπτιος), fed, facerdotibus et Pythagoricis, eorum aemulis, interdictum putabatur, ne fabis his vefcerentur (*Cic. divin.* 1, 30. Cf. *Smith's exot. bot. n.* 7. *tab.* 31. 32.).

Perfaeae arboris etiam et *Papyri* partes exhibent monumenta Aegyptia. Illa Ifidi facra (*Plutarch. If. et Ofir. p.* 378.) huius iconibus ftatuisque et ipfarum mumiarum integumentis appingitur. Arbor ea cum primis Aegypti incolis ex Aethiopia advenerat (*Diodor. Sicul.* 1, 34. *Schol. Nicandr. ther.* 764. *p.* 51.), ob cordatam foliorum formam et gratum fructuum faporem praefertim grata. Eft autem *Cordia Myxa*, quod *Schreberus* eruditiffime probavit (*Ufteri's Magaz.* 5, 14.). Fructus μυξάρια funt (*Diodor. l. c. Hefych.* μυοξία), in quibus interpretes tantopere defudarunt.

Scilla maritima, κρομμύου nomine, Aegyp-

tiis cariſſimum et antiquiſſimum remedium contra Typhonis peſtem, aërem paludoſum, Peluſii graſſantem, et hydropes inde ortos exhibuit. Hinc Peluſii templum κρομμύου fuit (*Lucian. Iupit. trag. p.* 152. *Sext. Empir.* 3, 224.). Typhonis oculus ipſe bulbus allegorice ab Aegyptiis nominabatur. Eo hieratico ſermone conſcriptos plures de hiſtoria naturali libros ſemet vidiſſe teſtatur *Heliodorus* (*aethiop.* 4, 142.), *Plutarchus* etiam et *Iamblichus* (*myſter. Aegypt.* 7, 150.) haud paucas eiusmodi appellationes evulgarunt.

Sycomorus in antiquo opere caelato, quod *Nordenius* (*voy. en Egypt.* 1. *t.* 58.) exhibet, unica fere eſt.

II. GRAECORUM.

Incredibilis ac paene divina illa Graecorum vis in arte ſculpendi, caelandi et pingendi ſolas fere deorum imagines aut hiſtoriae patriae capita aut etiam animalium icones complectebatur, plantas autem fere neglexit. Neque tamen deſunt, utut pauca, plantarum veſtigia.

De antiquiſſimo Achillei clypei artificio, in Iliade deſcripto iam ſermo fuit. Similia fere ſcutum Herculis Heſiodeum continet. Λάρναξ quoque Cypſeli, in templo Iunonis Olympiae ſervatus, caelata opera plurima habebat, inter quas Atlas

conſpiciebatur, Heſperidum mala portans: Bacchus etiam in antro cubans, quod circumſteterunt vites et mali et punicae (*Pauſan.* 5, 18. 19.).

Sacrae Diis arbores et herbae cum eorum ſimulacris plerumque ſimul fingebantur. Apollini laurus ſacra; Bacchus pampinis, Ceres ſpicis frumenti, Pan pinuum ramis coronati. Iovi eſculus (*Virgil. georg.* 2, 15.): Diti cupreſſus (*Plin.* 16, 33.): Veneri myrtus: Cybeli pinea arbor: Oſiri hedera (*Diod. Sic.* 1, 17.): Apollini tamarix (*Nicandr. theriac. v.* 613. *ſchol.*): Hermeti populus nigra ſacrae.

„Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho,
„Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.“

(*Virg. ecl.* 7, 61.).

Ipſum plantarum ortum poëtae et Graeci et Romani Diis tribuerunt. Earum celeberrima exempla haec ſunt:

Hyacinthi Spartani formoſiſſimi mors Apollini amoris furore agitato adſcribitur. Ortus ex eo flos VV ſeu AIAI inſcriptas literas habuit, quod tum in Delphinium Aiacis, tum in Gladiolum communem quadrat (*Ovid. metam.* 10, 212. ſ.).

„Flos oritur, formamque capit, quam lilia; ſi non
„purpureus color hic, argenteus eſſet in illis.
„Non ſatis hoc Phoebo eſt, is enim fuit auctor honoris.
„Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, et *ai ai*
„flos habet inſcriptum, funeſtaque litera ducta eſt.“

Similiter fabulam narrant *Apollodorus* (3, 10, 3.) et *Lucianus* (*dial. deor.* 14.). Ex Aia-

cis autem Telamonii cruore natum esse florem, cum *Nicandro* (*Athen.* 15, *p.* 683.) alii fabulantur.

Narcissus, sui ipsius amore flagrans, in florem cognominem mutatus est (*Pausan.* 9, 31. *Ovid. met.* 3, 510.). Esse vero Narcissum poëticum, patet ex *Ovidii* versibus:

„Croceum pro corpore florem
„inveniunt, foliis medium cingentibus albis."

Lauri ortus e Daphnes mutatione ab *Apollonio* (*argon.* 1, 12.) et ab aliis (*Eustath. ad Homer. Il.* 1, 14. *Geopon.* 11, 2.) et in ipsis gemmis (*Maffei* 2, *t.* 44.) celebratur.

Heliadum, Solis filiarum, mutatio in populos nigras, quae electrum exsudent, satis nota est (*Virgil. aen.* 10, 190. *Diodor. Sic.* 5, 23. *Ovid. metam.* 2, 340.). Alii volunt, alnos inde ortas fuisse (*Strabo.* 5, 329.).

Hamadryadum fabula, a *Pindaro* primo excogitata (*Schol. Apollon. argon.* 4, 479.), cuique arbori suam tribuebat nympham, cuius vita ἰσόδενδρος fit. Inde cognomen id in Orphico hymno (1, 13.) iuniorem prodit originem. *Virgilius* tamen (*ecl.* 10, 62.) eas cognoscit.

Dryadum nomen et Epimelidum ab Arcadibus primis Naiadibus tributum fuit (*Pausan.* 8, 4.).

Mintham pellicem in Mentham mutatam esse

a Plutone, cecinit *Oppianus* (*halieut.* 3, 386.) Cf. et *Strab.* 8, 530.

Cupreſſus e Cypariſſo, Apollinis amaſio, nimis lugente (*Ovid. met.* 10, 136.). Plures Cupreſſi aliis Eteoclis filiae dicuntur (*Geopon.* 11, 4.).

Pinus puella fuit a Borea et Pane pariter adamata, ab illo vero trucidata (*Long. paſtor.* 2, *p.* 37. *Geop.* 11, 10.).

Violam primam ortam fuiſſe, cum Iona, Xuthi filium, Nymphae eſſent coronaturae, *Nicander* fabulatur (*Athen.* 15. *p.* 683.).

Roſa vel e Veneris ſauciae vel ex Adonis cruore (*Bion.* 1, 66. *Geop.* 11, 17.).

Anemonen e lacrimis Veneris (*Bion.* 1, 66.).

Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν Ἀνεμώναν.

Adonin ipſam aeſtivalem e cruore Adonis, quem Venus deperibat, *Ovidius* canit (*metam.* 10, 725.).

Myrrha, Cinyrae filia, in patrem amore furens, mutata fuit in cognominem arbuſculam (*Id.* 10, 490.).

Clytie nympha in florem verſa, quem Heſperin habeo matronalem (*Id.* 4, 267.)

Leucothoë virgo, ab Apolline adamata, in arborem turiferam mutata (*Id.* 4, 250.).

Myrtus e Myrſine puella occiſa (*Geop.* 11, 6.).

Tandem *Pherenicum*, poëtam Heracleoten

epicum celeberrimum fuiſſe his metamorphoſeon fabulis ferunt. Oxylum, Hamadryadis ſororis concubitu genuiſſe cecinit Ficum, Cornum, Fagum, Populum, Ulmum, Vitim, et omnes has arbores Hamadryadas vocari: unde *Hipponactem* dixiſſe aiunt, ficum eſſe vitis ſororem (*Athen*. 3, 5.).

In operibus ipſis antiquorum variae plantae ob formarum elegantiam aut ob uſum praeſtantem figurantur. *Acanthum mollem*, quem *Vitruvius* caſu ſculptoribus innotuiſſe refert, et poculis et columnis et aliis inſtrumentis caelatum addebant (*Virgil. ecl.* 3, 45.). *Ferula tingitana*, cuius ſuccum pretioſum, Silphii nomine, maximi aeſtimabant, Cyrenes incolae in numis ipſorum cum Batti antiſtitis imagine figurare conſuerunt (*Schol. Ariſtoph. plut.* 218.).

CAP. IV.

FLORA HIPPOCRATICA.

Poſt Herodotum primus fere proſaicus auctor, qui ſupereſt, Hippocrates Cous putatur. Librorum tamen ipſius nomine circum latorum collectio variis omnino auctoribus remotiorum temporum adſcribenda eſt. Etenim ex Aſclepiadum familia, qui templo Coo praefecti erant, ſeptem fere Hippocratis nomini appellantur: eorum primus, Gno-

fidici filius, Miltiadi tempore aequalis, ultimi autem, Thymbraei et Praxianactis filii, Ptolemaei Philadelphi tempore vixerunt. Per totum id ducentorum quinquaginta annorum fpatium compofiti funt libri illi, qui unius Hippocratis, Heraclidis filii nomen gerunt (Cf. *hift. meam med.* 1, *p.* 366 f.).

Univerfa plantarum cognitio his medicis auctoribus folummodo valet ad medicamenta inde petenda. Nusquam defcriptio occurrit, qualem noftra tempora eam volunt. Nomina nonnunquam omittuntur ipfa, e. g.: „Planta, cuius folium Aro fimile „eft, fed album et lanuginofum, atque hederae fo-„lium magnitudine aequat" (*ulc. p.* 878.).

Alibi (*morb. mul.* 1. 626.) „dulcis ἐλοκωνίτις" citatur. *Galenus* (*expof. voc. Hipp.* 534.) aliter eam vocem explicare nequit, quam per oleris cuiusdam fylveftris fpeciem. Hanc plantam *Melch. Guilandinus* arbitratur (*ad Conr. Gefner. inter Matthiol. epift.* 2, 85.), Cyperum efculentum effe. Ipfi etiam *Conr. Gefnerus* adftipulans, Moly omnino Diofcoridis adiungit (*ib. p.* 92.). Sed refutat uberrime et fufficienter *Matthiolus* (*ib. p.* 96.). Sic bis (*morb. mul.* 2, 644. *epid.* 5, 1151.) „radix" κατ' ἐξοχὴν laudatur. *Galenus* (*l. c.* 554.) arbitratur, plantam intelligi fine caule, flore ac fructu, cuius terna folia duos digitos lata humi procumbant. E qua quidem explicatione nemo poterit plantarum fpeciem deter-

minare: itaque summa florae Hippocraticae difficultas inde patet.

Neque tamen eo minus experiamur, quid, *Erotiano, Galeno, Theophrasto* et *Dioscoride* adiuvantibus, in his obstaculis praestare possimus.

Blitum capitatum (βλῖτον, *affect.* 526.) oleribus adnumeratur, quae alvum ducant: confirmatur id *Dioscoridis* testimonio (2, 143.).

Amomum Cardamomum (καρδάμωμον, *morb. mul.* 1, 603.) ante Alexandri ἀνάβασιν Graecis ignotum fuisse videtur. Libri etiam, in quibus memoratur, Ptolemaeorum aevum sapiunt.

Amomum Zingiber, *Menestheo* et *Xenocrati* dicitur Ἰνδικὸν φάρμακον (*morb. mul.* 2, 666.). Alii vero perhibuerunt, plantam esse Piperi similem, cuius fructus μυρτιδάνος audiat.

Piper nigrum (πέπερι, *vict. acut.* 401. *morb.* 3, 494.).

Olea europaea. Κοτινάς (*morb.* 3, 495.) videtur fructus oleastri esse (*Galen. expos. voc. Hipp.* 506.).

Salvia officinalis, cretica et *triloba.* Tres hae species ἐλελίσφακον videntur significare, quod saepius occurrit.

Iris florentina (ἶρις, *morb. mul.* 2, 673.).

Cyperus longus (κυπείρον, *vict. acut.* 409.). Eius radices odoratae officinales.

Andropogon Nardus (σχοῖνος εὔοσμος, *morb. mul.* 2, 673.).

Panicum italicum (κέγχρον, *morb. mul.* 1, 619.).

Hordeum vulgare. Varietas eius, κριθὴ Ἀχιλλῆϊς (*morb.* 3, 496.), laudatur. Distinguit eam *Theophraſtus* (*hiſt.* 8, 4.) ſpicis ipſi folio inſidentibus et granis ſatis ponderoſis.

Rubia tinctorum (ἐρυθρόδανος, *vict. acut.* 407.).

Convolvulus Scammonea (σκαμμωνίον, *morb. mul.* 1, 597.)

Hyoscyamus albus (ὑοσκύαμος).

Atropa Mandragora (μανδραγόρα, *fiſtul.* 890.).

Anchuſa officinalis (ἄγχουσα, *ulc.* 879.).

Anagallis arvenſis (ἀνάγαλλις *ib.*).

Solanum nigrum (στρύχνον, *ulc.* 875.).

Cyclamen europaeum (κυκλάμινος *morb. mul.* 1, 612.). Draſticum ſuccum exhibebant.

Verbaſcum Boerhaavii (φλόμος *ib.*).

Viola odorata (λευκοῖον τὸ μέλαν, *nat. mul.* 570. Cf. *antiqu. meas bót. p.* 4, 5.).

Zizyphus vulgaris (ῥάμνος, *affect.* 525. Cf. *Dioſcor.* 1, 119.

Bupleurum rotundifolium dicitur quibusdam βούπρηστις (*morb. mul.* 1, 619.) eſſe. *Theophraſtus* (*hiſt.* 7, 8.), *Plinius* (22, 22.)

et *Galenus* (*l. c.* 450.) olus ſylveſtre habent βούπρηστιν.

Tordylium officinale ſ. *Liguſticum peloponnenſe* complectitur σέσελι. (*vict. acut.* 387. *fiſtul.* 884.). Illud dicitur *Dioſcoridi* (3, 63.) creticum, hoc (3, 62.) Seſeli peloponneſiacum.

Peucedanum officinale (πευκέδανον).

Conium maculatum (κώνειον).

Athamanta cretenſis (δαῦκος) cuius ſemina roborantia dicuntur et calefacientia.

Athamanta Meum nonnullis videtur μήδου ῥίζη eſſe (*vict. acut.* 468.). Sed *Caelius Aurelianus* (*acut.* 3, 8.) interpretatur bryoniam.

Cuminum Cyminum (κύμινον αἰθιοπικὸν, *morb. mul.* 1, 603.).

Cachrys cretica (κάχρυς, *nat. mul.* 578.).

Cachrys ſicula (ἱππομάραθρον, *nat. mul.* 572.).

Crithmum maritimum (κρῆθμον, *morb. mul.* 1, 591.).

Smyrnium Olus atrum (ἱπποσέλινον, *morb. mul.* 1, 603.).

Anethum Foeniculum (μάραθρον, *morb. mul.* 1, 597.).

Ferula tingitana (σίλφιον), cuius ſemen φύλλον, vel λιβυκὸν vel αἰθιοπικὸν dicitur (*morb. mul.* 2, 626. 651. 670. *nat. mul.* 578.). Optimum Silphium erat Cyrenaicum (Cf. *annales meos hiſt. med.* 1.). Multo ſerius innotuit ὀπὸς Μήδικος, e

Ferula Asa foetida, cuius meminerunt *Strabo* (11. *p.* 797.) et *Eustath.* ad *Dionys. Perieget. v.* 1017.

Bubon Galbanum (χαλβάνη *vict. acut.* 402.).

Thapsia Asclepium. Acris et causticus succus, θάψος drasticum purgans constituit, saepius obvium.

Apium Petroselinum (σέλινον, praesertim ἥμερον.).

Apium graveolens (σέλινον ἕλειον, *affect.* 529. vel σίον.). Cf. *Anguillara p.* 122.

Pimpinella Anisum (ἄννησον, *morb.* 3, 490.).

Pastinaca Opopanax (πάνακες, *vict. acut.* 406.). Seriores addito Ἡρακλείῳ id distinxerunt ab Ἀσκληπίῳ (*Laserpitio hirsuto*) et χειρωνίῳ (*Laserpitio Chironio*). Sed L. Chironium L. valde dubium est. *Gouanus* enim (*illustr. p.* 20.) contendit, idem esse cum Pastinaca Opopanace. Addit etiam se ex hac planta nullum principium resinosum elicere potuisse. Quod conceditur, quum clima monspeliacum a graeco longe differat (Cf. *Savigny in Encycl.* 4, 719. 720.).

Atriplex hortensis (ἀνδράφαξις l. ἀτράφαξις, *morb. mul.* 1, 597.).

Beta vulgaris (σεῦτλον, *vict. acut.* 404. Τεῦτλον *morb. mul.* 1, 609.). Utraque planta olerum ad instar edebatur.

Sambucus Ebulus (ἀκτῆ, *morb.* 2, 468.). Folia alvum laxare dicebantur.

Rhus coriaria (ῥοῦς ἐρυθρὴ, *nat. mul.* 572.).

Tamarix gallica (μυρίκη, *haemorrh.* 894.).

Scilla maritima (σκίλλη, vel etiam σχῖνος, *morb. mul.* 2, 670. Cf. *Plutarch. Pericl.* 153. *Galen. l. c.* 576.).

Asphodelus ramosus (ἀσφόδελος *ulc.* 882.).

Narcissus poëticus (νάρκισσος). Bulbi officinales erant (*Diosc.* 4, 162.).

Acorus Calamus var. indica (κάλαμος μυρεψικος *morb. mul.* 2, 651). Quae in Guzurate sponte crescit, post Alexandri demum expeditionem Graeciam adlata fuit.

Daphne Cneorum (κνῆστρον) *Galeno* sic explicante.

Daphne Gnidium. Semina (κόκκοι Κνίδιοι) drastica.

Erica arborea s. *scoparia* (ἐρίκη, *nat. mul.* 572.).

Polygonum Persicaria πολύκαρπον (*morb. mul.* 1, 615.) esse videtur, quum *Galenum* cognomen illi κραταιόγονον putat. Hoc autem *Dioscorides* (3, 138.), *Plinius* (27, 8.) et *Galenus* (*fac. simpl.* 7, 94.) ita exponunt, ut manifesta sit Linnaeana species.

Laurus Cinnamomum et *Cassia*, κιννάμώμου et

κασσίης nomine semel occurrunt (*morb. mul.* 1, 609.).

Ruta graveolens (*πήγανον*).

Saxifraga Cotyledon (*κοτυληδὼν*).

Gypsophila Struthium (*στρουθίον*, *nat. mul.* 571.). In Andro insula litus habitare.

Sedum Anacampseros (*τηλέφιον*, *nat. mul.* 573.). Cf. *Dioscor.* 2, 217. *I. Bauh. hist.* 2, 682.

Sedum album s. *acre* (*ἐπίπετρον*, *ulc.* 875.).

Euphorbia Characias (*τιθύμαλος*).

Euphorbia Apios et *Peplis* videntur succum acrem praebuisse, qui *πέπλου* et *πεπλίου* nomine toties occurrit. Similem substantiam, *μηκώνιον* s. *μήκωνα λευκὴν* largiebatur forte *Euphorbia Paralias* (Cf. *Föës. oecon. Hipp.* p. 249.).

Sempervivum tectorum (*κρινάνθεμον*, *τὸ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν φυόμενον*, *nat. mul.* 570.).

Myrtus communis (*μυρσίνη*, *morb. mul.* 1, 599.) cuius baccae adhibebantur.

Punica Granatum. Fructuum cortex adstringens *σίδειον* dicitur, grana vero *κόκκωνες* (*morb. mul.* 1, 606.).

Crataegus Azarolus forte est *ἀμαμηλίς* (*morb. mul.* 1, 607. Fructus cum melle componitur. *Athenaeo* teste (14, 570.) est dulcis et *ἀπυρηνὸς*: arbor cum malis simul floret. *Galeno* haud facile adsentiri licet, dum (*facult. simpl.* 6, 83.) *ἀμαμηλίδα* eamdem habet ac *ἐπιμηλίδα* et

Arbutum Unedonem. Haec enim autumno floret, nec cum malis componi poteſt.

Sorbus domeſtica, cuius fructus οὖα appellantur (*vict. acut.* 405.).

Roſa canina (κυνόςβατος *ulc.* 875.).

Potentilla argentea eſt πεντάφυλλον illud, quod albidum et tomentoſum Tormentillam altitudine ſuperat (*ulc.* 880. Cf. *Grimmii interpretat. germanicam.*).

Tormentilla erecta (πεντάφυλλον μέλαν.).

Capparis ſpinoſa. Foliis et radicis cortice cauſticis utebantur externe (*fiſt.* 890. *Dioſc.* 2, 167. *Galen. fac. ſimpl.* 7, 88.).

Ciſtus creticus (κισθὸς, *morb. mul.* 1, 614.).

Delphinium Staphis agria (σταφὶς ἀγρία, *nat. mul.* 584.).

Nigella ſativa (μελάνθιον, *ſteril.* 675. Cf. *Dioſc.* 3, 93.).

Paeonia officinalis (γλυκυσίδη χηραμὶς et μέλαινα, *morb. mul.* 1, 611.).

Anemone coronaria (ἀνεμώνη, *morb. mul.* 1, 598.).

Aconitum Cammarum (κάμμαρον, *loc. in hom.* 411.). *Dioſcorides* ſaltem Hippocratis κάμμαρον idem exiſtimavit ac ἀκόνιτον (*Erotian. gloſſ.* 214.). Hecates Aeetae filiae inventum aconitum (*Diodor. Sic.* 4, 45.).

Nelumbium ſpecioſum (κύαμος αἰγύπτιος.).

Ranunculum creticum et *grandiflorum* complectitur βατράχιον, quod (*nat. mul.* 570.) ob acrem indolem commendatur.

Helleborus orientalis est celeberrimus ille ἐλλέβορος μέλας, qui optime provenisse in insula Anticyra, haud procul ab Euboea, et in Olympo Asiae minoris dicitur. Ibidem et *Tournefortius* nostram speciem observavit, quae a viridi foliis subtus pilosis, caule ramoso et floribus subrubicundis differt (*Lamarck. encycl.* 3, 93. *Hayne offic. Gewächse, t.* 2.). Melampodium dicebatur, quod vatem illum antiquum Melampum Proeti filiabus huius radicis ope medicinam fecisse ferebant (*Diosc.* 4, 151.). Quid, quod *Pausaniae* (10, 37.) testimonio, Amphictyones, Solonis tempore Cirrham obsidione tenentes, fontem fluminis Plisti ea radice venenarunt.

Teucrium Scordium (σκόρδιον.).

Teucrium Pseudhyssopus (ὕσσωπος, *morb.* 3, 490.)

Teucrium Polium (πόλιον.).

Mentha Pulegium (γλήχων, *morb. mul.* 1, 606. et χλωρή dicta, *affect.* 525.).

Mentha sativa (μίνθος, *affect.* 529.) et ἡδύοσμον (*nat. mul.* 570.).

Origanum creticum (ὀρίγανον, *morb. mul.* 1, 609.).

Origanum Dictamnus (δίκταμνος κρητικὸς. Cf. *Diosc.* 3, 37.).

Marrubium Pseudo Dictamnus (δίκταμνος.).

Marrubium creticum s. *peregrinum* (πράσιον, *ulc.* 878.)

Satureia capitata (θύμος).

Thymbra spicata (θύμβρα).

Ocimum Basilicum (ὤκιμον, *affect.* 529.).

Sesamum orientale (σήσαμον).

Vitex Agnus (ἀγνὸς).

Lepidium latifolium (κάρδαμον, *morb. mul.* 1, 495.) et καρδαμίς (*ulc.* 876.), quod, *Galeno* auctore, idem est ac σκυρίδιον.

Isatis tinctoria. Folia epithematibus inserviebant.

Erysimum officinale (ἐρύσιμον).

Cheiranthus Cheiri (λευκοῖον. Cf. *antiqu. meas bot. p.* 10.).

Sinapis nigra (νάπυ).

Malva rotundifolia (μαλάχη) Olus vescum, cum Mercuriali et Blito componitur (Cf. *Hesiod. op. et dies*, 40.).

Genista aspalathoides Lam. (μέλαινα ῥίζα, *morb. mul.* 2, 660.) *Galenus* (*l. c.* 520.) ἀσπάλαθον ἀρωματικὸν explicat: hic autem, nisi fuerit Genista canariensis (quod negat *Valer. Cordus annot.* 1, 6.) est saltem haec species a *Poireto* in Barbaria inventa.

Anthyllis cretica (ἐβένος, *vict. acut.* 407. Cf. *Diosc.* 1, 129.).

Cicer lens (φακὸς).

Pisum sativum (ἐρέβινθος). *Dioscorides* (2, 126.) disertis verbis κριὸν (*Cicer arietinum*) ab ἐρεβίνθω distinguit.

Vicia Faba (κυαμὸς ἑλληνικός, *morb. mul.* 1, 608.).

Psoralea bituminosa (τρίφυλλον, cf. *Diosc.* 3, 123.).

Lupinus albus (θερμὸς).

Trifolium arvense forte λαγώπυρος ille est (*ulc.* 878.) quem λαγώπους legeris; folium, addit auctor, oleae simile sed minus.

Trigonella Foenum graecum (βουκέρας, *morb. mul.* 1, 617.) *Galenus* (*l. c.* 414.) idem putat ac αἰγοκέρας et τηλίδα.

Hypericum Coris (ὑπερικὸν, *morb. mul.* 1, 610.) si saltem idem est ac *Dioscoridis* planta (3, 171.).

Carthamus tinctorius (κνηκὸς).

Artemisia Apsynthium (ἀψύνθιον).

Artemisia chamaemelifolia (ἀρτεμισία).

Gnaphalium sanguineum (βάκχαρις, *vict. acut.* 401.). Cf. *Diosc.* 3, 51.).

Inula viscosa (κονύζα, *morb. mul.* 2, 650.) Sed sequitur corruptus locus: ὅμοιον δὲ ἐστι σελίνῳ οὔλῳ. Namque nullius Inulae aut Conyzae cum

Apio similitudo adest. Corrigit *Bodaeus a Stapel* τῷ ἐλενίῳ, quod melius. Invenisse se hanc plantam in Dalmatia et prope Riminum testatur *Anguillara* p. 213.

Inula Helenium (ἐλένιον, *nat. mul.* 572.).

Tussilago Farfara (βηχίον). Cf. *Diosc.* 3, 17.

Matricaria Parthenium (παρθένιον).

Matricaria Chamomilla (εὐάνθεμον, *morb. mul.* 1, 625.) *Galenus* idem putat ac χαμαίμηλον: alio loco (*nat. mul.* 570.) ἄνθεμον χλωρὸν aut ἠράνθεμον dicitur.

Anthemis Cotula. (παρθένιον τὸ μικρόφυλλον, *ulc.* 877.).

Centaurea Centaurium (κενταύριον).

Brotera corymbosa Willd. (χαμαιλέων μέλας, *ulc.* 879.). Acris succus officinalis erat. Speciosa planta Thraciae incola, apud *Morisonum* (*hist.* 3. *sect.* 7. *t.* 33. *f.* 17.) icone conspicitur.

Aristolochia cretica (ἀριστολοχία).

Cytinus Hypocistis (ὑποκίστις, *nat. mul.* 572.).

Arum maculatum (ἄρον μέγα, *morb.* 3, 493.).

Arum Dracunculus (δρακοντίον, *intern. adfect.* 532.). Radix ῥίζα λευκή.

Corylus Avellana: thasiae nuces (*morb.* 3, 490.).

Urtica dioica (ἀκαλύφη et κνίδη).

Xanthium orientale (ξανθίον, *morb. mul.* 2.

673.). Nonne tamen melius cum *Calvo* legeris: διὰ τοῦ ἀσπαλάθου ξανθῆς ῥίζης?

Pinus Pinea: fructus κοκκαλοὶ, *vict. acut.* 409. Cf. *Athen.* 2, 16. *p.* 57.

Cucumis sativus (κολοκύνθις). Cf. *Aristot. probl.* 20, 14.

Cucumis prophetarum (σικύη), quam *Galenus* et βουβάλιον dici ait.

Cucumis Melo (σικύος πέπων, *adfect.* 529. Cf. *Athen.* 2, 27.

Cucurbita Citrullus (ἕτερος πέπων *ib.*).

Ricinus communis (κρότων *morb. mul.* 2, 649.). Idem docet esse *Galenus* ac κίκι. *Herodotus* (2, 94.) τὰ σιλλικύπρια vocat, quae Aegypti nominent κίκι.

Hippophaë rhamnoides (ἱπποφαὲς).

Populus graeca (αἴγειρος κρητικὴ *nat. mul.* 571.). Commendantur gemmae resinosae fragrantes κόκκων nomine (Cf. *Stapel. ad Theophr.* 3, 14. *p.* 218.).

Mercurialis annua (λινοζώστις). Olus vescum.

Pistacia Terebinthus (τέρμινθος, *fistul.* 888.).

Tamus communis (ἄμπελος ἀγρία, ἣν ἔνιοι καλοῦσι ψιλώθριον, *fistul.* 889. Cf. *Diosc.* 4, 163. Μόδον *vict. acut.* 403. *Caelius Aurelianus* (*acut.* 3, 7.) Bryoniam interpretatur.

Ruscus aculeatus (μυῤῥίνη ἀγρίη, *ulc.* 880. Cf. *Diosc.* 4, 129.).

Celtis australis (λωτὸς. *Cf. antiqu. meas bot. p.* 49.)

Veratrum album (ἐλλέβορος λευκὸς.).

Acacia vera Willd. (ἄκανθος αἰγυπτίη, *morb. mul.* 1, 614.)

Adiantum Capillus (ἀδίαντον, *fistul.* 888.).

Zostera marina (βρύον θαλάσσιον, *nat. mul.* 570.).

CAP. V.

PRISCORUM PHILOSOPHORUM RES HERBARIA.

Quum Asiae minoris incolae, libertate, victus copia et commercio navigationis gaudentes, primum philosophari coepissent, Deorum natura et mundi ortus et generatio hominum, animalium et plantarum, eos praecipua admiratione adfecerunt. Coeperunt enim, ut cum *Aristotele* (*metaph.* 1, 2.) loquar, ab admiratione omnes, priscique philosophi φιλόμυθοι fuerunt, quod μῦθοι eum animi adfectum producunt, deductis effectibus, quae sub sensus cadunt, e divinis, quae haud observantur, caussis. Paullatim fere, si ad verum res exigatur, mythologia Homeridarum et Hesiodi abiit in cosmogoniam Ionicorum: de iisdem rebus et eodem fere modo ac poëtae, philosophabantur sapientiae antistites.

Prius autem physicam plantarum doctrinam, quam historiam earum naturalem coluerunt. Variarum, quas monstrant corpora naturalia, formarum cognitione destituti, alieni a specierum et generum informatione et a constructione systematum, multo faciliorem et generis humani infantiae magis congruam incesserunt viam, qua ortum et generationem crediderunt poëtice explicare. Quum instrumenta et encheireses eos laterent, quibus fabrica plantarum interna detegitur, substiterunt fere in comparandis animalibus, quae ipsis propiora videbantur, cum plantis, et in revelandis legibus, quas sequuntur divinae naturae et animalia et plantas regentes. Prior itaque physiologia plantarum poëseos potius philosophicae pars fuit, quam ratiociniorum concentus, quae ex observationibus proficiscerentur.

Sapientiae omnis antistes Thales Milesius, in universo corporum ambitu, quae viribus internis moventur, nil nisi animas, daemones et divinas naturas invenit. (*Aristot. de anim.* 1, 2. 5.). Ut in Iliade (14, 200.) Oceanus Deorum pater Dearumque omnium, materque fertur Tethys, ita ex aqua Thales omnium rerum ortum deduxit. Arbitratur autem Aristoteles, nutrimentorum humidam naturam et seminum omnium ortum e guttula liquida ii opinioni ansam praebuisse (*metaph.* 1, 3.).

Primum omnium, quos memoria novit, Orpheum de herbis curiosius aliqua prodidisse, *Plinius* (25, 2.) testatur. Neque tamen thracico illi hierophanti, Oeagri filio, adscribere potueris, quae impostorum caterva, divo illius nomine abutens, multo serius consarcinavit. (*Cf. hist. meam medic.* 1, *p.* 116.).

Pythagoras Samius, clarus sapientia, primus volumen de herbarum effectibus composuisse, Apollini Aesculapioque et in totum Diis immortalibus inventione et origine adsignata, Plinio dicitur (*l. c.*) A Persidis Aegyptique Magis eos effectus accepisse, adeoque ad hos attonita antiquitas fuisse fertur, ut adfirmaret etiam dictu incredibilia. Sic aquam congelari docuit Pythagoras plantis, quas *Coracesiam* et *Calliciam* appellavit, dubio in his et ipso *Plinio* (24, 17.). Ex Aegypti sacerdotibus hausit Pythagoras cum *Epimenide* Cnossio Scillae maritimae usum, quem in sua ipsius vita protrahenda, aceto condito bulbo, praestantissimum invenisse dicitur: aceto enim scillitico ad centesimum et decimum septimum usque annum vitam prolongasse (*Pseudo - Galen. de euporist.* 463.) Brassicae quoque laudes non parcius ab ipso celebrabantur (*Plin.* 20, 9.). Laudatissimum ipsi et anisum, maxime adversus scorpiones vino bibitum (*Plin.* 20, 17.). Sinapi principatum habere ex his, quorum sublime vis feratur, iudicavit, quoniam non

aliud magis in nares et cerebrum penetret (*Plin.* 20, 22.).

Empedocles Agrigentinus, e Pythagorae quidem schola profectus, peculiarem tamen elementorum quatuor doctrinam poëmatibus prodidit. E terra et igne potissimum plantas oriri, sursum per ignem, deorsum in terram crescere (*Arist. de anim.* 2, 4.). Id quod *Theophrastus* ita exponit (*causs.* 1, 13.): aethera diffundi per ramos, terram per radices. Ea autem elementaris theoria esotericis maxime tradebatur, qui, iam initiati, materialismum haud amplius respuebant.

Exoterici vero nil nisi priscam poëticam philosophiam, quae populo placeret, ab ipso hauserunt. Animatas esse plantas, quin animalia statuebat, quod nutent et ramos habeant directos, qui inflexi si remittantur, ilico repetant locum suum ac rectitudinem (*Plutarch. physic. phil. decret.* 5, 26.). Priores etiam ortu animalibus esse plantas, μηδαμῶς enim ὁλοκλήρους, et ἀσυμφυέσι τοῖς μορίοις διεζευγμένας esse, quum in animalibus partes iam coalitae, vitaque eiusmodi propria cuiusvis partis in animalibus desit (*Ib.* 5, 19.). Hinc etiam recte dicere potuit: se quondam fruticem, avem et piscem fuisse (*Diogen. Laërt.* 8, 77. *Clem. Alexandr. strom.* 6, 627. *Athen.* 8, 17. *p.* 365.); quod cum Pythagorae metempsychosi congruit. Eam autem doctrinam imbibisse, et inde patet, quod

laurum putaverit dignissimam arborem, in quam homo transiturus sit (*Aelian. hist. anim.* 12, 7. *Plutarchi sympos.* 3, 1, 2.). Esse vero sexum utrumque mixtum in plantis et unitum, secedere tandem, dum e plantis animalia fiant (*Arist. gener. anim.* 1, 23. ad quem locum explicandum cf. *Philopon. h. l.* et *Sturzii Empedocl. p.* 357.). Ceteroquin animam inesse plantis suam, quae intelligentia et γνώσει, appetitu et sensatione polleat (*Ib.* 1, 1.). Ipsa ratione frui, *Sextus Empiricus* (*adv. Mathem.* 8, 286.) adducto Empedoclis ipso versu, testatur. Hinc etiam ὠοτοκεῖν, ova parere more animalium, dixit, et folia cum capillis bestiarum et piscium squamis congruere (*Arist. meteor.* 4, 9. *gener. anim.* 1, 23. *Theophr. causs.* 1, 16.). Radicem vicem capitis et oris gerere, cum nutrimenta accipiat (*Themist. ad Arist. de anim.* 2, 4) quae Aristoteles fere repetit.

Similia fere tradidit Anaxagoras Clazomenius, Hippocrati Heraclidis filio tempore aequalis. Terram esse matrem, patrem plantarum vero solem. Animalia esse plantas, intelligentia et γνώσει praedita. Ipsum quoque ducere spiritum, quem ex aëre foliis absorbeant iterumque exhalent (*Pseudarist. de plant.* 1, 1. 2.).

Democritus quoque Abderites, peragratis ab ineunte adolescentia Perside et Aegypto, Magos consectatus, mirabiles et magicas herbarum virtu-

tes celebrasse dicitur (*Plin.* 24, 17.). Composuit etiam librum, in quo incognitas illas et mirabiles tradidit vires. Esse e. g. herbam, cuius contactu illatae ab ave quadam exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus: quae, etiamsi fide carent, admiratione tamen implent, coguntque confiteri, multum esse, quod vero supersit (*Plin.* 25, 2.). Neque abest ab his Democriteis suspicio serioris, Alexandrinae forte, originis, quum *φυσικὰ καὶ μυστικὰ*, quae ipsius nomen ferunt (*ed. Pizimentii Patav.* 1573. 8.), Saporem, Persarum regem, e quarto saeculo, nominent. Exstasse tamen praeterea et physiologiam plantarum Democriteam *Theophrasti* et *Diogenis* temporibus, inde patet, quod ille (*causs.* 2, 16.) opinionem Democriti adleget: plantas rectas aut strictas vita breviore gaudere et maturius florere: Diogenes autem disertis verbis eos libros nominet (9, 47.).

Fuisse hos eosdem libros, quos *M. Varro* legerit (*de re rust.* 1, 1.) quosque excerptos habemus in Geoponicis, credibile est. Democriti Georgica citat *Columella* (11, 3.). Serioris tamen multo aetatis esse hos libros, patet e loco Geopon. 10, 73. ubi pruna armeniaca *βερίκοκκα*, *τέρμινθον τερέβινθον* vocat, ac si Latinus fuerit saeculorum primorum aerae nostrae.

E Democriti adseclis *Apollodorus* plantam sensitivam, Aegyptiam aut Arabicam, observavit, quae

tactum fugeret, collabentibus foliis (*Plin.* 24, 17.). *Averrhoa* fit *Carambola* five *Mimofa polyacantha*, ambigitur.

CAP. VI.

ARISTOTELES.

Summus ille Graecorum philofophus, totam rerum naturam amplexus, a fepiarum et nautilorum aliorumque oftracodermatum ftructura et generatione, ad elephantum usque et dipodes et canes aureos immenfo ingenio ac fagacitate incredibili omnia percontatus, ad confpectum totius naturae et adfinitatum obviarum ea applicavit. Tantum abeft ut plantas neglexerit, ut potius duos integros libros de iisdem confcripfiffe ipfe fateatur. Theoriam vegetabilium vocat hos libros (*hift. anim.* 5, 1.) et alio loco (*de brevit. vit. c.* 6.) uberius ea femet explicaturum effe in libris de vegetabilibus pollicetur. Citant eos libros *Diogenes Laërtius* (5, 25.) *Athenaeus* (14, 18. *p.* 652.) et fcholiaftes *Nicandri* (*v.* 645. *p.* 42.).

Neque tamen genuini illi libri etiamnum exftant, neque cum gravitate, dignitate et eruditione Ariftotelis vilis illa compilatio congruit, quam *de plantis* vulgo inter Ariftotelicos libros reperimus, quod mox uberius probabitur.

Aristoteles ipse, antequam Platonis schola aperta esset, eorum temporum more, radices et herbas quaesivisse et officinam instituisse fertur, unde Epicuro Φαρμακοπώλης audiit (*Athen.* 8, 13. *p.* 354.). Nec negari potest, et in genuinis ipsius scriptis experientiam rei herbariae apparere haud vulgarem, maxime vero ratiocinia speciosa de natura plantarum ac consensu cum animalibus aut differentia ab iisdem. Incredibili ingenii vi ac solida subactaque doctrina inquisivit tum in gradus et adfinitates organismorum, tum in functiones plantarum et phaenomena singularia, quae ex ipsius systemate philosophico exponere satagebat.

Intimo animo Aristoteles ingentem illam ideam conceperat de serie continua organismorum, qua sensim perfectiores abeunt in minus perfecta. „Natura," inquit, „continuo progreditur ab inanimatis ad animalia, per viva quidem, quae tamen haud „animalia sunt, ut satis exigua supersit differentia vicinorum satis sibi corporum. Inter marina anima„lia plura sunt, quorum membra soluta vitam pro„trahunt, sicut ἐπίπετρον dictum (*Sedum acre*) „clavis appensum diu vitam protrahere potest. „Talia marina corpora quorsum pertineant, ambi„gitur" (*part. anim.* 4, 5.). Et alio loco (*hist.* 8, 1.) eadem repetit, addita ὀστρακοδερμάτων cum plantis comparatione. Esse eadem omnino plantas, respectu animalium reliquorum gradantium

nuncupanda. Senfum etiam alia marina corpora minime, alia perobfcure manifeftare. Tertio loco (*generat. anim.* 3, 11.) plantas confiderat velut ὀστρακοδέρματα terreftria, haec vero velut plantas marinas. Quanto ζωτικότερον fit aqua terrâ, tanto vivaciora etiam effe oftracodermata plantis. Cum infectis etiam plantas comparat, quod illorum membra feiuncta pariter ac plantarum partes poffint vitam protrahere. Apparere id praeprimis in ἀποφυτείᾳ vegetabilium: eas enim partes omnes vivere, quae ἀρχὴν τῇ δυνάμει ἐνοῦσαν in fe contineant (*de brevit. vit.* c. 6.).

Infignem credit differentiam utriusque regni ftatui poffe, quod plantae nullis excrementis (περιττώμασι) gaudeant; unde et radicem attrahere nonnifi praeparata iam nutrimenta: terra enim, et calore eius uti velut ventriculo (*part. anim.* 2, 3.). Exiguum περίττωμα, quo plantae gaudent, fuavem producere ipfi videtur odorem, quem in plantis pluribus, in animalibus vero perpaucis animadverteris. Calida enim et ficca eft plantarum natura, ficut *Anaxagoras* iam monuerit, terram matrem, folem vero plantarum patrem effe. Unde exponenda ipfi videtur fragrantia frequentior herbarum, fructuum et fuccorum, quae fub ferventiori Iove et in terra aridiore gignuntur (*problem.* 13, 4.).

Unicum agnofcit *Ariftoteles* totius vegetationis

finem, fructuum generationem. Hinc etiam, quo imperfectiora animalia, eo magis plantis hoc respectu similia ipsi videntur (*hist. anim.* 8, 1.). Omnis nutritio, omneque plantarum incrementum ad fructificationem tendere ipsi videtur (*gener.* 1, 8.). Semen quoque plantarum hactenus differre a seminibus animalium, quod illa non ex omnibus partibus proveniant, sed quod per se subsistant et in aliud abeant individuum (*gener. anim.* 1, 18.).

Radicem plantarum et oris et capitis vicem gerere, si aliena liceat componere organa, si iisdem gaudeant functionibus (*de anim.* 2, 4.). Sensum in attractione nutrimentorum et in nutritione ipsa negandum plane non esse, hinc etiam *vivere* plantas (*de anim.* 2, 2.).

Sexus differentiam in plantis nullam agnovit *Aristoteles*, ut gradus iterum ad minus perfecta animalia statuat: namque et in his iam connubium sexus utriusque in eodem individuo observatur (*gener. anim.* 1, 23.). Mixtio haec utriusque sexus ab *Empedocle* iam adsumta, axiomatis loco ab Aristotele collocatur (*gener. anim.* 3, 10.).

Sed liceat ad singulas transire observationes. Eminet autem ea praecipue de seminibus vetustioribus, facilius germinantibus quam recentiora, quod haec contineant περίττωμα et debiliora sint (*probl.* 20, 17.). Quae de olerum seminibus hic intelli-

git, nos praeprimis de cucumerum aliorumque pinguibus feminibus experti fumus. Radiculas (ῥαφανῖδες) eo acriores eſſe, quo tenuiores ſint (*probl.* 20, 11. Cf. *Athen.* 9, 2.). Si quis σέλινον radice tenus circumfoderit et κάχρυδια circumpoſuerit, multo maiores et craſſiores fieri radices. Ea κάχρυδια vertunt Geoponici (12, 23.) in ἄχυρα, ut vel paleae ſint vel hordeum toſtum (*problem.* 20, 8.). Quae florent, fructu nonnunquam carere videntur, ut σίκυος (*Cucumis Melo*) et κολοκύνθις (*Cucumis ſativus*) et ῥόα (*nonne* ῥοῦς *Cotinus?*) ſeu ſorba ἄκαρπα, ſed his tamen fructum eſſe: pericarpium eſſe florem in Cucumere Melone (*probl.* 20, 3.). Roſas umbilico aſpero (*germine hiſpido*) inſtructae (*nonne R. muſcoſa aut moſchata*) ſuavius olere quam quibus germen laeve ſit (*probl.* 12, 8.). Inquirit etiam in rationem, cur ἱπποσέλινον (*Smyrnium Olus atrum*) bienne ſit? (*probl.* 20, 7.)

Non deſunt tamen exempla, ubi genio aevi ſui et mirabilium amori indulget. Sic rutam pulcherrimam et plurimam enaſci arbitratur, ſi ficui inſeratur, quod fide omnino vacat (*probl.* 20, 18.).

PSEUDO-ARISTOTELES DE PLANTIS.

Haud neceſſarium arbitror, quod *Iul. Caeſ. Scaliger* immenſam eruditionis ſupellectilem, integrique voluminis laborem in eo collocaverit, ut

ſuppoſititios eſſe hos libros multoque iunioris aetatis, doceret. Namque cuivis, qui vel primis tantummodo labris linguae graecae rudimenta guſtaverit, vel pauciſſimos Stagiritae genuinos libros legerit, luce meridiana clarius apparere neceſſe eſt, *tum* ſumme indignam eſſe tanto philoſopho ratiociniorum (*ſi quae ſunt*) et ipſius orationis rationem, *tum* nec Graece primitus ſcriptos eſſe hos libros, ſed e, neſcio quo medii aevi, ſcholaſtico libello verſos tandem in Graecam linguam. Fuerit is interpres ineptus aut impoſtor, *Maximus Planudes* (*ut Scaligero*) aut *Theodorus Metochita* (*ut mihi*) aut *Gennadius*, aut alius quispiam Graeculus ſaeculorum XIV et XV, perinde eſſe videtur.

Ineptum voco interpretem, aut, ſi mavis, auctorem, quod nullibi „lucidi ordinis" amor, nullibi ſubacta doctrina, nusquam demum gravitas ſermonis ac orationis dignitas apparet.

Nugis ſcholaſticis de anima vegetabilium incipit, iisdem paullo intermiſſis dein pergit, iisdem denique finem orationi imponit. Nullum apparet argumentum cuiusvis capitis, nullus finis totius orationis, nulla cognitio plantarum. Ubi enim, ut paucula exempla abſurditatis adferam, de plantis vel annuis vel perennibus negatur, abrupta protinus oratione, addit: „Neque poſſumus haec „omnia ſcire, niſi per ſyllogismos." Et paullo

post: „Non debemus perscrutari definitiones per „singulas." Sermo barbarus: φυτρὸν ponit pro καυλῷ. De antiquorum rei herbariae scriptorum libris loquens, barbare satis adiungit: πῶς ἂν ἐπιμελῶς σκοπήσωμεν τὰς βίβλους αὐτῶν, ἃς ἔγραψαν, καὶ δυνηθείημεν διερευνῆσαι τοῦτον τὸν μυελὸν ἱερεύτῃ συνοπτικῇ. En ridiculam dictionem, quae Aristotelica esse debebat! Idiota de limpido vitis latice loquens cum pice eum comparat: in quibusdam plantis esse humorem ἀρχέγονον, sicut in Origano et planta, quae dicatur ὀπιγαΐς. Quot verba, tot ineptiae! Ὀπιγαΐς certe corrupta ex Arabibus mutuo accepta vox!

Genicula seu nodos graminum sua potius lingua quam graece nominat δεσμοὺς, eosque (*quidne absurdius fingi potest!*) cum nervis animalium componit. Aristoteles, ut memoravimus, sexum utrumque haudquaquam distinctum esse in plantis contenderat: noster Pseudaristoteles omnino distinctum sexum tradit. Masculas plantas enim semper esse asperiores et duriores et horridiores, femininas debiliores et magis fructiferas. Vitam plantarum nullam esse, sensus enim caussam vitae esse. (*En philosophum!*) Quae ἄψυχα sint, ψυχὴν οὐκ ἔχειν: ζωὴν esse τὸ μέσον, et quae sunt reliquae eiusmodi barbarae nugae.

Piget fere ac taedet adiungere, quae Oedipum poscunt, ut exponantur: βελένιον τὸ δηλητήριον,

μεταφυτευόμενον εἰς Αἴγυπτον ἢ Παλαιστίνην, γίνεσθαι βρώσιμον (Cf. *Matthiol. epist. lib.* 5. *p.* 211.): ἀρτεμισίαν, quae inseratur in sylvestrem Artemisiam. (*Ecquis unquam haec audivit!*) ἀγρίαν μορέαν τὸ συκόμορον: μορέαν in multas arbores inseri posse. Sed sufficit his subsistere, ut quam futilis et contemtu dignus sit is liber, quam parum cum Aristotelicis comparandus, pateat.

CAP. VII.

RHIZOTOMI.

Peculiare hominum genus, quod a radicibus effodiendis nomen habet, a tota antiquitate Graeca satis celebratum, neque indignum prorsus nostra attentione, licet maxima eorum pars, literarum rudis, superstitioni dedita, radicibus et herbis magicas tribueret virtutes, goëtica arte eas secaret, praepararet ac venderet. Namque qui rhizotomi erant, φαρμακοπῶλαι etiam nominabantur, ἐπιτραγῳδοῦντες, ut *Theophrastus* (*hist.* 9, 9.) ait, inventa sua ostentantes. Praeceperunt enim alias radices vento averso, alias corpore peruncto effodere, alias noctu, interdiu alias. Aggravare nonnullas caput aut oculos laedere, unde allia comedere et vinum sorbere necesse sit, priusquam adgrediantur radices. Precari autem in se-

cando, nec ἄτοπον ipse Theophrastus indicat. Ineptum autem vult praeceptum rhizotomorum, quod ense acuto ter circumscribi radix debeat, aut quod circumsaltare ac plurima περὶ ἀφροδισίων fabulari. Inepta existimat praecepta, quod, qui helleborum secet, debeat aquilam cavere tam a dextra, quam a sinistra, ortum solis spectare et plurima precari.

Ea tamen superstitiosa barbaries rhizotomorum non impedivit quosdam, quin curatius in naturam inquirerent vegetabilium bonasque publicarent de iis observationes. Exstiterunt iam *Theophrasti*, magis etiam *Athenaei* et scholiastarum temporibus opera ῥιζοτομικὰ, quae citare ii scriptores haud superfluum putarent.

Thrasyam Mantinensem primum vocat *Theophrastus* (*hist.* 9, 18.) et δεινότατον τὰ περὶ τὰς ῥίζας, qui naturas plantarum et vires indagans, eamdem plantam modo pharmacum esse, modo non esse, pro ratione hominis, qui ea utatur, praecepit. Ipse etiam ἄπονον τὴν ἀπόλυσιν, ope toxici ex papavere et cicuta parati, invenit (*ib.* 9, 17.). Quod imitati Hispani e sola cicuta (*herba Apio petroselino simili*) id toxicum praepararunt (*Strabo* 3, *p.* 251.).

Thrasyae discipulum Alexium, magis peritum in medicina indicat *Theophrastus* (9, 17.).

Eudemus φαρμακοπώλης in se ipso tentavit

herbarum virtutes (*Theophr. hist.* 9, 18.). De oleribus scripsit (*Athen.* 9, 2. *p.* 369.) et brassicam distinxit in tres species, ἁλμυρίδα καὶ λειόφυλλον καὶ σελινούσιον, illam suavissimam, hanc crispam. Fuerit idem Rhodius, qui de physica scripserit, Aristotelis discipulus, nescio (*Simplic. in Arist. physic.* 1. *f.* 21.)

Aristophilus, et is φαρμακοπώλης Plataicus, ad coitum remedia habuit (*ib.* 9, 19.).

Videntur ex his rhizotomis nonnulli physicae ipsi et oeconomiae operam dedisse, ut ex variis *Aristotelis* et *Theophrasti* locis patet. Sic Clidemus, qui de caussa coruscationis et fulminis ratiocinatus est (*Aristot. meteor.* 2, 9.), morbos plantarum indagaturus, ficum scabie, oleam lichene, viti τῷ ῥεῖν affici prodidit (*Theophr. causs.* 5, 12.). Ex iisdem etiam partibus constare plantas ac animalia docuit (*Theophr. hist.* 3, 2.). Serenda esse frumenta occidentibus vergiliis (*Theophr. causs.* 3, 28.).

Physicus etiam Menestor fuisse videtur, cum de humore vegetabilium praeceperit, quem ὀπὸν vocasse dicitur (*Theophr. hist.* 1, 3.). Is de mori fructificatione nonnulla prodidit (*Theophr. causs.* 1, 21.). Aquatiles plantas natura calidiores esse, quod gelu non enecentur (*ib.* 1, 26.). Nimis pinguem terram plantis nocere ob siccitatem facile contractam (*ib.* 2, 5.).

Physicus fuit Hippon, quem *Aristoteles (de anim.* 1, 2.*)* citat. Omnes sylvestres plantas cicures reddi posse et vice versa, observavit, unde specie haud differre iure effecit *(Theophr. hist.* 1, 6.*)*.

Diogenes quoque, sive fuerit Apolloniates, sive alius, quem *Aristoteles (de gener. et corrupt.* 1, 6.*)* nominat, ex aqua putrescente et mixtione cum terra plantas oriri docuit *(Theophr. hist.* 3, 2.*)*.

Leophanes quis fuerit, latet. *Aristoteles (gener. anim.* 4, 1.*)* eum nominat, dum de subligando teste alterutro ad procreandam sobolem loquitur. *Theophrastus (causs.* 2, 6.*)* citat eius sententiam, quod humus atra optimum plantarum nutrimentum sit.

Androtion oeconomus fuisse videtur. Namque quae de oleae et myrti amicitia *(Theophr. causs.* 3, 15.*)* et de purgatione necessaria earum arborum *(hist.* 2, 8.*)* reliquit, eo fere redeunt. Eius de ficuum speciebus locum citat *Athenaeus* (3, 3.*)* γεωργικὸν nominat librum (3, 7.*)*.

Hi omnes Theophrasto priores. Quonam vero aevo vixerint ῥιζοτομικῶν auctores sequentes, haud facile erui potest.

Eumachus Corcyraeus *(Athen.* 15, 8. *p.* 681.*)*.

Anacreon *(Schol. Nicandr. ther. v.* 590. *p.* 39.*)*.

Micton *(ib. v.* 617. *p.* 40.*)*.

LIBER II:
REI HERBARIAE INCREMENTA.

CAP. I.
THEOPHRASTUS ERESIUS.

Historicae cognitionis fundamenta egerant et medici et rhizotomi: philosophi de natura vegetabilium ratiocinantes viam muniverant, qua incedi poterat, si quis physiologiam plantarum ardentiori agitare studio cuperet: maxime vero Aristoteles scholam suam eo ardore inquirendi imbuerat, ut quivis ex eadem progrediens schola naturam perscrutari ac nova moliri gestiret. Quid quod tantus naturae amor in tota Peripateticorum schola viguit, ut ipsi risui *Luciani* obnoxia esset (*Vit. auct. p.* 386.).

Celeberrimus autem omnium verus rei herbariae parens, Theophrastus fuit Eresius, de quo uberius agere nostrum est.

VITA THEOPHRASTI.

Eresius fuit, ex insula Lesbo, Melanthae fullonis filius. Nomen ipsius Tyrtamum fuisse, ab Ari-

ſtotele autem in Theophraſti mutatum, ferunt varii auctores, diſertis vero maxime verbis *Strabo* (13, 918.) et *Diogenes* (5, 38.), ipſo adnuente *Cicerone* (*orat.* 19.) qui divinitate loquendi nomen inveniſſe eum teſtatur.

Annus, quo natus fuit, ſine dubio idem computatur, quo proelium ad Leuctram commiſſum eſt, nimirum Ol. CII. 3 = 370. ante Chr.

Praeceptores nominantur a *Diogene* (5, 36.) Leucippus, cives ipſius (ergo non Eleates) Plato et Ariſtoteles. Cum hoc vero tanta pietate et familiaritate coniunctus fuit, ut omnibus ille eum discipulis praetulerit, ipſe quoque in teſtamento iuſſerit, dilecti praeceptoris imaginem in templo eſſe erigendam (*Diogen.* 5, 51.).

Quum Ariſtoteles in Chalcidem ſeceſſiſſet, noſter illi in ſcholae regimine ſucceſſit, quod Ol. CXIV. = 324. ante Chr. accidit (*Diogen.* 5, 36.). Tanta autem fuit ipſius auctoritas, tanta gloria in regenda Peripateticorum ſchola, ut bis mille ad eum confluerent diſcipuli: tanta etiam apud Athenienſes exiſtimatio, ut, quum ipſum Agnonides impietatis accuſaſſet, parum abfuerit, quin accuſator crimen in ſe ipſum retorquere cogeretur. Apud exteros etiam in tam excelſum famae theatrum evectus eſt, ut Ptolemaeus Lagides eum Alexandriam invitaret (*Diogen.* 5, 37.).

Sophocle, Amphiclidae filio legem ſanciente,

ne quis philosophus scholae praeesset, nisi senatui populoque Atheniensi placeret, omnes fere philosophi et ipse Theophrastus in exilium abierunt, quod Ol. CXVIII. 3. = 306 ante Chr. accidit (*Athen.* 13, 9. *p.* 610.). Abolita autem ea lege et Sophocle punito reversi sunt exules et cum iis noster (*Diogen.* 5, 38.).

Summam senectutem attigisse et plusquam centum annos vixisse, facile ex ipsius verbis in praefatione ad *characteres* effeceris, ubi semet XCIX annos natum librum conscripsisse, fatetur. At iampridem animadversum est, probabiliter pro ἐννενήκοντα legendum esse ἑβδομήκοντα. Namque *Diogenes* (5, 40.) anno LXXXV aetatis e vita discessisse manifesto testatur. Accidit id Ol. CXXIII. 3 = 285 ante Chr.

Aegre tamen, annorum licet pondere confectus, tulisse fertur, se vitam cum morte commutare debere, quum vivere coepisset. Ipsius enim dictum adlegatur: ἡμεῖς, ὁπότ' ἀρχόμεθα ζῆν, τότ' ἀποθνήσκομεν (*Diogen.* 5, 41.). Et *Ciceroni* (*tusc. quaest.* 3, 28.) moriens accusasse naturam dicitur, quod cervis ac cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset; hominibus, quorum id maxime interfuisset, tam exiguam vitam dederit: quorum si aetas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut, omnibus perfectis artibus, omni doctri-

na hominum vita erudiretur: questum igitur fuisse, se tum, cum illa videre coepisset, exstingui.

Tantus autem, etiam post obitum, amor fuit civium erga eum, ut Athenienses πανδημεὶ pedibus funus ipsius sequerentur (*Diogen.* 5, 42.). Vitae enim genere fuit suavi, moribus optimis, facundia propemodum divina, patriae amore tanto, ut bis eam a tyrannis liberasse dicatur (*Plutarch. adv. Colot. p.* 1126.). Maxime beneficum eum et prudentissimum et laboris tolerantissimum vocat *Diogenes* (5, 36.). *Cicero* (*acad. quaest.* 1, 9.) ita moratum habet, ut prae se probitatem quamdam ac ingenuitatem tulerit. Neque tamen eo minus fregisse quodammodo auctoritatem veteris disciplinae: spoliasse enim virtutem suo decore, imbecillamque reddidisse, quod negaverit in ea sola positum esse, beate vivere.

Quae utut sint, facundia tamen sermonis et incredibili fere vi dicendi omnes fere scholarum veterum antistites vicit: unde τρυφὴν ἰδίαν nominare eum *Cicero* consuevit (*Plutarch. Cic.* 872.). De Demosthene etiam magnifice profecto et libere iudicavit, dignum esse urbe sua oratorem (*Plutarch. Demosth.* 850.). Ferunt insuper, dum orationes haberet aut lectiones, nullam omisisse corporis figuram, nullam vultus speciem aut manuum motum, quibus argumenta augere potuerit: semper etiam

corporis nitido et exacto cultu apparuisse (*Athen.* 1, 17. *p.* 21.).

Quum rei herbariae perquam studiosus esset, hortum privatum coluisse, post Aristotelis e vita discessum dicitur, Demosthene Phalereo, familiari ipsius in hoc sibi cooperante (*Diogen.* 5, 39.). Eum hortum aedesque omnes horto adiacentes amicis testamento legavit, iis, qui voluerint in eo una vacare literis atque simul philosophari; ea tamen lege, ut neque illum alienent, neque ut proprium quisquam possideat, sed veluti sacrum quoddam eodem iure ab omnibus possideatur. Nominavit autem, quos communiter uti eo horto praecepit, Stratonem et Callisthenem, Neleum et Hipparchum, Demaratum et Melantam, Demotimum et Pancreonem, Nicippum et Callinum (*Diogen.* 5, 53.).

SCRIPTA THEOPHRASTI.

Libri ipsius adeo numerosi et ex omni doctrinae genere tanta copia ornati, ut diversos eorum titulos 227 *Diogenes* numeret. Inter eos haud pauci satis ampli fuerunt, ut πρῶται προτάσεις, quae octodecim; quaestiones quae viginti quatuor, posteriorum analyticorum et de animalibus, quorum utrumque septem libros comprehendit.

Nobis vero quum praeter novem (qui decem fuerant) libros de *historia* et sex libros *de caussis*

plantarum pauca etiamnum superſint, fatum ſcriptorum deperditorum enarrandum eſt.

Legaſſe ipſum omnes libros Neleo, Coriſci filio, verba teſtamenti manifeſto docent (*Diogen.* 5, 53.). Inter eos *Ariſtotelis* etiam fuiſſe ſcripta teſtatur *Strabo* (13, 906. 907.). Quum Neleus dein Scepſin Troadis migraſſet, bibliothecam etiam Ariſtotelicam et Theophraſteam eo avehi curavit: poſteris ſuis reliquit, indoctis hominibus, qui, nulla adhibita cura, ſub clavibus retinuerunt (*Strabo ib.*). Ab ipſo autem Neleo Ptolemaeum Philadelphum libros pleroſque mercatum Alexandriam transferri iuſſiſſe, *Athenaeus* auctor eſt (1, 1. *p.* 3.). Si *Straboni* fides habenda, plurimi tamen ſuperfuerunt Nelei heredibus: namque, quum Attalicorum regum ſtudium intellexiſſent, quibus Scepſis parebat, conquirentium libros ad inſtruendam Pergami bibliothecam, inepti Nelei heredes bibliothecam ſub terra occultarunt, ubi blattis et humore vitiatos poſteri tandem Apelliconti Teio ingenti pretio vendiderunt. Tenebatur is Apellicon librorum amore potius quam ſapientiae ſtudio: itaque eroſarum particularum quaerens inſtaurationem, in nova tranſtulit libros exempla, lacunas non recte implens, ediditque libros ἁμαρτάδων πλήρεις. Quum ſtatim poſt mortem Apellicontis, Sylla Athenas cepiſſet, is etiam huius bibliothecae potitus eſt; a quo Tyrannio Grammaticus, Φιλαριστοτέλης im-

petravit, ut ſibi eius uſus permitteretur; acceſſerunt etiam bibliopolae nonnulli, ineptis uſi librariis, qui vitioſe transſcriptos libros et Romae et Alexandriae vendiderunt. Confirmat Apellicontis malam fidem *Athenaeus* (5, 14. *p.* 214.) et *Plutarchus* (*Sylla*, 468.) inter bibliopolas eos nominat Andronicum Rhodium, qui vulgaſſe ea exemplaria, quae Romae et Alexandriae circumferebantur, dicitur (Cf. *Porphyr. vit. Plotin. c.* 24.).

Quae cum ita ſe habeant, dolendum ſane eſt, hominum incuria magis quam iniuria temporum eos libros haud integros ad poſteritatem veniſſe; nec facile ex ipſis, quae ſuperſunt, exemplis manuſcriptis poſſe textum reſtitui.

Exſtant autem codices manuſcripti in bibliothecis Medicea, Veneta, Pariſina, Oxonienſi et Leidenſi. Eorum integer videtur Venetus, quem Beſſarion ſcribi iuſſerat (*Villoiſon anecd. graec.* 2, 251.); manci autem maxime Pariſini.

Editiones paucae ſunt. Princeps, quam coram habeo, Aldina eſt, ſine anno et loco impreſſa. Titulus: Τῶν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ περιεχομένων ὀνόματα καὶ τάξις· Θεοφράστου etc. Sequuntur enim in eodem volumine *Ariſtotelis* et *Alexandri* Aphrodiſienſis problemata et *Theophraſti* metaphyſica. Aldus Manutius opus totum Alberto Pio Principi dicavit. Praeter novem libros de hiſtoria planta-

rum adest etiam fragmentum decimi de *viribus radicum.*

Secunda editio Ioannis est *Oporini*, quae Basil. 1541. fol. lucem vidit. Textum Aldinae cum interpretatione latina habet, nec plausibus nostris digna videtur.

Tertiam Dan. *Heinsius* curavit Lugd. Bat. 1613. fol. Textum mendosissimum, licet codice duntaxat uno aut altero adhibito, emendare, Casauboni praeprimis auxilio, studuit: Gazae versionem adiunctam correxit, ac pleraque praestitit, quae ab homine erudito, sed ἀβοτανολογήτῳ, exspectari poterant.

Sequutus tandem est Io. *Bodaeus a Stapel*, rei herbariae peritus et doctissimus vir, qui in sola historia plantarum subsistens, eam 1644. fol. ita edidit, ut amplissimos adderet commentarios, textum et versionem variis locis emendaret. Sed interpretatio antiqua Theodori Gazae satis negligens et mendosa est, ut e. g. 3, 18. *τῆς ῥοῦ (Rhois Coriariae) fluidarum* reddat. Omissa sunt fere omnia *(e. g. 4, 7.)* quae interpres non intelligeret.

HISTORIA PLANTARUM THEOPHRASTI.

Difficillimum opus molior aleaeque plenum periculosae. Explicationem enim et determinationem periclitor plantarum omnium, quas rei herbariae parens nominat, ut, qualis fuerit cognitionum eius

temporis ambitus, pateat. Desudarunt in eo opere a pristinis inde temporibus doctissimi viri, quorum labores vicit fere *Bodaeus a Stapel*, cuius commentarii dictu difficile est, quantum auxilii mihi tulerint, quantum foeneraverint lucis. Neque tamen et id opus omne ita absolvit, ut nihil supersit negotii. Namque innumera loca obiter solummodo legit, textui mire corrupto nimis confisus est, plantarum ipsarum haud sufficientem cognovit copiam: haud raro etiam a *Plinio*, pessimo Theophrasti interprete, seductus male plantas definivit.

Ipse Theophrastus in describendis, quas memorat, plantis longe profecto alienus est a nostrorum temporum ratione. Neque enim certum quemdam ordinem servat, solum fere usum sequens aut patriam ac locum, quem occupant. Aquatiles enim seorsim, et parasitas, et olera et arbores sylvestres et frumenta tractat; saepius repetitis verbis, saepius regrediens ad id, de quo iam sermo fuerat.

Dein naturam ipsam parum cognovit, nunquam peregrinatus fuisse videtur. De ipsis graecis plantis vel vulgaribus aliorum fide narrat, ut *ὥς φασι; οὕτως λέγουσι οἱ περὶ Ἀρκαδίαν, οἱ περὶ Ὄλυμπον*, toties occurrat. Ubi nihil certi scit, quod saepius fit, ingenue addit, *περὶ τούτου δὲ σκεπτέον.* Hinc errores haud pauci occurrunt: e. g. ubi de *ἀράκῳ* (*Lathyro tuberoso*) et *ἀραχίδ-*

νῃ (*Lathyro amphicarpo*) (*hist.* 1, 11.) perhibet, nulla utrique esse folia.

Nomina ipsa ambigua sunt, nec certis legibus definita. Ipse enim (*hist.* 4, 11.) fatetur, προςαγορεύεσθαι ἄλλοις ὀνόμασι plantam. Ipse ἀφάκην modo Leontodon Taraxacum (*hist.* 7, 8.) modo Lathyrum Aphacam, ἀπαρίνην modo Galium Aparinen, modo Arctium Lappam vocat. Τριβόλου nomine tria diversa genera occurrunt. Ἀνδράχνη significat modo Arbuti speciem, modo Portulacam. Σκόρπιος modo Spartium villosum, modo Arnicam scorpioidem aut Ranunculum Thoram.

Huc accedit, quod nullam fere prodat generis aut speciei informationem, nisi unico fere loco (*hist.* 8, 4.) ubi hordei et tritici differentiam collocat in seminum seriebus circa spicam, quae in illo omnino, in hoc autem nequaquam observentur. Ceteroquin transmutationem specierum ipsorumque generum adeo certam habuit, ut multus sit in Ocimi et Serpylli (*causs.* 5, 8.), Zeae et Tritici (*hist.* 2, 5.), Menthae sylvestris et sativae (*hist.* 2, 5. *causs.* 5, 8.) transmutatione explicanda.

His praemissis ingenue fateor, plantas quasdam a Theophrasto nonnisi obiter memoratas a me haudquaquam exponi posse, e. g "Ικμη, in lacu Orchomenio (*hist.* 4, 11.), Θησεῖον (*hist.* 7, 11.), quod *Timachidas* (*Athen.* 15, 10) cum

mali floribus comparat et Ariadnes coronam inde textam fuiſſe refert.

Linnaeani autem ſyſtematis ordinem ſequi licet.

Hippuris vulgaris (*ἵππον hiſt.* 4, 11.) in lacu Orchomenio.

Liguſtrum vulgare (*κήλαστρον hiſt.* 1, 15. 3, 4.). In locis montoſis creſcere, ſempervirens eſſe, tarde florere et virgas pro baculis inſervire refert.

Phillyrea anguſtifolia (*ἀφάρκη hiſt.* 1, 15. 3, 6.).

Phillyrea latifolia (*λακάθη hiſt.* 3, 4. 6.). Cf. *Sibthorp. flor. graec. t.* 2.

Fraxinus Ornus et *rotundifolia* forte (*hiſt.* 3, 11.) deſcribuntur *μηλίας* nomine, cuius duas dari ſpecies ait traditque, quomodo inter ſe differant. Ornus ſine dubio arbor eſt quercui ſimilis, quae mel ſtillet (*Diodor. Sicul.* 17, 75. *Curt.* 6, 4. *Athen.* 11, 500. *Polyaen. ſtrat.* 4, 3, 32.). Cf. *Sibthorp fl. graec. t.* 3.

Salvia cretica (*σφάκελος hiſt.* 6, 2.) foliis anguſtioribus et

Salvia triloba (*ἐλελίσφακος ib.*) bene diſtinguuntur. Cf. *Sibthorp fl. graec. t.* 17.

Salvia Horminum (*ὅρμινον hiſt.* 8, 7.) una cum Seſamo ſerebatur: ſemina Cumino ſimilia a nullo guſtari animali.

Piper nigrum (*πέπερι hiſt.* 9, 19.) cuius fruc-

tus soli, et albidi, cortice externo cincti, et nigri, cortice destituti, distinguuntur. Fabulosus *Philostratus (vit. Apoll.* 3, 4.*)* plura narrat de Piperis cum Vitice similitudine et de simiarum cultura, quod credulum vulgus delectare potest.

Crocum et odoratum et albidum et spinulosum distinguit, inter primos veris flores numerat: alio loco *Crocum autumnalem (hist.* 6, 7.*).*

Gladiolus communis, sine dubio ξίφιον illud est, quod *(hist.* 6, 7.*)* memoratur. Cf. *Sibthorp. fl. graec. t.* 37. Sitne etiam φάσγανον *(hist.* 7, 11.*)* cuius tubera comedantur, ambigo. De eo enim usu nostratibus nil innotescit.

Iris Sisyrinchium (σισυρίγχιον, *hist.* 1, 16. 7, 13.*)* per Graeciam frequens, id singulare habet, quod bulbus alter alteri superpositus sit. Cf. *Sibthorp. fl. graec. t.* 42. Is licet Ixiam Bulbocodium arbitretur σισυρίγχιον esse, bulborum indoles tamen multo magis huc trahenda est *(* Cf. *eamdem fl. graec. t.* 36.*).*

Iris florentina (ἶρις). Sed alia occurrit *(hist.* 7, 12.*)* flore minimo, quae forte *I. graminea* s. *iuncea.*

Irisne tuberosa sit ἀκόνιτον *(hist.* 9, 16.*)* ἀγρώστιδι simile et ποῶδες radice tuberosa, ambigitur *(* Cf. *Schulze toxicol. vet. p.* 17. *Sibthorp. fl. graec. t.* 41.*).*

Schoenus nigricans (μελάγκρανις, *hist.* 4, 13.)

ob atrum seminum colorem, differt ab aliis crassitie et altitudine culmorum.

Schoenus mucronatus (σχοῖνος ὀξύς *ib.*). Cf. *Sibthorp. t.* 43.

Cladium germanicum Schrad. Schoenus Mariscus L. (ὁλόσχοινος *ib.*) cuius spicas fasciculatas, ovo similes, satis bene describit, ad πλέγματα maxime idoneas.

Cyperus comosus Sibth. (κύπειρος ὁ ἕτερος *hist.* 4, 11. et σχοῖνος *hist.* 9, 19.) ob odoratas radices insignis (Cf. *Sibthorp. fl. graec. t.* 44.)

Cyperus fastigiatus (σάρι *hist.* 4, 9.) culmo trigono comaque Cyperum Papyrum aequare, stolones autem e radice digiti crassitie propellere dicitur.

Cyperus Papyrus (πάπυρος *ib.*) optime describitur.

Cyperus esculentus (μνάσιον *ib.*). Idem (c. 10.) sub nomine aegyptio μαλιναθάλλη occurrit. Id nomen bene derivatur a μάλα et ἀναθάλλω *Harduin. ad Plin.* 21, 15. Tubera describuntur, qualia mespili fructus, folia gladioli similia; illa et cruda manducari et cum hordeo cocta bellariorum vicem gerere. Cf. *Columm. phytobas. p.* 5. Trahine huc potest κάλαμος, cuius fructus ὀρόβοις λευκοῖς similes assantur? (*Diodor. Sicul.* 2, 57.). Certe autem hi sunt κάλαμοι, quorum radicibus vesci Rhizophagos tradit *Diodorus* (3, 23.).

Panicum italicum (*κέγχρος hist.* 8, 3.) *φόβην χνοώδη* comam hirſutam ſ. ſpicam gerere dicitur.

Panicum miliaceum (*μέλινον hist.* 8, 3.).

Sorghum forte *vulgare* eſt illud triticum giganteum, quod ultra Bactrianam provenire ac grana olivaceorum mole ferre dicitur (*hist.* 8, 4.). Idem forte eſt frumentum, cuius *Herodotus* (1, 193.) meminit, quod folia quatuor digitorum latitudinem habeant. Cf. *Bellon. obſ.* 2, 100. Idem vidit in India *Philoſtratus* (*vit. Apollon.* 3, 5.).

Andropogon Iſchaemum (*ἴσχαιμον hist.* 9, 15.) in Thracia creſcens.

Arundo Donax (*κάλαμος αὐλητικὸς hist.* 4, 12.) ubi et *δόναξ* et *ζευγίτις*, ob copulationem tibiarum ex eo confectarum nominatur. Inſigni copia creſcere ad Cephiſum. Optime et uberrime de his calamis commentatur *Harduin. ad Plin.* 16, 36.

Arundo Ampelodeſmon Cyrill. neapol. faſc. 2, *t.* 12. eſt *φλεώ* illa, quae et *πλόκαμος* dicitur (*hist.* 4, 11.) cuius foliis etiamnum Itali utuntur ad vinciendas vites et ad cribra, cuius radix lixivium praebet. Aliam *φλοῦν* indicam habet *Herodotus* (3, 98.).

Arundo Phragmites (*χαρακίας hist.* 4, 12.).

Arundo epigeios (*κάλαμος ἐπίγειος ib.*).

Stipa tenaciſſima vel *Lygeum Spartum* eſt *λινόσπαρτον* (*hist.* 1, 8.) quo ad conficiendas ſportu-

las et ftoreas utuntur; alienum plane a σπάρτῳ *Ari-ftotelis* (*hift. anim.* 9, 40.) cuius floribus apes laetentur, quod fine dubio eft *Spartium fcoparium.* Claſſicus autem locus de Stipa noftra extat in *Strabone* (3, 243.) ubi de σχοινοπλοκικῇ σπάρτῳ fermo eft, quae inter Saguntum et Setabin Hiſpaniarum uberrime crefcat.

Avena fterilis (αἰγίλωψ, *hift.* 8, 7. 9.) ob culmorum copiam et molem terram extenuare dicitur.

Avena fatua (βρόμος, *hift.* 8, 9.).

Lolium temulentum (αἶρα, *hift.* 2, 5. 8, 7. 9.). In id Triticum fativum mutari.

Saccharum cylindricum (ἀλωπέκουρος, *hift.* 7, 10.). Cf. *Dalechamp hift.* 1, 430.

Hordeum nudum (κριθὴ, μάλιστα τῶν γυμνοσπερμάτων, *hift.* 8, 4.). Aliae fpecies ibidem, nimirum *H. hexaftichon*, *vulgare* et *Zeocrithon* (τῶν μὲν κριθῶν αἱ μὲν εἰσὶ δίστιχοι) memorantur.

Secale villofum forte eft στελεφοῦρος (*hift.* 7, 10.) qui fpicam gerat tritico fimilem fed hirfutam.

Secale cereale (τίφη *hift.* 8, 1. 2. 4.) tritico fimile, fed femen folliculis inclufum gerit. Secale cereale a Theophrafto primum memoratum, in Armenia fponte nafci dicitur a *Clavijo* (*Hiftoria del gran Tamorlan*, *p.* 103. Madr. 1782. 4.).

Triticum hybernum et *aeftivum* (πυρὸς χειμο-

σποϱούμενος καὶ τϱίμηνος *cauſſ.* 4, 12.) probe distinguuntur. Illud eſſe multi- hoc pauciculme.

Triticum Zea (ζεία, *hiſt.* 8, 9.).

Triticum Spelta (ὄλυϱα, *hiſt* 8, 4.). De eadem ſub nomine πυϱοῦ ϑϱαϰίου πολυλλόπου (*cauſſ.* 4, 12.) loquitur.

Triticum repens (ἄγϱωστις, *hiſt.* 1, 10. 2, 2. 4, 11. Radice gaudere γονατώδη, quae culmos denuo edat, qui ſi abſciſſi fuerint, eſſe herbam vulgarem inter culta. Nutrimentum, quod ſtolones cum radiculis praebent, antiquitus cognitum fuit. Hinc Aegyptios αὐτόχϑονες hac ἀγϱώστιδι nutritos, ac deinde, manibus eam geſtantes, Deos ſemper precatos fuiſſe, *Diodorus* narrat (1, 43.). Neque tamen negandum, poſſe et, hiſtorici viri negligentia, Papyrum intelligi.

Ficus Sycomorus (συϰάμινος, *hiſt.* 4, 2.). Fructus e trunco ipſo. Cf. *Norden voy. en Egypte,* 1. *t.* 38.

Cornus maſcula (ϰϱάνεια, *hiſt.* 3, 4. 12.). fructus edules ferre et πϱωϊβλαστότατον eſſe.

Cornus ſanguinea (ϑηλυϰϱάνεια, *hiſt.* 3, 6. 12.) paullo ſerius florere, fructus ferre non edules, ligno gaudere flexili et laxo.

Rubia tinctorum (ἐϱυϑϱόδανος, *hiſt.* 7, 9.). At alio loco (*hiſt.* 9, 14.) alia planta eodem nomine occurrit, foliis hederaceis, ſed rotundioribus, de qua certi aliquid definire nequeo.

Galium Aparine (ἀπαρίνη, *hist.* 8, 8.).

Plantago maior (ἀρνόγλωσσον, *hist.* 7, 9. 10.).

Plantago Cynops (κύνωψ, *hist.* 7, 8.).

Plantago Coronopus (κορωνόπους, *hist.* 7, 9.).

Potamogeton serratus (τρίβολος ἐν τοῖς ἑλώδεσι τῶν ποταμῶν, *hist.* 4, 11.).

Heliotropium europaeum (ἡλιοτρόπιον, *hist.* 7, 8.).

Anchusa tinctoria (ἄγχουσα, *hist.* 7, 9.).

Convolvulus sepium (λασιώνη, *hist.* 1, 21. *causs.* 2, 25.) μονόφυλλον ἄνθος, διαγραφὴν ἔχον τῶν πλειόνων: humi serpere et arbores scandere vicinas.

Menyanthes trifoliata (μήνανθος, *hist.* 4, 11.). Haec est τρίφυλλος ea, quae paludes *Paxamo* indigitabat (*Geopon.* 2, 4.).

Lycium barbarum aut *europaeum* forte οἶσος (*hist.* 3, 17.).

Cordia Myxa (πέρσιον, *hist.* 2, 3. 4, 2.).

Cordia Sebestena (κοκκυμηλέα αἰγύπτια, *hist.* 4, 3.).

Verbascum nigrum (φλόμος μέλαινα, *hist.* 9, 13.).

Atropa Mandragora (μανδραγόρας, *hist.* 6, 2.).

Solanum Melongena (στρυχνὸς, quem crudum comedunt, *hist.* 7, 7.).

Solanum insanum (στρυχνὸς μανικός, *hist.* 9, 12.).

Physalis somnifera (στρυχνὸς ὑπνώδης, *ib.*).

Viola odorata (*ἰωνία μέλαινα*, *hist.* 6, 6.).

Cuscuta europaea (*ὀροβάγχη*, *hist.* 6, 8.). Ab ea plantas circumvinciri et angi, unde nomen. Fuit sine dubio haec *ὀροβάγχη*, quam et *ὀσπρολέοντα* vocat *Sotion* Tiberii tempore (*Geopon.* 2, 42.) et quam describit *Paxamus* (*ib.* 2, 43.).

Ceratonia Siliqua (*κερατωνία*, *hist.* 1, 18.). Vocatur etiam *σῦκος αἰγύπτιος* (*hist.* 1, 23. 4, 2.) cuius fructum manifesto *ἔλλοβον*, leguminosum habet et folia sempervirentia.

Rhamnus Alaternus (*φυλίκη*, *hist.* 1, 15.).

Rhamnus lycioides est forte *ῥάμνος ὁ μέλας* (*hist.* 3, 17.).

Zizyphus vulgaris (*ῥάμνος λευκὸς*, *ib.*).

Zizyphus Paliurus (*παλίουρος*, *ib.* 4, 3.). Cf. *Anguillara p.* 54.

Zizyphus Lotus (*λωτὸς Λιβυκὸς*, *hist.* 4, 3.). Sed *Celtim australem* simul describit, ut *Anguillara* (*p.* 74 f.) recte observat.

Evonymus europaeus (*εὐώνυμος*, *hist.* 3, 18.).

Hedera Helix (*κιττὸς*, *ib.*).

Beta vulgaris (*τεῦτλον*, *hist.* 7, 2.).

Asclepias procera intelligitur (*hist.* 4, 9.) ubi aegyptia planta describitur, parallelis foliis gaudens, qua medici *πρὸς τὰ γυναικεῖα* utantur. Cf. *Prosp. Alpin. de plant. Aeg.* c. 25. *Norden voy. en Egypte*, 1, *t.* 59.

Eryngium planum (*ἠρύγγιον*, *hist.* 6, 1.).

6 *

Bupleurum forte *rotundifolium* eſt βούπρηστις, olerum ſpecies (*hiſt.* 7, 8.).

Coriandrum ſativum (κορίαννον, *hiſt.* 7, 3.).

Ferula tingitana (σίλφιον, *hiſt.* 6, 3.) eſt libyca illa planta, quae ὀπὸν κυρηναϊκὸν largiebatur. Folium μάσπετον dictum, cum Apio Petroſelino comparatur, ſemen ob alas membranaceas φύλλον dicitur. Eam ſpeciem, alienam a perſica Aſa foetida, primus deſcripſit *Hermannus* (*parad. bot.* p. 165.) ſimul etiam *Rivinus* (*pentap. reg.*). Longe aliena eſt a perſica, quam *Kämpferus* (*amoen.* 536.) delineavit, quaeque eadem fere cum ea eſſe videtur, quam *Proſp. Alpinus* (*exot.* 210. ſ.) e ſeminibus thracicis eduxerat. Perſicam ſpeciem ſ. *Aſam foetidam*, in Caucaſo naſci et a pecudibus adamari Ariſtobulus refert apud *Arrianum* (*exp. Alex.* 3, 28.). In Media provenire *Strabo* (11, p. 797.) vid. ſupra ad *Hippocr.* De ſilphio cf. *Laurence new ſyſtem of agriculture, p.* 384—400. Noſtra enim folia magis laciniata habet, quibus ad Petroſelini ſimilitudinem accedit. Nitida etiam ſunt et e petiolis latiſſime vaginantibus ſurgunt. Perſica autem ſpecies, quae noſtram Aſam foetidam largitur, habet foliola integriuſcula obtuſiuſcula alternatim ſinuata.

Ferula communis et *meoides* ſub nomine νάρθηκος καὶ ναρθηκύιας (*hiſt.* 6, 2.) egregie deſcribuntur. Utraque biennis, foliorum decompoſito-

rum capillaceorum vaginis latiſſimis, floribus luteis et ſeminibus Anetho ſimilibus inſignitur. Illa autem maior, folia habet longiſſima, haec minor foliola appendiculata ſetacea. Cf. *Dodon. pempt.* 2. p. 521. In inſulis Archipelagi creſcit etiam *Ferula glauca*, *νάρϑηξ* noſtratibus Graecis dicta (*Tournefort. it.* 1, 93.).

Laſerpitium ferulaceum (*μαγύδαρις*, *hiſt.* 6, 3.) cum Ferulis componitur, ſed tenerius eſt Ferula tingitana, ſucco deſtitutum: ſemina tamen pariter alata. Deſcribitur egregie a *Tournefortio* (*it.* 2. *p.* 121.). Cf. *Didym. in Geopon.* 2, 35.

Laſerpitium latifolium (*πάναξ χειρώνιον*, *hiſt.* 9, 12.). Folia ſimilia *λαπάϑου* dicuntur, pro quo Nicandri ſcholiaſtes legit *ἀμαράκου*: melius illud, namque plantae noſtrae folia multo magis cum Rumice quam cum Origano Maioranoide comparantur. Bene eam ſpeciem delineavit *Dodonaeus* (*pempt.* 2. *p.* 309.).

Laſerpitium hirſutum (*πάναξ Ἀσκληπιὸν*, *hiſt.* 9, 12.) cuius folium Thapſiae ſimile et caulis articulatus praedicatur. *Haller ſtirp. helv. t.* 19. *Columu. ecphr.* 1, 86.

Laſerpitium formoſum Willd. puto *ὀρεοσέλινον* eſſe (*hiſt.* 7, 6.) quum cum Anetho comparetur.

Peucedanum officinale (*πευκέδανον*, *hiſt.* 9, 18.).

Tordylium officinale (*σέσελι*, *ib.*).

Athamanta cretenſis (*δαῦκος*, *ib.*). Sed ma-

nifesto corruptus locus, namque δαφνοειδὴς de nullo δαύκῳ dici potest.

Cachrys panacifolia (λιβανωτὶς καρπιμὸς, *hist.* 9, 12.) ita distinguitur, ut ad similitudinem foliorum cum Apio graveolenti respiciatur. Pictam habet *Morisonius (vol.* 3. *s.* 9. *t.* 1. *f.* 4.*)*. In monte generoso Comensi se invenisse hanc λιβανωτίδα autumat *Anguillara (p.* 91.*)* vocari ab incolis Livistico salvatico.

Oenanthe pimpinellifolia (οἰνάνθη, *hist.* 6, 7.).

Thapsia Asclepium (θαψία, *hist.* 9, 10.). Primus delineavit *Matthiolus* 545.

Pastinaca Opopanax (πάναξ Ἡράκλειον, *hist.* 9, 12.). Folium magnum latum τρισπιθαμαῖον et radices tuberosas describit, quas *Gouanus illustr. p.* 20. etiam habet.

Smyrnium Olus atrum (ἱπποσέλινον, *hist.* 7, 6.) radice atra magna, foliis Apii graveolentis similibus sed latioribus.

Anethum graveolens (ἄνηθον, *hist.* 7, 6.).

Apium Petroselinum (σέλινον.).

Apium graveolens (σέλινον ἕλειον, *hist.* 7, 6.).

Rhus Coriaria (ῥοῦς, *hist.* 3, 18.). Egregie describuntur folia pinnata villosa, inflorescentia, fructus et usus ad rem coriariam.

Drypis spinosa (δρυπὶς, *hist.* 1, 16.). Sec. *Anguillara p.* 147. *Echinophoram spinosam*, alii *Salsolam Tragum* volunt.

Sambucus nigra (ἀκτῆ, *hist.* 3, 13. Egregia descriptio.

Leucoium vernum (λευκοῖον, *hist.* 6, 7.) ob radicem bulbosam praecocemque florem nil aliud esse potest.

Narcissus calathinus forte τὸ κρίνον διανθὲς, quod alterum florem alteri insertum gerit (*hist.* 1, 21.).

Narcissus orientalis (νάρκισσος ἢ λείριον, *hist.* 6, 6.).

Pancratium maritimum (ἡμεροκαλὲς, *hist.* 6, 1.).

Crinum asiaticum videtur illud bulborum genus fuisse, quod, in India crescens, capillos sub exterioribus squamis gerat (*hist.* 7, 13.). Eo enim modo *radix toxicaria* a *Rumphio* (*herb. amboin.* 6. *p.* 155.) describitur.

Bulbocodium vernum (βόλβου κώδιον, *hist.* 6, 7.).

Allium Porrum (πράσον, *hist.* 7, 4.).

Allium sativum (σκόροδον, *ib.*).

Allium Scorodoprasum (*ib.*).

Allium ascalonicum (σκόροδον ἀσκαλώνιον; *ib.*). Alio autem loco (*hist.* 1, 16.) nomine γητύου ἀκεφάλου occurrit. Cf. *Athen.* 9, 3.

Allium nigrum (μῶλυ, *hist.* 9, 15.).

Allium Schoenoprasum (σκόροδον σχιστὸν, *hist.* 7, 4).

Lilium candidum (κρίνον, *hist.* 6, 6.).

Lilium chalcedonicum forte τὸ φλόγιον, *hist.* 6, 7.

Erythronium Dens Canis (λείριον τὸ πορφυροῦν, *ib.*).

Scilla hyacinthoides est bulbus ille sub squamis lana farctus, ad litora crescens (*hist.* 7, 13.). *Plinius* (19, 2.) nescire se fatetur, quid sit. Invenisse tamen in exemplaribus *eriophoron* id appellari. *Dodonaeus* (692.) *Lunariam plumosam* et *Scillam hyacinthoidem* delineat.

Asphodelus ramosus (*hist.* 7, 12.).

Anthericum graecum (ἀνθέρικον, *hist.* 1, 7. 7, 12.).

Asparagus aphyllus (ἀσπάραγος, *hist.* 1, 16. 6, 1. 3.). Cf. *Tournefort. it.* 1, 88. Sparogam a Sclavoniae incolis vocari *Anguillara* p. 113.

Loranthus europaeus (στέλις, *causs.* 2, 23.).

Acorus Calamus var. indica (κάλαμος εὔοσμος, *hist.* 9, 7.). Cf. *I. Bauhin. hist.* 2, 729. 730.

Veratrum album (ἐλλέβορος λευκός, *hist.* 9, 11.).

Musa paradisiaca (*hist.* 4, 5.) ubi arborem esse in India refert, foliis duos cubitos longis, struthiocamelorum pennis similia.

Oryza sativa (ὄρυζον, *ib.*) cum Zea componit, granum cartilagineum esse. De cultura Oryzae

apud Indos prima relatio *Aristobuli* apud *Strabonem* (15, 1014.).

Rumex Patientia (λάπαθον, *hist.* 7, 2.).

Colchicum autumnale (ἐφήμερον, *hist.* 9, 16.). Sed videtur etiam ἀσπάλαξ (*hist.* 1, 11.) esse, quod talpae bulbum effodere consuescunt.

Amyris Kataf Forsk. (λιβανωτοῦ δένδρον, *hist.* 9, 3.). De eo etiam *Herodot.* 3, 107.

Amyris gileadensis (βαλσάμου δένδρον, *hist.* 9, 6.). Describit et *Pausanias* (9, 28.) myrti magnitudine, foliis Origani Maioranoidis. Cytiso et Terebintho similem facit *Strabo* (16, *p.* 1107.).

Epilobium alpestre (οἰνοθήρα, *hist.* 9, 20.).

Acer Pseudoplatanus (σφένδαμνος, *hist.* 3, 6. 10.). Cf. *Bellon. obs.* 1, 17.

Acer creticum (γλῖνον, *hist.* 3, 11.).

Diospyros Lotus (διοσπυρὸς, *hist.* 3, 13.) cum Ceraso comparatur.

Diospyros Ebenaster f. *Melanoxylon* (ἔβενος, *hist.* 4, 5.). Sed simul graecam tractat, de qua vide sub Anthyllide.

Daphne sericea f. *oleaefolia* (*hist.* 1, 16. 4, 11.) ad lacum Orchomenium crescere dicitur.

Daphne Cneorum (κνέωρον, *hist.* 1, 16. 6, 2.).

Erica scoparia f. *arborea* (ἐρείκη, *hist.* 1, 23.).

Polygonum forte *maritimum* aut *divaricatum* est περδίκιον illud radice ampla, quod a perdicibus id quaerentibus nomen habeat (*hist.* 1, 11.). Ἑλ-

ξύνη faltem cognominem adferunt *Diofcorides (4, 86.)* et *Galenus (fac. fimpl.* 6, *p.* 173.*).*

Butomus umbellatus (βούτομος, *hift.* 1, 11.) 4, 11.) maxime in lacu Orchomenio. Cf. Pfeudo-*Democrit. in Geopon.* 2, 6.

Laurus Cinnamomum et *Caffia (hift.* 9, 5.*)* defcribuntur quidem peregrinatorum fide, fed pleraque falfa. Frutices enim credit, in convallibus crefcere refert etc.

Caffyta filiformis fine dubio τὸ συριακὸν βοτάνιον eft, quod Καδύτας appellatur, arboribus, vepribus ac aliis plantis innafcens *(cauff.* 2, 23.*).* Miram eam vocat et paradoxam, qualem *Forskoleus (flor. aegypt. arab. p.* 84.*)* Volutellae aphyllae nomine, in Arabia inventam defcribit.

Cercis Siliquaftrum (κερκὶς, *hift.* 1, 18.) inter leguminofas numeratur.

Hyperanthera Moringa (βαλάνου δένδρον, *hift.* 4, 2.) defcribitur trunco παρεστραμμένῳ, foliis myrti fed longioribus.

Rhododendron ponticum ea arbor effe videtur, quae, rofas floribus geftiens, mare ponticum (τὴν ἔξω θάλατταν) accolit *(hift.* 1, 21.*).*

Arbutus Unedo (κόμαρος, *hift.* 1, 15. 3, 16.) cuius fructus μεμαίκυλον dicitur, folium laurino et ilicino fimile fempervirens, flores myrtinis fimiles racemofi terminales.

Arbutus Andrachne (ἀνδράχνη, *hift.* 1, 15. 3,

16.). Ob paniculae pedunculos hispidos fructum ἐκπαπποῦσθαι refert. Sine dubio lacuna in textu est. Forte de κοκκυγίᾳ (loco κοκκυμηλέας) sermo erat, cuius *(Rhois Cotini)* fructus ἐκπαπποῦται.

Tribulus terrestris et *Fagonia cretica* (*hist.* 6, 1. 5.), nomine τριβόλου describuntur. Ille foliis cicerinis gaudet, haec etiam φυλλάκανθος, sero proveniens et in siliqua semen gerit.

Sedum Anacampseros (ἐπίπετρον, *hist.* 7, 8.), sed ἄνανθος, vitio forte librarii, dicitur.

Agrostemma flos Iovis (Διὸς ἄνθος, *hist.* 6, 6.).

Agrostemma coronaria (φλὸξ, *ib.*).

Lychnis chalcedonica forte πόθος, *hist.* 6, 7.

Euphorbia Paralias (ὁ μυρσίτης καλούμενος τιθύμαλλος λευκὸς, *hist.* 9, 12. et μήκων sempervirens, *hist.* 1, 15.), foliis gaudere dicitur angustis setaceis, montosa amare et fructum κάρυα appellari.

Euphorbia Peplis (ὁ παράλιος κόκκος, *hist.* 9, 12.), foliis subrotundis.

Euphorbia orientalis (ὁ ἄῤῥην τιθύμαλλος, *hist.* 9, 12.), foliis oleae similibus.

Euphorbia antiquorum, *hist.* 4, 5. bene describitur. Idem est καυλὸς fortibus spinis, succo copioso ficulnei simili, quem in India Aristobulus invenit *(Arrian. exped. Alex.* 6, 22.*)*.

Rhizophora Mangle (*hist.* 1, 12. 4, 5.) fide peregrinatorum describitur. De ea narrat et *Onesicritus* apud *Strabonem* (15, 1016.).

Sempervivum tectorum (ἀείζωον, *hist.* 1, 16, 7, 14.).

Punica Granatum (ῥοιά). Fructus immaturus κύτινος (*causs.* 1, 16. *Galen. comp. medic. sec. loca*, 7, 256.).

Cactus Opuntia (*hist.* 1, 12.). Opus Locridis patria: ficus indica quoque appellatur.

Prunus domestica (κοκκυμηλέα, *hist.* 1, 18.).

Prunus insiticia (σποδιάς, *hist.* 3, 7.), quae fit velut prunus sylvestris.

Prunus Cerasus (κέρασος, *hist.* 3, 13.). Videtur tamen haud adeo vulgaris in Graecia fuisse, licet egregie Theophrastus describat desquamationem corticis, florem et fructum.

Prunus Padus (πάδος, *hist.* 4, 1.). *Amygdalus communis* (*hist.* 7, 12.).

Pyrus Cydonia, cuius duplex varietas, στρουθίον, Cydonia oblonga et κυδώνιον, Cydonia maliformis (*hist.* 2, 3.) recensentur. Cf. *Athen.* 3, 81.

Pyrus cretica (ἴψος ὀψιβλαστότατον, *hist.* 3, 6. manifesto autem κολυτέα τῆς Ἴδης *hist.* 3, 17.). Frutex est, folio laurino, subtus cano-tomentoso nervoso: nec florem nec fructum ferre dicitur. Descripsit tamen et florem et fructum *Alpinus exot.* c. 2.

Pyrus Amelanchier (συκῆ Ἰδαία, *hist.* 3, 17.).

Pyrus torminalis (μέσπιλος ἀνθηδών, *hist.* 3, 12.) ob incisum folium et spinarum defectum.

Pyrus Aria (ἀρία, *hist.* 3, 6.). Bene describit *Anguillara p.* 81.

Mespilus Cotoneaster (μέσπιλος, σητάνειος, *hist.* 3, 12.).

Mespilus Pyracantha (ὀξυάκανθα, *hist.* 3, 4. 6.).

Crataegus Azarolus (κράταιγος, *hist.* 3, 15.). Male *Athenaeus* (2, 11.) pro Ceraso habet, quod animadvertunt *Bodaeus p.* 131. et *Lefebure de Villebrune ad Athen. p.* 187.

Sorbus domestica (οἴη, *hist.* 3, 12.).

Spiraea salicifolia (σπειραῖα, *hist.* 1, 23. Cf. *Clus. hist.* 1. *p.* 84.).

Rosa centifolia (*hist.* 6, 6.) ad Philippos sponte crescere dicitur: sponte crescere in Macedonia iam *Herodotus* testatur (8, 138.). Et nostris temporibus inventa est ad Kubam in Schirwan Persiae borealis (*Marschall von Bieberstein Beschreib. der Länder am Kaukasus, p.* 78.): odoratissima Cyrenaica vocatur, quae forte *R. moschata*: sed sempervirens etiam memoratur (*hist.* 1, 15.), qualis in climate australi esse omnino potest. Totus frutex ῥωδωνία vocatur, sicut ἰωνία, κρινωνία.

Rubus fruticosus (βάτος, *hist.* 1, 15.) sempervirens.

Rubus caesius (*hist.* 3, 18.) repens.

Rubus idaeus (*ib.*) erectus.

Tormentilla erecta (πεντάφυλλον, *hist.* 9, 14.).

Papaver Rhoeas (ῥοιάς, *hist.* 9, 13.).

Glaucium phoeniceum (μήκων κερατῖτις, *ib.*).

Chelidonium maius (χελιδόνιον, *hist.* 7, 14.).

Corchorus olitorius (κόρχορος, *hist.* 7, 7.). Cf. *Plin.* 21, 53. *Anguillara p.* 92. eamdem credit cum ἀναγάλλιδι Dioſcoridis, de quo vehementer dubito.

Ciſti duae ſpecies, inter quas *C. creticus* flore purpureo (*hiſt.* 6, 2.) obiter memorantur: mala lectio κισσοῦ pro κίστου.

Tilia europaea (φίλυρα, *hiſt.* 3, 10. 5, 4.) manifeſto eſt, quae folio, cortice, materie, flore fructuque inſigniter cum noſtra congruit.

Tilia alba forte ea eſt, quae folia ampliora et ἐκλευκότερα (candicantia) habere (*cauſſ.* 2, 26.) dicitur. Non Americam enim ſolummodo, ſed Hungariam etiam incolere, *Kitaibelus* nuper (*pl. hungar. t.* 3.) docuit. Graecia itaque incolam eam credere nil vetat.

Nymphaea alba (σίδη, *hiſt.* 4, 11.) in lacu Orchomenio.

Nymphaea lutea (νυμφαία, *hiſt.* 9, 13.).

Nymphaea Lotus (λωτὸς, *hiſt.* 4, 10.).

Nelumbium ſpecioſum (κύαμος, *hiſt.* 4, 10.). Et huius et Loti deſcriptionem vide apud *Herodot.* 2, 92.

Anemone nemoroſa (ἀνεμώνη λειμωνία, *hiſt.* 6, 7. 7, 8.

Anemone coronaria forte alia *ἀνεμώνη*, quibus ad ferta conficienda utebantur.

Ranunculus forte *Ficaria* eft *ἀφία* (*hift.* 7, 8.), quae fimul cum foliis florem prómit.

Helleborus orientalis (*ἐλλέβορος μέλας*, *hift.* 9, 11.).

Teucrium Polium (*πόλιον*, *hift.* 1, 16.).

Teucrium creticum (*ἑλένιον*, *hift.* 6, 6.). Miffam fibi e Cephalonia teftatur *Anguillara p.* 172.

Teucrium Chamaedrys (*χαμαίδρυς*, *hift.* 9, 10.).

Satureia capitata (*θυμὸς*, *hift.* 6, 2.). Hunc thymum laudat praeprimis *Galenus* (*antid.* 1, 427.) ut optimam mellis materiam.

Satureia Thymbra (*θύμβρα*, *ib.*). Cf. *Bellon. obf.* 1, 2.

Meliffa cretica (*καλαμίνθη*, *cauff.* 2, 22.).

Mentha fylveftris (*σισύμβριον*, *hift.* 2, 5. *cauff.* 2, 22.).

Mentha fativa (*μίνθος*, *ib.*).

Marrubium peregrinum et *creticum* (*πράσιον*, *hift.* 6, 2.). Duae hae fpecies fatis bene diftinguuntur.

Marrubium Pfeudo-Dictamnus (*ψευδοδίκταμνος*, *hift.* 9, 16.).

Origanum Maioranoides (*ἀμάρακος*, *hift.* 1, 15.).

Origanum creticum (*ὀρίγανον λευκὸν*, *hift.* 6, 2.).

Origanum heracleoticum (*ὀρίγανον μέλαν*, *ib.*).

Origanum Dictamnus (δίκταμνος κρητικὸς, *hist.* 9, 16.).

Origanum Tournefortii (δίκταμνος τρῖτος, *ib.*) ob folia hirsutiora, qualia Mentha sylvestris habet, diversum. Cf. *Tournefort. it.* 1, 91.

Thymus vulgaris (ἕρπυλλος, *hist.* 6, 7.).

Lavandula Spica (ἴφυον, *hist.* 6, 6.). Ex auctoritate *Hesychii*, qui (*ad h. v.*) λαβαντίδα, i. e. Lavandulam dicit. Cf. *Bod. ad Theophr. p.* 669.

Ocimum Basilicum (ὤκιμον, *hist.* 7, 3. et aliis locis.). Diu quidem, maxime ob radicem lignosam haesitavi, essetne haec planta, neque tamen alii adsignare possum, quae Theophrastus illi tribuit. Cf. *Schol. Nicandr. alex.* 280., ἡδυόσμῳ ὅμοιον. *Tragus* (*stirp. hist.* 2, 25.) perperam Polygonum Fagopyrum esse vult, quod pabulum fuerit, priusquam siliquas proferat, metendum (*Varro r. r.* 1, 31.). Certiores nos tamen facit *Belonius* (*obs.* 2, 40.), ocimum in oriente lignescere, in triplo maiorem excrescere altitudinem acolerum loco comedi. Cf. *Amoreux in act. soc. reg. agricult.*, *Paris* 1789. p. 62 f.

Sesamum orientale (σήσαμον).

Melampyrum arvense (μελάμπυρον, *hist.* 8, 6.).

Antirrhinum maius (ἀντίῤῥινον, *hist.* 9, 21.). Sed corruptus locus, quum Aparines simile habetur. Bene tamen, fructus μόσχου ῥῖνας habere.

Orobanche tinctoria (αἱμόδωρον, *hist.* 8, 8.).

Acanthus spinosus (ἄκανθος, *hist.* 1, 16.).

Alyssum sativum (ἐρύσιμον, *hist.* 8, 3.).

Brassica Eruca (εὔζωμον, *hist.* 1, 9. 7, 3.). Oleribus olim adnumerata, ut Lactuca comedebatur.

Brassica Napobrassica (γόγγυλις, *hist.* 7, 4.).

Raphanus sativus (ῥαφανίς, *ib.*). Et maior et minor varietas.

Hesperis tristis (ἑσπερίς, *causs.* 6, 28.). Cf. *Plin.* 21, 7.

Portulaca oleracea (ἀνδράχνη, *hist.* 7, 3.).

Althaea officinalis (ἀλθαία, *hist.* 9, 17.).

Lavatera arborea forte μαλάχη s. ἅλιμον (*hist.* 1, 4. 4, 20.).

Spartium Scorpius (σκόρπιος, *hist.* 6, 1. 3. Cf. *Anguillara*, *p.* 143.).

Ononis antiquorum (ὄνωνις, *hist.* 6, 5.).

Anthyllis cretica (ἐβένη, δένδρον θαμνῶδες, ὥσπερ ὁ κύτισος, *hist.* 4, 6.). Ebenum hanc creticam primus stabilivit *Honorius Bellus* (*ad Clus. hist. app. p.* 309.), dein *Prosp. Alpinus exot.* 2, 32. addita icone *p.* 278.

Phaseolus vulgaris (δόλιχος, *hist.* 8, 3.). Iam tum ex India forte cum Alexandri militibus adlatos fuisse phaseolos, patet e descriptione Theophrasti et e loco *Galeni* (*fac. alim.* 1. *p.* 317.), ubi a *Diocle* inde Carystio, Theophrasto tempore aequali, descriptos fuisse refert.

Dolichos forte *Catiang* (*hist.* 4, 5.). Fuisse legumen quoddam in India, quod Graeci φάκος appellaverint, foeno graeco simile.

Arachis hypogaea (οὔιγγον, *hist.* 1, 1. 11.). Fructum sub terra ferre, βλαστὸν exilem, radicem longam et vescam, colligi Nilo redundante et aras eo coronari.

Lathyrus sativus (λάθυρος, *hist.* 8, 3.).

Lathyrus Aphaca (ἀφάκη, *hist.* 8, 5. 8.).

Lathyrus amphicarpos (ἀραχίδνα, *hist.* 1, 1. 11.). Ridiculum, Solanum tuberosum a *Clusio* huc relatum fuisse. Lathyrum tuberosum habet *Columna ecphras.* 1, 136. *p.* 301.

Lathyrus tuberosus (ἄρακος, *hist.* 8, 8.). Cf. *Galen. fac. alim.* 1, *p.* 316.

Vicia Faba (κύαμος, *hist.* 8, 3.).

Cicer arietinum (ἐρέβινθος, *hist.* 8, 3. κρίος 8, 5.).

Pisum sativum (ὁ πίσος, *hist.* 8, 3. ἐρέβινθος ὀροβιαῖος, 8, 5.).

Pisum Ochrus (ὠχρὸς, *hist.* 8, 3.).

Biserrula Pelecinus (πηλεκῖνος, *hist.* 8, 8.) inter Lathyros spontanea. *Coronillam* habet *Securidacam Clus. hist.* 2, 236. 237.

Colutea cruenta (κολουτέα πρὸς Λίπαραν, *hist.* 1, 18. 3, 14. 17.).

Glycyrrhiza asperrima (γλυκεῖα ῥίζα σκυθικὴ, *hist.* 9, 13.). Narrat, hac radice vesci Scythas

cum hippace. Idem adfirmat *Pallasius* (*Reise*, 1. *app. n.* 121.), qui hanc speciem frequentissimam in deserto ad Iaikum invenit, quae a Calmuccis avide comedatur et theae loco infundatur.

Ervum Ervilia (ὄροβος). Pabulum boum cultum. Cf. *Aristot. hist. anim.* 3, 21. *Galen. fac. alim.* 1, *p.* 304.

Astragalus creticus Lam. (τραγάκανθα, *hist.* 9, 1.). Prius soli Cretae peculiarem putasse, iam vero et in Achaide Peloponesi inventum fuisse. Hanc esse veram speciem gummiferam, *Tournefortius* docuit, invenit etiam nuper in Caucaso *Marschallius* (*Beschr. der Länd. am Cauc. p.* 78.).

Medicago sativa (μηδική, *hist.* 8, 8.).

Medicago arborea (κύτισος, *hist.* 4, 20.). Cf. *antiqu. bot. p.* 37.

Citrus medica (μηλέα μηδικὴ ἢ περσικὴ, *hist.* 1, 22. 4, 4.). Bene describitur, sed optime provenisse in Graecia haud videtur, quum edules fructus non haberentur, sed ob solam spiritus εὐοσμίαν in ore servarentur. Serebatur in vasis fictilibus perforatis, ut radicem agere tutius posset.

Lactuca sativa (θριδακίνη, *hist.* 1, 16. 7, 4.). Plures aderant varietates; candida, quae dulcior ac tenerior; rotundicaulis, Laconica, folio crispo spinoso (quae forte *L. crispa*) et laticaulis, adeo gigantea, ut pro valvis hortorum haberetur.

?*Prenanthes purpurea* est *Tabernaemontana* (1, 319.) λιβανωτὶς ἄκαρπος, (*hist.* 9, 12.).

Tragopogon crocifolius (τραγοπώγων, *hist.* 7, 7.), folio croceo, calyce amplissimo et pappo plumoso.

Sonchus maritimus (σόγκος 7, 9.) folio spinuloso.

Leontodon Taraxacum (ἀφάκη, *hist.* 7, 8.), primo vere florens, per totum annum durat.

Cichorium Intybus (κιχώριον, *hist.* 1, 16. et aliis locis.).

Helminthia echioides (πίκρις, *hist.* 7, 11.).

Hyoseris lucida (ὑποχοίρις, *hist.* 7, 11.).

Carthamus tinctorius (κνῆκος, *hist.* 6, 3. 4.).

Carthamus mitissimus (κνῆκος μαλακώτερος καὶ λειότερος, *hist.* 6, 4.).

Carthamus arborescens sine dubio gigantea illa κνηκοῦ species est, quae (*hist.* 6, 4.) memoratur.

Carthamus lanatus (ἀτρακτυλὶς ἢ φόνος, *hist.* 6, 4.), qui vulneratus succum edat cruentum. Cf. *Columnn. ecphras.* 2. *Anguill. p.* 149.

Onopordon Acanthium (ἄκανος, *hist.* 1, 16. 6, 1. 4. 9, 13.). Cf. *Honor. Belli epist.* ad *Clus. p.* 310. Ὀνόγωρον dicit *Nicander, ther.* 71. E Creta advectum describit *Anguillara p.* 189.

Carduus leucographus (λευκάκανθος, *hist.* 6, 3.).

Carduus arvensis (ἡ ἄκανθα ἡ κεάνωθος, *hist.* 4, 11.). Cf. *Columm. ecphras.* 1, 12. *Anguillara p.* 141.

Scolymus maculatus (σκόλυμος, *hist.* 6, 4.). Edulis tum radix tum floris basis ipsa. Diu arbitratus sum, nostram Cynaram Scolymum intelligi, donec *Anguillarae* optimi (*p.* 135.), *Clusii* (*hist.* 1, *p.* 153.) et *Beckmanni* (*Gesch. der Erfind.* 2, 209.) argumenta perpenderim. Docuerunt ii enim, Scolymum Linnaeanum, Bononiensibus *Eringio* dictum, radiceque vesca praeditum, omnino eumdem esse cum Theophrasteo, alienum autem a Dioscorideo, quippe qui magis cum nostra Cynara congruat. Id eryngium *Plinii* (22, 8.) esse, maxime probabile est.

Cynara Carduncculus (κάκτος, *hist.* 6, 4.). Edules petioli foliorum. Cf. *Athen.* 2, 28.

Arctium Lappa (ἀπαρίνη *altera*, *hist.* 7, 14.).

Carlina acaulis (χαμαιλέων λευκὸς, *hist.* 9, 13.).

Acarna gummifera (ἰξίνη, *hist.* 6, 4. 9, 1.). Mastichinum largiri laticem sanguineum. Cf. *Columm. ecphras.* 1. Bene describit, qualem in Umbria invenerit, *Anguillara p.* 138. Cf. *Alpin. exot. c.* 54. *ic. p.* 124. 125.

Acarna cancellata (πτέρνιξ, *hist.* 6, 4.). Capitula florum involucris spinulosis et seminibus papposis demtis, comedi. Hanc et antecedentem spe-

ciem Cretae incolae et hodie amant. Σκάλιον vocari, Scaleram autem ab incolis Tarenti *Anguillara* testatur *p.* 137. Cf. *Alpin. exot.* 2, 21. *p.* 255.

Santolina forte *Chamaecyparissus* (ἀβρότονον, *hist.* 6, 7.).

Gnaphalium Stoechas (ἑλίχρυσον, *hist.* 7, 3. 9, 21.).

Inula viscosa et *Pulicaria* (κόνυζα ἄῤῥεν καὶ θῆλυ, *hist.* 6, 2.). Cf. *Schol. Theocrit. id.* 7, 68.

Senecio vulgaris (ἠριγέρων, *hist.* 7, 8.).

Doronicum scorpioides, (θηλύφονον, σκόρπιος, *hist.* 9, 19. Folia Cyclamini similia, radix scorpionem refert (Cf. *Columu. ecphr.* 2, 18. *p.* 36.).

Centaurea benedicta (ἄκορνα, *hist.* 1, 16. 6, 4. forte et ἄκορος, *hist.* 1, 22.), folio spinoso, flore flavido et λιπαρῷ. Cf. *Anguillara p.* 146.

Centaurea Cyanus (μήκων Ἡρακλεία, *hist.* 9, 13.). *Fab. Columna* saltem huc refert (*phytob. p.* 74. *t.* 21.).

Brotera corymbosa Willd. (χαμαιλέων μέλας, *hist.* 9, 13.). Primus eam in Sclavonia et Apulia viderat, delineari que curavit optimus *Anguillara p.* 139. 140.

Echinops Ritro (ῥύτρος 6, 3.). Cf. *Anguillara p.* 142.

Orchis Morio (ὄρχις, *hist.* 9, 19.).

Aristolochia cretica (ἀριστολοχία, *hist.* 9, 13. 22.). Cf. *Nicandr. ther.* 510.

Typha latifolia (τύφη, *hist.* 1, 8. 4, 11.). Sed corruptus locus: pro ἄφυλλος enim ἀφυλλάνθης legendum. *Bod. ad Theophr. p.* 464.

Phucagrostis maior Caulin. (φυκοῦ γένος τῇ ἀγρώστιδι ὅμοιον, *hist.* 4, 7.). Cf. *Caulin.* in *Usteri's Annal.* 11, 33. Aliud nomen *Gymodoceae aequoreae* largiuntur huic plantae auctores *annalium bot. angl. vol.* 2. *p.* 96.

Alnus oblongata Willd. (κλήθρα, *hist.* 3, 4.).

Cocos nucifera (κουκιόφορα, *hist.* 4, 2.). A vulgari phoenice hanc palmam differre, quod fruticosa sit, fructum ferat rotundum, mole insignem et latice gratissimo plenum. Primus *Anguillara* (*p.* 70.) fructum hunc verum cognovit.

Poterium spinosum (φλέως, στοίβη καλουμένη, *hist.* 6, 1. 5.).

Thelygonum Cynocrambe (φύλλον θηλύγονον καὶ ἀῤῥενόγονον, *hist.* 9, 19.).

Arum Colocasia (ἄρον, *hist.* 7, 11.). Cf. *Anguillara p.* 127.

Arum Dracunculus (δρακοντίον, *ib.*).

Corylus Avellana et *tubulosa Willd.* distinguuntur *hist.* 3, 15. Esse enim, quae rotundam et aliam, quae oblongam nucem ferat.

Carpinus Betulus (ζυγία, *hist.* 3, 4. 6. 10.), *Plinio* (16, 15.) et *Vitruvio* (2, 9.) ita vertentibus.

Quercus Ilex (πρῖνος, *hist.* 3, 16.).

Quercus coccifera (πρῖνος, ἡ τὸν φοινικοῦν κόκκον φέρει, *hist.* 3, 8.).

Quercus Cerris (ὀξύη ἀγρία). Namque folium habet solidum πολυσχιδὲς (l. δισχιδὲς), προμηκέστερον ἀπίου καὶ ἐξακανθίζον (*laciniae foliorum sunt mucronatae*). Καρπὸς βαλανώδες ἐν ἐχίνῳ (*calyx hispidus crinitus*) καὶ οὐχ' ὡς ἡ Διὸς βάλανος ἀκανθώδης (*hist.* 3, 6.). *Caesalpinus* (*de plant.* 2, 3.) non sine difficultate *Fago sylvaticae* tribuit. Cf. *Bellon. obs.* 1, 41.

Quercus Suber (φελλὸς, *hist.* 3, 16.).

Quercus Pseudo-Suber Santi (ἁλιφιλοιὸς, *hist.* 3, 9.). Cf. praesertim *Dalechampii* descriptionem apud *Bod. p.* 154.

Quercus Aegilops (αἰγίλωψ, *hist.* 3, 9.).

Quercus Esculus (φηγὸς, *hist.* 3, 9.).

Quercus Ballota Desfont. (ἡμερὶς, *hist.* 3, 9.). De ea quercu loquitur *Strabo* (3, 215.).

Quercus Tournefortii (πλατύφυλλος, *ib.*).

Quercus faginea (σμίλαξ Ἀρκάδων, *hist.* 3, 16. Haec forte est παιδέρως *Pausaniae* (2, 10.) humilis, Sicyoni peculiaris, foliis subtus canis, minoribus quam Qu. Esculi. Cf. *Desfontaines in annal. phys. gall.* 58, 375 f.

Iuglans regia (καρύα περσικὴ, *hist.* 1, 18. 3, 7.).

Fagus Castanea (Διὸς βαλανὸς εὐβοϊκὴ, *hist.* 1, 18. καστανάϊκὸν κάρυον, *hist.* 4, 10.).

Morus nigra (συκάμινος, *hist.* 1, 19.).

Ostrya vulgaris (ὀστρύα, *hist.* 3, 4. 10.).

Pinus Abies (ἐλάτη). Graeci nostrates, Pontus euxini accolae, ἐλάτης nomine insigniunt *Pinum orientalem* (*Tournefort. it.* 2, 104.).

Pinus Larix (πίτυς). Hanc solam regerminare e caeso trunco, ut in Lesbo acciderit, incenso monte Pyrrhaeo (*hist.* 3, 10.).

Pinus maritima (πεύκη Ἰδαία, *hist.* 3, 10.).

Pinus halepensis (πεύκη παράλιος, *ib.*).

Pinus picea (πεύκη.).

Pinus Pinea (πεύκη κωνοφόρος, *hist.* 2, 3. *causs.* 1, 23.).

Thuia articulata (θύον, θυία, *hist.* 5, 5.). In agro Cyrenensi copiosam esse Cupresso similem, radicem densam, materiem densissimam. Invenerunt in collibus Barbariae et *Shawius* et *Vahlius* (*symb.* 2. *f.* 48.) et *Fontanesius* (*fl. atlant.* 2. *t.* 252.). Male sagacissimus cetero *Anguillara* (*p.* 47.) ad Sabinam refert.

Cucumis sativus (κολοκύνθις.).

Cucumis Melo (σίκυος.).

Cucurbita Pepo (σικύα.).

Cucurbita Citrullus (πέπων.).

Salix Helix (ἰτέα ἕλιξ, *hist.* 3, 13.).

Salix riparia (ἰτέα μέλαινα, *ib.*).

Salix alba (ἰτέα λευκή, *ib.*).

Salyx babylonica (ἐλαιάγνος, *hist.* 4, 11.).

Humida loca amans, folio incano, flore populi simili, fructu nullo. Cf. *Rauwolf itin. p.* 112.

Viscum album (ἰξία, *causs.* 2, 23.).

Iuniperus communis (ἄρκευθος.).

Iuniperus nana (κεδρὶς, *hist.* 1, 15. 16.). Non arborescit.

Iuniperus Oxycedrus (κέδρος, *hist.* 1, 16. 3, 12.). Nomine ἀρκεύθου μεγάλης describit *Dioscorides* (1, 103.). Cf. *Anguillar. p.* 45. 46.

Taxus baccata (μίλος, *hist.* 3, 10.).

Buxus sempervirens (πύξος, *hist.* 3, 15.).

Phoenix dactylifera (φοῖνιξ).

Cycas circinalis (κύκας, *hist.* 2, 8.). Inde panes confici.

Chamaerops humilis (χαμαιριφὲς, *hist.* 2, 8.). In Creta et Sicilia inveniri, e radice germinari, inservire ad sportulas et vitilia. *Anguillara p.* 71. Cefaglione appellari in Sicilia.

Tamus communis (ἄμπελος Ἰδαία, *hist.* 3. 17.) folio rotundo minori integro.

Populus alba (λευκὴ) et *nigra* (αἴγειρος, *hist.* 3, 14.).

Pistacia Lentiscus (σχῖνος, *hist.* 9, 1.).

Pistacia Terebinthus (τέρμινθος, *hist.* 3, 15.).

Smilax aspera (σμίλαξ, *hist.* 1, 16. 3, 18.) φύλλον εἰς ὀξὺ προῆκον καὶ παραγωνίζον.

Ruscus aculeatus (κεντρομυῤῥίνη, *hist.* 3, 17.).

Rufcus racemofus (θραύπαλος, *hift.* 3, 7. 4, 1.).

Rufcus Hypophyllum (δάφνη Ἀλεξανδρείη ἐπιφυλλοκάρπος, *hift.* 1, 16. 3, 17.).

Acacia Senegal (ἄκανθος λευκή, *hift.* 4, 3.). Huius flores effe adfpectu pulcros (fulfureos) et odore fuaves: coronis ideo implecti, quod et teftatur *Hellanicus* apud *Athen.* 15, 678.

Acacia arabica (ἄκανθος μέλαινα, *ib.*). Illam cortice albo, hanc fufco infigniri, utramque gummi largiri et egregiam materiem. Hanc materiem cum ligno lotino componit *Herodotus* (2, 96.) et ad navigia ftruenda adhiberi teftatur.

Acacia Catechu (ἄκανθος τῆς Ἀρίας χώρας, *hift.* 4, 5.) quae lacrimam fundat.

Mimofa polyacantha (ὕλημα ἴδιον περὶ Μέμφιν, *hift.* 4, 3.). Totus afpectus fpinis horridus, folia filicina, quae fi quis tetigerit, collabi et poft aliquod tempus iterum erigi. Nulla, quod fciam, Mimofa Africae incola eft, quae fenfitiva fit, praeter hanc fpeciem, quam *Brucius* nomine *Ergett el Krone* (*Reife*, 5, *t.* 7.) delineavit.

Polypodium vulgare, in arborum truncis quandoque inveniri (*cauff.* 2, 23.).

Athyrium Filix femina (θηλύπτερις, *hift.* 9, 20.).

Afplenium Trichomanes (τριχομανές, *hift.* 7, 13.). Stipite nigro, foliis parvis oppofitis.

Asplenium Hemionitis (ἡμιόνιον, *hist.* 9, 19.).
Scolopendrium officinale (σκολοπένδριον, *ib.*).
Adiantum Capillus (ἀδίαντον, *hist.* 7, 13.).

Fucus bulbosus Turn. (φύκους γένος, ὃ καλοῦσιν ἔνιοι πράσον, ἄλλοι δὲ ζωστῆρα, *hist.* 4, 7.) latifolius, colore herbido, radice densa bulbosa extus hirta supra squamata.'

Fucus aculeatus Turn. (τὸ δὲ τριχῶδες, ὥσπερ τὸ μάραθρον, *ib.*).

Fucus saccharinus (πράσον, *ib.*). Nasci in oceano extra Herculis columnas, mira magnitudine, oriri autem velut ex umbilico. Est hic cotyledon, quali Fucum delineavit *Gunnerus flor. Nor v.* 2, *t.* 9. *f.* 4. 5.).

Fucus cartilagineus (φύκους γένος κάλλιστον ἐν Κρήτῃ, ᾧ βάπτουσιν τὰς ταινίας καὶ τὰ ἔρια, *ib.*).

Fucus tamariscifolius Turn. F. *Myrica Gmel. fuc.* *t.* 3. (δρῦς, ἧς φύλλον μυρικωδέστερον καὶ λεπτὸν, πολὺ δὲ καὶ οὐκ ἀνόμοιον τοῖς τῶν ὀσπρίων λοβοῖς, κοῖλον δὲ ἔνδοθεν· ἡ δὲ μορφὴ σκολιωτέρα, ἀκρέμονας ἔχει σκολιωτέρας καὶ βραχυτέρας καὶ πυκνωτέρας, *ib.*).

Fucus siliquosus (ἐλάτη, ἧς φύλλον προμηκέστερον καὶ παχύτερον, ἡ δὲ μορφὴ μονόκαλος καὶ ὀρθὴ, *ib.*). In ramis animalcula marina residere.

Fucus forte *volubilis* s. *spiralis Barrel.* ic. 1303. est ἄμπελος ποντία, *ib.*

Fucus turbinatus Gmel. fuc. p. 97. *t.* 5, *f.* 1. (*συκῆ ποντία ἄφυλλος, ib.*).

Fucus palmatus Gmel. t. 30. (*φοῖνιξ ποντία, ib.*).

Fucus membranifolius Woodw. in *Linn. transact.* 3, *t.* 15 f. *F. Palmetta fl. dan.* 827. poteſt *δάφνη ποντία* eſſe.

Ulva Lactuca (*ἄλλο δὲ βότρυον, ὃ φύλλον ἔχει ποῶδες τῇ χρόᾳ, πλατὺ δὲ καὶ οὐκ ἀνόμοιον ταῖς θριδακίναις, ib.*).

Tuber cibarium Sibth. eſt *ὕδνον*, maxime *κεραύνιον, κράνιον, γεράνειον* (*hiſt.* 1, 9.) de quo et *Athen.* 2, 21.

Agaricus forte *delicioſus* f. *campeſtris*, *μύκης* (*hiſt.* 1, 8.).

Helvella forte *eſculenta* aut *Morchella eſculenta* erit *πύξος* f. ut legit *Athenaeus*, *πέζια* (*hiſt.* 1, 9.).

En totum vegetabilium, quae cognoviſſe Theophraſtus videtur, ambitum, in quibus definiendis ſi nonnunquam lapſus fuero, excuſandus eſſe videor et mancis deſcriptionibus et corrupto textu et ipſis auctoris erroribus. Etenim longe alienus Theophraſtus a praeceptoris more fuit, qui omnia, quotquot deſcripſit, ipſe etiam examinare ſategit. Noſter vero peregrinatorum fide aut relationibus,

quias vulgus ferebat, nixus, plurimas immiſcuit fabulas, quae ſi ipſius fidem ſuperare videbantur, *περὶ τούτου δὲ σκεπτέον* plerumque adiunxit.

PHYSICA VEGETABILIUM.

Hiſtoriam plantarum naturalem Theophraſtus obiter et quaſi aliud agens tractavit, calamo eas fugaci delineans properavit ad rationes vegetationis, in quibus exponendis et ad artes, praeſertim ad hortorum et agrorum culturam applicandis omnis eſſe ſtudebat.

In *nominibus* partium deligendis curioſus fuit, eaque ſtudioſe definivit, quod ſatis laudandum, quum novo ſaepe et prius haud uſitato ſignificatu voces uſurpet. De definitionibus tamen agens (*hiſt.* 1, 6.) *οὐκ ἀκριβολογητέον* inquit *τῷ ὅρῳ, ἀλλὰ τῷ τύπῳ ληπτέον τοὺς ἀφορισμούς.* Accidentales tamen et eſſentiales differentias probe agnoſcit: ſylveſtres enim et urbanas, floriferas et non floriferas, arbores, frutices et herbas haud naturali et eſſentiali modo inter ſe differre manifeſto docet.

Foliorum formas non male expreſſit, plerumque tamen ſimilitudines adfert, *προςεμφερὲς τῷ τῆς πτελέας, δάφνης, ἐλαίας.* Ad marginem praecipue reſpexit, *ἐντομὰς* diſtinxit ab *εὐσχίστοις* foliis: *μίσχον* (petiolum) fere ubique deſcripſit. (*hiſt.* 1, 16.).

Arbores primus vocat μονοστελεχεῖς. Frutices vero (Φρύγανα) πολυστελεχεῖς ἀπὸ ῥίζης: posse tamen et olera arborescere, quae δενδρολάχανα idcirco vocentur, et myrtum frutescere, ni continuo purgetur (*hist.* 1, 5.). Βρύον fere semper gemmas, βλάστημα autem germen e semine aut gemma prodiens (pousse ou rejetton Gallorum) ἕλικα capreolum, ἀκρέμονας ramos aut ὄζους vocat.

De fructibus agens paucissimas arbores ὄσπρια ferre aut gymnospermas esse existimavit: ἐλλοβοσπέρματα (*filiquosas*) optime distinxit ab ἐμφλοιοσπέρμασι et παπποσπέρμασι (*hist.* 1, 18. 7, 3.).

Ipsam vero plantae definitionem haud ausus est proferre: bene enim perspexit, adeo variam esse vegetabilium indolem, ut paucis verbis character eorum exprimi nequeat. (Ὅλως δὲ πολύχουν τὸ τῶν Φυτῶν καὶ ποικίλον καὶ χαλεπὸν εἰπεῖν καθ' ὅλον, *hist.* 1, 2.). Neque radicem enim neque caulem neque florem neque fructum omnibus singulisque plantis tribui posse.

Ceteroquin, veterum philosophorum more, a comparatione animalium cum plantis proficiscitur, ut et fabricam plantarum et partium usum exponat. Hinc ad humidum radicale et calidum primigenium omnia reducere conatur (*hist.* 1, 3. *causs.* 1, 13.).

Quum Aristoteles in animalibus ad fibras et venas ubique consilium transtulerit, noster simili ratione haec principia in herbarum physicam intro-

duxit. Definivit autem *fibram* (ἶνα) longitudinale quid et continuum et fissile neque regerminans (ἀπαράβλαστον): *venas* vero esse maiores et densiores et ramosiores fibris. Inter utrumque principium semper carnem s. telam cellularem inveniri. Lignum maxime conflari ἐξ ἰνὸς καὶ ὑγροῦ. Progredi in folia et fibras et venas: e fibrillis solis constare folia graminea, ubi παράλληλαι progrediantur. Sic flores et fructus modo e fibris et carne, iam e fibris et cortice conflari (*hist.* 1, 17.). Venas et fibras omnium εὐγενεστάτας in abiete invenit (*hist.* 5, 2.). E quo quidem apparet, ἶνας Theophrasti esse fasciculos vasorum spiralium, sub sensus cadentes, atque ligni prima rudimenta constituentes, qui omnino non dividuntur. Venas autem habet vasa peculiaria s. interstitia textus cellulosi, quae humores peculiares vehunt.

Corticem plantarum, imprimis arborum, dividi in duas partes, epidermidem (ἐπιπολῆς) et corticem proprium (φλοιὸς κύριος.). Hunc maxime necessarium esse vitae, ut detracto eo pleraeque arbores intereant (*hist.* 4, 18. *causs.* 5, 24.). Corticem facile secedere a subiacente ligno, quum humores adscendant (*hist.* 1, 4. 5, 1.).

Ligni duritiem variam esse pro soli differentia. Quae enim in montium cacuminibus creverint, multo meliorem habere materiem, quam quae in paludosis locis et udis (*hist.* 1, 11.). Unde et

materiem Macedonicam praeſtare Euboica (*hiſt.* 5, 3.). Duriſſimum lignum buxi credit et celtis (*hiſt.* 5, 4.). Duriorem etiam habet ligni partem eam, quae proxime medullam ambeat, *μήτρα* aut *ἐγκάρδιον* dictam (*hiſt.* 5, 5. 6.).

In medullae uſu ſibi conſtare noſter haud videtur. Modo enim in ea *ἀρχήν τινα καὶ οἰκείαν ὑγρότητα* quaerit, et, ut Arcades referant, medulla penitus exemta, arborem neceſſario interituram eſſe perhibet (*cauſſ.* 5, 24.). Iam vero haud neceſſariam eſſe ac eſſentialem partem, quum cavi trunci ferre tamen et flores poſſint et fructus (*hiſt.* 4, 19.). Palmis nullam medullam, neque concentrica eſſe ligni ſtrata, bene iam animadvertit (*hiſt.* 1, 9.).

Foliorum virorem exponere quidem nequivit: memoratu tamen digna explicatio, quam de ſempervirentibus foliis exhibet: eſſe ea plerumque minoris molis et anguſtiora et pinguia et ſuaveolentia (*hiſt.* 1, 13.). In Aegypto et Delta praeprimis tantum non omnes ſemper arbores vireſcere. Nullam eſſe rationem inter frondeſcentiae tempus et defoliationis: plura ſero germinare aut frondeſcere, quae praecocius tamen folia perdant. Ante florum et fructuum proventum varias arbores deiicere folia (*hiſt.* 1, 15.).

Nutriri plantas per folia egregie iam obſervavit. Nonnullos arbitrari, quod ſupinae foliorum faciei advehatur nutrimentum per partem

pronam, hanc enim ἔνικμον ἀεὶ esse καὶ χνοώδην. Quod non recte fieri existimat, nullos enim esse meatus, quae folium penetrent, sed utramque paginam absorbere nutrimenta aërea (*hist.* 1, 16.).

Folia seminalia s. cotyledones probe iam differre animadvertit a reliquis, formam enim esse rotundiorem simpliciorемque, quae praecedere debeat angulosam et compositam (*causs.* 2, 22.). In eo *Göthium* τὸν πάνυ habet adseclam (*von der Metamorphose der Pflanzen*, *p.* 11.).

De crescendi modo plura eximie observavit. Radicem ubique primo propelli: eam hyeme et autumno, τὸν βλαστὸν vero vere et aestate augeri (*causs.* 1, 13.). Alternam esse actionem crescendi et fructificandi. Quae enim in ampliorem succrescant magnitudinem, raro fructus perficere, et dum hoc fiat, augmentum plantarum suspendi (*causs.* 2, 14.). Bulbos ceparum et alliorum recta deorsum radices pellere, nec, ut tubera versus latera (*hist.* 1, 10.).

De duplici sexu plantarum multa occurrunt, quae tamen cum nostris ratiociniis haud facile congruunt. Vidit quidem flores masculos melonum terminales, sed simplices eos dicit, et tolli debere, quod βλάστησιν impediant. Ibidem distinguit palmarum feminas a maribus (*hist.* 1, 22.). Sic et *Leontinus in Geopon.* 10, 4. Ὁ δὲ φοῖνιξ ἱερᾶ καὶ δριμέως ἑτέρου φοίνικος. *Plin.* 13, 4. *Ammian.*

Marcell. 24, 3. *Achill. Tat.* 1, *p.* 57. Nihilominus perversam habuisse de eo sexu sententiam, vel inde patet, quod ubique fere arbores et sylvestres et urbanas distinguat in feminas et mares. Has esse nodosiores illis, ut pateat ex κρανείας cum θηλυκρανείᾳ comparatione (*hist.* 1, 13.). Hinc etiam non mirum est, si mares fructibus onustos ipse memorat (*hist.* 3, 6.).

In caprificatione multus est. Antiquum illum Graeciae morem, insecta, quae ψῆνες dicuntur, ficubus apponere, ut inde semina gignantur matura, strenue defendit, quod e putredine ζωοποιὸς ἡ φύσις possit semina perficere. In solo macro autem et aquilonio haud desiderari caprificationem, quia propter alimenti penuriam sponte fructus siccentur. Hinc etiam pulveris inspersionem iuvare (*causs.* 2, 12. 13. 5, 1.). Nec in Italia tamen nec in Laconia necessariam esse hanc methodum (*hist.* 2, 9.). Cf. *Pontederae anthol.* 2, 33—35. *Olivier voy. dans l'empire Othom.* 2, *p.* 171.

Quam parum lucida fuerit Theophrasti sententia de sexu plantarum, vel inde effici potest, quod amenta mascula avellanae (ἴουλος) cum gallis Quercus cocciferae comparat nec essentiales habet partes aut flores (*hist.* 3, 7. 8.).

De vitalitate seminum observationes haud paucas instituit. Generatim quidem ultra quadriennium haud durare perhibet (*hist.* 7, 6.), multo

diutius tamen leguminosa. Et esse in Cappadocia et Media locos, ubi per quadraginta et quod excurrit annos semina possint durare.

His accedunt *observationes singulares physicae*, quarum insignis copia apud Theophrastum invenitur.

Crescere plantas plurimas ἀπὸ δακρύων, e gemmis aut bulbillis, qui in malo arbore miram faciem bestiarum praebeant, mediam enim esse turgidiorem, fructiferam, laterales vero graciles folii- et frondiferas (*hist.* 1, 13.). A semine solo crescere coniferas: et quae e seminibus solummodo crescant et propagentur, necessario deteriores fieri, haudquaquam easdem saltem qualitates servare, quam quae ἀπὸ παρασπάδος, παραφυάδος aut ῥάβδων. Phoenicem, quae nusquam nisi seminibus propagetur, propagari tamen capite secto in Babylonia (Cf. *Houttuyn's Pflanzensyst.* 1, 130.). Cupressum et laricem rarissime a caudice aut radicibus progerminare, fieri autem id in Creta et Tarrha (*hist.* 2, 3. 8.).

Generationem plantarum in locis, ubi ante non fuerunt, tum ex avium auxilio, quae seminibus vescantur (*causs.* 2, 24.) tum e fluviorum ripas inundantium graviditate declarat (*hist.* 3, 2.).

Soli et terrae efficaciam in plantarum indole mutanda magna fecit. In agro Elephantino nec vitim nec ficum folia perdere (*hist.* 1, 6.): apud

Gortynam Cretae esse platanum sempervirentem (*hist.* 1, 15.): punicam in Aegypto mutari in dulcem, circa Solos Ciliciae omnes fructus esse ἀπυρήνους (*hist.* 2, 3.). In Melo insula, quae sata sint, frumenta intra triginta aut quadraginta dies meti incipere. Quamobrem dicere incolas consuevisse: μέχρι τούτου δεῖ σπείρειν, ἕως ἂν εἴδῃ τις δράγμα. In Chalcia Rhodiorum insula hordeum, quod cum reliquis frugibus satum sit, meti iterumque seri ac tandem cum iisdem frugibus meti solere. Segetes Salaminis longe prius perfici quam in ceteris Atticae tractibus (*hist.* 8, 3.). E Sicilia in Achaiam advectam fuisse tritici speciem bimestrem, quae vero ὀλιγόχοος sit et ὀλιγόγονος. Ponderosissimum triticum ferre et Siciliam et Boeotiam (*hist.* 8, 4.).

Terram generatim eo fertiliorem esse, quo arctius partes mistae sint. Namque πλυντρίδα, qua fullones utantur, sterilem fere esse, fertiliorem sabulosam, λευκόγειαν (*causs.* 2, 5.). Sales plantis in totum nocere: consuescere tamen Indos palmarum proventum salis irrigatione promovere (*causs.* 2, 7. 3, 22.). Cf. *le Goux de Flaix in Bibl. oecon. phys. ann.* 3. *p.* 236. f.

Aëris et anni temporum efficaciam in producendis plantarum vicissitudinibus egregie observavit. *Vernum* tempus incipit ab ortu Arcturi acronyctico (πρὸ Ἀρκτούρου) Martio et terminatur ortu heliaco Pleiadum (ἐπὶ Πλειάδι) Maio. Inde

aestas, in duas divisa partes, quarum altera ad Sirii heliacum ortum (ἐπὶ κυνὶ) Iulio, altera ad ortum usque Arcturi heliacum (ἐπὶ Ἀρκτούρῳ) Septembri progreditur. Unde coepit *autumnus*, occasu pleiadum heliaco (μετὰ δύσιος Πλειάδων) Nov. terminatus. Neque tamen desunt menses in Theophrasto; γαμηλιῶν (Ian.), μουνιχιῶν (Mart.), θαργηλιῶν (Apr.), σκιροφοριῶν (Mai.), ἑκατομβαιὼν (Iun.), μεταγειτνιῶν (Iul.), βοηδρομιῶν (Aug.), πυανεψιῶν (Oct.).

De *morbis plantarum* exponendis optime meritus est. Praecipue vero frigoris effectus summo studio persequitur (*causs.* 5, 18.) licet tempestivas hyemes prodesse arboribus antumet: μὴ χειμασθέντα γὰρ κακοβλαστότερα γίνεσθαι (*hist.* 4. 16.). Omnibus arboribus, praesertim fico et viti, communem esse σκωληκισμόν. Oleam autem pati praeterea ἧλον, quem et μύκητα aut λοπάδα appellitent, quod a solis ardore oriatur. Ficum σφακελισμῷ radicum affici, quem, dum ramos corripiat, κράδον appellari. Scabiem arbores maxime infestare, quum ἐπὶ Πλειάδι (Maio) pluviae parum ceciderit. Vitem obnoxiam esse ῥοάδι καὶ ἀστροβολισμῷ, oleam ἀραχνίῳ et καυθμῷ (*hist.* 4, 17.).

Seminum vitium commune habet ἐρυσίβην rubiginem, proprium esse ciceri σφακελισμόν; triticum infestari κανθάριδι et cuminum ἅλμαις. Ru-

biginem frequentiorem esse in convallibus, quae vento nequaquam perflentur (*causs.* 5, 11.).

Ad horti et agri culturam pleraque pertinent, quae in libris de caussis plantarum tractat. Maxime artificia quaedam exponere studet, ut rutam seri cum ficulnei ligni fragmentis (*causs.* 5, 7.): olera terra obruta teneriora reddi et sapidiora (*causs.* 5, 5.): ex amygdala amara dulcem gigni, dum circumcidatur (*causs.* 1, 21.). Explicat etiam varia miraculosa: quod statuae ex oleae ligno fabrefactae sudare videantur (*causs.* 5, 4.): quod oleaster Megarensis continuerit κνημίδας (*hist.* 5, 3.) etc.

CAP. II.

SCHOLA ALEXANDRINA.

Ptolemaeorum liberalitate et incredibili fere eruditionis omnigenae studio factum est, ut Alexandriam, aëre saluberrimo gaudentem et commercio per omnem terrarum orbem extenso florentem, confluerent et viri docti et qui doctrinam adfectarent. Etenim regiis sumtibus in Museo, regiarum aedium parte, nutriti, peregrini fere fuerunt, qui, munificentia regis adlecti, otio literario ibi indulserunt (*Strabo* 14, 991. 17, 1143.). Gloriosa Attalorum et Ptolemaeorum aemulatione tam immensa librorum cuiusvis generis copia Alexandriae

coacervata fuit, ut bonarum artium magiſtri et ſtudioſa iuventus ſolum id fere officium duxerint atque in eo vitam fere conſumſerint, quanam ratione libri veterum ſint exponendi ac commentariis illuſtrandi (*Galen. comm. 2. in libr. de nat. hum. p.* 16. 17. *Ammian. Marcell.* 22, 16.).

Praeter uſum ingentis bibliothecae non defuiſſe Alexandriae rerum naturalium muſea videntur. Namque ab ipſo inde Philadelpho φιλιστοροῦντι et ob corporis infirmitatem novis ſemper ſtudiis incumbente (*Strabo* 17, 1138.), omnes fere Ptolemaei commercium et navigationem inſigniter promoverunt. Non κιννaμωμοφόρον ſolummodo regionem, ſed ipſam etiam Taprobanen (*Ceylonam Dionyſ. Perieg. peripl. v.* 593.) et Erythiam (*Maderam ib.* 558.) et Heſperios Aethiopes (*Senegambiam*) frequentarunt navigia, resque naturales non paucas inde Alexandriam advexerunt (*Athen.* 14, 654. *Dio Chryſoſtom. orat. ad Alex. p.* 372 ſ.). Ipſorum regum exemplo, hisque egregiis ſubſidiis hiſtoriae naturalis ſtudium acerrimum eſſe Alexandriae debuiſſet, quum ipſe Ptolemaeus Evergetes commentarios de rebus naturalibus ſcripſerit, unde de phaſianis e Media Alexandriam adlatis locum excerpſit *Athenaeus* (*l. c.*).

Aliter tamen accidit: nec res herbaria nec animalium hiſtoria, proſperrime ab *Ariſtotele* agitata, ſperatos progreſſus Alexandriae fecerunt. Quod

praeprimis studiorum rationi tribuendum est. Namque, qui libris legendis, transscribendis et exponendis omnem fere vitam impendebant, neglexérunt naturam ipsam adeo, ut σχολαστικοῖς solis inhaererent (*Galen. comm.* 2. *in libr. de nat. hum. p.* 29.). Quum ipsi reges ludos Musarum et Apollinis instituissent, quibus, qui vicerit, Olympicorum victorum more, coronaretur (*Vitruv.* 7, *praef.*) disputationes etiam sophisticas, grammaticas argutias, criticos commentarios omnibus aliis studiis anteposuerunt. Quae *Clearchus* apud *Athenaeum* (10, 457.) de griphis ac aliis ingenii lusibus fere puerilibus narrat, Alexandrinum scientiarum studium egregie nobis pingunt. Hinc historiae naturalis dignitas mox adeo labefactata fuit, ut nil nisi mirabilia quaererent, veterumque scripta, φιλοκερδούντων hominum malitia et incuria satis corrupta aut interpolata exponere et grammatice illustrare studerent.

Ipsius Theophrasti libri tantum abest, ut integri ab Alexandrinis lecti fuerint, ut potius et Nelei incuria et mala Apellicontis fide corrupti exstiterint. Hinc necessarii erant commentarii, quibus *Andrantus* quidam inclaruit, difficilia exponere in Theophrasto sibi sumens (*Athen.* 15, 4.).

Otio etiam et opulentiae magistrorum tribuendum est, quod herbarum et radicum investigationem contemtam tradiderint vel indoctis hominibus,

φαρμακοπώλαις aut ῥιζοτόμοις, qui, diducta, ut *Celsus* refert, medicina in tres partes, a medicis et bonarum artium magistris separabantur. Empirica autem schola sibi sola eum vindicat honorem, ῥιζοτομίαν iterum ab indigno liberasse contemtu, ac de re herbaria doctrinam alacri studio agitasse.

Quamlibet omnium propemodum sectarum scholae Alexandriae floruerint, eodem regum patrocinio fruentes, peripatetica tamen alias fere omnes antecelluit, ut et celeberrimi Lycei adseclae eo confluxerint.

Phanias Eresius, Theophrasto fere tempore aequalis, quum ipsum Aristotelem audiisset (*Athen.* 2, 12.) libros reliquit περὶ φυτῶν (*id.* 2, 14.), e quibus locum summe memorabilem *Athenaeus* servavit (2, 20.). Dari enim Phanias docuit, plantas, ut filices, fungos et tubera, quae τῇ σπερματικῇ κορυνήσει καὶ σπερματώσει careant. Doctissimo *Lefeburio* (*Le banquet d'Athénée p.* 234.), qui antheras κορυνήσει et pollen σπερματώσει intelligi arbitratur, adsentiri nequeo. Germen enim, quod in Citris cum ἠλακάτῃ Theophrastus comparat, cum κορύνῃ illa componitur et σπερμάτωσις facultatem significat semina producendi. Alium locum Phaniae *Athenaeus* (3, 8.) male intellexisse videtur: loquitur enim de κέδρῳ spinis armata, unde ad Citrum id transferri debere grammaticus existimat, quum κέδρος ipsa (*Iuniperus Oxycedrus*)

omnino folia acuta spinosa habeat. Idem Phanias primus videtur, qui σταφυλίνου nomen pro Dauco Carota usurpaverit (*Athen.* 9, 2.); licet, qui eum exceperunt, Pastinacam etiam ita nominaverint.

Diocles Carystius, secundus aetate famaque ab Hippocrate (*Plin.* 26, 2. *Galen. dissect. matr.* 213.) ῥιζοτομικὸν conscripsit (*Schol. Nicandr. ther. v.* 647. *Athen.* 2, 13.). Experientiae soli in determinandis herbarum facultatibus confisus (*Galen. fac. alim.* 1, 303.) phaseolos δολιχῶν nomine bene cognovit (*ib.* 317.) Hippomarathrum foliis longissimis, seminibus Coriandri distinxit (*Plin.* 20, 23.), quod *Cachrys Morisoni* esse videtur.

Diphilus Siphnius, qui sub Lysimacho Alexandri successore vixerit (*Athen.* 2, 11.) temporis ordine sequitur. De alimentorum facultatibus scripsit, medicus *Athenaeo* dictus (2, 12.) Poëma fecit, e quo plura grammaticus Naucratites loca adducit (2, 14. 27.). Maxime memorabilis est differentia, quam inter fungos edules et noxios stabilivit: illos esse teneros, graciles et maxime friabiles; hos autem lividos et duros, elixosque aquam piceo colore tingere (*Athen.* 2, 19.). Primus Diphilus asparagos edules memoravit, quos ὅρμενον vocavit, postea ἀσφάραγον κρέμβης dictum (2, 22.). Primus persica mala, τὰ περσικὰ

κοκκύμηλα memoravit (3, 7.). Castaneas appellavit σαρδιανοὺς βαλάνους (2, 13.). Cerasorum etiam meminit, quae Theophrasto iam innotuerant (2, 11.). Staphylinum idem descripsit (9, 2.).

Clearchus Peripateticus, in commentariis de re herbaria, fructus *Pruni insititiae* descripsit βραβύλων et κοκκυμήλων nomine (*Athen.* 2, 10.).

Asclepiades Myrleanus, Alexandriae florens, *Prunum Chamaecerasum*, quae in Bithynia provenit, memoravit (*Athen.* 2, 11.).

Euthydemus Atheniensis in libro de oleribus melonem vocavit σικύαν ἰνδικὴν, quod tum iam semina ex India adferrentur. (*Athen.* 2, 18.).

Solon Smyrnaeus, de re herbaria et de victus ratione scripsit (*Plin.* 20, 20. 21. *Galen. compos. med. sec. loca*, 3, 202.).

Apollonius Memphites, Stratonis Berytii discipulus (*Galen. diff. puls.* 4, p. 51.) περὶ βοτάνων scripsit (*Schol. Nicandr. ther.* v. 559.).

Epicurum de herbis scripsisse *Diogenes* Laërtius testatur (10, 27.).

Singulare dein studium reges, Pergamenus ultimus, *Attalus* Philometor et *Mithridates* Eupator in herbarum cultura et experimentis circa earum facultates collocarunt. Ille in horto coluit venenatas plantas, Hyoscyamum, Aconitum, Co-

nium, Helleborum, quarum virtutes et noxas ſtudioſe inveſtigavit, antidotis ſimul exhibitis (*Plutarch. Demetr.* 897. *Galen. antid.* 1, 425.). Iisdem experimentis inclaruit Mithridates, cui uni excogitatum dicitur, quotidie venenum bibere, praeſumtis remediis, ut conſuetudine ipſa innoxium fieret (*Plin.* 25, 2. *Appian. bell. Mithridat.* 248 ſ.). Commentarios, quos doctiſſimus ſua aetate et maximus regum reliquerat, in victoris Pompeii manus venerunt (*Plutarch. Pomp.* 639.). Eius auctoritatem regiam habet planta Eupatoria *Plinio* (25, 6.), nobis Agrimonia dicta. Iidem inſcripſit *Cratevas* rhizotomus aliam plantam *Mithridatiam*, cui folia duo a radice acantho ſimilia, caulis vero inter utraque ſuſtinens roſeum florem (*Plin. ib.*). Quam *Anguillara* (*ſemplici, p.* 174.) in agro Foroiulienſi viderat, *Caeſalpinus* (*de plant.* 10, 18.) Erythronium Dentem Canis eſſe docuit. Primum id certe exemplum praemii, quod Linnaeus tanti aeſtimavit, ut unicum id et immortale praedicaret. Noſtris etiam temporibus cum Commerſonio Schreberus regis illius nomen plantae ſatis ſingulari, ad Dorſteniam accedenti, quam Tambouriſſam Sonneratus appellaverat, dederunt.

Et horum regum exemplo et empiricae ſcholae dominio ῥιζοτομίας et rei herbaria ſtudium magis incenſum fuit.

Cratevas, Rhizotomus fere celeberrimus huius aevi omnino est. Inter praeclaros rei herbariae auctores ab *Epiphanio* (*haeres.* 1, *p.* 3.) relatus, a *Dioscoride* (*praef.*) laudatus, quod ἀκριβεστέρως plantas descripserit, taxatur tamen a *Plinio*, quod pinxerit effigies plantarum, quae vero fallaces fuerint, et coloribus tam numerosis, praesertim in aemulatione naturae, degenerasse transscribentium variam sortem (25, 2.). Ipse etiam *Dioscorides* (3, 140.), Cratevam, quae ab aliis audierit, de plantis referre, perhibet.

Eius operis, quod ῥιζοτομουμένων nomine a variis scriptoribus citatur (*Schol. Nicandr. ther. v.* 529. *Epiphan. haer.* 1. *p.* 3.), codex exstat etiamnum in bibliotheca Veneta, ubi Aloysius *Anguillara* eo usus fuit (*Ei. libr. de' semplici. Vineg.* 1561. 8.). Doctissimus Carolus *Weigelius* transscripsit, dum Venetiis degeret, eum codicem, mecumque fragmenta nonnulla communicavit, e quibus liquet, recte *Dioscoridem* de eo iudicare, quod ἀπαραστημειώτους plurimas liquerit herbas. Praeter nomen enim et usum nil descriptionis adest.

In nominibus ipsis satis facilis fuisse videtur. Φλόμου enim nomine, quo antiqui Verbascum appellaverant, insignivit umbellatarum genus, forte Athamantam, iique duas adsignavit species, alteram foeniculi, coriandri folio alteram (*Schol. Nicandr. ther. v.* 856.). Bryoniam a quibusdam

σταφύλιον, ab aliis *ἄμπελον ἀγρίαν*, ab aliis autem *χειρώνειον* appellari (*ib. v.* 858.). Περιστερεῶνα s. *περιστερεῶντα* herbam, quae nostra est Verbena officinalis, primus fere dixit (*ib. v.* 860.) Dorycnium dixit Halicacabum (*Convolvulus Dorycnium*) (*Diosc.* 4, 75.), quam egregie delineavit *Alpin. exot.* 73. Helenium aegyptium descripsit, quod *Teucrium* videtur *creticum* (*Diosc.* 1, 28.). *Sium angustifolium* primus fere nominavit (*Diosc.* 2, 154.). *Lunariam annuam* nomine *θλάσπεως ἑτέρου*, *ὃ καὶ σίνηπι περσικὸν*, descripsit (*Diosc.* 2, 186.). Sideritidem Heracleam dixit, quae nostrum forte est Phellandrium Mutellina (*Diosc.* 4, 35.). Baccharim Dioscoridis (*Gnaphalium sanguineum*) sub nomine *ἀσάρου* (*Anguillara p.* 27.); Αἰγίπυρον (*Theocrit. id.* 4, 25.) nominat, quam *Anguillara* doctissimus (*p.* 145.) credit esse Ononidem antiquorum.

Θεριπίδιον descripsit *ἐπὶ λίθων καὶ ὀστράκων παρὰ θάλασσαν φυόμενον θριδακώδη ἰσχνὸν καυλὸν ἔχον*, quod *Anguillara p.* 171. ubique per Sclavoniam reperisse testatur. Fueritne id *Fucus Palmetta* Gmelin. vel *alatus?*

Ἱππομανὲς, de quo iam *Theocrit.* (*id.* 2, 48.) dicit, *φυτὸν εἶναι παρ᾽ Ἀρκάσι*, *Cratevas* ita exposuit, ut ad *Daturam Metel* consilium transferre possis (*Anguillara p.* 233. 234.).

Cum eodem iungendus Nicander Colopho-

nius, Damnaei filius, Apollinis Didymaei ſacerdos, qui Georgica ſua Attalo tertio Philometori dicavit (*Suid. v.* Νίκανδρος. *Cic. de orat.* 1, 16.). In eo poëmate Buniada primus dixit, quae alias γόγγυλις (*Braſſica Napobraſſica*) appellata fuerat (*Athen.* 2, 19.) primus φιστάκια (*piſtacias*) συρμακὰ introduxit (*Athen.* 14, 17.) de ſtaphylino (*paſtinaca*) egit (*Athen.* 9, 2.) et de fungis letiferis (*ib.* 2, 11.). Aliud poëma, ὑακίνθου nomine, etiam periit (*Schol. Nicandr. ther. v.* 585.).

Quae ſuperſunt, θηριακῶν et ἀλεξιφαρμάκων nomine ad nos venerunt. Venena et antidota, tum animalia tum vegetabilia in iis tractantur, hexametris difficilibus et non ſatis concinnis, dictione aſpera et dorica praeſertim dialecto, qua imitatus eſſe Antimachum quemdam dicitur (*Schol. Nicandr. ther. v.* 3.).

Editio ἀλεξιφαρμάκων optima eſt, quam *Schneiderus* Halae 1792. curavit, ſcholiis et commentario doctiſſimo ditatam. Theriaca et Alexipharmaca ſimul prodierunt, *Soteris* cura Coloniae 1530. 4. cum ſcholiis, absque iis, ſtudio *Bandini* Florent. 1564. 5.

Scholia continent inſignem notitiarum literariarum copiam, ipſae vero plantae male plerumque illuſtrantur. Sic (*alex. v.* 405.) Smyrnium cum Ferula communi comparant: alio loco (*ther. v.* 311.) Ericae folia tribuuntur hederacea.

Plantae, quae occurrunt, tum antiquae sunt, quas repetere superfluum esset, tum primum a nostro nominatae, in quibus parum subsistere licet.

Valerianam celticam s. *tuberosam* primus nomine Νάρδου Φυλακίτιδος (*alexiph.* 403.) proferre videtur. Epitheton enim, quo ab indica discriminatur, id docet.

Anchusa italica (ἄγχουσα θριδακινὶς, *ther.* v. 838.).

Onosma orientalis (λύκαψος ὀρμηνέεις, *ib.* 840.).

Verbascum forte *Lychnitis* (θρυαλλὶς ἐρευθήεις, *ib.* 896.).

?*Convolvulus Dorycnium* (δορύκνιον, *alex.* 376.). Sed de lacteo succo nil nobis innotescit. Cf. *Schulze toxicol. vet. p.* 20. Invenit in Apulia *Anguillara p.* 270.

Coriandrum testiculatum (κόριον δυςαλθὲς, *ib.* 157.). Cf. *Schulze p.* 31.

Echium rubrum (ἐχίειον, *ther.* 65. 637.).

? *Chironia Centaurium* (χείρωνος ῥίζα, *ther.* 500.).

Campanula Rapunculus (ἔρινος, *ib.* 647.). Cf. *Columnn. phytob. p.* 83. *t.* 23.

Tordylium officinale (σέρδειλον, *ib.* 841.).

Caucalis orientalis (καύκαλις, *ib.* 843.).

Daphne oleaefolia (χαμαιλέα ἀειθαλὴς, *alex.* 48.).

Colchicum autumnale (ἐφήμερον, *ib.* 849.).

Polygonum divaricatum (πουλύγονον, *ib.* 264.).

Ruta graveolens (ῥυτή, *ib.* 306.).

? *Oxalis Acetosella* (ὀξαλίς, *ther.* 840.).

Cotyledon Umbilicus (κοτυληδὼν, *ib.* 680.).

Euphorbia ? Paralias (μήκων θυλακίς, *ib.* 850.).

Aconitum Napellus. De eo narrat (*alex.* 36.), quod mures soleant radicem circumlambere, quod confirmatur a *Pallasio* (*nov. spicil. glir. p.* 219.).

Aiuga Chamaepitys (χαμαιπίτυς, *alex.* 65.).

Origanum Onites (ὀνίτις ὀρείη, *ib.* 56.).

Melissa Nepeta (πολύκνημον, *ib.* 57.).

Melissa cretica (ὑδρήλη καλάμινθος, *ther.* 60.).

Melissa officinalis (μελισσοβότος, *ib.* 677.).

Thymus Tragoriganum (τραγορίγανος, *alex.* 310.).

? *Thymus Zygis* s. *Satureia graeca* (κονίλη, *ther.* 626.), ἀγριορίγανον idem vult *Diosc.* (3, 34.).

Ononis antiquorum (ὄνωνις πολύγωνος, *ther.* 872.).

Trifolium creticum (μελίλωτος, *ther.* 896.).

Doronicum scorpioides (σκορπιόεις, *alex.* 145.).

Pistacia vera (πιστάκια, *theriac.* 891.) primo fere nostro dicta inter Graecos, quae repetuntur ab *Athenaeo* (14, 649.) mutante in φιστάκια: a *Damogeronte* vero (*Geopon.* 10, 12.) in ψιττάκια. Hic etiam primus in Terebinthum inseri docet. Cf. omnino *Niclas ad Geopon. l. c.*

HeracLides Tarentinus, celeberrimus auctor, inter primarios rei herbariae ſcriptores laudatus *Dioſcoridi* et *Epiphanio* et *Galeno*, Mantiae discipulus, Empiricus, huius temporis eſt. Primus nomine ὕλης ἰατρικῆς uberrimum opus de re medicamentaria conſcripſit, aliud συμποσίου nomine (*Athen.* 3, 33.), ſed deſcriptionem plantarum omnino omiſiſſe *Dioſcoridi* dicitur.

Petronius ἐν ὑλικοῖς laudatur ab *Erotiano* (*expoſ.* 260.) et ab *Epiphanio* (*haereſ.* 1. *p.* 3.).

Andreas medicus dictus cum *Crateva* curatius botanicam partem materiae medicae expoſuiſſe fertur (*Dioſc. praef.*). Νάρθηκα nominat opus *Schol. Nicandr. ther.* 684. Alienus videtur ab Andrea Chryſari filio, qui nomina babylonica, arabica et chaldaica introduxit ac ſuperſtitiones pueriles (*Galen. fac. ſimpl.* 6, 68. *expoſ.* 484.). Orchidem Morionem dixit Serapiada, ob multiplicem bulbi uſum (*Dioſc.* 3, 142.). Carduum parviflorum κίρσιον dixit, ob auxilium adverſus varices (*Dioſc.* 4, 119.).

Iolaus Bithynius, iidem Epiphanio dictus et ſcholiaſti *Nicandri* (*ther.* 683.) deſcriptionem tamen plantarum mancam dedit (*Dioſc. praef.*).

Antonius ῥιζότομος (*Galen. compoſ. med. ſec. loc.* 3, 184.). Fuitne idem Antonius Cous cuius ἄλυσσον (Marrubium Alyſſon) *Galenus* (*antid.* 2, 11.) citat? Cf. *Dodon. p.* 88.

Asclepiodorus Alexandrinus, magna industria et vulgares et rarissimas conquisivit plantas (*Suid. voc.* Ἀσκληπιόδωρος).

Dalion, herbarius (*Plin.* 20, 17.).

Dionysius Uticensis, ῥιζοτομικὰ scripsit (*Schol. Nicandr. ther.* 520.). Pinxit etiam herbas, Cratevae more (*Plin.* 25, 2.). Transtulit *Magonis* Carthaginensis libros de re rustica in graecam linguam, Sextilio Praetori dicatos (*Varro de re rust.* 1, 1.). Ii libri γεωργικῶν nomine citantur ab *Athenaeo* (14, *p.* 648.).

Pamphilus, grammaticus potius fuisse videtur: commentatus est in *Nicandri* ophiaca (*Suid. v.* Παμφ.) *Athenaeo* saepius dictus (2, 12. 3, 7.). Inter scriptores tamen rei herbariae citatur ab *Epiphanio*, icones herbarum dedisse *Suidas* testatur. Superstitiosus idem forte μαγγανοπώλης, qui nec somno quidem viderit plantas, quas descripserit (*Galen. fac. simpl.* 6, 68. *comp. med. sec. loc.* 7, 266.), e quo Geoponica multa habent excerpta, de δαμασκηνοῖς prunis (10, 39.) deque modo, quo semina, in dissitas regiones amandanda, terrae immittuntur, ut prius germinent (10, 86.).

Tryphonis historia plantarum ab *Athenaeo* (3, 5.) citatur.

Mnesitheus Cyzicenus (*Oribas. coll.* 4, 4.), περὶ ἐδεστῶν scripsit (*Athen.* 2, 16.). Confudit

tamen τίφην et ὄλυραν *(Secale et Speltam) (Galen. fac. alim.* 1, 312.*)*.

Amerias Macedo in ῥιζοτομικῷ laudatus ab *Athenaeo* (15, 8.*)*.

Iulius Bassus Tylius, *Epiphanio* dictus.

Glaucias Empiricus, de herbis edulibus ſcripſiſſe videtur *(Athen.* 2, 28.*)*. *Plinio* dicitur (20, 23.) circa carduos diligentiſſimus.

Icesius, ſcholae Eraſiſtrateorum reſtitutae antiſtes *(Strabo* 12, 869.*)* non parvae auctoritatis medicus *(Plin.* 27, 4.*)* περὶ ὕλης ἰατρικῆς ſcripſit *(Athen.* 15, 8.*)*.

Menodorus, ipſius amicus *(Athen.* 2, 18.*)*. Idem forte cum *Metrodoro*, qui ἐπιτομὴν τῶν ῥιζοτομουμένων edidit *(Plin.* 20, 20.*)* pictis ſimul effigiebus plantarum *(id.* 25, 2.*)*.

Sextius Niger. Epiphanio laudatus, περὶ ὕλης ſcripſit *(Erotian.* 244.*)*, e quo quidem libro multa transſcripſit Dioſcorides Phacas *(Galen. expoſ.* 402.*)*. Vitio ipſi vertit Dioſcorides, quod vulgares licet plantas non male delineaverit, confuderit tamen rariores, atque alias pro aliis venditaverit.

In eumdem errorem lapſi ſunt alii Alexandrini, qui cum naturam ignorarent, ſolisque grammaticis argutiis inſudarent, peſſima inde orta fuit confuſio. Niceratum quemdam et Diodotum nominant *Dioſcorides*, *Plinius* et *Epiphanius*, qui

eodem modo erraverint. Petronius Diodotus ἀνθολογούμενα scripsisse dicitur (*Plin.* 20, 8.).

Id vel maxime elucet ex *Athenaei* Naucratitis lectione, qui nec ipsas patriae plantas vulgares unquam vidit, omnia e libris sumsit, quos nonnunquam male intellexit. Namque Theophrasti locum de Φύκους genere ita pervertit ut fungum putet (2, 19.). Confundit Corylum Avellanam cum Διὸς βαλάνῳ (2, 13.). Sub nomine Connari describit Zizyphum Iuiubam (14, 17.). Primam tamen mentionem facit Philadelphi coronarii ex *Apollodoro* (15, 8.). Cosmosandalum putaverim Cypripedium Calceolum (15, 10.), quod iam intellexit *Conr. Gesnerus* (*epist.* 3. *f.* 96 *b.*). . . . Echinopoda (3, 8.) habeo Genistam lusitanicam vel Spartium horridum (*Alpin. exot.* p. 14.). Eius meminit etiam *Plutarchus* (*sympos.* 1, 4. p. 621.).

CAP. III.

RES HERBARIA SUB ROMANORUM IMPERIO.

Quum Roma Graeciae potita esset, accepit a Graecis victis literarum disciplinas, maxime vero eloquentiae et historiae patriae studium agitari coepit, quippe quod ipsis reipublicae negotiis foveretur. Alias autem disciplinas nec eo ardore nec

nova plane ac sua ratione coluerunt: in iis fere substiterunt, quae a Graecis acceperant: neque aliquid, ut cum *Strabone* (3, 257.) loquar, addiderunt. Ubi itaque Graeci lacunas reliquerunt, a Romanis resarcinatio earum haud exspectanda: omnes denique voces artium Graecam originem agnoscunt.

Historiae naturali hactenus duntaxat operam dederunt, quatenus ad vitae victusque commoda pertinet. Varii scriptores collegerunt aut interpretati sunt, quae Graeci reliquerant, sed de suis pauca aut nulla addiderunt. Quod *Dionysius* Halicarnassensis (2, 91.) de mythologia refert, multo maiore fuisse superstitione repletam apud Romanos, quam apud Graecos, id valet etiam de historia naturali.

Optimus ille Marcus *Cato*, cuius auctoritati, ut cum *Plinio* loquar, censura ac triumphus minime conferunt, tanto plus in ipso erat (29, 1.); exemplo Curii, herois frugalissimi incitatus, luxu semet abdicavit, praedium ipse coluit et filiis instituendis et vitibus arboribusque plantandis vitam fere consumsit (*Plutarch. Cato*, 340 f.). De re rustica, quam tantopere amavit, reliquit commentarium, etiamnum superstitem, et cura *Schneideri*, eruditissimi et optimi viri, pereleganter editum.

Quanquam vulgo notissimum sit eius odium erga Graecos philosophos, quod tantum fuit, ut

filium a Graecis literis revocaverit, vaticinatus, quum disciplinis Graecis imbuti fuerint Romani, imperium orbis terrarum amissuros esse, ut omnem etiam philosophiam Graecanicam ludibrio ex ambitione habuerit (*Plutarch. Cato*, 350. *Plin.* 7, 30.); haud tamen plane alienus ab eruditione fuit Graecorum. Ipse enim, quum quondam Athenis degeret, orationem Graecam ad populum habuit: scripta ipsius e Graecis auctoribus plura continent: ac e Thucydide Demosthenesque hausit decus orationis et lepores (*Plutarch. l. c.* 343.).

Communi sui aevi confessione optimus agricola ac sine aemulo (*Plin.* 14, 4.); fundo suburbano arbustum maxime convenire iudicavit. *Pira* primum *volema* (*Martyn. ad Virg. georg.* 2, 88.), *Aniciana*, *sementina*, *tarentina*, *mustea* et *cucurbitina*: *Mala struthea* et *cotonia* (Pyrus Cydonia varr.), *Quiriniana*, *Scantiana*, *conditiva* et *punica*; *oleas orchites* (*Martyn. ad Virg. georg.* 2, 86.) et *sorba* (*Cato*, *c.* 7.): *vites Aminaeas* (*Voss. ad Virg. georg.* 2, 97.) *Margentinas*, *Apicias*, *Lucanas*, *helvolas* et *geminas Euganeas* (*c.* 6.): *ficus Mariscas*, *Africanas*, *Herculanas*, *Saguntinas*, *hibernas* et *Telinas atras* recenset. In horto coronamenti omne genus et bulborum, myrtos, laurum Delphicam et Cypricam, nuces calvas (Iuglandes, Praenestinas et avellanas) coluit (*c.* 8.). Salice Graeca (quae forte babyloni-

ea) vites vincivit (c. 41.). Veratrum nigrum circa vites plantavit (c. 116.). Brassicae genera tria, levem nimirum latifoliam magnoque caule; crispam apiacon (selinuntiam) et lenem minutis caulibus teneram et omnium acerrimam cognovit (157.). *Ocinum* pro pabulo, viciam, fabam, foenum Graecum, ervum seruit (37.). Sed sementes exsugere hordeum, foenum Graecum et ervum: stercorare autem lupinum, fabam et viciam docuit (38.).

Insitionis varios modos bene cognovit, ipsamque ablactationem, quae vitibus semet contingentibus fiebat (41.). In aulas etiam, aut in qualos pertusos vel calyces (*vasa fictilia*) plantavit ramulos, ut propagarentur arbores fructiferae (52.).

Sequitur Catonem Marcus Terent. Varro, qui sub magno Pompeio contra Mithridatem prima meruit stipendia, ubi corona navali decoratus fuit (*Plin.* 7, 30.). Dein Pompeii copiis in Hispania legatus praefuit (*Cic. ad Dolab.* 9, 13, *Caes. bell. civ.* 1, 38.). Tandem cum Caesare consuetudine innotus curam comparandorum et digerendorum librorum, quos Caesar congesserat, suscepit (*Suet. Caes.* 44.). Bene meritus miles in otio literario delituit, donec fundus eius Casinas ab Antonio diriperetur (*Cic. philip.* 2, 40.). Quo facto Tusculanum migravit, ubi plus quam octoginta annos natus decessit.

Libros *de re rustica*, qui supersunt, a *Schnei-*

dero τῷ πάνυ editos, anno conſcripſit octogeſimo, ut ipſe teſtatur, „ſarcinas collecturus, priusquam „proficiſceretur e vita." Tum ex omni Graecarum literarum disciplina, tum e ſua ipſius experientia regulas collegit, quas ſequi debeat, qui agro hortoque colendo, fandoque rite adminiſtrando, operam dat.

Inter pabula refert etiam ocimum, quod viride ſecandum ſit antequam generet ſiliquas (1, 31.); dein erviliam (1, 32.) cannabim, ſpartum (1, 23.). Roſeta concidit radicitus in virgulas palmares, ut viviradix fiat (1, 35.). Ablaqueationem bene ita deſcribit: Eſt altera ſpecies ex arbore in arborem inſerendi nuper animadverſa in arboribus propinquis. Ex arbore, e qua quis vult habere ſurculum, in eam, quam inſerere vult, ramulum traducit et in eius ramo praeciſo ac diffiſſo implicat (1, 40.). Medicam et Cytiſum ſerit pro pabulo; illa Medicago ſativa, haec arborea (1, 42. 43.). Taxandus itaque *Sicklerus (Geſchichte der Obſtz.* 320.*)* qui Citrus Medicam ſubintelligit. Nimis ſubtilem arbitror *Anguillaram*, qui *(p.* 83.*)* quod ſtatura non tam alta ſit, quam faciunt Graeci, dubitat eamdem eſſe Cytiſum cum Medicagine arborea. At continuo demeſſa pabulo, haud eam ſtaturam adipiſci potuit. Ceraſum, quam Graeci iam cognoverant, primus noſter e Romanis memorat: brumalibus diebus ſeri (1, 39.). Ea arbor a Lucullo

poſt Mithridaticam victoriam triumpho Romam primum advecta fuit (*Plin.* 15, 25.).

Diophanes Bithynus, Iulio Caeſari aequalis, interpretationem graecam librorum Magonis, auctore Dionyſio Uticenſi, in ſex librorum epitomen redegit (*Colum.* 1, 1.) et Deiotaro regi miſit (*Varro* 1, 1.). Ex ea epitome multa ſervarunt Geoponici: inter ea mirabilia plura de inſitione ficuum in platanos, mororum in caſtaneas, eſculos, malos, terebinthos, pyros, ulmos et populum albam, unde mora fieri alba (*Geop.* 10, 76.).

VIRGILIUS.

Immortalis poëta, Publius Virgilius Maro, Mantuanus, inter rei herbariae ſcriptores omnino recenſendus eſt. „Tantus enim amor florum" fuit, ut innumeris fere locis, maxime Georgicorum, eas praedicet. Quum agraria largitione celebri patrimonium ſuum Andinum perdidiſſet, Neapolin tendit, ubi ruſticari in campis phlegraeis aut liborinis (*Plin.* 18, 11.) et ſumma poëmata canere perrexit. In gratiam Maecenatis receptus, ab Auguſto Imp. magni aeſtimatus, Romam tamen ſemper vitavit, donec tandem, Aeneide confecta, Graeciam tenderet, ut divinum opus per otium expoliret. Brunduſii tamen deceſſit aetatis anno 52. Iuxta viam ad Puteolos tumulus eſt, lauro et Polypodii vulgaris varietate viterbienſi obumbratus.

Martynii et *Vossii* eruditione illustrata elegantissima poëmata insignem continent copiam plantarum, quae tamen ulteriori etiamnum indigent examine. Experiamur, quid conferri et nostra opera possit ad explicandas iuventutis nostrae pariter ac virilis aetatis delicias.

In *Amomo* Virgilii, quod manifeste (*georg.* 4, 25.) *assyrium* vocat, exponendo desudarunt tot tantique viri, ut dissuadeatur fere quivis novus conatus. Et plurimas quidem difficultates gignit *Dioscoridis* descriptio (1, 14.) qui fruticem esse bryoniae foliis et leucoii floribus, crescere autem tum in Armenia tum in Media tradit. Quod *Plinius* fere (12, 13.) repetit. Possemus quidem cum *Salmasio* (*exerc. Plin.* 284.) autumare, ἄμωμον esse saepius aroma quodvis sincerum et incorruptum. Hoc vero casu certa quaedam ac determinata planta intelligi videtur. Longissima certe absuit a veritate Euric. *Cordus*, qui (*botanol. p.* 19.), Amomum idem cum Anastatica credit hierochuntica, defensus a filio Valerio (*in Diosc.* 1, 14.) quod folia conspici in siccata planta nequeant. Refutarunt hanc opinionem iure suo Amatus *Lusitanus* (*in Diosc.* 1, 14.) et Ant. Musa *Brasavolus* (*exam. simpl. p.* 156.). Ad veritatem vero proxime accedere Andr. *Caesalpinus* pluribus videtur, qui *Piper Cubebam*, quod Garcias ab Orto (*arom. hist.* 1, 23.) primus descripserit, pro Amomo veterum habet (*Caesalp.*

de plant. 2, 28.). At ea ſpecies Piperis nec in Armenia, nec in Media creſcit, nec faciem eam habet, quam Amomo Dioſcorides tribuit. Ad primum reſpondet I. *Bauhinus* (*hiſt.* 2, 197.), plures fructus et plantas indicas a veteribus nominatas fuiſſe ab emporiis, e quibus proxime eas habuerint. Siquidem multis aliis exemplis conſtat, Armeniam et Pontum delata fuiſſe aromata indica, unde denique Romam transvecta fuerint. Nec a *Busbequii* (*legat. turc.* 1, *p.* 34.) inde temporibus quisquam in Armenia ſimilem *Amomo* plantam invenire potuit. Quod faciem Piperis Cubebae a deſcriptione Dioſcoridis plane alienam attinet (nam illud folia cordata integra et flores omnino nullos habet) Io. Bauhinus ſentit, Dioſcoridem nunquam vidiſſe plantam, ſed peregrinatorum fide hanc dediſſe deſcriptionem. Adiungam verba Aloyſii *Anguillarae*, e rariſſimo libello: *ſemplici* (*Vineg.* 1561. 8.) *p.* 34. „Oggi nel regno di Benin ed a „Manicongo ſi trova una ſorte di Pepe, laquale i „Portugheſi chiamano Pimenta del Rabo . . l'iſteſ„ſo ſi trova anco in Soria ed è chiamato Pepe ſa„vatico. E queſto un ſottofrutice con foglie di vi„te et fiori in graſpi di color bianco, che dopo il „loro disfiorire laſciano alcuni grani grandi come „un granello di veſcia di ſapore acutiſſimo.“ Caſtor *Durantes* (*herbar. p.* 24.) pingit quidem Amomum, ſed forte ex imaginatione, quae Atriplicis

potius species eft. Tandem *Pluknetius (mant. p. 27.) Arbusculam bacciferam circumplicatilem* huc trahit, quae *Ciffus* eft *vitiginea.* Eam autem verum fiftere Amomum, Arabes fecuturus deinde evincam.

Liguftrum vulgare (ecl. 2, 18.).

Fraxinus Ornus (Rigida ornus, *ecl.* 6, 71. fterilis, *Georg.* 2, 111. Antiqua fummis in montibus, *aen.* 2, 626.).

Valeriana celtica (baccar, *ecl.* 4, 20.).

Valeriana Saliunca, Allion. pedem. t. 70. *f.* 1. eft *Saliunca humilis, ecl.* 5, 17. Accedit ea proxime quidem ad Val. celticam, fed differt foliis cuneiformibus tridentatis, quae integerrima obtufa in V. celtica funt, floribusque fubcapitatis, qui racemofi in V. celtica funt. Crefcit copiofe in Apennino monte. Cf. *Plin.* 21, 7.

Gladiolus communis eft *Hyacinthus* Virgilii, fuave rubens *ecl.* 3, 63. ferrugineus, *georg.* 4, 183. Ob nectaroftigmatis lineas ΑΙ, Aiacis nomen legebant veteres in flore: unde exponendi verfus:

> „Dic, quibus in terris infcripti nomina regum
> „nafcantur flores." *(ecl.* 3, 100.)

Martynus (georg. p. 432.) male Lilium Martagon huc trahit. Cf. *Theocrit. id.* 10, 28. *et fchol. Plin.* 21, 11. *Anguillara p.* 154 f. Optimus *Sibthorpius fl. graec. t.* 38. varietatem habet, quam

Ol. triphyllum dicit, elegantiſſimo nectaroſtigmate conſpicuam.

Crocus ſativus, autumno florens, ob ſtigmatum colorem, *rubens* dicitur *georg.* 4, 182.

Lolium temulentum (infelix, *ecl.* 5, 37.).

Avena ſterilis (ib.).

Cornus maſcula (bello bona, *georg.* 2, 447.).

Cerinthe maior (ignobile gramen, apibus tamen gratum, *georg.* 4, 63.).

Zizyphus Paliurus (ecl. 5, 40.).

Zizyphus Lotus; Diospyros Lotus: (Genus haud unum, *georg.* 2, 84.) *Lotus* vero *cornicu-lata*, ovibus grata, *georg.* 3, 394.

Ferula communis. (Silvanus florentes ferulas quaſſans, *ecl.* 10, 25.).

Cicuta viroſa. (Fiſtula ſeptem compacta cicutis, *ecl.* 2, 36. 10, 85.). E fiſtuloſis caulibus poſſunt tibiae confici.

Bubon gummiferum. (Galbanum, *georg.* 3, 415. 4, 264.).

Apium graveolens. (Virides apio ripae, *georg.* 4, 121. amarum, *ecl.* 6, 68.).

Anethum graveolens (bene olens, *ecl.* 2, 48.).

Hedera Helix (modo pallens, *ecl.* 3, 39. 4, 124. iam nigra dicta 2, 258. Solet enim quandoque folia habere nervis albis pallentia.).

Viburnum Lantana (lentum, *ecl.* 1, 25.).

Tamarix gallica (myrica, *ecl.* 4, 2.).

Sambucus Ebulus (*ecl.* 10, 27.).

Narcissus poëticus (purpureus, *ecl.* 5, 38.).

Narcissus serotinus (sera comans, *georg.* 4, 122.).

Lilium candidum (Silvanus grandia lilia quassans, *ecl.* 10, 25.).

Daphne Cneorum (Casia, *ecl.* 2, 29. viridis, *georg.* 4, 30. humilis apibus grata, *georg.* 2, 213. Cf. *Martyn.* ad h. l. *Anguillara p.* 31.).

Diospyros Ebenum. (Sola India nigrum fert Ebenum, *georg.* 2, 116.). Distinxerunt quidem aethiopicum, quod africanum putarunt, ab indico: sed *Herodotus* (3, 97.) manifesto aethiopicum Indiae ipsi tribuit.

Amyris Kataf (Turifera arbor, *georg.* 2, 139. Solis est turea virga Sabaeis, *georg.* 2, 117.).

Arbutus Unedo (depulsis hoedis dulcis, *ecl.* 3, 82.).

Rosa damascena (Paesti bis florens, *georg.* 4, 119.).

Papaver somniferum (vescum, quod terram emaciat, *georg.* 1, 212.; lethaeum, *georg.* 1, 78. 4, 545.).

Tilia europaea (pinguis, apibus grata, *georg.* 4, 183. 144.).

Aconitum Napellus (*georg.* 2, 152.)

Reseda Luteola (croceum lutum, *ecl.* 4, 44).

Delphinium Aiacis (vaccinia nigra, *ecl.* 2, 18. mollia, *ecl.* 2, 50.).

Ranunculus hirsutus Ait. *Philonotis* Retz. (Sardoa herba, *ecl.* 7, 42.). *Diosc.* 2, 206. Χνοωδέστερον dicit aliis speciebus. Vidisse se hanc plantam in Etruria ad flumen, quod e Carrara venit, iuxta Venzam, testatur optimus *Anguillara p.* 178.

Satureia capitata (Thymus hyblaeus, *ecl.* 7, 37. Cecropius, *georg.* 4, 270.).

Satureia Thymbra (Thymbra graviter spirans, *georg.* 4, 31.).

Thymus Serpyllum (Serpylla late olentia, *georg.* 4, 30.).

Thymus vulgaris (apibus gratus, *ecl.* 5, 77.).

Origanum Dictamnus (*aen.* 1, 412.

„Dictamnum genitrix Cretaea carpit ab Ida,
„puberibus caulem foliis et flore comantem
„purpureo, non illa feris incognita capris
„gramina, cum tergo volucres haesere sagittae." *).*

Melissa officinalis (Melisphyllum, *georg.* 4, 63.).

Verbena officinalis (*ecl.* 8, 65.).

Acanthus mollis (*ecl.* 3, 45. *georg.* 4, 122.). Xystos hortorum eo decorare consuerunt Romani, quod et ex *Plin. iun. epist.* 5, 6. patet, ubi *Acanthus mollis* in plano et, paene dixerim, *liquidus*; dein *lubricus* et *flexuosus* vocatur.

Cheiranthus incanus (pallens viola, *ecl.* 2, 46. Cf. *Martyn. ad bucol. p.* 66.).

Althaea officinalis (hibiſcus viridis, *ecl.* 2, 30. gracili hibiſco fiſcellam texere, *ecl.* 10, 71 Caulium fibrae, cannabina methodo ſeparatae, fila praebent mollia, ſubtilia, fortia, candida, quae rite parata materiem praebent textoribus perutilem *Cavân. disſ.* 2, *p.* 94.).

Bombax goſſypinum ſ. *Goſſypium arboreum* (nemora aethiopum molli canentia lana, *georg.* 2, 120.).

Spartium iunceum (Geniſtae lentae, *georg.* 2, 12.).

Lupinus albus (triſtis, *georg.* 1, 75.).

Ervum Ervilia (*ecl.* 3, 100.).

Medicago arborea (Cytiſus apibus et capris grata, *ecl.* 10, 30.).

Citrus medica (Heſperidum mala, *ecl.* 6, 68.

„Media fert triſtes ſuccos tardumque ſaporem
„felicis mali . . . .
„Ipſa ingens arbos, faciem ſimillima lauro etc."
(*georg.* 2, 126.).

Cichorium Endivia (Intubum potis gaudet rivis, *georg.* 4, 120.)

Cichorium Intybus (Amaris intuba fibris, *georg.* 1, 120.)

Aſter Amellus, *georg.* 4, 271:

„Eſt etiam flos in pratis, cui nomen Amello
„fecere agricolae, facilis quaerentibus herba: etc."

Cf. *Martyn.* ad h. l. *p.* 450. ubi delineavit.

Centaurea Centaurium (centauria graveolentia, *georg.* 4, 270.). Cf. *Cluſ. hiſt.* 2. *p.* 10. Succus radicis croceus graveolens.

Calendula officinalis (caltha luteola, *ecl.* 2, 50.).

Arum Colocaſia, *ecl.* 4, 20.

Carex acuta, *georg.* 3, 231. Conf. *Martyn.* ad h. l. *p.* 323 f.

Typha latifolia (ulva paluſtris, *georg.* 3, 175. *ecl.* 8, 87.).

Pinus Pinea (pinus in hortis, *ecl.* 7, 65.).

Pinus Picea (abies in montibus altis, *ecl.* 7, 68. *Voſſ.* ad h. l.

Quercus Ilex (arguta, *ecl.* 7, 1.).

Quercus Robur (Eſculus, *georg.* 2, 15. Cf. *Martyn. ad h. l.*).

Acacia vera Willd. (ſemper frondens acanthus, *georg.* 2, 119.).

Cupreſſus ſempervirens (cypariſſus idaea, *georg.* 2, 84. *aen.* 3, 680.).

Salicem capream Anguillara p. 86. credit eſſe *Siler* Virgilii, *georg.* 2, 12. licet *Plin.* 24, 10. ſemina medicamentum praebere perhibeat, unde *Caeſalpinus (plant.* 2, 50.*)* Evonymum europaeum divinat.

Salix vitellina (lenta salix, *ecl.* 5, 16.) flores apibus grati, *ecl.* 1, 55.

Salix argentea, (glauca, *georg.* 4, 183.).

Ruscus aculeatus (horridus, *ecl.* 7, 43.).

Phucagrostis maior Caulin. (alga vilis proiecta, *ecl.* 7, 4.).

Populus alba. (Herculeae coronae umbrosa arbor, *georg.* 2, 66. Alcidae gratissima, *ecl.* 7, 61.).

Pistacia Terebinthus (*aen.* 10, 631.).

Poëtae ceteroquin ignoscendum, si nec generis nec speciei veram informationem habet. Insitionem enim et in alienis generibus succedere arbitratur: prunum lapidosis cornis (*georg.* 2, 32.) mala platanis, pira ornis, quercum ulmis inseri (*georg.* 2, 70.).

COLUMELLA.

Non multo post Virgilium, quem maximi facit, Tiberii aetate, quod ipse (*de re rust.* 11, 3.) testari videtur, L. Iunius Moderatus Columella vixit, Gaditanus, in Baetica saltem provincia, a patruo Marco Columella, diligentissimo agricola et doctissimo educatus (2, 16. 5, 5.). Ipse usu longo et experientia doctus, assidua etiam praestantissimorum auctorum lectione instructus, itinera multa suscepit, ut Ciliciam viderit et Syriam (2, 10.): prudens vir et a praeiudiciis sui aevi alienus, qui ipse contra astrologos scripsit (11, 1.).

In libris 12 de re ruſtica a *Schneidero* noſtro optime editis, inſitionis rationem primus egregie exponit. Omnem enim ſurculum poſſe omni arbori inſeri, cui cortice et fructu ſimilis ſit (3, 11.). Liber decimus continet poëma de plantis hortenſibus, intellectu fere difficilius, quam Nicandri verſus. Nihilominus et hic plura mihi clarius videre videor.

Inter plantas oleraceas et culinares recenſet primus fere *Siſer*, quod Daucus certe Carota eſt.

Paſtinacam ſativam eodem nomine, ut etiam *Staphylini*.

Chaerephyllum quod *Scandix Cerefolium*.

Panax: Laſerpitium Chironium.

Olus atrum: Smyrnii ſpecies ſaepius iam dicta.

Apium graveolens.

Aſſyria radix, quae forte *Sium Siſarum*.

Beta pede candida: vulgaris.

Atriplex hortenſis.

Hyacinthi nivei et coerulei, qui ſine dubio alieni a Virgilianis, videntur ad noſtrum Hyacinthum orientalem referri debere.

Allii ſativi varietatem habet *Ulpicam*, quam et punicum dicit et ἀφροσκόροδον: praeterea *Porrum* ſativum et capitatum et *Cepam aſcalonicam*.

Aſparagi hortenſis, quem ruſtici vocent *Corrudam*, cultum uberius indicat, ut et *Capparidis*,

quam culturam omnem respuere Graeci autumaverant.

Satureiam hortensem distinguit a *Cunila transmarina*, quae *Sat. capitata* est. *Mentham sylvestrem* pariter ac Graeci, in M. sativam transire arbitratur.

Erucam (Brassica Eruca) *Nasturtium* (Lepidium latifolium) *Lepidium* (sativum) *Sinapi* (nigram forte) *Rapas* et *Napos* et *Raphanos* optime cognoscit.

Primus, quod sciam pruna *armeniaca* nominat 10, 404. 2, 15.

Inter legumina *Phasellum* (*Phaseolum vulgarem* 2, 10.) *Cytisum* (*Medicaginem arboream* 5, 12.) *Genistam* (*Spartium iunceum* 4, 31.), Lupinos et Fabas aliaque in vulgus nota habet.

Inula eius I. *Helenium* esse videtur.

Cynara Scolymus egregie describitur *libr.* 10:

„Haec modo purpureo surgit glomerata corymbo,
„myrtiolo modo crine viret deflexaque collo
„nunc adoperta manet, nunc pinea vertice pungit,
„nunc similis calatho spinisque minantibus horret,
„pallida nonnunquam tortos imitatur acanthos."

*Humulus*ne noster *Lupulus* intelligatur sequentibus versibus, ignoro:

„Quaeque tuas audax imitatur Nysie viteis,
„nec metuit senteis, nam vepribus improba surgens
„achrados indomitasque bryonias adligat ulmos."

Ulmi atiniae gallicae nomine praedicatur *Carpinus Betulus*, cuius folia bubus iucundiora foliis ulmi campeſtris ſint (5, 6.).

Rumpotinum vocat (5, 7.) arbuſtum gallicum vitibus ſuſtentandis idoneum, quod repetit *Plinius* (14, 1. 24, 18.). Eſt autem *Acer Opalus* vel *campeſtre*.

Salix viminalis et *perticalis* (vitellina) distinguuntur (4, 31.).

Cucumeres (forte *Melones*) ſub terra, fimo coacervato praecoces fieri, praecociores ſub ſpecularibus, quales Tiberius Caeſar per totum annum habuerit. Cucurbita alexandrina Citrullus eſſe videtur (11, 3.).

Inter frumenta denique *adoreum* celebrat (Triticum Spelta) *Hordeum hexaſtichon* et *diſtichon* et *Siliginem* (Secale cereale). (2, 6. 9.).

* * * *

Celſe. publib.

DIOSCORIDES.

Celeberrimus omnium, quotquot exſtant veterum de plantarum hiſtoria et materia medica ſcriptorum, ſingulare etiam ſtudium meretur, ſi de fatis rei herbariae ſermo eſt. Etenim per ſedecim, et quod excurrit, ſaecula, huic uni fere tanta tributa eſt auctoritas, ut ab eo proficiſcerentur, in eius verba iurarent, quicunque vel rei herbariae operam impenderent, vel medicamentorum cogni-

tionem sibi comparare studerent. Ad saeculi decimi septimi usque initium rei herbariae universum studium et academicum et privatum solius fere Dioscoridis verbis comprehensum ac finitum, liberalius tum demum agitari coepit, cum immensa botanices augmenta, peregrinationes per dissitas regiones doctae, ac examen curatissimum ipsius naturae manifesto docerent, quam angusti sint limites cognitionis, quae soli huic scriptori, utut doctissimo, fidat.

Pedacium *Dioscoridem* Anazarbeum Neronis certe aetate vixisse, inde patet, quod Areus Asclepiadeus, cui libros suos dicavit, Licinii s. Lecanii Bassi consulis amicus fuerit (*Galen. comp. med. sec. gen.* 5. *p.* 293. *Tacit.* 15, 33.). Ipse fatetur stipendia meruisse ac exercitus romanos sequutum fuisse (*praef.*). Graeciam certo, Italiam totam, Asiam minorem, forte et Galliam narbonensem ipse peragravit, plantasque plurimas in iis provinciis collegit. Multo maiorem autem copiam fide aliorum descripsit.

Περὶ ὕλης ἰατρικῆς exstant libri, quorum codices manuscripti celeberrimi servantur: 1) Viennae; huic adiunctae sunt icones, quae vero haud praestantes sunt. Earum specimina inseruit *Dodonaeus* stirpium historiae, ut facile videas, veterum plantas inde parum lucis accipere; e. g. Arctium p.

149, Coronopus p. 109, Lotus aegyptia p. 573, Stoebe p. 123. Scriptus esse fertur saec. 6. (*Lambec. bibl. caesar. vindob. lib. 2. p.* 489. 519 f. *Weigel.* in *Baldingers Journ.* 32. *p.* 10 f.). Is est, quem Busbequius, orator austriacus Constantinopoli ad Matthiolum misit: nomine Cantacuzeni ab hoc citatus. 2) Parisiis servatur codex, a *Salmasio* (*exercit. Plin. p.* 254.) laudatus, *saec.* 9. scriptus. Adiunctae sunt icones, ac nomina tum arabica, tum coptica, unde in Aegypto scriptus esse efficitur. (Cf. *Millinus in Journ. d'hist. nat. N.* 20. *p.* 281.). 3) Neapolitanus iam Viennae servatur (*Kollar suppl. ad Lambec. bibl. vindob. p.* 33 f.). Antiquior is primo putatur. Cf. omnino *Weigelius l. c.* 4) Leidae sunt tres.

Editus est hic liber primum ab Aldo Manutio 1499. Venet. et satis vitiose quidem. Repetita fuit haec editio, Venet. 1518. 4. Ianus Cornarus emendatius textum edidit Basil. 1529. 4. Cum interpretatione Marc. Vergilii Colon. 1529. fol. Multo puriorem prioribus textum restituit Iac. Goupylus, editum cum versione Paris. 1549. 8. quem sequutus demum Ian. Anton. *Sarracenus* plenissimam dedit et castigatissimam editionem Frcf. 1598. fol. Hac ultima editione et ego utor: aegerrime autem semper tuli, nullum rei herbariae peritum virum utilissimo huic scriptori operam impendisse.

Numerosissimi exstant, ut studiorum ratio per saecula iussit, in Dioscoridem commentarii, quorum copiosissimus fere *Matthioli* est, aeque fere utilis est *Caesalpini* et Aloif. *Anguillarae*. Barthol. *Marantae* etiam, Valerii *Cordi*, Remb. *Dodonaei*, Io. *Manardi* et Fabii *Columnae* auxilio uti debet, qui plantas Dioscoridis explicare satagit. Indicem locupletissimum nominum omnium, quae viri clarissimi introduxerunt, Casp. *Bauhinus* in pinace exhibuit, cuius frater Io. *Bauhinus* incredibili fere industria et studio summo innumeras Dioscoridis plantas exposuit. Minima profecto fides habenda Leon. *Fuchsio*, Amat. *Lusitano*, *Ruellio*, *Tabernaemontano*, *Trago* et *Dalechampio*, qui, vel quod alieni a rei herbariae essent peritia, vel quod Italiam nunquam perscrutati essent, plerunque fere errant et lectores seducunt. Barthol. *Maranta* nemo uberius, luculentius et disertius explicuit rationes illustrandi et exponendi Dioscoridis.

Italiae, „magnae frugum parenti, magnae virûm," ea laus tribuenda, quod rei herbariae rudimenta, post literas restitutas, prima posuerit, quod *Matthiolos*, *Caesalpinos*, *Anguillaras*, *Columnas* excitaverit, qui augustae patriae plantas colligerent, collectas cum veteribus compararent, comparatas exponerent. Quodsi ii viri nonnullas plantas Dioscoridis vel penitus silent, vel perperam

explicant, quodsi ipse etiam, qui per quatuor fere lustra in principibus artis meae totus sum, subinde lapsus fuero, vitio id auctori ipsi vertendum, qui non nostro eoque systematico modo plantas describere, sed habitu quodam seu nota aliqua peculiari duntaxat indigitare consuevit.

Quodsi enim ordinem spectes, qui alioquin lucis aliquid foenerare potuisset, nullus fere in Dioscoride est, licet aromaticas arbores et gummiferas alimentaque et cerealia seorsim tractet. Ob nominis saepius adfinitatem plantas alienissimas coniungit, ut Medium et Epimedium, Althaeam cannabinam cum Cannabi, Hippophaestum (Cnicum stellatum) cum Hippophaë, Salsolam Tragum cum Hyperico hircino et Pimpinella Saxifraga (Tragio), Parnassiam cum Tritico etc.

Descriptiones adeo mancae sunt, ut variarum plantarum nomen tantummodo, praetereaque nihil, exstet. Quae fuerit Cinna (4, 32.) gramen in Cilicia noxium, ignoro. Talium plantarum descriptionem tentavit Barthol. *Maranta (method. cogn. simpl.* 2, 14.) licet haud ubique felici eventu. Ubique comparat *Diosc.* habitum, folia, flores cum aliis plantis, nonnunquam satis inepte: sic Elichryso largitur folia Abrotani, Cnici folia habet ἐντετρημένα, Symphyto officinali eadem periodo tribuit καῦλον κοῦφον καὶ δασέα. Non raro a vocum significatu aberrat, ut nulla ipsi fuisse certa no-

menclatio videatur: sic λόβος non legumen solum, sed quemvis fructum, non semel quoque florem ipsum σκιάδιον umbellam, sed et strobilum Origani et capitulum notat. Quod quidem bene *Galenus* animadvertit (*simpl. facult.* 11, *p.* 144.), vocum significatum Dioscoridem ignorasse, et ipse rogat (*praef.*) ne τὴν ἐν λόγοις δύναμιν lector spectet.

Eadem planta nonnunquam vel eodem nomine bis, ut Bromus, vel diversis etiam, ut Lonicera Caprifolium, occurrit. Errores plurimos, quos incuria produxit, commisisse palam est. Sic e ferulacea arbore euphorbium stillare (3, 96.), Onosmam echioidem flore fructuque carere (3, 147.) femina filicum vermiculos esse (3, 121.) perhibet.

Insignis tamen thesaurus plantarum italicarum et graecarum, nonnunquam bene observatarum, accuratam meretur enumerationem.

?*Amomum hirsutum* Lam. Tsjana Kua *Rheed. mal.* 11, *t.* 8. (κόστος). Tres facit Dioscorides (1, 15.) species, quarum una *arabica* est, levis, alba, odorata; indica altera, crassa, levis, nigra, ferulacea; syriaca tertia buxea, nigra, graveolens. Primus animadvertit Ant. Musa *Brassavolus* (*exam. simpl.* 238.) nullam costi speciem recentioribus cognitam esse. Sperat, Alphonsum Ferrariae Ducem verum costum apportari iussurum. At spes eum adeo fefellit, ut et nostrae etiamnum of-

ficinae nullum omnino verum coſtum poſſideant; coſtum dulcem enim, quem venditant, eumdem eſſe cum Canella alba iamdiu comperi. Indicus coſtus forte eſt radix *Amomi ſylveſtris*, quae, etſi atra non ſit, tamen obſcuri, fuſci eſt coloris et nodoſa (*Rumph. amboin.* 6. *t.* 63.). Quae ſyriaca ſit ſpecies, plane ignoro. (Cf. *Lam. encycl.* 1, 136.). Zedoariae radicem eamdem eſſe cum Coſto, perhibet *Anguillara p.* 34. Cf. *Niclas ad Geopon.* 7, 13... ? *Amomum Zedoaria* (καρδάμωμον 1, 5.).. *Amomum Zingiber* (ζιγγίβερι 2, 190.). Ex Arabia traglodytica apportabatur.

Phillyrea latifolia (φιλλυρέα 1, 125.). Folia oleae ſimilia ſed latiora: fructum cum Lentiſco comparat. Cf. *Sibthorp. fl. graeca t.* 2... *Rosmarinus officinalis* (λιβανωτίς 3, 89.)... *Salvia Horminum* (ὅρμινον 3, 145.). Cf. *Sibthorp. fl. graec. t.* 20... *Salvia argentea* (αἰθιωπίς 4, 105.). Cf. *Sibthorp. fl. graec. t.* 27... *Piper nigrum* (πέπερι 2, 189.).

Valeriana Dioſcoridis, *Sibthorp. fl. graec. t.* 33., foliis omnibus pinnatis, radicalium foliolis ovatis dentato-repandis, radice tuberoſa, quam ad Limyrum fluvium Lyciae Hawkins, Sibthorpii comes, invenit: eſt ſine dubio φοῦ *Dioſc.* 1, 10. Namque, naſci in Ponto, Smyrnio Oleri atro ſimilia habere folia, flores ex albo-purpuraſcentes, radicem digiti minoris craſſitudine; quae omnia cum

elegantiſſima Baueri apud Sibthorpium icone conſentiunt. . . *Valeriana celtica* (νάρδος κελτική, 1, 7.). In Liguriae alpibus et Iſtria provenire. Cf. *Plin.* 12, 12. *Iacqu. coll.* 1, *p.* 24. . . *Valeriana tuberoſa* (νάρδος ὀρεινὴ ἡ καὶ θυλακίτις 1, 8.). Manifeſto corruptum eſſe textum, *Caeſalpinus* (4, 3.) iam divinavit et *Anguillara* (*p.* 24.) emendare ſtuduit. Optima eſt correctio, quam *Matthiol. p.* 35. ſuadet: loco οὔτε δὲ καυλὸν οὔτε καρπὸν οὔτε ἄνθος φέρει legendum οὔτε δὲ καυλὸς οὔτε καρπὸς οὔτε ἄνθος συμφέρει (ſed ſola radix). Delineavit *Alpinus exot.* 132. Folia eryngio ſimilia perhibentur, at molliora, neque ſpinoſa, dein vero nullum adeſſe caulem dicitur, adferri autem e Cilicia. Certe Dioſcorides plantam nunquam viderat. . . *Crocus ſativus* (κρόκος 1, 25.). Optimum eſſe corycium, tum lycium. . . *Gladiolus communis* (ξίφιον 4, 20.). Cf. *Sibthorp. fl. graec. t.* 37. . . *Iris germanica* (ἶρις 1, 1.). Cf. *Anguillara p.* 17. *Sibthorp. t.* 40. . . *Iris foetidiſſima* (ξύρις 4, 22.). Cf. *I. Bauhin. hiſt.* 2, 73. . . *Schoenus mucronatus* (ὀξύσχοινος 4, 52.). Gramen marinum cyperoides *I. Bauh. hiſt.* 2, 498. Cf. *Sibthorp. fl. graec. t.* 43. . . *Schoenus nigricans* (σχοῖνος μέλας *ib.*). *Scheuchz. agroſtogr. t.* 7. *f.* 12 — 14. . . *Cladium germanicum* Schrad. Schoenus Mariſcus L. (ὁλόσχοινος σαρκωδεστέρα 4, 52.). Cf. *Hoſt. gram.* 3. *t.* 53. . . *Cyperus longus* (κύ-

πυρος 1, 4.). Cf. *Jacqu. coll.* 3, 191. Huc et νάρδος συριακὴ 1, 6. ζέρνα dicitur *Pſeudo-Democrito Geopon.* 12, 6. . . *Andropogon Schoenanthus* (σχοῖνος εὔοσμος 1, 16.). . . *Andropogon Nardus* (νάρδος ἰνδικὴ 1, 6. ni fuerit *Valeriana Spica* Iones in *act. beng.* 2, 433. Sed dubito, quod ſemper graminis ſpeciem faciunt veteres. . . *Phalaris aquatica* (φάλαρις 3, 159.). Qui Ph. canarienſem, praeeunte *Trago* (2, 669.) credunt, negligunt altitudinem bipalmarem non quadrare, neque patria hujus graminis eo aevo cognitam fuiſſe. . . *Arundo Donax* (δόναξ 1, 114.). . . *Arundo Calamagroſtis* (καλαμάγρωστις 4, 31.). . . *Avena ſterilis* (αἰγίλωψ 4, 139.). . . *Avena ſativa* (βρῶμος 2, 116. 4, 140.). . . *Triticum repens* (ἄγρωστις 4, 30.). . . *Triticum Zea* (ζεία 2, 111.). . . *Triticum Spelta* (ὀλύρα 2, 113.). . . *Lolium perenne* (φοίνιξ 4, 43.).

Globularia Alypum (ἄλυπον 4, 180.). Cf. *Actuar. meth. med.* 5, 8. ubi et deſcriptio. . . *Dipſacus fullonum* (δίψακος 3, 13.). . . *? Penaea mucronata.* Ut Dioſcoridis (3, 99.) et noſtris temporibus Sarcocolla e Perſia advehitur, hunc fruticem autem id gummi largiri Linnaeus autumat. . . *Parietaria officinalis* (ἑλξίνη 4, 86.). Cf. *Caeſalpin.* 4, 38. . . *Sanguiſorba officinalis* σιδηρίτις ἑτέρα 4, 34.). Cf. *Columm. ecphraſ.* 1, 37. *p.* 124. Hermodorum Liſtarchum primum

fuiſſe, qui hanc plantam detexerit, adfirmat *Anguillara p.* 257. et inſulis Archipelagi eam σιδηρίτιδα etiamnum nominari. . . *Galium Aparine* (ἀπαρίνη 3, 104.). . . *Galium verum* (γάλλιον 4, 96.). . . *Rubia tinctorum* (ἐρυθρέδανος 3, 160.). Ravennae, in Caria et Galilaea ſerebatur. . . *Plantago media* (ἀρνόγλωσσον μικρὸν 2, 153.). . . *Plantago altiſſima* (ἀρνόγλωσσον μεῖζον 2, 153.). . . *Plantago Coronopus* (ὀλέστιον 4, 11.). . . *Plantago Pſyllium* (ψύλλιον 4, 70.). . . *Hypecoum procumbens* (ὑπήκοον 4, 68. . . *Trapa natans* (τρίβολος ἔνυδρος 4, 15.). . . *Potamogeton natans* (ποταμογείτων 4, 101.).

Heliotropium europaeum (ἡλιοτρόπιον 4, 193.). . *Myosotis ſcorpioides* (μυοσώτις 2, 214.). *Lithoſpermum officinale* (λιθοσπέρμον 3, 158.). . . *Lithoſpermum fruticoſum* (ἄγχουσα τρίτη 4, 25.). Cf. *Alpin. exot. t.* 68. *Barrel.* 1168. *Galenus* (*facult. ſimpl.* 5, 71.) ὀνόκλειον vocat et aliam, quae forte Anchuſa tinctoria eſt, ἀλκιβιάδιον. . . *Anchuſa italica* (ἄγχουσα 4, 23.). . . *Anchuſa tinctoria* (ἄγχουσα ἑτέρη 4, 24.). . . *Symphytum officinale* (σύμφυτον 4, 10.). . . *Cynogloſſum officinale* (κυνόγλωσσον 4, 129.). . . *Borago officinalis* (βούγλωσσον 4, 128.). . . *Onoſma echioides* (ὄνοσμα 4, 147.). . . *Echium italicum* var. γ. Lycopſis monſpeliaca *Moriſon. hiſt.* 284 (λύκοψις 4, 26.). . . *Echium rubrum*

(ἔχιον 4, 27.). Cf. *Clus. hist.* 2, 144. 145. . . *Cyclamen hederaefolium* (κυκλάμινος 2, 194.). . . *Hottonia palustris* (στρατιώτης χιλιόφυλλος 4, 103.). *Matthiolus* (797.) pessime huc Phellandrium aquaticum retulit. In simili errore versatur *Amatus Lusitanus* (446.) et *Maranta* ridet etiam eos, qui aliter sentiant (2, 15. *p.* 178.). . . *Anagallis arvensis* (ἀνάγαλλις 2, 209.). Phoeniceam habet et coeruleam, alteram putat marem esse, feminam alteram. . : *Plumbago europaea* (τριπόλιον 4, 135.). Cf. *Columm. ecphras.* 161. Qui After Tripolium arbitrantur (*Matthiol.* et *alii*) negligunt comparationem foliorum cum Isatidis foliis. . . *Convolvulus sepium* (σμίλαξ λεία 4, 145.). Μαλακόκισσος *Pseudo-Democrit. Geopon.* 12, 6. . . *Convolvulus Imperati* (κράμβη θαλασσία 2, 148.). Cf. *Rauwolf. it. p.* 54. et *Cassian. Bass. geopon.* 12, 1. . . *Convolvulus Scammonia* (σκαμμωνία 4, 171.). . . *Campanula Medium* (μέδιον 4, 18.). . . *Campanula Erinus* (ἔρινος 4, 29.). Cf. *Caesalpin.* 9. 31. . . *Polemonium coeruleum* (πολεμώνιον 4, 8.). . . *Lonicera Caprifolium* (κυκλάμινος ἑτέρα, κισσάνθεμον ἢ κισσόφυλλον 2, 195.). . . *Lonicera Periclymenum* (περικλύμενον 4, 14.). . . *Coris monspeliensis* (κόρις 3, 174.). . . *Verbascum Thapsus* (φλόμος θήλεια 4, 104.). . . *Verbascum sinuatum* (φλόμος ἄῤῥην *ib.*). . . *Verbas-*

cum *Lychnitis* (*τρίτη φλομὶς, λυχνῖτις ib.*). Reliquae autem ſunt verae Phlomides. . . *Verbaſcum ferrugineum* (*ἄρκτιον, ἀρκτοῦρος* 4, 106.). Non credo eſſe Celſiam Arcturum, quae multo anguſtiora Verbaſcis folia habet: *ἄρκτιον* autem largiora habere debet. . . *Hyoscyamus reticulatus* (*ὑοσκύαμος ὁ ἄνθη ὑποπόρφυρα φέρει, φύλλα σμίλακι ὅμοια, σπέρμα μέλαν καὶ τοὺς κυτίνους σκληροὺς καὶ ἀκανθώδεις* 4, 69.). Cf. *Camerar. hort. p.* 77. . . *Hyoscyamus aureus* (*ὑοσκ. οὗ τὰ ἄνθη μηλοειδῆ, φύλλα καὶ λόβοι ἁπαλώτερα, σπέρμα ὑπόξανθον, ὥσπερ ἐρύσιμον ib.*). . . *Hyoscyamus albus ὁ τρίτος λιπαρὸς, οὗ τὰ ἄνθη λευκὰ, ib.*). . . *Phyſalis ſomnifera* (*στρύχνον ὑπνωτικὸν* 4, 73.). Primus delineavit *Alpinus exot. c.* 33. . . *Phyſalis Alkekengi* (*ἁλικάκαβος* 4, 72.). . . *Solanum nigrum* (*στρύχνος κηπαῖος* 4, 71.). Eſſe herbam innocentis guſtus. Varietates orientales in Aegypto comeduntur. . . *Solanum inſanum* (*στρύχνος μανικὸς* 4, 74.). . . *Lycium europaeum* (*λύκιον* 1, 132.). Cf. *Rauwolf. it. n.* 285. *Haſſelquiſt. it.* 498. Berberin creticam putat eſſe *Alpinus* (*exot. c.* 11.); ſed ſuccum ex eadem elici non invenit. . . *Chironia Centaurium* (*κενταύριον μικρὸν ἢ λιμναῖον* 3, 9.). . . *Cordia Myxa* (*περσέα* 1, 187.). . . *Zizyphus vulgaris* (*ῥάμνος* 1, 119.). . . *Zizyphus Paliurus* (*παλίουρος* 1, 121.). . . *Rhamnus infectorius* et *ſaxatilis*

(ῥάμνος ἑτέρα λευκοτέρα καὶ τρίτη μελαντέρα 1, 119.). Cf. *Anguillara* p. 54. . . *Cuscuta Epithymum* (ἐπίθυμον 4, 179.). Eadem forte Poterio spinoso (στοίβη f. φλέω, φέω) adnascens, *Plinio* (26, 8.) Hypopheo appellatur. . . *Viola odorata* (ἴον 4, 122.). . . *Hedera Helix* (κισσὸς 2, 20.). Tres esse potissimum differentias, albam, nigram, quam διονύσιον dicant, et ἕλικα dictam, candicantibus foliis praeditam. *Tournefortius* (*it.* 2, 14. 15.) orientalem varietatem fructibus auratis bene descripsit. Nil nisi varietatem esse *Anguillara* (*p.* 180. 181.) bene animadvertit. . . *Illecebrum Paronychia* (παρωνυχία 4, 54.). . . *Vinca maior* et *minor* (κληματὶς 4, 7. Sed miror, in Aegypto tantummodo indigenam dici, quum per totam Europam australem proveniat. Cf. *Dodon.* 405. 406. . . *Nerium Oleander* (νήριον 4, 82.). *Rosae laureae* nomine describit *Apuleius* (*metam.* 4, *p.* 64.). . . *Periploca angustifolia*, *Billard.* ic. *plant. syr. dec.* 2. *n.* 17. (ἀπόκυνον 4, 81.). Canes trucidare expertus est *Anguillara* p. 274. . . *Asclepias Vincetoxicum* (ἀσκληπιὰς 3, 106.). . . *Asclepias nigra* (κιρκαία 3, 134.). Folia Solano nigro similia, flores nigricantes, semina corniculis inclusa, nasci locis petrosis. *Anguillara* (*p.* 229.) describit plantam huic similem in Apulia inventam. . . *Chenopodium Botrys* (βότρυς 3, 130.). . . *Chenopodium album* (χυνοχράμβη 4, 192.). . . *Atri-*

plex Halimus (ἅλιμος 1, 120.). Cf. *Anguillara p.* 57. . . *Salſola Tragus* (τράγος 4, 51.). . . *Salſola polyclonos* (ἔμπετρον ἢ φακοειδὲς, ἁλυκὸν ἐν ὀρεινοῖς καὶ παραλίοις 4, 181.). *Barrel.* 275. . . *Creſſa cretica* (ἀνθυλλὶς, ἧς τὰ φύλλα φακῷ ὅμοια καὶ μαλακὰ, κλωνία σπιθαμῆς ὕψος 3, 153.). Cf. *Alpin. exot.* 156. Poſſet quidem reduci ad Arenariam peploidem, ſed haec non ſpithamea aut dodrantalis eſt nec fruticoſa. . . *Gentiana lutea* (γεντιάνη 3, 3.). . . *Lagoecia Cuminoides* (κύμινον ἄγριον 3, 69.). *Eryngium planum* (ἠρύγγιον 3, 24.). . . *Bupleurum longifolium* (κακαλία 4, 123.). Media folia transire caulem, flores bryoniae quadantenus ſimiles eſſe, in montibus creſcere. . . *Bupleurum fruticoſum* (σέσελι αἰθιοπικὸν 3, 61.). Bene deſcribit, ut invenerit prope Maſſiliam, *Anguillara p.* 212. . . *Tordylium officinale* (σέσελι κρητικὸν 3, 63.). . . *Caucalis orientalis* (καύκαλις 2, 169.). *Bellon.* 3, 49. . . *Daucus Gingidium* (γιγγίδιον 2, 167. Cf. *Plin.* 20, 5. *Galen. fac. ſimpl.* 6, 166. *Anguillar. p.* 106. . . *Daucus mauritanicus* (σταφυλῖνος ἄγριος 3, 59.). In umbellae centro πορφυροειδές τι eſſe (flores abortivos centrales carnoſos). . . *Ammi copticum* (ἄμμι αἰθιοπικὸν 3, 70. Cf. *Anguill.* 130. . . ? *Bunium Bulbocaſtanum* (βούνιον 4, 124.). Sed de tubere nulla fit mentio: forte *Peucedanum Siluus?* . . *Bunium aromaticum*

(ψευδοβούνιον, θάμνον σπιθαμιαῖον ἐν Κρήτῃ 4, 125.). . . *Conium maculatum* (κώνειον 4, 79.). Corruptum textum arbitratur *Anguillara p.* 273. et κοριάνδρου loco νάρθηκος φύλλα legendum esse. . . *Selinum Oreoselinum* (ὀρεοσέλινον 3, 76.). Sed caulis tantum modo σπιθαμιαῖος dicitur. Credit *Anguillara (p.* 123.) Scandicem Cerefolium esse, sed id σκάνδυξ est. . . *Athamanta cretensis* (δαῦκος κρητικὸς 3, 83. . . *Athamanta Matthioli* (μέον, τὸ καλούμενον ἀθαμαντικὸν 1, 3.). Cf. *Matthiol.* 25. . . *Peucedanum officinale* (πευκέδανον 3, 92.). . . *Crithmum maritimum* (κρίθμον 2, 157.). . . *Cachrys Libanotis* (λιβανωτὶς πρώτη, ἧς τὰ φύλλα μαράθρῳ ὅμοια, τὸ δὲ σπέρμα σφονδυλίου 3, 87.). . . *Cachrys Morisoni* (ἱππομάραθρον, σπέρμα κάγχρυϊ ὅμοιον, 3, 82.). Descriptio apud *Anguillaram p.* 124. *(Finocchio salvatico).* . . *Ferula communis* (νάρθηξ 3, 91.). . . *Ferula tingitana* (σίλφιον λίβυκον 3, 94.). . . *Ferula Asa foetida* (σίλφιον μηδικὸν 3, 94.). . . *Ferula persica* largitur forte σαγαπηνὸν, ὀπὸν πόας ναρθηκοειδοῦς, γενομένης ἐν Μηδίᾳ (3, 95.). . . *Laserpitium Libanotis* (λιβανωτὶς ἑτέρα 3, 87.). . . *Laserpitium silaifolium* (δαῦκος ἕτερος, οὗ τὰ φύλλα σελίνῳ ἀγρίῳ ὅμοια 3, 83. . . *Laserpitium latifolium* (πάναξ χειρώνιον 3, 57.). Linnaeus novam speciem *L. Chironium* fecit, quae vero eadem esse dicitur ac *L. latifolium. Lam. encycl.* 3,

423. . . *Laserpitium hirsutum* (πάναξ Ἀσκληπιὸν 3, 56.). . . *Heracleum Sphondylium* (σφονδύλιον 3, 90.). . . *Heracleum gummiferum Willd.*, *hort. berol.* 1, *t.* 53. 54. (ἀγασυλλίς, ἡ τὸ ἀμμωνιακὸν φέρει 3, 98.). . . *Ligusticum Levisticum* (λιγυστικὸν 3, 58.). Imperatoriam Ostruthium credit *Anguill.* 211. . . *Ligusticum peloponnesense* (σέσελι πελοποννησιακὸν 3, 62.). . . *Sium angustifolium* (σίον 2, 154.). . . *Sium Sisarum* (ἐλαφοβόσκον 3, 80.). Cf. *Columm. phytobas.* p. 71. . . *Sison Ammi* (σίσων 3, 64.). . . *Bubon gummiferum* (μετώπων 1, 71.). . . *Cuminum Cyminum* (κύμινον 3, 68.). Καρναβάδιον dixerunt seriores, ut *Florentinus*, *Geopon.* 9, 28. ad quem locum vide *Niclas*. . . *Oenanthe pimpinellifolia* (οἰνάνθη 3, 135.). . . *Phellandrium Mattellina* (σιδηρῖτις τρίτη, φύλλα κοριάνῳ ὅμοια, ἐνερεύθη, ἄνθη δὲ φοινικᾶ 4, 35.). *Columna* perperam pro Sanicula habet. . . *Coriandrum sativum* (κόριον 3, 71.). . . *Scandix odorata* (μυῤῥίς 4, 116.). Cf. *Columm. ecphras.* 1, 33. *p.* 112. . . *Scandix Cerefolium* (σκάνδυξ 2, 168.). Mirum, huius oleris Theophrastum non meminisse, quum tamen satis copiose ab Atheniensibus coleretur. Cf. *Aristoph. acharn. act.* 2. *sc.* 4. ubi Euripidi obiicitur, a matre, quae Scandica vendiderit, natum esse. Cf. *Gall. noct. att.* 15, 20. *Plin.* 22, 22. . . *Seseli elatum* (3, 60. σέσελι μασσαλεω-

τικὸν). Cf. *Gerard. gallopr.* 253. Sequens huc trahit *C. Bauhin. ad Matth. p.* 550. Ipse Matthiolus vero *Daucum Visnagam.* . . *Seseli tortuosum* (ἱππομάραθρον ἕτερον 3, 82.). . . *Thapsia Asclepium* (θαψία 4, 157.). . . *Pastinaca sativa* (σίσαρον 2, 139.). Cf. *Columnn. phytob. p.* 68. *Anguillara p.* 112. . . *Pastinaca Opopanax* (ὀποπάναξ 3, 55.). Eademne cum L. Chironio L. ut duae potius plantae, haec nimirum et L. latifolium, sub ea denominatione comprehendantur? . . *Smyrnium Olus atrum* (ἱπποσέλινον 3, 78.). . . *Smyrnium perfoliatum* (σμύρνιον, ὅπερ ἐν Κιλικίᾳ πετροσέλινον καλοῦσι, γεγόμενον πλεῖστον ἐν τῷ Ἀμανῷ ὄρει. Φύλλα ὅμοια τῷ ἱπποσελίνῳ, ἀλλὰ πλατύτερα, ὑπολίπαρα, ἐωμαλέα 3, 79.). . . *Anethum graveolens* (ἄνηθον 3, 67.). . . *Anethum Foeniculum* (μάραθρον 3, 81.). . . *Carum Carvi* (κάρος 3, 66.). . . *Pimpinella Saxifraga* (τράγιον ἕτερον 4, 50.). Cf. *Columnn. phytob. p.* 61. *t.* 17. *Rauwolfius it. p.* 123. Astragali speciem huc trahit, quam *Billarderius* (*ic. pl. syr. n.* 9.) sub nomine *A. emarginati* delineavit. Sed, quae in Libano monte crescit, plantula, Dioscoridi haud adeo nota ac vulgaris esse potuit. . . *Pimpinella dioica* forte est λιβανωτὶς ἄκαρπος 3, 87. Alia saltem est planta ac Theophrasti, Cachrydi Libanotidi similis, sine flore et fructu. . . *Pimpinella Anisum* (ἄννησον 3, 65.). . . *Pimpinella per-*

egrina (δαῦκος τρίτος 3, 83.). Cf. *Columnn. ecphr.* 1, 32. *p.* 109. . . *Apium graveolens* sativum et sylvestre (σέλινον κηπαῖον καὶ ἐλειοσέλινον 3, 74. 75.). . . *Rhus coriaria* (ῥοῦς βυρσοδεψικὴ 1, 147.). . . *Sambucus nigra* (ἀκτῆ 4, 174.). . . *Sambucus Ebulus* (χαμαιάκτη 4, 175.). . . *Tamarix gallica* (μυρίκη 1, 116.). . . *Parnassia palustris* (ἄγρωστις ἐν τῷ Παρνασσῷ 4, 32.). Folia hederacea, flos albus.

Narcissus Pseudonarcissus et *poëticus* (νάρκισσος, ἄνθος λευκὸν, ἔσωθεν δὲ κροκῶδες, ἐπ' ἐνίων δὲ πορφυροειδὲς 4, 161.). . . *Pancratium illyricum* vel *Narcissus orientalis* (βολβὸς ἐμετικὸς 2, 201.). . . *Allium Ampeloprasum* (ἀμπελόπρασον 2, 180.). . . *Allium Porrum* (πράσον 2, 179.). . . *Allium sativum* (σκόροδον 2, 182.). . . *Allium arenarium* (ὀφιοσκόροδον *ib.*). Cf. *Bauhin. hist.* 2, 599. . . *Allium Scorodoprasum* (σκοροδόπρασον 2, 183.). . . *Allium Cepa* (κρόμμυον 2, 181.). . . *Allium nigrum* (μῶλυ 3, 54.). . . *Lilium candidum* (κρίνον βασιλικὸν 3, 116.). . . *Lilium Martagon* (ἡμεροκαλλὶς 3, 137.). Cf. *Anguillara p.* 231. . . *Uvularia amplexifolia* (ἰδαία ῥίζα, ὀξυμυρσίνη τὰ φύλλα ἔοικε, παρ' αὐτὰ δὲ ὡς ἕλικες μικραὶ πεφύκασιν, ἐξ ὧν καὶ τὸ ἄνθος 4, 44.). Vaccinium Vitim idaeam *Columna* credit et *Anguillara* (*p.* 259.). . . *Erythronium Dens Canis* (σατύριον ἐρυθρόνιον 3, 144.). . . *Ornithogalum sta-*

chyoides (ἐφήμερον 4, 85.). Folia lilii sed angustiora, flores candidi. Longe aliud certe est τὸ ἐφήμερον Theophrasti, nec plausibus digni, qui vel Lysimachiae speciem (*C. Bauhin.*) vel Lilium Martagon (*Matthiol.*), vel Convallariam maialem (*Fuchs.*), vel Digitalem etiam (*Columm.*), vel Convallariam verticillatam (*Caesalp.* 5, 33.) putarunt. Per Europam australem, praesertim in Gallia narbonensi nostra species in nemoribus invenitur, delineata a *Rudbekio* (*camp. elys.* 2. *p.* 134. *f.* 3.). . . *Ornithogalum nutans* (ὀρνιθόγαλον 2, 174.). Stamina dilatata campanae more, ut C. Bauhinus, vocat alterum florem alteri innatum. . . *Scilla maritima* (σκίλλη 2, 202.). . . *Asphodelus ramosus* (ἀσφόδελος 2, 199.). . . *Anthericum Liliastrum* (φαλάγγιον 3, 122.). Florem Lilii candidi, sed minorem, habet, radicem συνελκομένην, fasciculatam. . . *Convallaria latifolia* (πολυγόνατον 4, 6.). Folia laurinis latiora, pedunculis axillaribus multifloris. Errarunt, qui C. Polygonatum dixerunt, quum hoc habeat pedunculos subunifloros; nec C. multiflora est, quippe quae magis boreales amat regiones. . . *Hyacinthus orientalis* (ὑάκινθος 4, 63.). . . *Hyacinthus ? comosus* quibusdam est βολβὸς ἐδώδιμος 2, 200. . . *Aloë perfoliata* (ἀλόη 3, 25.). Folia esse scillae similia, sed crassa spinulosa deflexa, flores albidos. In Stoechadibus insulis copiose provenire *Quique-*

ranus de laud. Provinc. 59. Ἠπατῖτιδα iam cognoſcit *Didymus in Geopon.* 6, 6. . . *Acorus Calamus* (ἄκορον 1, 2.). Varietas indica nomine καλάμου ἀρωματικοῦ 1, 17. deſcribitur. . . *Bambuſa arundinacea.* Inveniri ſaccharum ſali ſimile ad culmos arundinum in India et Arabia (2, 104.). Huc etiam pertinet Nearchi apud *Strabonem* (15, 1016.) teſtimonium, mel in arundinibus ſine apibus apud Indos parari. Unde liquet, quantopere differat ſaccharum veterum Graecorum Romanorumque a noſtro. Id ſenſit primus fere *Manardus* (*ep.* 2. *p.* 23 f.) contradicentibus *Matthiolo*, *Mundella* (*p.* 234. 235.) aliisque. Bene illuſtravit hanc rem *Salmaſius* (*homon. hyl. iatr. p.* 109.). *Garcias* autem *ab Orto* primus fere docuit, Bambuſam revera mellis concreti ſpeciem per genicula transſudare, quae ſaccharum verum veterum fuerit (*hiſtor. arom.* 1, 12.). Cf. Chriſt. *a Coſta* (*hiſt. arom.* 6. Noſtri ſacchari, e conquaſſatis Sacchari culmis expreſſi, veſtigium primum inveniſſe mihi videor in *Moſis Chorenenſis* geographia Armenica (*p.* 364.) qui ad Gondiſaporam, Euphrati adiacentem, optimum coli ſaccharum adfirmat. Quum is ſcriptor ſaeculo quinto medio vixerit, ante haec tempora ſolo melle illo Bambuſae concreto utebantur. Saraceni id ab Euphrate demum Cyprum et Graeciam transportarunt (*Bongars geſta Dei per Francos,* 2, *p.* 270.). Cf. de melle Bambuſae Phil.

Russel in philos. transact. 80, *p.* 273 f. — Prima forte Bambusae mentio apud *Herodotum* (3, 98.) ubi navigia e καλάμοις struі refert. *Ctesias* (*de indicis rebus apud Phot. cod.* 73.) duo genera καλάμου facit, marem sine medulla et feminam eo praeditam, hanc sine dubio *Calamum Rotang*, illam *Bambusam* nostram. Repetit ea *Plinius* (16, 36.). . . *Oryza sativa* (ὄρυζα 2, 117.). . . *Rumex Patientia* (λάπαθον κηπευτόν 2, 140.). . . *Rumex acutus* (ὀξυλάπαθον *ib.*). . . *Rumex obtusifolius* (λάπαθον ἄγριον, *ib.*). . . *Rumex divaricatus* (ὄξαλις ἢ ἀνάξυρις, *ib.*). . . *Rumex aquaticus* (βρεταννικὴ ἢ βεττονικὴ 4, 2.). Cf. *Plin.* 25, 3. . . *Leontice Leontopetalum* (λεοντοπέταλον 3, 110. Cf. *Barrel.* 1029. . . *Leontice Chrysogonum* (χρυσόγονον 4, 56.). Cf. *Moris.* 2. *f.* 3. *t.* 15. *f.* 7. *Rauwolf. it. n.* 119. . . *Colchicum autumnale* (κολχικὸν 4, 84.) . . *Alisma parnassifolium* (ἄλισμα 3, 169.). Ob folia angustiora et flores albos huc potius quam ad A. Plantaginem aut aliam speciem pertinet. Nec aliud est δαμασώνιον *Galeni antid.* 1, 433. licet semipedem altum illud tantummodo praedicat.

Epilobium roseum Schreb. (ὄναγρα, 4, 118.). . *Veratrum album* (ἐλλέβορος λευκὸς 4, 150.). . . *Lawsonia inermis* (κύπρος 1, 124.). Cf. *Rauwolf it. n.* 60. *Hasselquistius it.* 502. L. *spinosam* etiam huc trahit. . . *Diospyros Ebenum*

(ἐβένος 1, 129.)... *Amyris gileadensis* (τὸ βαλσάμου δένδρον ἐν μόνῃ Ἰουδαίᾳ 1, 18.)... *Amyris Kafal* Forsk. (τὸ λιβάνου δένδρον 1, 81.). Vid. supra floram biblicam. Ex eadem arbore *Cancamum* (1, 23.) sumi, olim (*antiqu. bot. p.* 87.) demonstravi. Optime eodemque modo turiferam arborem *Diodorus* (5, 41.) describit. Distinguit *Dioscorides* (1, 83.) *mannam turis* a ture ipso, illam esse micas concussu elisas. *Galenus* (*meth. med.* 13, 175.) ὑπόσεισμα esse λιβανωτοῦ perhibet et adstringentem ii tribuit virtutem... *Erica arborea* (ἐρείκη 1, 117.)... *Daphne Gnidium* (χαμέλαια 4, 172.)... *Daphne Cneorum* (θυμέλαια 4, 173.)... *Polygonum Hydropiper* (ὑδροπέπερι 2, 191.)... *Polygonum Persicaria* (κραταιόγονον 3, 139.)... *Polygonum maritimum* (πολύγονον ἄῤῥεν 4, 4.)... *Polygonum incanum* (πολύγονον θῆλυ 4, 5.). Ochreae ciliatae describuntur, φυλλαρίοις ἐοικυίαι ἐξοχαὶ πίτυος περὶ τοῖς γόνασιν ἐν κύκλῳ... *Polygonum dumetorum* (ἐλξίνη 4, 39.). Huc magis quam ad Convolvulum arvensem referenda esse videtur.

Laurus nobilis (δάφνη 1, 106.)... *Laurus Cinnamomum* (κιννάμωμον 1, 13.)... *Laurus Cassia* (κασσία 1, 12.). Speciem habet nigro-purpurascentem, rosarum odore, medico usui praeprimis commodam, ζίγειρ dictam. Ea vox arabica est جمر *rubor*. *Galen.* (*antidot.* 1, 434.) γί-

ζι dicit ſpeciem, cinnamomo proximam, quae forte جصع *e trunco* arboris ſumta ſit. . . *Rheum Rhaponticum* (ῥᾶ 3, 2.). Nil niſi radicem deſcribit craſſam extus nigricantem, intus ſubrufeſcentem, ἄοσμον, ſeu potius εὔοσμον. Venire autem e regionibus trans Boſphorum: ubi et *Ammianus Marcellinus* (12, 7.) a fluvio quodam hanc radicem nomen habere perhibet. Qui crediderunt, Centauream eſſe Rhaponticam (*Dodon.* 389.), patriam non agnoverunt, namque haec in Helvetiae Italiaeque alpibus provenit, neque qualitates habet, quas Dioſcorides ſuae ῥᾶ adſcribit. *Matthiolus* optime (*comm.* 475 f.) et Proſp. *Alpinus* (*exot.* 2, 4. p. 187. 188.) differentias docuerunt inter hanc radicem et Rhei barbari, quod ab Alexandri Tralliani inde temporibus innotuit. Noſtram ſpeciem *Scribonius Largus* (167) radicem Ponticam dicit.

Hyperanthera Moringa (δένδρον τῆς βαλάνου μυρεψικῆς 4, 160.). Sed cum Tamarice comparat arborem, quod falſum. . . *Anagyris foetida* (ἀνάγυρις 3, 167.). Cf. *Cluſ. hiſt.* 1, 95. . . *Ruta graveolens* (πήγανον 3, 52.). . . *Styrax officinale* (στύραξ 1, 79.). Arborem cum Pyro Cydonia non immerito comparat: optime creſcere in Piſcidiae montibus, quod et teſtatur *Strabo* (12, p. 856.) et *Moſes Chorenenſis* (*geogr. Armen.* p. 353.). . . *Saxifraga Hirculus* (τράγον, ᾧ δολι-

ζεται νάρδος κελτικὴ 1, 7.). Cf. *Cluſ. exot.* 1, 33. . . *Cotyledon Umbilicus* (κοτυληδὼν 4, 92.). *Bellon. obſ.* 1, 53. . . *Cotyledon ſerrata* (κοτυληδὼν ἑτέρα 4, 93.). . . *Gypſophila Struthium* (στρούθιον 2, 193.). . . *Gypſophila ?faſtigiata* (σύμφυτον πετραῖον 4, 9.). Sed dubius haereo. . . *Saponaria Ocimoides* (ὠκιμοειδὲς 4, 28.). . . *Trianthema fruticoſum* Vahl. (ἀκάκαλις 1, 118.). Frutex dicitur aegyptiacus, cuius fructus tamaricis ſimilis. Nullum alium cognoſco, qui huc trahi poſſit. *Amatus* quidem *Luſitanus* perperam olim *Ericam baccantem*, Luſitaniae propriam, alii *Empetrum nigrum* intellexerunt. . . *Tribulus terreſtris* (τρίβολος χερσαῖος 4, 15.). . . *Sedum Anacampſeros* (τηλέφιον 2, 217.). Vehementer fallitur *Columna* (*ecphraſ.* 1, 39.) dum Zygophyllum Fabaginem huc trahit. . . *Sedum Cepaea* (κηπαία 3, 168.). . . *Sedum ſtellatum* (ἀείζωον τρίτον 4, 91.). . . *Ceraſtium aquaticum* ſ. *Stellaria nemorum* (ἀλσίνη 4, 87.). . . *Agroſtemma coronaria* (λύχνις 3, 14.).

Aſarum europaeum (ἄσαρον 1, 9.). . . *Peganum Harmala* (πήγανον ἄγριον 3, 53.). Cf. *Dodon.* 121. *Bellon.* 3, 50. . . *Lythrum Salicaria* (λυσιμαχία 4, 3.). . . *Agrimonia Eupatoria* (εὐπατώριον 4, 41.). . . *Reſeda Phyteuma* (φύτευμα 4, 130.). Neſcio, qui factum ſit, quod *Columna* (*ecphr. t.* 22.) Scabioſam ſiculam huc

trahere potuerit. . . *Reseda alba* (σησαμοειδὲς μέγα 4, 152.). *Galenus* (*facult. simpl.* 8, 108.) ἀντικυρικὸν ἐλλέβορον vocat. . . *Euphorbia officinarum* (δένδρον εὐφορβίου 3, 96.) Sed male id habet ναρθηκοειδές. . . *Euphorbia Chamaesyce* (χαμαισύκη 4, 170.). Ramos palmares procumbentes, folia lenti similia, fructus sub foliis rotundos habet, sed florem nullum. Haec quadrant omnino ad nostram speciem. Cf. *Clus. hist.* 2, 187. . . *Euphorbia Peplis* (πεπλὶς 4, 169.). Folia portulacae, subtus rubentia, fructus in foliorum axillis. Cf. *Clus. l.* c. et *Scopol. carn. n.* 583. . . *Euphorbia Peplus* (πεπλὸς 4, 168.). Folia non bene cum rutaceis comparat. Cf. *I. Bauh. hist.* 3, 670. . . *Euphorbia Lathyris* (λάθυρις 4, 167.). Folia cum amygdalinis comparat, fructum esse tricoccum, τρίχωρον. Cf. *Matthiol. p.* 868. . . *Euphorbia Apios* (ἄπιος 4, 177.). Radix pyriformis, ramuli exigui, foliis exiguis. Cf. *Clus. hist.* 2, 190. *Bellon. obs.* 1, 42. . . *Euphorbia Pityusa* (πιτυοῦσα 4, 166.). Caulis cubitalis, πολυγόνατος, foliolis pinum aemulantibus, flores exigui subpurpurascentes. Cf. *Moris.* 3. *s.* 10. *t.* 1. *f.* 25. . . *Euphorbia Paralias* (τιθύμαλος παράλιος 4, 165.). Folia conferta lini similia, flores albicantes, nasci in maritimis. Cf. *Dodon.* 270. . . *Euphorbia helioscopia* (τιθύμαλος ἡλιοσκόπιος 4, 165.). . . *Euphorbia platyphyllos* (τιθύμαλος πλατύφυλλος,

ib.). *Cluf. hift.* 2, 190. . . *Euphorbia Cyparissias* (τιθύμαλος κυπαρισσίας, *ib.*). . . *Euphorbia Myrsinites* (τιθύμαλος θῆλυς, *ib.*). Cf. *Cluf.* 2, 189. . . *Euphorbia dendroides* (τιθύμαλος ὁ ἐν ταῖς πέτραις φυόμενος, *ib.*). Hanc fpeciem per Liguriam et Etruriam invenit *Anguillara p.* 294. Cf. *Lobel. adverf.* 150. . . *Euphorbia Characias* (χαρακίας, *ib.*). Nec E. amygdaloides, quum frutex fit. Cf. *Cluf.* 2, 188. . . *Sempervivum tectorum* (ἀείζωον τὸ μέγα 4, 89.). S. *arboreum*, quod in Cephalonia Anaftafiae nomine veniat, intelligit *Anguillara p.* 277. . . *Sempervivum sediforme* (ἀείζωον τὸ μικρὸν 4, 90.). Cf. *Jacq. hort. vindob.* 1. *t.* 83. . .

Amygdalus Perfica (τὰ μῆλα περσικὰ 1, 164.). . *Prunus Armeniaca* (τὰ μῆλα ἀρμηνιακὰ, Ῥωμαϊστὶ δὲ πραικόκια 1, 165.). . . *Mefpilus Pyracantha* (ὀξυάκανθα 1, 122.). . . *Rofa canina* (κυνόσβατον 1, 123.). . . *Rubus fruticofus* (βάτος 4, 37.). . . *Rubus idaeus* (βάτος ἰδαία 4, 38.). . . *Tormentilla erecta* (πεντάφυλλον 4, 42.).

Capparis fpinofa (κάππαρις 2, 204.). . . *Papaver dubium* (μήκων ῥοιὰς 4, 64.). Vulgo P. Rhoeas habetur, fed κεφαλὴ προμήκης obftat. Folia Origani, Braffticae Erucae, Cichorii aut Thymi fimilia declarantur, unde inconftantiam auctoris effeceris. . . *Papaver fomniferum* (μήκων ἥμερος, κηπευτὴ 4, 65.). . . *Papaver Rhoeas* (ἡ ἀγρία μήκων, ἐγκαθημένην ἔχων τὴν κωδίαν, ὁ καὶ πιθῖτις

καὶ ῥοιὰς ὀνομάζεται, *ib.*). . . *Papaver hybridum* (τρίτη ἀγρωτέρα μήκων καὶ μακροτέρα (μικροτέρα) τούτων, ἔχουσα τὴν κωδίαν ἐπιμήκη, *ib.*). . . *Papaver Argemone* (ἀργημώνη 2, 208.). . . *Glaucium luteum* (χελιδώνιον μέγα 2, 201.). Tum ex eo, tum e Glaucio phoeniceo parabatur ſuccus Glaucii (3, 100.). Μήκωνα κερατῖτιν ſ. θαλαττίαν vocat *Galenus* (*facult. ſimpl.* 7, 99.). . . *Nymphaea lutea* (νυμφαία ἄλλη 3, 159.). . . *Nymphaea alba* (3, 158.). . . *Nymphaea Lotus* (λωτὸς ὁ ἐν αἰγύπτῳ 4, 114.). . . *Ciſtus ladaniferus* (κίστου εἶδος λῆδον 1, 128.). Cf. *Tournefort. it.* 1, 29. 30. . . *Ciſtus villoſus* (κιστὸς ἄῤῥην 1, 126.). Poteſt et *C. incanus* eſſe. . . *Ciſtus ſalvifolius* (κιστὸς θῆλυ, *ib.*). . . *Paeonia officinalis* (γλυκυσίδη θήλεια 3, 157.). . . *Paeonia corallina* (γλυκυσίδη ἄῤῥην, *ib.*). . . *Delphinium Conſolida* (δελφίνιον 3, 84.). . . *Delphinium Aiacis* (δελφίνιον ἕτερον, οἱ δὲ ὑάκινθον, Ῥωμαῖοι βουκίνους (vaccinia) 3, 85.). . . *Delphinium Staphis agria* (σταφὶς ἀγρία 4, 156.). Pedicularia herba *Scribon. Larg.* 8. . . *Aconitum Lycoctonum* (ἀκόνιτον ἕτερον 4, 78.). Lycoctonum etiam dici, folia habere platani ſimilia, ſed multo magis inciſa et coloris obſcurioris. . . *Nigella ſativa* (μελάνθιον 3, 93.). . . *Nelumbium ſpecioſum* (κύαμος αἰγύπτιος 2, 128.). . . *Anemone hortenſis* (ἀνημώνη ἥμερος 2, 207.). . . *Anemone*

apennina (ἀνημώνη ἀγρία, *ib.*). Folia latiora et flos purpureus. . . *Clematis Vitalba* (δαφνοειδὲς 4, 148.). . . *Clematis Viticella* (κληματῖτις 4, 182.). . . *Thalictrum minus* (θάλικτρον 4, 98.). . . *Ranunculus Ficaria* (χελιδόνιον τὸ μικρὸν 2, 212.). . . *Ranunculus aconitifolius* f. *platanifolius* (βατράχιον τέταρτον, ἄνθος γαλακτίζον 2, 206.). . . *Ranunculus Seguieri* (βατράχιον κορίου φύλλοις, ἄνθος ὑπόλευκον, *ib.*). . . *Ranunculus hirsutus* (βατράχιον χνοωδέστερον, πλεῖστον ἐν Σαρδονίᾳ γενόμενον, *ib.*). . . *Ranunculus repens* (βατρ. κορίου φύλλοις, ἄνθος μήλινον, *ib.*). Vel hic vel R. *sceleratus* est βατράχιον ἢ χρυσάνθεμον Pseudo-*Democrit. in Geopon.* 12, 6. . . *Isopyrum fumarioides* (ἰσόπυρον 4, 121.). . . *Helleborus orientalis* (ἐλλέβορος μέλας 4, 151.). Folia platani similia, subaspera, flores purpurascentes. Optimum ex Anticyra et Helicone venire.

Aiuga Iva (ἀνθύλλις ἑτέρα, χαμαιπίτυος τὰ φύλλα, δασύτερα δὲ, ἄνθος πορφυροῦν 3, 153.). Cf. *Clus. hist.* 2, 186. Invenit in Creta *Anguillara* p. 257. . . *Aiuga Chamaepitys* (χαμαιπίτυς 3, 175.). . . *Teucrium Botrys* (χαμαιπίτυς ἑτέρα, φυλλάρια λεπτὰ λευκὰ, ἀνθήλια μηλινὰ 3, 176.). . . *Teucrium Pseudo-Chamaepitys* (χαμαιπίτυς ἑτέρα, κλάδους ἔχουσα πηχυαίους ἀγκυροειδεῖς, ἄνθος λευκὸν 3, 176.). Cf. *Clus. hist.* 2, 185. In Italia, Gallia narbonensi et Hispania non

rarum. . . *Teucrium Marum* (μάρον 3, 49.) . . *Teucrium Scordium* (σκόρδιον 3, 125.). . . *Teucrium Chamaedrys* (χαμαίδρυς 3, 112.). . . *Teucrium lucidum* (τεύκριον 4, 111.). Chamaedryi fimile, foliis exiguis, ciceris fimilibus. . . *Teucrium montanum* (πόλιον ὀρεινὸν 3, 124.). Graveolens, canum. . . *Teucrium Polium* (ἕτερον πόλιον θαμνωδέστερον, οὐχ' οὕτως εὔτονον τῇ ὀσμῇ 3, 124. . . *Teucrium creticum* ἐλένιον αἰγύπτιον 1, 28.). . . *Teucrium Pfeudhyffopus* (ὕσσωπος ὀρεινὸς 3, 30.). Cf. *Column. ecphraf.* 1, 14. *p.* 67. . . *Satureia graeca* (ἀγριορίγανον, καλούμενον τῷ Νικάνδρῳ κονίλη 3, 34.). . . *Satureia Thymbra* (θύμβρα 3, 45.). . . *Hyffopus officinalis* (ὕσσωπος 3, 30.). . . *Verbena officinalis* (περιστερεῶν 4, 60.). . . *Verbena fupina* (ἱερὰ βοτάνη 4, 61.). Cf *Cluf. hift.* 2, 46. . . *Lavandula Stoechas* (στιχὰς 3, 31.). . . *Mentha fylveftris* (σισύμβριον 2, 153.). Huius forte varietas distinguitur ἡδυόσμου ἀγρίου nomine 3, 42. . . *Mentha fativa* (ἡδυόσμον ἥμερον, μίνθη 3, 41.). . . *Mentha Pulegium* (γλήχων 3, 36.). . . *Mentha cervina* (πολύκνημον 3, 108.). Divinavit id unicus *Caefalpinus* (11, 37.). . . *Lamium album* (λευκὰς 3, 113.). Cf. *Caefalp.* 11, 31. . . *Lamium purpureum* (γαλιόψις 4, 95.). Nefcio, qualem plantam hoc nomine defcribat *Anguillara p.* 278. . . *Betonica officinalis* (κέστρον 4, 1.). . . *Stachys germanica* (στάχυς

3, 120.). . . *Stachys heraclea* (σιδηρῖτις, οἱ δὲ ἡράκλειαν καλοῦσιν 4, 33.). . . *Ballota nigra* (βαλλωτῇ 3, 117.). . . *Marrubium vulgare* (πράσιον 3, 119.). . . *Marrubium Pseudo-Dictamnus* (ψευδοδίκταμνος 3, 38.). Temere perhibet *Anguillara p.* 201. totum hoc capitulum suppositititium esse. . . *Leonurus Marrubiastrum* (πυκνοκόμον 4, 176.). Cf. *Plin.* 26, 8. *Anguillar. p.* 298. . . *Phlomis fruticosa* et *italica* (φλομίδες· διπλαῖ, δασεῖαι, περιφυεῖς τῇ γῇ, στρογγύλα ἔχουσαι τὰ φύλλα 4, 104.). Cf. *Dodon.* 146. . . *Phlomis Lychnitis* (φλόμος ἀγρία), *ib.*). Folia Salviae similia, flos aureus fulgens. . . *Clinopodium vulgare* (κλινοπόδιον 3, 109.). . . *Origanum Dictamnus* (δίκταμνος 3, 37.). . . *Origanum creticum* (δίκταμνος ἕτερος, φύλλοις ἐοικὼς σισυμβρίῳ 3, 39.). . . *Origanum heracleoticum* (ὀρίγανος ἡρακλειωτική 3, 32.). . . *Origanum Onitis* (ὀνῖτις 3, 33.). . . *Origanum Maioranoides* (σάμψυχον 3, 47.). In Cyzico, Cypro et Sicilia provenire et laudatissimum esse. . . *Thymus Serpyllum* (ἕρπυλλος 3, 46.). . . *Thymus vulgaris* (θυμὸς 3, 44.). . . *Thymus Zygis* (ἕρπυλλος ἄγριος, ὃς καὶ ζυγὶς καλεῖται 3, 46.). . . *Thymus Acinos* (ἄκινος 3, 50.). . . *Thymus Tragoriganum* (τραγορίγανος 3, 35.). Optime nasci in Co, Chio, Smyrna et Creta. Cf. *Alpin. exot. c.* 36. . . *Melissa officinalis* (μελισσόφυλλον 3, 118.). . . *Melissa cretica* (καλαμίνθη

ἐρεινοτέρα, ἔχει φύλλα ὠκίμῳ ὅμοια, ὑπόλευκα 3, 43.). Cf. *Barrel. ic.* 1166. . . *Melissa Calamintha* (καλαμίνθη τρίτη, ἧς τὰ φύλλα τῷ ἡδυόσμῳ ἀγρίῳ ὅμοια *ib.*). Sed poterit forte ad *Nepetam nudam* traduci: namque *Galenus* (*antidot.* 1, 430.) νέπετον καὶ καλαμίνθην eamdem credit. . . *Nepeta Nepetella* (καλαμίνθη, ἣ γλήχωνι ἔοικε *ib.*). Cf. *Anguillara p.* 202. . . *Ocimum Basilicum* (ὤκιμον 2, 171.). . . *Antirrhinum spurium* (ἐλατίνη 4, 40.). Folia Polygoni dumetorum pilosa. . . *Antirrhinum purpureum* (ἀντίῤῥινον 4, 133.). . . *Antirrhinum repens* (ὄσυρις 143.). Idem est cum A. monspessulano, ut *Smithius engl. bot.* 1253. evicit. . . *Antirrhinum Asarina* (χαμαίκισσος 4, 126.). Glechoma hederacea esse nequit, ob flores pallidos. . . *Orobanche elatior* (ὀροβάγχη 2, 172.). Differentes plantas esse Theophrasti et Dioscoridis, vidit iam *Anguillara* (*p.* 89.). . . *Vitex Agnus* (ἄγνος 1, 135.). . . *Acanthus mollis* (ἄκανθος ἐν παραδείσοις 3, 119.). . . *Acanthus spinosus* (ἀκάνθη ἀγρία 3, 120.).

Isatis tinctoria (ἴσατις 2, 215. 216.). . . *Lepidium sativum* (λεπίδιον 2, 205.). . . *Lepidium latifolium* (κάρδαμον 2, 185.). . . *Lepidium Iberis* (ἴβερις 1, 188.). Cf. *Damocratis* descriptionem apud *Gal. compos. med. sec. gen.* 10, 310. *Dodon.* 714. *Anguillara p.* 120. . . *Thlaspi campestre* (θλάσπι 2, 186.). . . *Cochlearia Ar-*

moracia (ῥαφανὶς ἀγρία 2, 138.). . . *Cochlearia Draba* (δράβη 2, 187.). Cf. *Columm. ecphras.* 1, 109. *p.* 270. At *Clus. hist.* 2, 123. huc haud pertinet. . . *Coronopus Ruellii* (κορωνόπους 2, 158.). . . *Alyssum alpestre* (ἄλυσσον 3, 105.). *Columna*, licet sibi in hoc frutice non constet, vult tamen Veronicam esse, in φυτοβασάνῳ V. arvensem *p.* 21. facit, quum ἄλυσσον tamen φρυγάνιον dicatur, in ecphrasi vero *p.* 288. V. montanam. . . *Alyssum sativum* (μύαγρον 4, 117.). . . *Sisymbrium Nasturtium* (σισύμβριον ἕτερον, ἢ καρδαμίνη 2, 155.). . . *Erysimum officinale* (ἐρύσιμον 2, 188.). . . *Brassica Eruca* (εὔζωμον 2, 170.). . . *Brassica oleracea sylvestris* (κράμβη ἀγρία 2, 147.). . . *Cheiranthus incanus* (λευκόϊον 3, 138.).

Erodium malacoides (γεράνιον ἕτερον 3, 131.). Potest tamen et *Geranium molle* esse. . . *Geranium tuberosum* (γεράνιον φύλλῳ ἀνημώνης, ῥίζᾳ ὑποστρογγύλῃ γλυκείᾳ *ib.*). . . *Pistia Stratiotes* (στρατιώτης 4, 102.). Cf. *Alp. aegypt. t.* 108. . . *Althaea cannabina* (κάνναβις ἀγρία 3, 166.). . . *Malva sylvestris* s. *mauritiana* (μαλάχη 2, 144.). . . *Malva Alcea* (ἀλκέα 3, 164.). . . *Lavatera arborea* (μαλάχη κηπευτὴ 2, 144.). . . *Lavatera olbia* s. *Malope malacoides* (ἀλθαία 3, 163.). Cum utraque non omnino congruit.

Fumaria officinalis (καπνὸς 4, 110.). Haec

eſt *fel terrae* Scribonii Larg. *(227.)*, quam male *Rhodius (ad h. l.)* pro Chiro ia Centaurio habet. . . *Polygala amara* (πολύγαλα 4, 142.). . . *Spartium iunceum* (σπάρτιον 4, 158.). . . *Spartium ſpinoſum* (ἑτέρα ἀκακία ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Πόντῳ 1, 133.). Cf. *Anguillara p.* 63., qui in Corſica invenit, *Matthiol. p.* 172. Huc et alter Aſpalathus 1, 19. Cf. *Alpin exot.* 12. . . *Geniſta aſpalathoides* (ἀσπάλαθος 1, 19.). Eumdem eſſe cum ligno rhodio, fide Conſtantini Rhodii, rhizotomi Cretenſis, perhibet *Anguillara (p.* 36.). Delineavit *Pona bald. p.* 16. Lignum rhodium alii Convolvulo ſcopario tribuunt: huius vero patria Teneriffa veteribus, ante Infantem Henricum, ignota fuit. . . *Ononis antiquorum* (ἄνωνις 3, 21.). Cf. *Dodon.* 743. . . *Anthyllis cretica* (τοῦ ἐβένου εἶδος θαμνῶδες, κυτίσω ὅμοιον 1, 129.). Cf. *Ponae bald. p.* 51. . . *Phaſeolus vulgaris* (σμίλαξ 2, 176.). . . *Orobus vernus* (ἀστράγαλος 4, 62.). Cf. *Columnn. phytob. p.* 48. *t.* 14. . . *Lathyrus Aphaca* (ἀφάκη 2, 178.). . . *Lathyrus Clymenum* (κλύμενον 4, 13.). *Columnn. ecphraſ.* 1, 49. *p.* 155. Scorpiurum vermiculatam habet, neſcio, quo demum iure. . . *Ervum Ervilia* (ὄροβος 2, 131.). . . *Coronilla Securidaca* (ἡδύσαρον 3, 146.). Cf. *Dodon.* 546. . . *Ornithopus compreſſus* (καταναγκη 4, 134.). Male *Rauwolfius (it. tab. inter* 54 — 60.)

Plantaginem Lagopoda huc refert. . . *Scorpiurus ſulcata* (σκορπιοειδὲς 4, 195.). . . *Hedyſarum Onobrychis* (ὀνοβρύχις 3, 170.). . . *Indigofera tinctoria* (τὸ ἰνδικὸν βαφικὸν 5, 107.). Cf. *Beckmann Geſch. der Erfind.* 4, 475. . . *Aſtragalus Glaux* (γλαῦξ 4, 141.). Cf. *Cluſ. hiſt.* 2, 241. . . *Aſtragalus ſeſamoides* (σησαμοειδὲς μικρὸν 4, 153.). . . *Aſtragalus creticus* (τραγάκανθα 3, 23.). . . *Aſtragalus pugniformis* (κατανάγκη ἑτέρα 4, 134.). . . *Aſtragalus Poterium* (ποτήριον 3, 17.). Planta ſpinoſa lanuginoſa, floribus albis, Tragacanthae ſimilis, radice gummifera. Nulla alia quam haec ſpecies eſſe poteſt. Cf. *Lobel. hiſt.* 492. *Cluſ. hiſt.* 1, 108. *Vahl. ſymb. bot.* 1, 65. . . *Pſoralea bituminoſa* (τρίφυλλον 3, 123.). Τριφύλλινον vocat *Galen.* (*antidot.* 1, 426.) ad Neapolin creſcere et vino conſervando inſervire. *Trifolium italicum* ſ. *creticum* (μελίλωτος 3, 48.). . . *Trifolium arvenſe* (λαγώπους 4, 17.). . . *Medicago ſativa* (μηδικὴ 2, 177.). . . *Medicago arborea* (κύτισος 4, 113.). . . *Glycyrrhiza glabra* (γλυκυῤῥίζα 3, 7.). *Plinius* (22, 9.) deſcriptionem male intellexit. Etenim, cum folia Dioſc. cum σχίνῳ (lentiſco) comparet, Plinius ἐχίνῳ ſine dubio legit, echinataque dixit. Male itaque *Gl. echinata* intelligitur, licet haec in Italia proveniat. . . *Lotus corniculatus* (λωτὸς ἥμερος 4, 111.). . . *Lotus rectus* (ἄγριος λιβυκὸς λωτὸς

4, 112.). Sed L. Dioſcoridis huc pertinere non videtur, quum et patria Libya et altitudo duos cubitos excedens contradicant. Haec forte λωτὸς ἀνδρομήκης (*Diodor. Sicul.* 3, 43.), quam Agatharchides in Arabia invenit, quamque cum medica herba et agroſtide comparat.

Hypericum Coris (ὑπερικὸν 3, 171.) κλωνάρια ὑποδασέα. . . . *Hypericum Androſaemum* (ἄσκυρον 3, 172.). Cf. *Column. ecphraſ.* 1, 16. . . *Hypericum montanum* (ἀνδρόσαιμον 3, 173.). Cf. *Columm. ecphraſ.* 1, 15. . . *Hypericum hircinum* (τράγιον 4, 49.). Conf. *Ponae bald. p.* 31.

Tragopogon crociſolius (τραγοπώγων 2, 173.). . *Sonchus oleraceus* (σόγκος 2, 159.). . . *Scorzonera tuberoſa* (χονδρίλλης ἕτερον εἶδος 3, 161.). Radicem et caulem eſſe ſucci plenum, ut Dioſc. teſtatur *Rauwolfius* (*itin.* 117.), qui circa Halepum invenit. . . *Lactuca perennis* (χονδρίλλη 2, 161.). *Anguillara p.* 109. Caccialepre eam vocari ait. . . *Luctuca viroſa* (θρίδαξ ἀγρία 2, 166. . . *Crepis virens* (ἱεράκιον μικρὸν 3, 73.). . . *Crepis biennis* (ἱεράκιον μέγα 3, 72.). C. Dioſcoridis eſſe nequit, cum caulem aſperum et ſpinuloſum habeat. . . *Lapſana communis* (λαμψάνη 2, 142.). . . *Cichorium Intybus* (σέρις ἀγρία θριδακωδεστέρα 2, 160.). . . *Cichorium Endivia* (σέρις κηπευτὴ στενόφυλλος *ib.*). . . *Arctium Lappa* (ἀρκεῖον 4, 107.). . . *Carduus leucographus* (ἄκανθα λευκὴ 3, 14.).

Describit hoc nomine *Anguillara p.* 143. plantam, quam in Sclavonia et Umbria invenerit, et quae *Carthamus coeruleus* esse videtur... *Carduus arabicus* (ἄκανθα ἀραβικὴ 3, 15.)... *Carduus parviflorus* (κίρσιον 4, 119.)... *Carduus marianus* (σίλυβον 4, 159.). Cf. *Rauwolf. it. n.* 74. *Anguill. p.* 151... *Cnicus Casabonue* (λευκάκανθα 3, 22.). Cf. *Schmidel. icon.* et *anal. t.* 51... *Cnicus stellatus* (ἱππόφαιστον 4, 163.)... *Onopordon Acanthium* (ἀκάνθιον 3, 18.)... *Carlina acaulis* (χαμαιλέων λευκὸς 3, 10.)... *Carthamus lanatus* (ἀτράκτυλις 3, 107... *Staehelina Chamaepeuce* (χαμαιπεύκη 4, 127.). Cf. *Alpin. exot. c.* 35... *Chrysocoma Linosyris* (χρυσοκόμη 4, 55.). Cf. *Caesalp.* 12, 14. *Columm. ecphras.* 1, 20. Mirum, *Anguillaram (p.* 264.*)* eam non cognovisse... *Santolina Chamaecyparissus* (ἀβρότονον θῆλυ, θάμνος δενδροειδὴς, ὑπόλευκος, φύλλοις λεπτοσχιδέσιν, ὥςπερ σεριφίου περὶ τὰ κλώνια, πλῆρες ἄνθους, ἐπ' ἄκρου ἔχον κορυμβῶδες χρυσοειδὲς, εὐῶδες μετὰ ποσοῦ βάρους 3, 29.). Cf. *Clus. hist.* 1, 341. *Columna ecphr.* 1, 13. perperam hanc plantam ad πόλιον (3, 124.) traduxit. Cur *Anguillara p.* 166. malit ad Art. Abrotanum relegare, nescio. Quadrant fere omnia... *Santolina maritima* (γναφάλιον 3, 132.)... *Artemisia Abrotanum* (ἀβρότονον ἄῤῥεν 3, 29.)... *Artemisia Santonica* (ἀψινθίου τρίτον εἶδος, ὃ σαντώνιον

καλοῦσι 3, 28.) σαρδώνιον legit *Anguillara p.* 166. Obſtat tamen *Galen.* (*facult. ſimpl.* 5, 69.), qui non ſemel tantum σαντόνικον dicit. . . *Artemiſia campeſtris* (ἀρτεμισία λεπτόφυλλος 3, 128.). . . *Artemiſia camforata* (ἀρτεμισία μονόκλωνος εὐωδεστέρα 3, 127.). . Cf. *I. Bauh. hiſt.* 3, 194. . . *Artemiſia pontica* (ἀρτεμισία λεπτοτέρα ἔχουσα τὰ φύλλα 3, 127.). *Artemiſia chamaemelifolia* (ἀρτεμισία πλατυτέρα ἔχουσα τὰ φύλλα *ib.*). . . *Artemiſia Apſynthium* (ἀψύνθιον 3, 26.). . . *Artemiſia fragrans* (ἀψίνθιον, θαλάσσιον, τινες δὲ καὶ σερίφιον καλοῦσι, ὅπερ πλεῖστον ἐν τῷ περὶ Καππαδοκίαν Ταύρῳ ὄρει γεννᾶται, βαρύοσμος, 3, 27.). Poſſitne forte et *Artemiſia maritima* intelligi, aut *A. taurica* Willd.? Artemiſiam maritimam vult *Anguillara p.* 165. . . *Gnaphalium ſanguineum* (βάκχαρις 3, 51.). Herba fruticoſa, ſuaveolens, coronaria: folia tomentoſa latiuscula, caulis cubitalis, flores purpureo-albicantes. Eam ſpeciem invenerunt *Rauwolfius* (*it. p.* 285.) et circa Aleppum *Ruſſelius* (*Alepp. p.* 195.). Male autem interpretati ſunt, qui vel Digitalem Thapſi, ut *Lacuna* et *Matthiolus* (*p.* 538.) vel Inulam Vaillantii ut *Cluſius* (*hiſt.* 2, 21.) vel Salviam Sclaream, ut Leonicenus et *Caeſalpinus* (11, 37.) vel Baccharidis ſpeciem ut Linnaeus, crediderunt. . . *Gnaphalium Stoechas* (ἑλίχρυσον 4, 57.). . . *Gnaphalium Leontopodium* (λεοντοπόδιον 4, 131.).

Sed *Plantaginem creticam* facit *Alpinus exot. c.* 51., quae esse nequit, quod caules nominantur et planta dicitur διδακτυλιαῖος, summis quoque caulibus insidere fertur flos. Quae omnia haud quaquam cum Plantagine cretica congruunt. . . *Baccharis Dioscoridis* (κόνυζα μεγάλη 3, 136.). Cf. *Rauwolf. it. p.* 54. . . *Inula spiraeifolia* (κόνυζα μέση *ib.*). Cf. *Bauhin. hist.* 2, 1049. . . *Inula Pulicaria* (κόνυζα μικρὰ *ib.*). *Dodon.* 52. Haec est κόνυζα, quae paludes *Paxamo* indigitat (*Geopon.* 2, 4.). . . *Inula Helenium* (ἑλένιον 1, 27.). . . *Tussilago Farfara* (βηχίον 3, 126.). . . *Tussilago Petasites* (πετασίτης 4, 108.). . . *Senecio Iacobaea* (ἠριγέρων 4, 97.). . . *Aster Amellus* (ἀστὴρ ἀττικὸς 4, 120.). . . *Anthemis Pyrethrum* (πύρεθρον 3, 86.). . . *Anthemis Cota*, *montana* et *Chrysanthemum monspeliense* ἀνθέμιδος nomine (3, 154.) comprehenduntur. Namque radius modo albus, modo flavus, modo roseus indicatur. . . *Anthemis valentina* (βούφθαλμον 3, 156.). Namque folia foeniculi, flores flavi. . . *Chrysanthemum coronarium* s. *segetum* (χρυσάνθεμον 4, 58.). . . *Achillea Ageratum* (ἀγήρατον 4, 59.). . . *Achillea tomentosa* (ἀχίλλεια, ἄνθος χρυσίζον 4, 36.). . . *Achillea tanacetifolia* (ἀχίλλεια, ἄνθος πορφυρὸν *ib.*). . . *Achillea nobilis* (ἀχίλλεια, ἄνθος λευκὸν *ib.*). . . *Achillea Ptarmica* (πταρμικὴ 2, 192.). . . *Tagetes patula* (ὀθόν-

ra 2, 213.). Cf. *Caesalp.* 12, 43. . . *Centaurea Crocodilium* (κροκοδείλιον 3, 12.). Cf. *Anguillara p.* 141., qui e Crateva totum hoc caput ſumtum eſſe teſtatur. . . *Centaurea ? Cyanus* (μήκων ἀφρώδης ἡράκλεια 4, 66. Cf. *Columm. phytob. p.* 74. *t.* 21. Gratiolam credit *Anguillara p.* 288. . . *Brotera corymboſa* (χαμαιλέων μέλας 3, 11.). Cf. *Belon. obſ.* 1, 16.

Orchis pyramidalis (ὄρχις, κυνοσόρχις 3, 141.)... *Orchis Morio* (ὄρχις ἕτερος, ὃν σεραπιάδα καλοῦσιν 3, 142.). . . *Orchis ? bifolia* (σατύριον 3, 143. Qui potuerit *Tulipa ſuaveolens* ſ. *praecox* (*Cluſ. hiſt.* 1, 150.) huc trahi, neſcio. . . *Serapias Lingua* (λογχῖτις 5, 161.). Folia porri ſimilia ſubrubentia, flores fuſci ſeu ferruginei adſpectu referentes πιλίσκια, τῷ δὲ τύπῳ προςωπεῖα κωμικὰ κεχηνότα, dependet autem γλωσσάριον λευκὸν, ex hiatu: ſemen (*capſula*) trigonum lanciforme. Hanc plantam praeter *Caeſalpinum* optimum (10, 21.) omnes ignorant. Is autem in montibus Etruriae invenit et ſagaciſſime Lonchitidem Dioſcoridis eſſe divinavit. Cf. *Columm. ecphraſ.* 1, 148. *t.* 322. ubi autem folia nimis anguſta ſunt. *Bauh. hiſt.* 2, 766. *Moriſ.* 3. *ſ.* 12. *t.* 14. *f.* 21. Irin tuberoſam huc trahit praeſtantiſſimus *Sibthorpius*, ſed ubi eſt γλωσσάριον λευκὸν ex hiatu corollae? Neque ſemina ſunt ὅμοια λόγχῃ vel in Serapiade. . . *Neottia ſpiralis* (ἐπιπακτὶς ἢ ἐλλεβορίνη 4, 109.).

Nulli alii Orchidearum adiudicare possum ob folia exigua. Ceterae autem notae reticentur. Certe non est Helleborine *Caesalpini* (15, 30.), quae Cypripedium Calceolus esse videtur. . . *Aristolochia longa* (ἀριστολοχία μακρὰ 3, 6.). . . *Aristolochia rotunda* (ἀριστολοχία στρογγύλη 3, 6.). . . *Aristolochia Clematitis* (ἀριστολοχία κληματῖτις *ib.*). *A. baetica* (*Cluf. hist.* 2, 74.) esse nequit, quippe quae purpureos flores, nostra autem flavicundos habet. Loco ἀειζώου μικροῦ, cuius foliis similia haec sint, *Anguillara* bene ἀσάρου ponit (*p.* 193.). . . *Cytinus Hypocistis* (ὑποκιστὶς 1, 127.).

Lemna minor (φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων 4, 88.). . . *Typha latifolia* (τύφη 3, 133.). . . *Urtica urens* (ἀκαλύφη τραχυτέρα 4, 94.). . . *Urtica dioica* (ἑτέρα λεπτόσπερμος, *ib.*). . . *Xanthium strumarium* (ξάνθιον 4, 138.). . . *Ambrosia maritima* (ἀμβροσία 3, 129.). . . *Myriophyllum spicatum* (μυριόφυλλον 4, 115.). . . *Thelygonum Cynocrambe* (φύλλον 3, 140.). . . *Poterium spinosum* (στοίβη 4, 12.). Cf. *Tournefort. it.* 1, 61. Hon. *Bellus* ad *Cluf. hist.* 2, 308. Hanc et κολυμβάδα dici et ad vinum conservandum, ob aromaticam indolem, adhiberi, testatur *Galenus* (*antidot.* 1, 426.). . . *Arum Dracunculus* δρακοντίον 2, 196. . . *Arum italicum* (ἄρον 2, 197.). . . *Arum Arisarum* (ἀρίσαρον 2, 198.). . . *Quercus cocci-*

fera (κόκκος βαφικὴ 4, 48.). . . *Croton tinctorius* (ἡλιοτρόπιον μικρὸν 4, 194.). Primus fere *Clufius* (*hift.* 2, 47.) veram Diofcoridis plantam delineavit, poft eum *Tabernaemontanus* (*herb.* 2, 265.). Sed *Caefalpinus* (11, 12.) et *Matthiolus p.* 894. toto coelo aberrant, dum modo Myosotidem modo Calendulam huc referunt. . . *Acacia vera* (ἀκακία 1, 133.). . . *Acacia Catechu* (λύκιον Ἰνδικὸν, ἐκ θάμνου τῆς λεγομένης λογχίτιδος· ἐστὶ δὲ εἶδος ἀκάνθης 1, 132.). Cf. *Garc. ab Orto hift. arom.*, 10. Meminit eius etiam *Galen. antidot.* 1, 424. . . *Ricinus communis* (κρότων 4, 163.). . . *Momordica Elaterium* (ἐλατήριον 4, 154.). . . *Bryonia dioica* (ἄμπελος λευκὴ 4, 184.). . . *Bryonia alba* (ἄμπελος μέλαινα 4, 185.). . . *Cucurbita Pepo* (πέπων 2, 164.). . . *Cucumis fativus* (κολοκύνθη 2, 162. . . *Cucumis prophetarum* (κολοκύνθις 4, 178.). . . *Cucumis Melo* (σίκυς 2, 163.).

Hippophaë rhamnoides (ἱπποφαὲς 4, 163.). . . *Cannabis fativa* (κάνναβις 3, 165.). . . *Piftacia Terebinthus* (τέρμινθος 1, 91.). . . *Smilax afpera* (σμίλαξ τραχεῖα 4, 144.). . . *Tamus communis* (ἄμπελος ἀγρία 4, 183.). . . *Rhodiola rofea* (ῥοδία ῥίζη 4, 45.). . . *Mercurialis annua* (λινόζωστις 4, 191.). . . *Iuniperus Sabina* (βραθὺς 1, 104.). . . *Iuniperus Oxycedrus* (κέδρος 1, 105.). . . *Taxus baccata* (σμίλαξ 4, 80.). . . *Myriftica*

moschata. *Caesalpinus* (2, 49.) credit νάσκαφθον (1, 22.) esse corticem externum huius fructus... *Ruscus Hypoglossum* (ἱππόγλωσσον 4, 132.). Cf. *Columna. ecphras.* 1, 165. . . *Ruscus aculeatus* (μυρσίνη ἀγρία 4, 146.). . . *Ruscus Hypophyllum* (δάφνη ἀλεξάνδρεια 4, 147.). Cf. *Column. l. c.* . . *Ruscus racemosus* (χαμαιδάφνη 4, 149.).

Equisetum ?sylvaticum (ἵππουρις 4, 46.). Cf. *Pseudo-Democrit. in Geopon.* 2, 6. . . *Equisetum ?pratense* (ἵππουρις ἑτέρα 4, 47.). . . *?Marsilea quadrifolia* (ἐπιμήδιον 4, 19.). Planta aquatica sine flore, foliis hederaceis. Certe Botrychium Lunaria non est, cui adiudicat *Columna* (*phytob. p.* 65.). . . *Polypodium vulgare* (πολυπόδιον 4, 188.). . . *Polypodium Filix mas* (πτέρις 4, 186.). . . *Polypodium Dryopteris* (δρυοπτερὶς 4, 189.). . . *Aspidium Lonchitis* (λογχῖτις ἑτέρα 3, 162.). . . *Athyrium Filix femina* (θηλυπτερὶς 4, 187.). . . *Asplenium Hemionitis* (ἡμιονῖτις 3, 152.). . . *Asplenium Ceterach* (ἀσπλῆνον 3, 151.). . . *Asplenium Trichomanes* (τριχομανὲς 4, 137.). . . *Scolopendrium officinale* (φυλλῖτις 3, 121.). . . *Adiantum Capillus* (ἀδίαντον 4, 136.). Cf. schol. *Theocrit. id.* 13, 41. . . *?Marchantia conica* (λειχὴν 4, 53.). *Columna. ecphras.* 1. *p.* 331. Potest tamen quoque ad Peltideam caninam reduci. . .

Parmelia iubata (βρύον κεδρινὸν 1, 20.). . . *Fucus aculeatus* (βρύον τριχῶδες θαλάσσιον 4, 99.). . . *Fucus cartilagineus* (βρύον κρητικὸν 4, 160.). . . *Fucus ?ſanguineus* (ὑπομηκὲς καὶ φοινίσσον, *ib.*). . . *Fucus ſaccharinus* (πλατὺ φῦκος, *ib.*).

Agmen claudat ἀνδρόσακες (3, 150.) crux exegetarum! De eo ſic: γίνεται μὲν ἐν Συρίᾳ ἐν παραθαλασσίοις τόποις, πόα δέ ἐστι λεπτὴ (λευκὴ), λεπτόκαρφος, πικρὰ, ἄφυλλος, θυλάκιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα περιεκτικὸν σπέρματος. Totidem fere verbis reddit *Plinius* (27, 4.) addens, folliculos in cirrhis gerere. Commentatores Dioſcoridis in varias de hoc vegetabili ſententias abierunt, in plures nemo praeter *Anguillaram.* Is enim (*p.* 237.) modo Cuſcutam, iam Iunci ſpeciem, nunc Coluteam arboreſcentem intelligit. *Matthiolus* (*p.* 645.) plantam depingit maritimam, orbiculis pedicellatis praeditam, qualem in Etruria invenerit Lucas *Ghinius.* Mox et *Lobelius* (*adverſ.* 165.) eamdem in chamis conchis maris Monſpelienſia litora adluentis inventum delineavit, *umbilici marini* nomine. Citavit eumdem *Androſaces Cotyledonis folioſi marini* nomine *Magnolius* (*bot. monsp.* 19.). Tandem autem Ant. *Gouanus* (*flor. monspel. app.* 479.) docuit, ad regnum animale pertinere et *Madreporam Acetabulum Linn. ſyſt. nat* eſſe.

Iidem opinioni, quam Matthiolus fovet, adſtipulatur etiam *Caeſalpinus* (16, 48.). Sed Eu-

ric. *Cordus (botanol. p.* 99.) et *Tragus* (810.) Cuſcutam eſſe perhibent: cui plura argumenta, praeſertim maritimam originem opponit Ant. Muſa *Braſſavolus*, qui ad litora maris adriatici frequens ἀνδρόσακες ſemet inveniſſe teſtatur *(exam. ſimpl. p.* 63. 64.). Ipſi adſentitur *Amatus Luſitanus (comm. in Dioſc.* 376. 482.). Quorum virorum argumentis victus *Madreporam Acetabulum Linn.* eſſe, fatendum eſt.

Non deſunt plura, quae ſatis obſcura manent, ab ipſo auctore non cognita aut male deſcripta. Exemplo adducam Μαλάβαθρον, quod (1, 11.) aliqui pro nardi indicae folio habeant. Eſſe autem peculiare quoddam genus folii, quod paludibus innatet, nulla radice fultum. Id collectum, ſtatim filo traiectum, reconditum ſervari. Repetit id *Plinius* (12, 26.), novo addito errore, in Syria nempe gigni id malabathrum. *Galenus* duobus locis *(fac. ſimpl.* 7, 98. 114.) μαλάβαθρον et φύλλον μαλαβάθρου recenſet, congruere virtutem cum vi nardi. Mox uſus increbuit, φύλλα cum μαλαβάθρῳ eadem putare, quum *Plutarchus (Gryll.* 990.) dicat νάρδους καὶ φύλλα καὶ καλάμους ἀραβικούς. At vero in *Digeſt. l.* 39. *tit.* 4. *de publican. et vectig. l.* 16. distinguitur malabathrum a folio barbarico. His aliisque argumentis victus primus fere *Anguillara (p.* 29.) bene distinxit folium barbaricum, quod idem cum *Pipere Betle,*

Malabathrum autem dici *Tembul.* Idem Tembul vero tanquam Piperis ſpeciem quoque deſcribit. Falli autem et eum *Garcias* (*Cluſ. exot.* 175 — 177.) perhibet, Malabathrum enim Caſſiae ligneae (*Laurus Caſſiae*) eſſe folium, *folium* vero κατ' ἐξοχὴν eſſe Betle Indorum. Cf. *Trew. in nov. act. nat. cur. vol.* 2. *app. p.* 385. Coram habeo etiam iconem *folii*, quod manifeſto Lauri Caſſiae eſt, et Betle dicitur, apud *Ramuſium* (*viaggi* 1, 363.).

* * *

Praeter hanc in materiam medicam introductionem adſunt alii etiam tractatus θηριακῶν etc., ut et νόθα dicta, quae ad graecas plantarum voces latinas etiam continent, ſerioris certo originis, ut a monacho quodam compilata eſſe videantur.

P L I N I U S.

Duumviri hi imperio totum orbem literarium per ſedecim et quod excurrit ſaecula regentes praecipuam merentur in rei herbariae hiſtoria attentionem. Plinius enim iisdem fere verbis plerumque, quibus Dioſcorides, plantas deſcribens, medio aevo gratior fuit Dioſcoride, quod non latine ſolum ſcripſerat, ſed quod ſuperſtitiones etiam plures et fabulas admiſcuerat. Cum literae reſtituerentur, neceſſarium quidem fuit, ab horum duumvirorum

operibus proficiſci, ſed errores genuit plurimos nimia antiquitatis auctoritas: quae reiecit etiam omne aetatis, fontiumque, e quibus hauſerint auctores, examen. Noſtrorum autem temporum libertas ii examini vel maxime favet, id quod nobis doctrinae ambitum, quem in romano ſcriptore inveneris, clare exponet.

Caius *Plinius Secundus*, maior dictus, patria Veronenſis, non Novocomenſis fuit (*Voſſ. hiſtor. lat.* 1, 29.): natus Tiberio Caeſare, anno aerae noſtrae 23., patre Celere, matre Marcella. Sub Claudio ſtipendia fecit in Germania, ſub Nerone et Veſpaſiano augur fuit et procurator in Hiſpania, demum vero praefectus claſſis Miſenenſis. Vir omni literarum disciplina ornatiſſimus, lectionis uberrimae ſegetem ditiſſimam in libros ſuos recepit, quod magis miraberis, ſi ſcieris, illum aetatis ſuae tempus impeditum diſtentumque qua officiis maximis, qua principum favore egiſſe. Sed erat, ut cum nepote Plinio iuniori (*epiſt.* 3, 5.) loquar, acre ingenium, ſtudium incredibile, ſumma vigilantia. Lucubrare a Vulcanalibus (ab autumno inde) incipiebat: in itineribus, quaſi ſolutus ceteris curis, ſtudio ſoli et lectioni vacabat. Ad latus notarius cum pugillaribus, cuius manus hieme manicis muniebantur, ut ne coeli quidem aſperitas ullum ſtudii tempus eriperet. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non im-

perferetur. Hac intentione tot volumina peregit, quot fere nemo Romanorum sui temporis.

Ipsi viri clarissimi morti gloria immortalis proposita est, quod avido naturae studio eam sponte subierit. Fuit enim ingens illud Vesuvii montis incendium anni 79, quum ille classem Miseni imperio praesens regeret, quod ipsum adeo excitavit, ut Pomponianum peteret, prospiciendi caussa e proximo, ecquid iam mare admitteret. Ibi sulfuris fumo crassioreque caligine suffocatus statim concidit.

E tanti viri scriptis numerosis ad nos solum pervenit opus *historiae naturalis*, libris 37., quibus ex bis mille voluminibus scriptorum romanorum pariter ac graecorum universam naturae varietatem amplecti conatus est. A libro inde duodecimo ad vigesimum usque septimum omnia tractat vegetabilia, plantas, arbores, fruges, gramina totamque rem rusticam.

Optima editio totius operis est *Io. Harduini*, quam tribus voluminibus formae maximae comprehensis, Galliarum regis iussu anno 1723 absolvit. Quindecim codicibus manuscriptis usus esse dicitur. Rarissima autem est et pulcherrima editio *Bellocirii Danesii*, Paris. 1532. fol. Bene quoque de Plinio meruit *Dalechampius* in editione Lugdunensi 1587. fol.

Praeter has praestantiores nostri auctoris edi-

tiones commentarii etiam memorandi sunt, inter quos eminent Claud. *Salmasii* Plinianae exercitationes Ultrai. 1687. fol., omni eae quidem doctrinae genere abundantes, sed et malo in Plinium animo et sine ordine scriptae. Maxime autem vitio vertendum, quod a rei herbariae cognitione fere alienus sibi tamen sumserit de plantis veterum iudicare. Veteres commentatores, *Hermolaus Barbarus*, Nicol. *Leonicenus* aliique textum quidem castigarunt, ad fontes Plinianos primi respexerunt, sed rei etiam herbariae non satis experti fuerunt, ut eorum vestigia tuto sequi possimus.

Diu autem iam acriter Plinium perstrinxerunt, quod sine iudicio, ac omnino saepius sine linguae graecae interiore cognitione, undique corraserit, quae curiosa scituque digna ipsi visa fuerint, quod nonnunquam penitus falso aut negligenter saltem interpretatus fuerit Graecos. Id autem perspicere non potuerunt, qui medio aevo coeci eum ducem solum sequebantur. Quae enim reprehendit in maioribus suis, quod notas ipsas herbarum velut vulgares strictim tantum et nominibus indicaverint (27, 8.) id et in ipsum cadit. Licet plures et dissitas quidem Romani imperii provincias viderit, plantas tamen perpaucas solummodo, et vero rariores minime cognovit.

Plurimas quidem fatetur plantas in hortulo Antonii Castoris semet observasse, qui tertius fere post

Theophraſtum et Mithridatem regem peculiarem plantis alendis hortum conſtituit (25, 2.). Neque tamen rari ſunt errores graviſſimi, e cognitione plantarum manca orti. Confundit e. g. (12, 20.) Caſiam Romanorum (*Daphnen Cneorum*) cum Lauro Caſſia: fabam Graecam appellat Celtim auſtralem (16, 30.): oryzae florem tribuit purpureum (18, 7.): Gypſophilae Struthio lanuginoſum caulem et ſpinoſum (19, 3., ubi tamen defenditur a Paulo *Boccone muſ.* 1, 172.): liguſtrum neſcit an idem ſit cum celebri cypro, ſeu Lawſonia inermi (24, 10.): Myriophyllum cum Achillea Millefolio componit (24. 16.): ad gramina numerat, quam *Anguillara* (*p.* 94.). Sedum eſſe ſtellatum docuit. *Macer* ſ. Macis ipſi (12, 8.) cortex radicis cuiusdam magnae eſt.

Graeca ſua exemplaria adeo negligenter legit et interpretatus eſt, ut hippacem Scytharum, quae caſeus fuit (*Hippocr. morb.* 4, 508.) plantam crederet (25, 8.); ut μήκωνος ἀφρώδους folia, quae Theophraſtus Struthii (*Gypſophilae*) aequales habet, ſpeciem paſſerum (στρουθῶν) praebere nugaretur (20, 19.); ut in media hederae deſcriptione de ciſto loquatur, commutatis κισσῷ et κιστῷ (16, 34.); ut, ubi Theophraſtus perhibet, platanos eſſe raras (σπανίας) in Italia, noſter interpretetur, alias platanos eſſe in Italia alias in Hiſpania, (12, 1.); ut, ubi de marrubio (πρασίῳ)

Graeci loquuti essent, ipse semper πράσον legerit et *porrum* interpretatus fuerit (22, 25. 24, 15. 27, 8.). Taceo plura, quae ipsi obiecta sunt, ut animadvertam, paucis duntaxat plantis vastissimo hoc opere locupletatam esse rem herbariam. Quae studio summo investigans tanquam novas, aut Plinio saltem peculiares inveni, hae fere sunt:

Salvia Verbenaca una cum Verbena supina (25, 9.) tractatur, adeo frequens per totam Europam australem, et mirum fuisset, si Plinius eius non meminisset. . . *Valeriana italica* Lam. est Nardus cretica (12, 12.) quam *Galen. compos. medic. sec. loca* 9, 4 etiam citat: sed descriptio Plinii ex Dioscoride de Phu desumta. Cf. *Ponae mont. bald. p.* 49. 50.

Eriophorum sine dubio *angustifolium* est arundo ea (19, 1.) e qua vestes conficiantur. . . *Stipa tenacissima.* Sparti usus per Hispaniam Africamque Carthaginensem uberrime (19, 2.) describitur, ut gramen id ocreatis cruribus textisque manicis, iligneisque conamentis convolvatur, maceretur et ad innumera vitae desideria adhibeatur. Cf. *Fischers Gemälde von Valencia* 1, 164 . . *Panicum miliaceum* et *italicum* (18, 7.) ita distinguuntur, ut illud a paniculis dictum, cacumine languide nutante, pauliatim extenuato culmo, paene in surculum praedensis acervetur granis, cum longissima pedali phoba: *milii* vero (panici italici) co-

mae granum complexae fimbriato capillo curventur. . . *Panicum Dactylon* hoc nomine (24, 17.) alioque loco (25, 8.) *Canaria* appellatur, quod canes eam mandant. Cf. *Lobel. hist.* 12. *Clus. hist.* 2, 217. . . *Panicum verticillatum* est Miliaria (22, 25.). . . *Hordeum murinum* dicitur (27, 9.). Holcus, quae in saxis nascatur siccis: aristas habere in cacumine, tenui culmo, ob id a quibusdam appellari *aristidam*. Cf. *Anguillara p.* 210. *Lobel. obs.* 18.

Dipsacus pilosus, Gallidraga Xenocratis (27, 9.). Eadem est *Virga pastoris*, *similis Acanthae* Nyc. *Myrepsic.* (1, 11.). Cf. *Anguillar.* 142. . . *Galium Aparine*, Philanthropos (24, 17.) quod vestibus manibusque adhaereat. . . *Ilex Aquifolium* cum Quercu Ilice confunditur (16, 6.). . . *Potamogeton pusillus* (26, 8.). Castor aliam noverat speciem tenui folio, velut equinis setis etc.

Myosotis Lappula (25, 8.). Est et alia, quae ferat lappas minutas. . . *Pulmonaria officinalis*, Consiligo (25, 8.). . . *Asperugo procumbens* eodem nomine vocatur (26, 10.). . . *Primula vulgaris*, Dodecatheon (25, 4.). *Lobel. obs.* 317. . . *Azalea pontica* dicitur Aegolethron (21, 13.) cuius floribus mel venenatum fiat. Cf. *Tournefort. hist. acad. Paris.* 1704. 351. . . *Convolvulus Cantabrica* (25, 8.). Cf. *Clus. hist.* 2, 49. . . *Capsicum annuum* sine dubio est ea Piperitis, quam et

Siliquaſtrum vocat (20, 17.). Cf. *Dodon.* 716. . . *Rhamnus Alaternus* (16, 26.). . . *Rhamnus infectorius* eſt Calabrice (17, 8.). . . *Chenopodium Scoparia*, Scopa regia (21, 6.). . . *Atriplex hortenſis*, Chryſolachanum (27, 8.). . . *Samolus Valerandi* eodem nomine generico occurrit (24, 12.). Sed *Anguillara* (179.) credit Anemonen Pulſatillam, quae a Bononienſibus ſui temporis ita vocetur. . . *Plumbago europaea* eodem nomine (25, 13.) vocatur. Alio autem loco (26, 7.) Tripolium appellatur. . . *Theſium Linophyllum* eodem nomine (22, 22.). Cf. *Anguillara* 211. . . *Celoſia criſtata* eſt Amarantus (21, 8.). . . *Ribes nigrum* eſt ſine dubio Cynosbatos (24, 13.). Idem vult piperis arborem italicam (16, 32.) *Dalechampius*, ſed dubito. . . *Bupleurum baldenſe* intelligit *Anguillara* (169.) ſub Bupleuro (22, 22.) capite Anethi, foliis longis multisque. . . *Sium Siſarum* (19, 5.). Siſer et ipſum Tiberius princeps nobilitavit, flagitans omnibus annis e Germania. . . *Scandix Pecten* (24, 7.). . . *Peucedanum Silaus* (26, 8.). Cf. *Anguill.* 219. . . *Rhus Cotinus*, Coccygiae nomine (13, 22. 16, 18.). . . *Viburnum Tinus* (15, 30.). . . *Staphylea pinnata*, Staphylodendron (16, 16.). . . *Statice Armeria* (26, 8.).

Lilium chalcedonicum, rubens dicitur lilium (21, 5.). . . *Convallaria bifolia* bis occurrit, Cy-

claminos tertia dicta (25, 9.) et Ceratia uno folio (26, 8.). . . *Berberis vulgaris* (26, 13.). Spina, appendix appellata, quoniam baccae puniceo colore in ea appendices vocantur. . . *Iuncus maximus* eſt Combretum (21, 6.). Herba Luziolae Italis appellata (*Caeſalp.* 4, 58. *Anguill.* 179.).

Daphne Thymelaea (12, 7.). . . *Acer platanoides*, laciniatum Ait. et maculatum deſcribitur (16, 15.). . . *Polygonum Convolvulus* eſt Centunculus (24, 15.). Herba, quae, quia multa eſt, et ubique naſcitur, πολύγονον appellatur. *Scribon. Larg.* 46.

Caeſalpinia pulcherrima eſt Nyctegretum, quam Democritus narraverit in Gedroſia creſcere, colore hysgini, folio ſpinae (*acaciae*): eam et nyctalopa vocari, quod e longinquo noctibus fulgeat. (21, 11.). . . *Saponaria Vaccaria*, eſt Condurdum (26, 5.). . . *Silena baccifera* eſt Cuculus (*Cucubalus*) 27, 8. Cf. *Cluſ. hiſt.* 2, 183. . . *Oxalis ſtricta*, Oxys (27, 12.). Cf. *Lobel. obſ.* 495. . . *Lychnis ſylveſtris*, Malundrum ſ. Melandryon (26, 7.). Cf. *Cluſ.* 1, 394.

Reſeda alba, nomine eo generico occurrit (27, 12.). Cf. *Lobel. adverſ.* 76.

Pruni plures ſpecies nominantur, maxime vero *Chamaecerasus* (15, 25.). *Mahaleb* etiam nomine Vaccinii (16, 18.). *Pyrus torminalis* (15, 21.). . . *Roſae* campana, praeneſtina et ala-

bandina (21, 4.). . . *Geum rivale* fere *Petilium* illud (21, 8.), quod circa vepres nafcatur, inflexo floris cacumine, flore rofeo: fed autumno nafci dicit. . . *Geum urbanum* eo nomine (26, 7.) occurrit. *Fragaria vefca* (25, 9.) fecundum codices antiquos eft pentaphyllum illud fraga ferens, fed exftant aliae lectiones, ubi de *Trifolio fragifero* loqui videtur. Cf. *Leonicenum de Plinii error. f.* 3. 6. Antiquius, quam Plinii, eft *Ovidii* teftimonium de fragis aureae aetatis (*metamorph.* 1. *v.* 104.)

„Arbuteos fructus montanaque fraga legebant."

Spiraea Ulmaria eft Rhodora (24, 17.). . .

Actaea fpicata (27, 7.). Cf. *Lobel. obf.* 389. . . *Caltha paluftris*, Chamaeleuce 26, 6.). Cf. *Anguill.* 212. . . *Ranunculus Thora.* Limeum (27, 10.). Cf. *Anguill.* 213. . . *Ranunculus polyanthemos*, eodem nomine (27, 12.).

Lamium maculatum, Leuce (27, 11.). Cf. *Caefalpin.* 11, 31. . . *Nepeta italica* (25, 15.). . . *Nepeta Scordotis* a Pompono Laeto, Pompeii liberto defcripta (25, 6.). Bene delineavit Profp. *Alpinus exot.* 283. . . *Teucrium Scorodonia* eft alterum Scordium (25, 6.). Cf. *Lobel. obf.* 262. . . *Vitex trifolia* eft Garyophyllon (12, 7.) piperis grani fimile: quod egregie defcribit *Rumphius* (*herb. amboin. p.* 49. 50. *t.* 18. 19). . . *Rhinanthus Crifta galli* eft Alectorolophus (27, 5.).

Anguill. 219. . . *Euphrasia Odontites* eo nomine (27, 12.). . .

Dentaria enneaphylla (27, 9.). Cf. *Columm. ecphras.* 1, 307. . . *Brassicae oleraceae* plures varietates recensentur, Sabellica, Pompeiana etc. (25, 8.).

Ononis Natrix eo nomine (27, 12.). Cf. *Lobel. obs.* 493. . . *Anthyllis Barba-Iovis* eo nomine (16, 18.). . . *Cytisus Laburnum* (16, 18.) eodem nomine bene describitur. . . *Hedysarum Alhagi* forte Occhi illud Onesicriti est, e quo mel defluat, sed ficis similis frutex appellatur (12, 8.). . . *Trifolium italicum*, Oxytriphyllum (21, 9.). Cf. *Scribon. Larg.* 163.

Carduus leucographus (27, 11.). . . *Cnicus Erisithales* (26, 13.). Cf. *Dalechamp.* 1094. . . *Gnaphalium gallicum* est Impia (24, 17.). Cartasilago *Anguill.* 203. . . *Bellis perennis* eodem nomine (26, 5.). . . *Chrysanthemum segetum*, Bellium (21, 8.). . . *Inula Bubonium* forte After (27, 4.). Cf. *Clus. hist.* 2, 24. *Scopol. carniol. t.* 58. *Galenus* βουβώνιον dicit (*facult. simpl.* 6, 79.). . . *Centaurea nigra*, Hyosiris (27, 9.). Cf. *Anguill.* 216. . . *Calendula officinalis*, Caltha (21. 6.).

Aristolochia Pistolochia (25, 8.). Cf. *Clus. hist.* 4, 72.

Ari plures species recensentur (24, 16.).

Arum *Dracunculus*, *italicum*, *Arifarum* et *tenuifolium*. Cf. *Lobel. adv.* 260. . . *Pinus Pinaster*, Tibulus (16, 10.). . . *Pinus Cembra*, Taeda (16, 10.). . . *Fagus fylvatica* (16, 6.). . . *Acacia latronum* forte eft fpina lacrimarum pretiofa in gente Ariana (12, 8.). . . *Amarantus tricolor* eft Gromphaena (26, 7.). . . *Ephedra diftachya*, Polygonum quartum (27, 12.). Cf. *Cluf. hift.* 1, 91. . . *Myrica Gale*, Chamaeleagnus (24, 11.). Cf. *Dodon.* 780. . . *Humulus Lupulus*, Lupus falictarius (21, 15.).

Lycopodium Selago (24, 12.) eodem nomine. . . *Conferva glomerata* in alpinis fluminibus 27, 8.). . . *Boletus fuaveolens* (16, 8.). Ceterae omnes e Theophrafto, Diofcuride, Crateva aliisque faepe aliis nominibus excerptae.

GALENUS.

Vir, cuius fummum ingenium, eruditio vaftiffima et uberrima fertilitas omnem antiquitatem maxima cepit admiratione, nec rem herbariam intactam reliquit. Patre natus Nicone, architecto Pergameno, a prima inde iuventute optimis praeceptoribus in literarum disciplinam traditus fuit: pater ipfe φιλογεωργὸς experimenta inftituit, ut transmutationem frumentorum in lolium obfervaret. Ea omnino veritatem eius transmutationis confirmaffe perhibet *Galenus*: triticum in lolium, hor-

deum in avenam sterilem abiisse (*facult. alim.* 1, 318.). Galenus Asiam minorem, Aegyptum, Graeciam totam Italiamque percurrens, Palaestinam ipse adgressus est, ut balsami fruticem investigaret, quum balsamum illud frequenter adulterari comperisset (*antidot.* 1, 424. 433.). Imperatoris Marci Aurelii medicus per aliquod tempus, in patria Pergamo ultimam aetatem degit.

Ipsius tempore Imperatores romani in Creta plantarum utilium feracissima botanicos aluerunt, qui herbas radicesque sedulo lectas Romam transmitterent (*antidot.* 1, 424.). Neque tamen iis posse penitus confidere ipse fatetur, sed oportere medicum peregrinari, ut plantas officinales in locis natalibus observet, colligat et vere distinguere discat (*ib.* 428.). Taxat eos, qui medicamina omnia simplicia e Creta petant, ac respuant, quae a Cretensibus botanicis lecta non fuerint: crescere enim per Italiam aliasque regiones plurimas plantas, eademque virtute pollere, quam Cretenses, quod *ἀμαράκου* et *μάρου* exemplis ostendit (*ib.* 431.).

Cinnamomum cum cassia satis congruere: semetipsum integram arborem Cinnamomi Romae vidisse, e qua Marco Aurelio antidotum paraverit (*ib.* 433.). Crocum in antro Corycio optime crescere, ut ipse expertus fuerit (*ib.*).

Carpasium praedicat Cinnamomo non multo in-

ferius, optimum crefcere circa Sidam Pamphiliae: cortex id vel radicis vel trunci effe debuit (*antidot.* 1, 434. *facult. fimpl.* 7, 89.). Neque idem eft cum Cubebis, ut *Amat. Lufit.* (*comm.* 13.) perhibet. Cf. *Cluf. exot.* 185. Equidem, rite collatis omnibus, quae veteres de carpefio tradiderunt, opinioni adfentior *Anguillarae* (150.), qui radicem effe *Rufci Hypophylli* arbitratur. Ea enim amaro-aromatica eft, et roborantium vice ab ipfo demum *Riverio* (*obf. cent.* 3, 53.) adhibita fuit. Graeci feriorum faeculorum manifefto Cubebas intellexerunt (*Nic. Myrepfic. antid.* 1, 133.).

Secalen vidit *Galen.* (*fac. alim.* 1, 312.) in Thracia frequenter cultam, ubi βρίζα ab incolis vocabatur. Panom tamen effe inferioris indolis, meliorem, qui e Spelta in Phrygia paretur: hordeum nudum (γυμνόκριθον) in Cappadocia coli (*fac. alim.* 1, 313.). Alexandriae femet vidiffe iuvenem, qui per plures annos folis phafeolis et ochris vixerit (*ib.* 316.).

Ἔλυμον vocat Panicum italicum, quod cum μελίνῃ f. Panico miliaceo componit (*fac. alim.* 1, 314. *fac. fimpl.* 6, 83.). Cochleariam Drabam (θλάσπι) optimam in Cappadocia gigni (*antidot.* 1, 435.). Eodem loco Centauream Rhaponticam nomine ῥήου praedicat (*fac. fimpl.* 8, 106.). Boletos efculentos distinguit (*facult. alim.* 2, 335.). Ὀποκάλπασον habet, fubftantiam Myrrhae ad-

mixtam venenatam, quae enecaverit homines quosdam inscitia eam sumentes (*antidot.* 1, 425. *de compos. medic. sec. loc.* 1, 154.). Idem videtur *Dioscorides* intelligere, dum ὀπὸν καρπάσου tanquam venenum soporiferum adfert (*alexipharm. c.* 13.). Et *Paullus Aegineta* καρπησίας ὀπὸν dicit (*lib.* 5, 44.). Haec venenata substantia nec cum καρπησίῳ supra memorato, nec cum καρπησίῳ Byzantinorum confundenda est. Nobis fere ignota est, nisi quandoque et nostrae myrrhae admixta quaedam substantia reperiatur, quam *Schulzius* sapore igneo et venenata indole observavit (*toxicol. veter. p.* 52.).

Chrysobalanum, aroma roborans (*de compos. med. sec. loc.* 8, 281.) commendat, cumque eo *Actuarius* et Nic. *Myrepsicus*, nomine ξανθοβαλάνου (349.). Non defuerunt, qui pro *nuce moschata* habuerint, refutati a *Clusio* (*exot* 1, 9.). Nonne potius nux est *Semecarpi Anacardii*, cuius descriptionem et usum vide apud *Roxburghium* (*coromand.* 1, *p.* 13. *t.* 12.)?

Neque tamen raro *Gal.* versatur in erroribus. Styracem in calamis gigni (*antid.* 1, 435.), Acaciam veram similem esse τῇ λευκῇ ἀκάνθῳ, quae aut Carduus est leucographus aut Gnicus Casabonae (*facult. simpl.* 5, 72.) perperam autumat.

Libellus περὶ ἀντιβαλλομένων, si modo genuinus, errorum plenus est. Ἑλένιον e. g. σελίνον di-

sit ἀρωματικὸν ac pro Gentiana sumi perhibet: pro Rheo Centaurium maius, quod et suadet Nic. *Myrepsicus (antidot. 1, 1.)* Rheum enim Rhaponticum serioribus temporibus fere ignotum fuit, ut Centauream Rhaponticam aut Centaurium ii substituerent. Cetera omnia e Dioscoride, quem ubique citat.

Optima operum editio, quam sequor, est basileensis 1538. vol. 1—5. fol.

LIBER III.
REI HERBARIAE DECREMENTUM.

CAP. I.
ROMANA AC GRAECA BARBARIES.

Veterum Graecorum Romanorumque res herbaria 1200 circiter ſpecies complexa, in iis fere ſubſtitit, quae vel in medicina aliisque artibus adhibentur, vel curioſa ac mirabilia videbantur. Unicus fere *Theophraſtus* naturam vegetabilium vitaeque rationes paullo curatius inveſtigans, haud tamen ultra prima rudimenta progreſſus fuit. Nomenclatura veterum vaga, nulli legi ſubiecta: deſcriptiones mancae, plurimae aliorum fide traditae, poſteritatis ſtudium inſigniter impediverunt.

Dioſcoridis tamen et *Plinii* auctoritas per ſaecula inconcuſſa fuit, temporum labe et hominum deſidia potius ſtabilita, quam ipſarum rerum veritate.

Generis humani ruina ſaeculo tertio et quarto aerae noſtrae e luxurie et mollitie incredibili, e tyrannide crudeliſſima imperatorum Romanorum, e

turpiſſima illa orientali pſeudoſophia totum terrarum orbem infeſtante, profecta praecipites ſecum traxit omnes ſcientias. A tertio inde ſaeculo per univerſum Romanorum imperium doctrina vera nulla, nulla ingenii libertas, nulla ſtudiorum ingenuitas. Servilis hominum deſidia, ab arbitrario tyrannorum imperio oppreſſa, in eo tota fuit, ut veteres transſcriberet et in epitomen redigeret. Artes omnes atroci tyrannidi inſervierunt: orientali ſuperſtitione ſeductum humanum genus eas duntaxat artes coluit, quae deſidiae, avaritiae, ſervili genio et luxuriei faverent.

Acceſſit inſanus ille ac ſtupidus furor indignorum hominum, qui Chriſti nomen uſurpabant, in omnes paganiſmi reliquias: bibliothecarum incendia et librorum cuiusvis generis dilapidatio: atrociſſimae demum perſecutiones eorum, qui ethnicorum cognitiones et eruditionem ſervare ſtuderent.

Nota haec omnia ac centies repetita, uberius demum a me expoſita ſunt in *vol. 2. hiſtoriae medicae.* Ex iis vero miſera rei herbariae ſors per ſe iam patet. Per plurima enim ſaecula ſoli fere medici, ignarum illud et ignavum vulgus, fuerunt, qui ſuo, i. e. barbaro et rudi modo rem herbariam colerent. Simplicia ſic dicta e plantis petita, nominibus vagis ſaepiusque falſis aut barbaris ſaltem praedita, adhibuerunt, ac in levibus futilibusque libris conſignarunt.

Taedet paene, pauca tantummodo e foeda illa farragine adducere.

Scribonius Largus, Claudii Caes. medicus, opusculum de compositione medicaminum satis barbare conscripsit, quod immenso Io. *Rhodii* studio Patavii 1655. 4. editum, pauca continet, quibus Plinii coaevi scripta illustranda sunt. . . Herbam (12.) quam *πολύνευρον*, ipse *nervalem* appellat, aliam non arbitror, quam *Plantaginem maiorem*. . . Herba *urceolaris* (39.) quam *Plinius Valerianus* (2, 18.) *Vitraginem* dicit, est *Parietaria officinalis*. . . *Cotyledona Umbilicum* eo nomine vocat, folia habere cymbalis similia et in parietibus humidis crescere (55.). . . *Symphytum officinale* satis perverse et Inulam rusticam et gallice *Alum* nominari (83.) *Teucrium Polium*, nisi potius pro *πολίῳ* legendum sit *πολυγόνῳ*, *tiniariam*. . . *Loniceram Periclymenum* vocat *Matrem sylvae* (129.) *Scolopendrium officinale*, Calcifragam (150.). Hypocistidem male dicit succum Rosae caninae (85.). Hyoscyamum album *Apollinarem herbam* (90.) *Rhoëm coriariam*, *syriacam*.

Marcellus Burdigalensis, Theodosii I. archiater, inscitia, an superstitione maior nescio, compositorum immensam corrasit farraginem, ab *Henrico Stephano* collectioni suae insertam, et a

Thoma *Reinesio* eruditissimo in variis lectionibus passim illustratam.

Quum Burdigalensis esset, gallica saepe nomina plantis suis adscripsit: *Visumarum* vocat Menyanthen trifoliatam (3.), *Burdunculum* Borraginem (5.), *Odocos* Sambucum Ebulum (7.), *Gilarum* Serpyllum (11.), *Tiniariam* Polygonum Convolvulum (17.), *Halum* Symphytum (31.), *Baditin* Nymphaeam (33.).

Palladius *Rutilius Taurus Aemilianus*, saeculo, ut videtur, quinto florens: citatur enim ab *Isidoro (orig.* 17, 1.*)* et *Cassiodoro (div. lect.* 28.*)*: fundos in Sardinia et ad Neapolin possedisse ipse testatur (4, 10.). Opus de re rustica ad menses, e Graecorum scriptis potissimum, composuit, a doctissimo *Schneidero* nuper egregie editum ac illustratum.

Paucissima in eo tanguntur, quae ad rem ipsam herbariam pertinent. Triticum credit in loco uliginoso transire in siliginem s. secale (1, 6.). Hordeum galaticum dicit (2, 4.), quod distichon *Isidoro* (17, 3.) et cantherinum, quod huic hexastichon. Canneta colit (3, 23.) ex Arundine Donace. Satureiam colit (3, 24.), Cepullas *(Cepas)* Colocasiae bulbos et Allium ulpicum *(sativi varietatem)* Cannabum (4, 5.), Armoraciam (4, 9.), Gith quod Nigella sativa (10, 13.) et Ciceram, quam a Cicercula *(Cicer arietinum)*

distinguit (4, 6.). Hypomelidas habet (13, 4.) poma ſorbo ſimilia, quae fructus ſunt vel Unedonis vel Azaroli.

Isidorus Hiſpalenſis, e ſtirpe Gothica, epiſcopus Hiſpalenſis († 636.) in opere magno etymologico (*Origines, ed. Vulcan.* Baſil. 1577. fol.) plantas et arbores varias ex Plinio potiſſimum recenſet, nominibus fere inhaerens, pauca tamen memoratu digniora adlegans. Sic primus, ni fallor, *Rheum Rhabarbarum (nomine Rhei barbari)* habet (17, 9. *col.* 426.) licet et *Alexander Trallianus* (8, 3.) idem iam commendet. Poſteri eam ſpeciem, ab Arabibus praeprimis commendatam et Rheo Rhapontico ſine dubio praeferendam, *Rhei indici* paſſim nomine citant (*Actuar. meth. med.* 515. *Nic. Myrepſ.* 1, 21. 209. 22, 5.).

Mellam dicit Iſidorus lotum cyrenaicum (*Zizyphi ſpeciem.*) (17, 7.). Fagum et eſculum, utramque fructibus eſculentis inſignem credit, licet errore veteris φηγοῦ ſeductus. Aſplenium vocat Saxifragiam, Inulam ruſtico nomine *Alant.* Electrum in *inſulis* Germaniae (*nonne Rugia?*) e pinubus ſtillare. *Meloſon* vocat arborem, quae ammoniacam gummin largiatur.

Conſtantini VII. iuſſu veterum monumenta a variis ſcholaſticis viris excerpta veſtigia induſtriae ſaltem nobis ſiſtunt Conſtantinopoli ſaeculo X. ad-

huc superstitis. Sicut *Theophanes Nonus* epitomen medicam, alii hippiatricam, ita et CASSIANUS BASSUS Bithynus, compilationem edidit Geoponicorum veterum, e quibus pauca duntaxat huc pertinent.

In ipsis quidem Geoponicorum fragmentis, non semel sedulo a me perlectis, nihil fere ad rem herbariam inveni; superstitionibus et puerilibus consiliis omnia plena. Memoratu tamen dignum mihi visum fuit Cassiani Bassi ipsius consilium, quid Constantinopoli singulis mensibus serendum sit (12, 1.). Ianuario seri θαλασσοκράμβην, quae Convolvulus Imperati, Februario κοδιμέντον *(Petroselinum)*, τευτλόῤῥιζον *(Betam Ciclam)*, θρύμβην *(Satureiam capitatam)*, μαρούλια *(Lactucae sativae varietates: vox haec deflexa a μαιουλίῳ, quod Maio vigeant. Bochart. hieroz.* 1, 696.*)*, φρυγιατικὸν (?) ἐργιτανὸν, κωμωδιανὸν *(quae forte varietates Lactucae)*, Aprili σευτλομόλοχον *(Spinachia forte oleracea. Bod. a Stapel ad Theophr. p.* 778.*)*.

Novas quasdam plantas ab Arabibus seriores Graeculi hauserunt, quod e SYMEONIS SETHI, opusculo de cibariis *(ed. Gyrald. Basil.* 1538. 8.*)* elucet. Auctor πρωτοβεστάρχης palatii Antiocheni, Michaële Duca, Imperatore Constantinopolitano, fuit, excerpsit autem potius *Pselli* maioris

molis librum περὶ ἰδεστῶν. Cucumeres dicit ἀγγούρια aut τετραγγούρια, Ocimum primus βασιλικόν. Primus, ni fallor, calyces Eugeniae caryophyllatae, καρυόφυλλα nominat, primus etiam Myristicae moſchatae fructum, καρύα ἀρωματικὰ (Cf. et *Actuar. meth. med.* 5, 4.). Καρνάβαδιν Cuminum Cyminum eſt. (Cf. *Actuar. l. c. Nic. Myrepſ.* 1, 580. 406.). Ταρχὸν Artemiſia Dracunculus.

Primus inter Graecos Καφουρὰν nominat, quam dicit gummi eſſe aut lacrimam arboris Indicae, quae tantae ſit molis, ut centum homines eius umbra frui poſſint. Naſci in montibus maritimis, lignum eſſe leve et ferulaceum. Xylaloën dicit, quam veteres Agallochum, cuius plures differentias citat. Μαζιζάνιον vocat Solanum Melongenam.

Ultimus fere Graecorum medicorum, Nicolaus Myrepsicus, longe plura medicamina ex Arabibus potiſſimum corraſit, quam maiores ipſius cognoverant, barbaris ea nominibus paſſim conſpurcata. Vixiſſe autem ſaeculo decimo tertio alibi (*hiſt. med.* 2, 521.) docui.

Salviam Horminum vocat ζεντογάλην (3, 62.): ζάρναβι cum Actuario (*meth. med.* 5, 8.) Cyperum rotundum: Rorem marinum δενδρολίβανον (1, 64.). Piper Malagetam et Cubebam nominibus ſpecificis commendat (1, 22.) *Phalarin* canarien-

ſem, ἀνεμοχόρτον dicit (3, 46.) quali nomine etiam hodie a Graecis inſignitur (*Forsk. fl. conſtant. p.* xix.).

Primus ὀξυφοίνικα *Tamarindum* (1, 24.); γλυκοκάλαμον *Caſſiam Fiſtulam* (1, 449.); *Caſſiam Sennam*, et fructus quidem (1, 465. 472.) cum *Actuario* (*meth. med.* 5, 8.); μυροβαλάνους ἔμπλετζ *Phyllanthum Emblicam* (1, 24.) cum eodem *Actuario* (*ib.*) vocat. Primus *Fraga veſca* Φραγοῦλι nomine (3, 46.) citat. *Erodium moſchatum* nominat μοσχοβότανον (3, 46.), *Betonicam orientalem* δρασιοβότανον (1, 1.).), *Centauream Benedictam* καρδιοβότανον (3, 60.), *Agroſtemma Githaginem* κοκάλιδα τοῦ σίτου (4, 2.), *Bubon macedonicum* μακεδωνίσιον σπέρμα (1, 1.). *Aſclepias Vincetoxicum* nomine ſpecifico occurrit (89.), Goſſypii ſemina nomine βαμβακίου (1, 425.), Artemiſia camforata, καφουρᾶς βοτάνης. . . Iridis tuberoſae uſum a *Paullo* Aegineta primo memoratae nomine ἑρμοδακτύλου (*lib.* 7, *p.* 236.) hi ſeriores Graeci ab Arabibus probabiliter acceperunt, licet iam Theophraſto cognita fuerit.

Succinum, quod ἤλεκτρον veteres nominarant, noſter βερονίκην (*vernicem*) appellat (1, 327.) unde deceptus Fuchſius credit eum de Veronica officinali loqui. (Cf. *Geſner. epiſt.* 2. *f.* 61. a.).

CAP. II.

CAROLI MAGNI CAPITULARIA.

Summa medii aevi caligo fulgentiſſimo Caroli Magni ſplendori ceſſiſſet, niſi, qui eum ſequuti ſunt, imperatores eccleſiaſtico ſtupore ac aevi ſui deſidia iterum obdormuiſſent. Is enim, auctor immortalis dynaſtiae, quae imperio maximam Europae partem regere debebat, ſapientiſſime omnibus proſpexit, quae ad regendas imperii partes et adminiſtrandas pertinerent.

In *capitularibus de villis ſuis*, quae *Eckhardus* (*commentar. de reb. franc. orient. vol.* 2.) optime edidit, et *Antonius* (*hiſt. oeconom. germanic. vol.* 1.) praeclare interpretatus eſt, plura occurrunt, quae, non vulgarem fuiſſe ipſius cognitionem rei herbariae, oſtendunt.

Quae in hortis villarum (§. 70.) coli iuſſit, digna iudico hic recenſeantur. Sunt autem

Roſae,
Lilia,
Foenum graecum,
Coſtum (*Balſamita vulgaris* Willd. Haec enim Coſti hortenſis nomine in plerisque botanicis operibus, e. g. *Lobelii* (*adverſ.* 136.), *Dodonaei* (295.) etc. occurrit.),
Salvia,
Ruta,
Abrotanum,
Cucumeres (*Melones*),
Pepones,
Cucurbitae,
Phaſeoli,
Ciminum (*Cuminum Cyminum*. Dubito id hiemes Aquisgrani perferre. Videtur Imp. e Romanorum ſcriptorum libris eam plantam ſumſiſſe.),
Rosmarinus,

Careium *(Carum Carvi)*,
Cicera,
Squilla, (?)
Gladiolus,
Dragontea *(Artemisia Dracunculus*: nulli veterum dicta: *Sethus* enim iunior est*)*,
Coloquintida *(Cucumeres)*,
Solsequia *(Heliotropium europaeum)*,
Ameum *(Ammi maius)*,
Silum *(Sium angustifolium*, bonum iumentis pabulum*)*,
Lactuca,
Gith *(Nigella sativa)*,
Eruca alba *(Brassica Eruca)*,
Nasturtium,
Parduna *(Rumex acutus)*,
Olisatum *(Smyrnium Olusatrum)*,
Petresilinum,
Apium,
Savina,
Feniculum,
Diptamnum *(?Origanum Dictamnus)*,
Sisymbrium *(Mentha sylvestris)*,
Mentastrum *(Mentha aquatica)*,
Nepeta *(Nepeta Cataria)*,
Febrifugia *(Chironia Centaurium)*,
Beta,
Ibischa Mismalva *(Althaea off.)*,
Carruca *(Daucus Carota)*,
Adripia *(Atriplex hortensis)*,
Ravacaulus *(Brassica Napobrassica)*,
Allium Porrum var. margaritacea *(Uniones)*,
Radix *(Raphanus sativus)*,
Cepa,
Warentia *(Rubia tinctorum)*,
Faba maior *(Vicia Faba)*,
Cerfolium,
Sclareia *(Salvia Sclarea)*
Levisticum,
Anetum,
Intubus,
Sinapi,
Satureia,
Menta,
Tanarita *(Tanacetum vulgare)*,
Papaver,
Vulgigina *(Asarum europaeum)*,
Malva *(Althaea rosea)*,
Pastenaca,
Blida *(Amarantus Blitum)*,
Caulus *(Brassica oleracea)*,
Britta *(Allium Schoenoprasum)*,
Porrus *(Allium Porrum)*,
Ascalonitas *(Allium ascalonicum)*,

Allium,
Cardones (*Dipsacus fullonum*),
Pisus mauriscus (*Pisum sat.*),
Lacteridas (*Euphorbia Lathyris*),
Iovis barba (*Sempervivum tectorum*).

Specimen etiam *breviarii rerum fiscalium Caroli M.* ab *Eckhardo* primum publicatum, dein ab *Antonio* optimo versum et illustratum in horto villae cuiusdam Imperiali nominat Coliandrum (*Coriandrum*), Vittonicam (*Betonicam*), Acrimoniam (*Agrimoniam*).

Varias arbores mansuetas iubet Imperator *per ariciis servatoria* coli aut saltem conservari, unde primus doctissimus et humanissimus *Brunsius* Helmstadiensis, coniectura probabili consequutus est, tepidaria hybernacula subintelligi, cui et *Antonius* (*hist. oeconom. germ.* 1, 445.) adsentitur. Melones saltem a Romanis iam in pulvillis vaporariis, quae lapide speculari tegebantur, cultos fuisse, *Columella* (11, 3.) docet. Cf. *Vossium nostrum ad Virgil. georg.* 4, 122.

Eckhardus (*comment. rer. franc. or.* 2, 980.) edidit etiam farraginem compositam variis medicaminibus, tempore Caroli M. maxime commendatam, quae praeter adlegatas plantas sequentes continet:

Pipinellam (*Pimpinella Saxifraga*),
Acer Gunderebam, (*Acer campestre*),
Centauriam (*Centaurea Centaurium*),
Camipiteum (*Aiuga Chamaepitys*),

Frassifoliam Erebrama (*Rubus caesius*),
Cauli semi Cholsamo (*Brassica Napus*),
Bislinguam (*Ruscus Hypoglossum*),
Aitiotidem Chraneunito (*Erodium moschatum*),
Quinquefolium (*Potentilla reptans*),
Vincatossicam (*Asclepias Vincetoxicum*),
Benedictum (*Geum rivale*),
Basiliscam (*Ocimum Basilicum*),
Reopontinum (*Rheum Rhaponticum*),
Artemisiam,
Nymphaeam,
Gariofilas (*Caryophyllus aromat.*),
Turnellam (*Tormentilla*),
Gamandream (*Teucrium Chamaedrys*),
Centonodiam (*Polygonum aviculare*),
Origanum vulgare,
Iva (*Aiuga Iva*),
Plantaginem,
Sparga (*Sparganium ramosum Anton.*),
Saxifragam Steinbrecha (*Asplenium Trichomanes*)
Canape (*Cannabis sativa*),
Alleluia (*Oxalis Acetosella*),
Absinthium,
Millefolium,
Gentianam,
Marrubium.

CAP. III.
MONASTICA RES HERBARIA,

Ut temporis sui ignorantiae succurreret et monachorum desidiam tolleret, sapientissimus Imp. Carolus scholas coenobiorum instituit, totumque scientiarum utilium orbem circumscripsit ita, ut *trivio* comprehenderet Grammaticam, Arithmeticam et Musicam, *quadrivio* vero Rhetoricam, Dialecticam, Geometriam et Physicam (*Launoy de scho-*

lis celebr. a Carolo M. instaur. in Opp. tom. 4. *P.* 1. *Ruhkopf. hist. scholarum p.* 22 f.*).* His addidit in capitulari ad Theotonam villam dato ann. 805. *(Baluz. capitul. reg. franc.* 1, 295. ed. Venet. 1772.*)* *artem medicinalem*, cuius cum praecipua pars herbarum cognitio putaretur, a monachis etiam herbae collectae fuerunt, quae usu medico inclaruerunt.

Inscitia autem temporum, monachorum ignavia, linguarum cultus neglectus et servilis animus hominum eorum impedimenta innumera obtulerunt, quin ullo quidem modo augeri, ne servari quidem herbarum cognitiones possent. Plinii codices male transscripti, Caelius Aurelianus, Scribonius Largus et Marcellus Empiricus turbidi fontes fuerunt, e quibus et ii haurirent, qui conscribere quaedam de herbarum usu auderant.

Non defuerunt enim miserrimo illo aevo monachi, qui, celebria antiquitatis nomina adfectantes, corraderent opuscula de herbarum virtutibus. Eorum duo praeprimis dubiae aetatis sunt: Apuleii et Plinii Valeriani nominibus lata. Utrumque simul Argentor. 1533. fol. editum, Apuleii etiam cum commentario Gabr. Humelberg 1537. Tigur. 4. Probabile saltem est, hoc Apuleii opusculum ante annum 1200. conscriptum fuisse, quum Isaac *Vossius* codicem figuris ornatum ante id saeculum se possidere testetur. *(Fabric. bibl. lat.* 3,

526.).. Nihilominus monachi certe creduli et inscii labor est: tot barbara nomina, tot superstitiones, tot lectionum Plinii senioris corruptarum vestigia occurrunt. Nomina inepta Prophetarum, Aegyptiorum, Dacorum, Gallorum ubique citat. Aristolochiam Graecos *Ararizam*, alios Ephasion, Dardanon, Picionicen, Tauxinon, Lestitin, Opetin, Italos Malum terrae, Dacos Absinthium rusticum appellare. Betonicam a Prophetis Hierathiorinen, ab aliis Ruszmarinam vocari: maleficiis eam resistere. Nymphaeam, thyrso nigro foliis cichoraceis, in Ompenico *(Orchomenio)* lacu crescere. Sed quorsum excipiam has ineptias? . .

Placidus *Actor*, qui citat Isidorum, citatur autem a Vincentio Bellovacensi, monachus sine dubio fuit. Compilavit materiem medicam, quae nunquam prodiit. (*Fabric. bibl. med. et infim. latin.* I, *p.* 12.).

Walafridus STRABUS, Suevus, primum Decanus Coenobii Sangallensis, dein Abbas Augiae divitis saeculo IX., ad Grimoaldum Abbatem Sangallensem scripsit poëma, quod *Hortuli* nomine edidit Io. Atrocianus Friburgi 1530. 8. Versus, pro ea saltem aetate satis boni: florum ipsa ac plantarum pauperrima messis. *Elelifagus (Salvia)*, Ruta, Abrotanum, Cucurbitae, Pepones, Marrubium, Absynthium, Foeniculum, Gladiolus, Lybisticum, (*Li-*

gusticum), Caerefolium, Lilium, Papaver, Sclarea, Mentha, Pulegium, Apium, Bettonica, Agrimonia, Ambrosia (nescit tamen, an vera sit veterum planta), Nepeta, Raphanus, Rosa. Descriptiones non malae, vires ubique fabulosae.

Hic citatur a miserrimo monacho, qui Aemilii Macri, Plinio et Ovidio aequalis, nomen affectavit. Poëma de *herbarum virtutibus* ab eodem Io. Atrociano cum Strabo Friburg. 1530. 8. editum. Pessimi versus: e. g.

„Illius herbae vis frigida dicitur esse",

et rursus:

„Artemis graece quae dicitur, indeque nomen."

Ignorantia, in monacho saltem excusanda:

f. 24. „Alteamque vocant illam, quod crescat in altum"
f. 61. „Caulis romana, Graecorum brassica lingua"
„dicitur.
f. 90. „Frumentis nocuam lolium graecus vocat herbam,"
„quam nostri dicunt vulgari modo nigellam."

Barbaries nominum alemannicorum: Isatin *(f. 86.)* *Gaisdam*, lapathum *(f. 89.)* *paratellam*, chamaedryn *(f. 86.)* *Gumandream* vocat. Auctores denique, praeter Strabum, citat, quos nemo cognoscit, Asclepium, Iustum, Melineum et Meniacum, monachos sine dubio.

Cum Strabum citet, citetur ipse a Vincentio Bellovacensi *(spec. natur. 1. lib. 9. c. 104. f. 104. l.)* aetas ipsius in saec. X—XII. cadit.

Saeculo X. vixisse *Alfredus*, Episcopus Cridi-

ensis in Westsexia Deuonia Angliae dicitur (*Act. erud.* 1702. *p.* 282.). *De naturis rerum* scripsit libros, quos citat Bartholomaeus de Glanville (*propriet. rer.* 17, 1.) ubi physicam vegetabilium exponit. Nihil praeterea de Alfredo innotescit.

Superest etiam *Hildegardis* abbatissae Bingensis, († 1180. *Trithem. annal. Hirsaug.* 1, 416.) sanctissimae virginis, *physica*, seu collectio medicaminum ad varios corporis adfectus, a Io. Schotto Argent. 1544. fol. edita.

Insignis plantarum utilium messis, sed barbaris utplurimum nominibus vocatarum.

Vichbona (*Phaseolus* 2, 9.)
Wichim (*Ervum Ervilia* 2, 12.)
Liquiricium (*Glycyrrhiza* 2, 22.)
Pfeffertruch (*Lepidium latifolium* 2, 23.)
Bachminza (*Mentha aquatica* 2, 41.)
Wegras (*Statice Armeria* 2, 52.)
Borith (2, 72.) Borrago officinalis.
Gerla (2, 62.) Sium Sisarum (Cf. *Trag. p.* 440.)
Stur (2, 54.)
Conium maculatum (2, 85.) iam ut medicamentum resolvens externe commendatur.
Humela (2, 94.)? Humulus.
Herba Aaron (*Arum maculatum* 2, 96.)
Cardus niger (*Brotera corymbosa* 2, 98.). Bona Abbatissa, quae nunquam plantam viderat, exscribit alios transscriptores.
Apiago (2, 104.)?
Wehdystel (2, 106.). Centaurea Calcitrapa.
Venich (*Panicum sanguineum.*)
Zytver (*Artemisia Santonica* 2, 18.)
Christiana (*Helleborus niger* 2, 25.)

Brunnecrassum (*Sisymbrium Nasturtium* 2, 39.)

Römische Mentha (*Mentha crispa* 2, 44.)

Stutgras (*Triticum repens* 2, 53.)

Zizania (*Lolium temulentum* 2, 75.)

Lungwurtz (*Pulmonaria off.* 2, 80.)

Frasica (*Ranunculus Thora* 2, 89.)

Haselvurz (*Asarum* 2, 95.)

Stignus (*Solanum insanum* 2, 97.)

De Vurz (*Rheum Rhaponticum* 2, 99.)

Winda (*Convolvulus arvensis* 2, 103.)

Lylim (2, 106.)? *Lilium candidum.*

Menva (2, 113.) Menwel. *Rumex acutus. Trag.* 318.

Ringella (2, 130.). *Calendula officinalis.*

Blandonia (2, 131.)?

Alentidium (2, 132.)?

Pandonia (2, 135.). *Chelidonium maius. Tabernaem.* 1, 102.)

Basilisca (2, 138.). *Ocimum Basilicum.*

Acoleia (2, 140.). *Aquilegia vulgaris.*

Saxifrica (2, 143.). *Asplenium Trichomanes.*

Denemarcha (2, 148.). *Valeriana celtica Trag. p.* 63.

Gelisia (2, 153.). *Amarantus tricolor.* Est nomen *Celosiae* corruptum. Cf. *Trag.* 917.

Dornella (2, 158.). *Dorella Caesalp. Alyssum sativum.*

Storckenschnabel (2, 160.). *Geranium Robertianum.*

Birchvurtz (2, 167.). *Tormentilla erecta.*

Erdpfefer (2, 168.) ? *Capsicum annuum.*

Plionia (2, 171.). *Poeonia officinalis.*

Scamphonia (2, 172.). *Convolvulus Scammonia.*

Hunesdarm (2, 173.). *Stellaria media.*

Razela (2, 174.). *Polygonum Persicaria. Trag. p.* 91.

Dorth (2, 175.). *Avena fatua. Trag.* 672.

Simes (2, 180.)?

Dactilosa (2, 134.). *Panicum Dactylon.*

Cittervurtz (2, 136.). *Zedoaria.*

Citocatia (2, 141.). *Solanum Dulcamara.* (*Cito* et *caca-*

re;) sed **Dodonaeus** *p.* 363. Cneorum tricoccon ita vocat.

Bervurtz (2, 142.). *Aethusa Meum.*

Ugera (2, 144.). *Colchium autumnale.*

Ebech (2, 146.). *Sambucus Ebulus.*

Kranchschnabel (2, 150.). *Erodium moschatum.*

Megilana (2, 157.). *Solanum Melongena.*

Cicula (2, 159.). *Cicuta virosa.*

Weich (2, 165.): *Holcus lanatus.*

Himmelsschluzela (2, 166.) *Primula vulgaris.*

Huofladtheda maior (2, 169.). *Tussilago Petasites.*

Huoflatheda minor (2, 170.). *Tussilago Farfara.*

Herba Brambere (2, 174.). *Rubus fruticosus.*

Herba in qua Walbere (2, 179.). *Vaccinium Myrtillus.*

Arbores tertio libro recenset, inter quas plures rariores et novae occurrunt:

Arbor Camforae (3, 9.).

Quotanus (3, 22.). *Pyrus Cydonia.*

Vibex (3, 42.). *Vitex Agnus.*

Meltzboum (3, 49.). *Pyrus Aria.*

Yffa (3, 50.). *Taxus baccata.*

Boncitherus (3, 18.)?

Mulberboum (3, 27.). *Morus nigra.*

Fusarius (3, 43.). *Evonymus europaeus.*

Hartboum (3, 51.). *Cornus mascula.*

Sed oblivioni tradenda est haec barbaries, cuius nunquam meminissem, nisi e collatis nominibus istis cum Dodonaei, Tragi, Tabernaemontani et Brunsfelsii appellationibus barbaris et originem et prima herbarum quarumdam vestigia divinare possemus.

CAP. IV.

ARABUM RES HERBARIA.

Populo bellicoso, qui furore quodam religioso cultum a Mohammede suo inventum orbi terrarum gladio igneque obtrudere satagebat, qui inscitiam ipsam et servile obsequium erga prophetae praecepta omnibus huic cultui addictis iniungebat, tali populo scientiae Graecorum et Romanorum placere per se non potuerunt. Neque iis unquam imbuti essent, ni providentiae divinae beneficio Nestoriani, tyrannide orthodoxa Theodosii II. et Zenonis Isaurii e byzantino imperio pulsi, ad Euphratem scholas instituissent, quibus praeter dialecticam et rhetoricam et ars medica doceretur, dignitates academicae distribuerentur, et veterum Graecorum libri dialectici et philosophici in Syriacum idioma verterentur (*Assemani bibl. orient.* 4, 940 f.).

Nestoriani medici, et eruditione et usu tantopere superiores rudibus Arabibus videbantur, ut ipsius prophetae laudem mererentur (*Abulferag. hist. dynast. p.* 158.). Summus vero eorum fautor fuit Almansor Califa, qui, protinus ut urbem pacis Bagdadum condidisset, pacis etiam artes populo suo amabiles reddere conatus est (*Elmacin. hist. Saracen.* 2, 4.). Qui Almansorem sequuti sunt, Harrum - Arraschid et summus Almamun, eodem ardore scholas, imo Academias per totum

Arabum imperium inſtituerunt, advocatis Neſtorianorum celeberrimis doctoribus, qui veterum libros e Syriaco in Arabicum idioma vertere iuſſi, novam plane facem doctrinae ac ſcientiae populo literarum alioquin rudi accenderunt. Baktiſchwarum et Hhonaini familia inprimis inclaruit Plinii, Galeni, Dioſcoridis aliorumque Graecorum interpretationibus (*Caſiri bibl. eſcurial.* 1, 240.). Hinc etiam veteribus arabicis codicibus Dioſcoridis notae marginales ſyriacae adſcriptae inveniuntur.

Singulari ſtudio agitare Neſtoriani medicaminum compoſitionem conſuerunt. In ſcholis ſuis, teſte *Aſſemano*, primi officinas legibus et praeceptis ſubiectas collocarunt, quarum praefecti dispenſatoria ſequi debebant. Primum exemplum enim aromatarii quem ܒܣܡܐ appellarunt, ſiſtit Gregorius, epiſcopus Niſibenus, ſaeculi ſeptimi initio (*Aſſemani* 3, 472.). Sequenti ſaeculo nomitur *Abu Koreiſch*, Iſa dictus صيدلاني i. e. *ſeplaſiarius* (*Abulfarag. hiſt. dynaſt. p.* 228.). Sabor, Sahelis filius, noſodochii Neſtorianorum Dſchondiſaborenſis praefectus, ſaeculo nono, primum *dispenſatorium*, كتاب اقرابادين conſcripſit. (*Abulſarag. p.* 269.). Laudabilis ille mos et ad Arabas transiit, ut a ſaeculo inde octavo ſeplaſiarios et dispenſatoria in ſcholis eorum inveniamus (*Hiſt. mea med.* 2, 360 ſ.).

Acceſſit, quod ad noſtram rem magnopere refert, Abbaſſidarum et Almoravidarum Califarum glorioſa cupido, orbis terrarum cognitionem promovendi et commercium populorum augendi ac amplificandi. Illuſtre exemplum Almamunis, qui latitudinis gradum in deſertis Africae primus metiri iuſſit (*Abulfed. annal. moslem.* 2, 241.) ſequebantur plures, qui itineribus in remotiſſimas terrae partes ſusceptis geographica opera ſuperſtruerent (*Sprengelii* collegae olim meritiſſimi, *hiſtor. geograph.* 160 f.). His itineribus et commercio Arabum florentiſſimo plurima debemus nova ſimplicia, Graecis plane ignota, officinis autem ſcholarum Arabicarum uſum eorum. Iure miramur inprimis Chinae geographiam optimam, quam *Bakui*, Ibn *Alvardi*, Scherifus *Edriſi*, aliique ſcriptores Arabici produnt; adſiduum enim erat et laetiſſimum commercium inter Baſſoram et Cantonem Chinae, ubi ipſi Arabes iudicem alebant (*Anciennes relations des Indes et de la Chine*, p. 9. Paris 1718. 8.).

Quodſi paullo curatius in originem itinerum eorum ac navigationum, e quibus tot tantaque emolumenta in univerſam hiſtoriam naturalem manarunt, inquirimus, ſola videtur imitatio Neſtorianorum Arabas incitaſſe, ut ſimili ardore remotiſſimas adirent Orientis provincias. Certum enim habemus atque exploratum, Neſtorianos iam

a ſeptimo inde ſaeculo eccleſias et colonias in Chinae imperio ſtabiliviſſe. (*Aſſemani bibl. orient.* 3, 533.) quas in Mogolorum regionibus et in ipſo Cathay, fratres Minoritae, Ioannes de *Plano Carpini* et Gulielmus *Rubruquis* ſaec. XIII. frequentiſſimas invenerunt (*Hakluyt voyages* 1, *p.* 28. 41. 84.). Quid quod Arabum Abuzaidi et Wahabi temporibus aderant iam Chriſtiani in metropoli China (*Ancienn. relat. de la Chine*, *p.* 51. 68. 261. Cf. de Ioanne ſacerdote earum regionum praecipue doctiſſimi *Hydii adnotationes ad Perizol. p.* 153 ſ. et *Marianum Sanutum* Torſellam in *Bongarſ. geſt. Dei per Francos* 2, 185.). Quum autem a Neſtorianis totus cognitionum ambitus ad Arabas tranſierit, hoc etiam commercium cum Aſia orientali, vel terreſtri peregrinatione per regionem Transoxanam et deſertum Kaptſchack inſtituta, vel navigationibus frequentioribus a Baſſora ad Cantonem, immenſas ipſis attulit Indiae ultra Gangem ſitae et Chinae ipſius divitias.

Primi fere Arabes, qui haec Neſtorianorum veſtigia perſequerentur, Wahabus et Abuzeidus ſaec. IX. fuerunt, quorum iter in orientales Aſiae ditiones egregiam protulit hiſtoriam, a *Renaudotio* verſam (*Anciennes relations des Indes et de la Chine*, 1718. Parif.) quam immerito nonnulli ſuppoſititiam habuerunt (*Deguignes* in *Notices et ex-*

traits des manuſcrits du Roi, 1, 157.). Poſterior his eſt Abu'l Haſſan Aly *Maſſudi*, ſaec. X. (*Herbelot. bibl. orient.* 564.) cuius *aureum pratum* coſmographiam ſiſtit, quam *Deguignius* in epitomen redegit (*Notices et extraits* 1, 1 ſ.). Tertius Arabum coſmographus eſt *Scheriſus Edriſienſis* Aegyptius, apud Rogerium, Normannorum regem, Neapoli degens, ſaec. XII. (*Herbelot bibl. orient.* 786.). In opere ſuo coſmographico copioſe de plantis egerat (*Caſiri bibl. eſcurial.* 2, 12.); unde dolendum, quod epitome, quae tum arabice Romae 1592. tum latine a Maronitis, Gabriele Sionita et Ioanne Heſronita Pariſ. 1617. edita fuit, tam pauca de plantis contineat. Quartus coſmographus *Ebn Alvardi* Halepenſis ſaec. XIII. operi ſuo coſmographico plantarum copiam uberrimam inſeruit. Editum id fuit a Beronio Lundinenſi 1790 ſ., gallice autem verſum a *Deguignio* (*Notices et extraits* 2, 20 ſ.). Quintus coſmographus eſt celeberrimus Syriae princeps *Abulſeda* ſaec. XIV. quem *Reiskius* latine interpretatus eſt (*Büſchings Magazin* 4, 121 ſ. 5, 301 ſ.). Sextus *Abdorraſchid Bakui* Perſa, ſaec. XV., dedit coſmographiam gallice verſam (*Notices et extraits* 2, 388.), ſed errorum et fabularum plenam: ſic Sanbul (*Nardum*) et Aoud (*Agallochum*) et Coſtum in Andaluſia creſcere perhibet. Ultimus de-

nique eſt *Leo Africanus*, qui Romae 1526. Africae deſcriptionem edidit, impreſſam Lugduni Batavorum 1632. 16.

De re autem herbaria ipſa non pauci egerunt Arabes, plerique vero tanquam aliud agentes, ut, vel materiam medicam vel rem ruſticam tractantes, obiter tamen deſcriptionem herbarum adderent. Eorum quidem primi et incertae aetatis et nationis, a poſterioribus duntaxat citantur. Videntur autem plures eorum Neſtoriani aut Perſae fuiſſe.

Coſſaeus primus eſt, quem interpretes latino-barbari *Alcuzi*, *Alcanzi* dicunt, a patria Coſſaea (*Khuſiſtan*) nominatus, quum a Rhazeo citetur et Serapione ſeniori, ante nonum ſaeculum vixiſſe videtur.

Badigorius, forte corruptum Pythagorae et ſuppoſititium nomen, ni fuerit Neſtorianus, Rhazeo ſaepius dictus.

Scharak Indus, a Rhazeo citatus, plane ignotus.

Abu Saher, ſaec. VIII. de plantis ſcripſit, figuris additis iuxta Dioſcoridem, peregrinator curioſus, qui plurimas orbis regiones vidiſſe dicitur (*Bibl. pariſin. n.* 968.).

Iahiah ebn Maſawaih, Meſues ſenior, Neſtorii adſecla, Khalifae Harun-Arraſchid (*ſaec. VIII.*) medicus (*Abulfarag hiſt. dynaſt. p.* 237. 255. *Aſſemani* 2, 435.). Rhazeo ſaepius dictus, a quo etiam ſolo fragmenta ſervata ſunt.

Hhonainus, Isaaci filius, Nestorii sectam pariter amplexus, celeberrimus interpres, Khalifarum Bagdadensium saeculi IX. initio medicus (*Assemani* 4, 706. *Abulfarag.* 264. *Casiri* 1, 286 f.) in synonymis maxime plantarum graecis, syriacis et arabicis desudavit (*Rhaz. contin.* 21, 97.).

Abu-Merig, monachus dictus et *Isaac ebn Amram* plane ignoti auctores a Rhazeo laudati .. *Maseriawaihus* Iudaeus Bassorensis, interpres pandectarum Aharonis (*Abulfarag. p.* 158. 198.). *Hobaisch*, Honaini e sorore nepos (*Barhebr. p.* 170.). Rhazeo et Serapioni laudatus.

Abu Hanifa el Dainuri, Assyrius, de re rustica scripsit saec. X. ineunte, Serapioni saepius dictus (*Casiri* 1, 323.).

Muhammed Abu Bekr Rhazeus, e Rai Irakensi urbe natus, nosocomii Bagdadensis director, ingens volumen reliquit, quod discipulorum auditiones, male saepius scriptas continet (*Barhebr. chron. syr.* 172.). Titulo El-Hhawi f. Continentis interpretatio latino-barbara prodiit Boneto Locatello curante, Venetiis 1506. fol. Eius liber XXI. complectitur plantas officinales, plerasque e Dioscoride arabico, plusculis novis additis, quae melius explicari possent, ni nomina barbare scripta et nimia descriptionis brevitas obstarent. Pauca insunt botanica tractatui ceteroquin egregio *de vario-*

lis et morbillis, quem Io. Channing arabice et latine Oxon. 1766. 8. edidit.

Abu'l Fadli Schiierziita, saec. X. scriptor utilissimus, cuius codicem manuscriptum de re herbaria et medica Ol. *Celsius* e Golii bibliotheca emtum egregie adhibuit ad plantas biblicas aliasque illustrandas.

Aly Abbatis filius, Persa, Emiri Bagdadensis medicus saec. X., ingens volumen, quod *regium* dicitur, reliquit, nonnisi latino-barbara interpretatione nobis notum, quam Bernardinus *Ricius de Novaria* Venetiis 1492. fol. edidit.

Al-Hussain Abu-Ali Ebn Sina, vulgo *Avicenna*, Bokharensis, Emiri Raiensis medicus, dein Vesirus provinciae Hamdan, denique minister imperii Ispahanici, saec. XI. (*Abulfed. annal. moslem.* 3, 92 f. *Abulfarag.* 350. *Casiri* 1, 269.). Celeberrimus ipsius Canon arabice Romae 1593. fol. editus, libro 2. plantas medicas et notas Persis fere omnes continet. Editione hac praestantissima et nitidissima, quam iuvenis orientalium linguarum omnium peritissimus *Klaprothius* mihi dono dedit, frequenter usus sum. Differt tamen magnopere haec editio ab aliis codicibus, ab Hebraica versione, qua Plempius usus fuit et ab interpretatione vulgari latino-barbara, quae plerumque ditior est. *Plempius* edidit Lovanii 1658. fol. commentarium in librum 1. et 2., adhibitis codicibus plurimis.

Ioannes Serapion, incertae aetatis, egregium opus de materia medica reliquit, cuius interpretatione latino-barbara Gerardii Carmonenfis Lugd. 1525. 4. utor. Multo magis hic auctor ad hiftoriam naturalem plantarum et patriam refpicit, quam priores.

Ioannes Mefuach f. Mefue iunior, Kahirenfis Khalifae medicus fuiffe dicitur (*Leo Afric. p.* 273.). Pauperem reliquit de fimplicibus tractatum, cuius interpretatione latino-barbara, quam *Marinus* Venet. 1562. fol. edidit, utor.

Migravit cum imperio Muhammedanorum fcientiarum etiam ambitus ad Hifpaniam, ubi fub mitiffimo et faluberrimo Khalifarum Cordubenfium regno quaevis fcientia omnesque artes laetiffime floruerunt.

De re ruftica doctiffimum opus confcripfit faec. XII. Abu Zacharjah *Ebn Alvam* Hifpalenfis, cuius in bibliotheca Efcurialenfi latentis capita prima XVII. in Hifpanum fermonem a Rodrigo *Campomanes* verfa Matriti 1751. edita funt. Totius operis epitomen dedit *Cafirius* (*bibl. efcurial.* 1, 326 f.).

Muhammed Abu'l Walid *Ebn Rofchd*, vulgo *Averrhoës* Cardubenfis, iudex Andalufiae, ob contemtam Muhammedis religionem acriter punitus, Marocei 1217 obiit (*Cafiri* 1, 185.). Opus ipfius medicum, titulo *Colliget*, latino-barbare ver-

ſum a *Suriano* Venet. 1496. fol., pauca continet et parum utilia de herbis officinalibus.

Sed praeſtantiſſimus omnium auctorum Arabum eſt Abdallah ebn Achmed Dhiaëddiu *Ebn Beithar*, Malaga-Hiſpanus. Is ardore incredibili pulſus, totum orientem, herbarum colligendarum cauſſa, permigravit. Veſirus dein Kahirenſis fuit ſaec. XIII. Opus ipſius, collectionem ſiſtens ampliſſimam ſimplicium, latet etiamnum in bibl. Eſcurialenſi (*Caſiri* 1, 275.). Ipſe quidem auctor nihil deſcripſit, niſi quod ipſe viderit, ultra duo millia plantarum addidit iis, quas Dioſcorides cognoverat, citatis tamen ubique maioribus et adiunctis nominibus hiſpanicis. Nihil magis doleo, quam quod haec rei herbariae hiſtoria conſcribenda ſit absque ullo Beitharidae adiumento.

Agmen claudat *Abdollatifus* Bagdadenſis, cuius memorabilia Aegypti a *Whitio* arabice Oxon. 1788. et a *Wahlio* germanice 1790. edita, non paucas continent plantas egregie illuſtratas.

En totum fontium ambitum, e quibus ſequens ſyllabus plantarum ab Arabibus inprimis aut primo memoratarum conſcriptus eſt. Olim quidem credidi, *Forskolei* et *Niebuhrii* opera ſummum poſſe auxilium adferre, ſiquidem arabica nomina ipſa plantarum indici copioſo addiderint. Curatius autem examen docuit, non magna inde ſperanda eſſe, quum nomina plantarum fere ubique alia ſint, ac ab ara-

bicis scriptoribus usurpantur. Sic Forskoleus nomine *Benessedsch*, quod *Violam odoratam* apud Avicennam signat, quinque valde diversas plantas ornat: Ocimum Basilicum Forskoleo *Höbok*, Ebn Alvam, Serapioni et Avicennae est *Baderadsch*: Thymus Serpyllum *Satar* Forskoleo, Abu'l Fadli vero et Ebn Alvam ita Origanum vocat aegyptiacum: Punica Granatum *Kelkel* dicitur Rhazeo et Serapioni, *Megatsch* Ebn Alvardi, et *Rimon* Ebn Alvam ipsique Forskoleo: *Kelkel* iterum Cassia Tora Avicennae.

Nec sola haec est aut unica difficultas. Gravior complectitur raritatem codicum Arabicorum, qui in bibliothecis maximis Parisinis, Escurialensi, Leidensi, Oxoniensi latentes, a nobis nunquam ne visi quidem sunt. Serapionis itaque utilissimi, Mesuae et Rhazei libros legimus pessime et latino-barbare versos. Interpretes ii, vel malis codicibus usi, vel desidia aut negligentia aut ipsa ignorantia ducti, longe aliud saepe dicunt, quam quod auctor. Id quaevis fere pagina Avicennae luculenter docet. Unde felices saepe praedicavimus *Bochartum*, *Plempium*, *Celsium*, *Hydium*, *Casirium*, quibus usus codicum Arabicorum concessus erat.

Accedit tamen et codicum mira varietas. Quos *Plempius* comparavit, eam differentiam habuerunt: et ipse noster Avicenna Romae impressus in-

numeris scatet locis, quae nec ab interpretibus medii aevi, nec ab aliis lecta fuerunt.

Ipsi Arabes, solo fere Beitharide excepto, ἀβοτανολόγητοι, praeceptoribus suis, Nestorianis, confidentes, Graecorum descriptiones, nonnunquam ita perverterunt, ut Oedipo opus sit, dum, quid intellexerint, scire voluerimus. Unicum huius rei exemplum adferam. Dioscorides (3, 58.) Λιγυστικὸν suum crescere in Apennino, monte Alpibus confini, perhibet. *Avicenna* (*lib.* 2. *p.* 169. *Rom.*) de زوفرا loquens, addit, iuxta Dioscoridis sententiam crescere in monte Acabis (اقابيس), qui conterminus sit provinciae Aegypti. Acabis illud sine dubio corruptum est ex افنين (*Apenin*).

Nihilominus audaces fortuna iuvat! Nos quidem, difficultate laborum tantum abest, ut unquam deterriti ut potius et iam magis adlecti ac excitati fuerimus. Tamdiu enim ac toties desudavimus in hoc studiorum genere, ut longe plura maioribus nostris clara ac perspicua, videamus. Audacter itaque adgrediamur

FLORAM ARABUM.

Omittenda autem sunt, quae nimis nota Graecis, ab Arabibus haud amplius illustrata fuerunt, adductis duntaxat iis, quae Arabum studio uberius patefacta sunt.

Amomum Zingiber زنجبيل *Avic.* 166. e Dio-

ſcoride plura adducit, quam noſter continet, totumque caput ſequens de Hydropipere huc trahit, quod alio loco rurſus occurrit. In Hiſpania videntur Arabes id coluiſſe, namque *Ebn Alvam* culturam tangit (*Caſiri* 1, 336.). Culturam, qualem in Calicut viderit, bene deſcribit Lud. *Barthema* (*Ramuſio*, 1, *f.* 174. b.)... *Am. Zerumbet* زرنباد *Maſerdſchawaiho* et *Meſui* ſeniori iam dictum (*Rhaz. contin.* 22, *c.* 362.). *Avicenna* 166. radicem plantae dicit, ſimilem cypero, ſed maiorem, et minus aromaticam, colore pulveraceo, adferri autem e Sin, quae peninſula eſt ultra Gangem et ipſa China. Apud Scrapionem (*c.* 172.) Iſaac ebn Amram radicem hanc cum Ariſtolochia rotunda comparat, ſed colorem et ſaporem eſſe Zingiberis. *Garcias* (*Cluſ. exot.* 213.) in Malabaria primus eam ſpeciem invenit, et ſylveſtris Zingiberis nomine notam eſſe incolis perhibet. Folia latiora eſſe foliis Zingiberis bene *Murrayus* (*nov. comm. gött.* 6, 26.) animadvertit. . . *Am. Zedoaria* جدوار. *Maſerdſchawaihus* virtutem debiliorem Doronico iudicaverat, quem refutat *Avicenna* 155. eo potiſſimum argumento, quod Zedoaria prope a Napello (بيش) creſcere ſoleat, et ipſius antidotum ſit. Haec vero fidem ſuperant, ni بيش illud indica fuerit planta venenata, quam commutarunt Arabes cum Aconito veterum. Cf. *Angelum de S. Ioſepho ad Pharmacop. perſ.* p. 369.

Fructus huius ſpeciei Cardamomum ſiſtunt, قاقلة *Avic.* 243., cuius maiorem et minorem varietatem cognorunt, priorem Iſaac ebn Amram (*Serap. c.* 64.) praefert. Locum natalem Scherifus *Edriſi* (*geogr. nub.* 65.) indicat, nempe Fandarinam Indiae: ſimilem autem eſſe fructum ſemini cannabis. . . *Alpinia Galanga* خولنجان *Avic.* 270. f. خالونجان 272. et diverſo capite خسرودارو 270. quam iuxta *Maſerdſchawaihum* habet ſpeciem viliorem. Primam deferri e Sina, manifeſto Iſaac ebn Amram perhibet (*Serap. c.* 332.). Haec eſt minor odorata, quam egregie *Garcias* (*Cluſ. exot.* 211.) illuſtravit. Altera maior, e Iava et Sumatra proveniens, erit *Kämpfera Galanga*. . . *Curcuma rotunda* خاليدومنون *Avic.* 275. Sed duas ſimul appellationes habet ماميران et زرنبجوش. E priore Khalidumenun fecerunt latinobarbari *Chelidonium*. Inveniri autem in Malabaria *Garcias* (*Cluſ. exot.* 210.) in regno Conchae *Marcus Paulus* (*Ramuſio* 2. *f.* 48. b.). . . *Iaſminum Sambac* زنبق *Abulfadli* apud *Celſ. hierob.* 1, 584. Neque tamen alii flores odorati ab hac denominatione excluduntur. . . *Iaſm. fruticans* يسمين *Ebn Alvam* apud *Caſir.* 1, 329., ubi et aliae ſpecies intelliguntur. Citrinos enim (*Iaſminum humile*) ut et *Meſue* ſenior (*Rhaz. contin.* 22. *c.* 838.) ab aliis floribus distinguit. Iſaac ebn Amram (*Serap. c.* 176.) manifeſto etiam diſtinguit albos a citrinis et hos a

coeleſtibus floribus: idem autem eſſe Sambac et Iaſminum. Et hodie in Arabia coli tum I. Sambac (nomine فل) et *I. officinale*, Forskoleus adfirmat (*flor. arab. p.* 56. 102.). . . *Salvia haematodes* forte eſt Behen rubrum بهمن الاحمر *Abulfadli* apud *Hyde* (*relig. vet. Perſ. p.* 510.) Folium enim latum, ſicut folium خبازي Malvaceae, in quo reperiantur maculae fuſcae, radicem longam et craſſam. Breviter eam cum albo Behen tangit *Avic.* 141. Ex Armenia provenire Meſue apud *Serap.* c. 223. *Rauwolfius it.* 288. de ſolo albo loquitur, quod Centaurea Behen eſt. . . *Fraxinus Ornus* لسان العصافير *Avic.* 200. *Serap.* 226. Lingua avis omnibus fere Arabiſtis dicta. Cf. *Matth. Sylvat.* c. 511. . . *Piper Betle* تنبل *Avic.* 265. Prima certe et optima deſcriptio. Eſſe folium ſimile Limonio (ليمون) ab Indis maſticatum cum calce et nuce Arecae (*Fauſel*) unde dentes rubrum adſumant colorem, odoris autem optimi eſſe. Bene id illuſtravit *Garcias* (*Cluſ. exot.* 175.), uberius etiam *Angelus de S. Ioſepho* (*Pharmacop. perſ. p.* 368.). Tembul nomine deſcribit ipſe *Marcus Paulus ſaec. XIII.* (*Ramuſio* 2. *f.* 56. a.). . . *Pip. Cubeba* كبابة *Avic.* 191. E Sin apportari, quod *Garcias* (*Cluſ. exot.* 184.) ita explicat, ut e Sumatra et Iava, ubi frequenter naſcatur, in Sinam apportari dicat. *Serapion* quidem (*c.* 288.) Dioſcoridis Ruſcum aculeatum huc trahit, ipſe tamen

ad finem capitis fatetur, hanc descriptionem satis male quadrare. . . *Pip. nigrum* فلفل *Serap. c.* 367. *Avic.* 236. *Bakui (Notices et extraits* 2, 418.*)* in Malabaria crescere in locis humidis, fructus a foliis obumbrari, alioquin enim a solis calore corrumpi. *Abulfeda (Büschings Mag.* 4, 270.*)* ibidem arbores scandere ait. . . *Pip. longum* دار فلفل *Avic.* 159. Cf. *Garc.* apud *Clus. exot.* 182.

Iris tuberosa سورنجان *Avic.* 220. Ferre flores albos et citrinos, folia terrae proxima, crescere ad montes. Distinxerunt Arabes rubram ab alba radice, illam esse venenatam, hanc calidam et siccam. Sed Serapion applicat ad hanc herbam, quae de Colchico dixerat Dioscorides (*Serap. c.* 194.). Hinc *Hermodactylorum* non una species: nostra venenata, fusco colore florum distinguitur; alba et citrina videtur cum Iride florentina quadrare. Cf. *Io. Bauhin. hist.* 2, 730. 731. . . *Ficus Beniamina* Nux Mechel s. Rachaba *Serap. c.* 164. Arborem esse ficui simillimam, fructus parvos ferre pendulos ad basin foliorum, comedi etiam a pastoribus. Varingae parvifoliae nomine *Rumphius amboin.* 3, 139. hanc speciem illustravit. . . *Fic. Sycomorus* جميز. Optima descriptio apud *Abdollatifum p.* 11. Fructus uberrimos ferre, ut per quatuor menses iis Aegyptii nutriantur, sed prius incidi debere, ut acre lac effluat. Cf. *Abulfadli* apud *Cels. hierob.* 1, 311. . . *Ficus religiosa* est ea spe-

cies, quam *Abu Hanifa* apud *Abdollatifum p.* 13. describit, fructibus sessilibus. Ex India in Arabiam et Aegyptum migravit. . . *Fic. bengalensis* دلب *Avic.* 158. Cf. *Forsk. p.* 179. Sed Avic. commutat cum Platano Graecorum. . . *Saccharum officinarum* سكر. Prima certe huius graminis mentio fit in itinerario *Abusaidi*, quod *Renaudotius* vertit (*Anciennes relat. p.* 101.) ubi id ad Siraf crescere perhibet. In Almansura Indiae (urbs ab Almansore condita, *Bakui notices* 2, 419.) sponte provenire *Abulfeda* (*Büschings Mag.* 4, 269.), ad Gondisaporam prope Euphratem *Moses* Chorenensis (*geogr. p.* 364.). Coli autem in Andalusia Scherifus *Edrisi* (*Geogr. nub.* 149.). Unde et Ebn *Alvam* modum colendi et succum eliciendi describit (*Casiri* 1, 330.). Culturam in Aegypto docet *Schemsedin* (*Notices et extraits* 1, 266.) optimum crescere ad Asjut docet *Abu Obeid* Cordubensis (*Casir.* 2, 2.). Bene distinguitur hoc saccharum a melle bambusae: huius optima et purissima species vocatur سليماني s. regia, vilior, quam saccharum farinae appellamus فنيد (fenid). Cf. *Rhaz. c.* 393. *Serap. c.* 50. Durum saccharum candum securi percutiendum, vocabatur طبرزد. De Fenid loquitur *Avic.* 235, in provincia Mekhran, quam Indus perfluit, e coctis arundinibus elici eum succum, e quo paretur id grossum saccharum. Ab Arabibus sine dubio sac-

charum per plures regiones propagatum, Christianis tandem occidentalibus innotuit. *Albertus Aquensis* (*Bongars gesta Dei per Francos*, 1, 270.) in agro tripolitano zucram coli, calamellum (cannamelum): *Fulcherus* Carnotensis a. 1099. circa Laodiceam *cannamellos* hos invenit (*Bongars*, 1, 401.) *Gulielmus Tyrius* in Idumaea (*ib.* 835.). *Marinus Sanutus* 1306. in Cypro summa quantitate: „et in Sicilia nasceretur si hoc procuraretur" (*Bongars* 2, 24.). . . *Andropogon Nardus* سنبل *Abulfadli* apud *Celf. hier.* 2, 2. manifesto dicit idem esse سنبل cum Graecorum νάρδῳ. E Iava praeprimis provenire testatur *Bakui* (*Notices et extr.* 2, 397.). Bene distinguit *Avicenna* (225.) romanam ab indica et syriaca. Illam multo viliorem esse: est enim Valeriana celtica. Cf. *Serap. c.* 52. *Clus. exot. p.* 201. 202. . . *Androp. Schoenanthus* اذخر *Avic.* 127. Duas species facit, arabicam et اجامي, quae Nabataea forte est: namque Adscham est mons in Hedschas (*Bakui l. c.* 409.). Optime spicas describit Abu Hanifa apud *Serap. c.* 19. . . *Sorghum vulgare* ذرة, دخن vel etiam *bicolor*, a pristinis inde temporibus per totum Orientem cultum, a *Forskoleo* sub nomine *Holci Durrae* et *Dochnae* (*flor. arab.* 174.) describitur. *Niebuhrius* (*Beschreib. von Arabien* 154.) tres per annua messes praebere et quadringenties multiplicari adserit. *Ebn Alvam* (*Casiri* 1, 332.) etiam in Hispania ab

Arabibus cultum fuiſſe, Scherifus *Eddriſi (geogr. nub.* 9.*)* vinum etiam, ſeu potius cereviſiam inde confici teſtatur.

Fagara Avicenna Juſſ. *Lam. encycl.* 2, 445. فاغرة *Avic.* 236. breviter tantummodo tangit, ſemina cum cannabis ſeminibus comparat, apportari autem e Sofala. Similia habet *Serapion (c.* 300.*)* e Meſue et ebn Amram. Bene illuſtravit et delineavit fructum *Cluſius (exot.* 185.*).* Ex India transgangetica et Sina ſine dubio Arabibus apportabatur: e Sina quoque Incarvillius Juſſieuo miſit. . . *Ciſſus vitiginea* حماما (*ἄμωμον* veterum). Supra iam probabili coniectura adſequutus ſum, Amomum veterum huc pertinere. Id vero nunc ad certitudinis ſpeciem quamdam evehendum eſt, quum Arabes uberius ſuum Hamama deſcribant quam Graeci *ἄμωμον.* Incipiam autem ab *Avicenna,* qui *p.* 173. fruticem nominat, vitis modo arboribus circumplicatum, foliis Bryoniae, floribus Cheiranthi colore, ligno odorato hyacinthino (ياقوت). Optimam ſpeciem eſſe, quae fulvo colore ſit, e montibus Armeniae veniat et odore ſuavi polleat: peiorem viridem, odore rutaceo, e locis humidis provenientem. His addit *Honainus* apud *Serap.* c. 279. ingredi et lignum et baccas medicamenta odorifera atque adeo inebriare. Rubellum autem florem indicat Davides Antiochenus apud *Hydium* ,*(ad. Perizol. p.* 103.*)* aliique, quos idem citat, acrem aromati-

cum saporem baccarum praedicant. Summa confusio orta fuit medio aevo ex incuria eius, qui Serapionem interpretatus erat. Vertit enim *Hamama* pedem columbinum, unde seplasiarii fere omnes Geranium columbinum aut molle pro eo habuerunt. Primus fere refutavit eum errorem *Ruellius* (*nat. stirp.* 1, 232.). His omnibus rite perpensis, Anguillaraeque supra citato loco adsumto, non possum quin huic speciei adiudicem, quidquid Arabes de حماما perhibuerunt. Folia enim cordato-subrotunda lobata utrinque villosa, semper fulva, flores pallidi, baccae acri aromate praegnantes coerulescentes, lignum odoratum subrubens in hac planta conveniunt. *Rauwolfius p.* 128. ipse ex Armenia acceperat. Primus delineavit *Pluknetius* (*mantiss. t.* 337. *f.* 4.) uberius descripserunt *Lamarkius* (*encycl.* 1, 30.) et *Vahlius* (*symbol.* 3, 18.). . . *Cissus rotundifolia* ريحان السليمن *Avic.* 252. Fruticem describit arbores scandentem, umbellis flavidis, quale Anethum habeat, floribus exiguis, folio, quali gaudeant Malvaceae (الخطمي forte Sida cordifolia, quae per Arabiam crescit). Hanc speciem primus Forskoleus *Saelanthi* nomine *p.* 35. descripsit et *tab.* 4. delineavit: uberius illustravit summus *Vahlius* (*symbol.* 3, 19.). . . *Santalum album* صندل *Avic.* 241. Ubi Santalum rubrum citat, album etiam adducit, Macassarense vocari, e Sin autem

(India transgangetica) advehi et praestantissimam speciem esse. Cf. *Serap.* c. 346. In ea Indiae parte, maxime vero in Timor insula quoque invenerunt *Garcias (Clus. exot.* 173.*)* et Ant. *Pigafetta (Ramusio* 1, *f.* 396. a.*)*: mirum, quod, quid sibi velit Macassar, Garcias nesciverit. Est autem Celebis insulae synonymon *(Barros decada* 4. *da Asia, p.* 628.*)*.

Cyclamen persicum قفيلاسوس *Avic.* 240. Esse speciem persicam Arthanitae. . . *Convolvulus Turpethum* تربد *Avic.* 264. Ex India adferri. *Mesue (Rhaz. c.* 173.*)* primus fere est, qui id drasticum purgans adhibuerit. Cf. *Serap. c.* 330. *Mesue iun. f.* 67. commutat cum planta ferulacea, quam Linnaeus dixit *Seseli Turbith.* Egregie *Garcias (Clus. exot.* 206.*)* historiam verae speciei illustrat, qualem in India cisgangetica invenit. Figuram dat *Hermannus lugdb. t.* 178. 179. . . *Coffea arabica.* Primum ac optimum huius potus vestigium reperisse mihi videor apud *Avicennam p.* 261. titulo شراب, ubi قهوة manifesto dicitur. Nomine enim بن, quali nunc insigniunt Arabes arborem, haudquaquam occurrit. . . *Mussaenda frondosa* لعبة *Avic.* 199. Arbor apibus gratissima, folio colorato, flore rubro in paniculam disposito. . . *Ophiorrhiza Mungòs* كحبة *Avic.* 199. Bona descriptio apud *Kämpfer amoen. exot.* 577. . . *Datura Metel* جاوز ماثل *Avic.* 156. Esse venenum

narcoticum in capsulis spinosis. Cf. *Serap.* c. 375. . . *Hyoscyamus pusillus*, *muticus* et *reticulatus* بنج *Avic.* 145. Primus flavo, secundus albo, tertius purpureo (ارجوان) colore. Cf. *Serap.* c. 340. . . *Atropa Mandragora* لوفحا *Avic.* 198. et يبروح 187. Fabulas multas de hac planta superstitiosa circumtulerunt Arabes et Persae, praesertim *Luthfallah*, auctor lexici persici (*Casiri* 2, 351.) quas citat *Herbelot* (*bibl. orient.* p. 17.) et repetit Iac. *de Vitriaco* (*Bongars gesta Dei per Francos*, 1, 1099.). In vetusto codice Dioscoridis Cantacuzeno icon est Dioscoridis et εὑρέσεως, ut feminae. Canis interest, a Mandragora ἀνθρωπομόρφῳ, quam femina tenet, enectus (*Lambec. bibl. vindob. lib.* 2. p. 566.). . . *Solanum* forte *aethiopicum* مربص, quod *Serapion* c. 343. ut speciem Atropae describit. . . *Sol. Melongena* بادنجان *Avic.* 144. . . *Sol. insanum* حدق *Abulfadli* apud *Cels. hierob.* 2, 44. . . *Strychnos Nux vomica* جاوز القي *Serap.* c. 164. *Hobeischus* primus commendasse id remedium, ut vomitus cieatur, descripsisse etiam videtur. Non in India sola, sed in Persia etiam crescit (*Chardin voy. en Perse* 3, 14. . . *Strychnos colubrinus* بندق الصيني *Avic.* 2, 125. ob venenatam ligni qualitatem memorabilis. Ad purgandum tamen usurpant Abugerig et alii apud *Serap.* c. 358. Cf. *Garc.* apud *Clus. exot.* 215. Nescio sitne aliud lignum colubrinum, quod Ibn

Alvardi (notices 2, 37.*)* in Karkar ad ripas Nili indicat. Videtur ſaltem, quum Scherifus Eddriſi *(geogr. nub.* 14.*)* nigrum colorem ipſi tribuat. . . *?Ignatia amara* نارمشكى *Avic.* 1, 215. Conveniunt ſaltem patria (inſulae maximae orientales) flores odorati, ſemina angulata aromatica acria. . . *Ardiſia humilis* موردزفرم *Avic.* 1, 211. Comparatio cum Ruſco et patria (Sina) me induxit ut huc traherem: ſed de viribus roborantibus, quas Arabes praedicant, nil innoteſcit. . . *Cordia Myxa* لبخ *Avic.* 136. *Abdollat.* 9—11, qui praeſertim amplam deſcriptionem, partim ex Abu-Hanifa et Daïnari adfert; edulem eſſe fructum, in Perſia autem venenatum, nucleum valde amarum. Cf. *Alpin. aegypt.* 30. . . *Cordia Sebeſtena* غبيريا et سبستان *Ebn Alvam* apud *Caſir.* 1, 329. 337. Colebatur in Hiſpania arabica: drupae edules. Bona deſcriptio Iſaaci *ebn Amram* apud *Serap. c.* 8. . . *Zizyphus Lotus* سدر *Avic.* 220. et fructus نبق. Hunc adeo gratiſſimum Arabes fere omnes invenerunt, maxime eam varietatem, quae in provincia Adel creſcat, cuius drupae incredibili gaudeant ſuavitate et odore gratiſſimo, ut et regibus offeratur, et in paradiſo a feminis coelicolis, quas Hury vocant, defunctis tradantur *(Serap. c.* 120. *Herbelot bibl. orient. p.* 796.*)*. In Hiſpania colebatur, teſte Ebn Alvam *(Caſiri* 1, 328.*)*. Patriam peculiarem tamen habet Tunetanum regnum Scherifus

Edrisi *(geogr. nub.* 77.*)*. Dici etiam سلم testatur *Abulfadli (Cels. hierob.* 2, 191.*)*. Cf. *Shaws travels, app. p.* 47. *n.* 632. . . *Zizyphus vulgaris* ضال *Abulfadli l. c.* . . *Ziz. Paliurus* ميبش Ebn Alvam apud Casir. 1, 330. *Abulfadli* apud *Cels. hierob.*, 20. male Lotum graece nominari dicit. . . *Ziz. Spina Christi* عوسج *Avic.* 232. Cf. *Alpin. aegypt.* 43. *Rauwolf* 381. qui manifesto adfirmat, coronam Christi servatoris e spinis huius arboris plexam fuisse, quippe quae circa Hierosolymas satis frequens sit. . ?*Cerbera Manghas* جبلاهنكى *Avic.* 152. Arbor venenata lactescens indica, flore luteo: cuius succus inspissatus cum Turbith congruat. . . *Gardenia gummifera Thunb. diss.* 2, 16. 20. Gummi praebet cum Elemi Indiae occidentalis satis congruum. Describunt autem Arabes قنقهام suum (*κάγκαμον* Graecorum) ita, ut ad Elemi hoc, quod vel ex Amyride zeylanica vel e Gardenia nostra elicitur, transeant. Cf. *Antiqu. bot. p.* 84 f. . . *Nerium Oleander* دفلي Manifesto Beitharides hanc intelligit (*Bochart. hieroz.* 1, 699.*)*. Sed *Avic. p.* 158. distinguit duas species, quarum fluviatilis est nostra, sed sylvestris est spinosa, foliis salicinis, forte *N. salicinum* Vahl. . . *Cynanchum viminale* مرخ *Hyde relig. Pers.* 335. Est fomes ad excipiendum ignem. *Forskoleus p.* 53. peculiarem habet speciem, sed immerito. . . *Asclepias gigantea* s. *procera* Ait. عشر *Avic.* 233. Venenatissimam lacte-

ſcentem habet, in Arabia yemenica creſcentem. Sed ſaccharum tamen in Yemen et Hedſchas, velut ſalis fruſta, in eius foliis produci, quod nigrum et vilioris indolis ſit. Abu Hanifa apud *Serap. c.* 50. et lac et ſaccharum ipſum laudat adverſus hydropes, Eſſe autem id ſaccharum amaricans ſimul et acre, vocari arborem etiam *Scherzehre.* Hanc Perſarum Scherzehre illuſtravit et icone e Thevenoto *Hydius (relig. vet. Perſ.* 335.*).* Aliam iconem habet *Alpinus aegypt. p.* 86. qui Beidaloſar vocat. Optime deſcribit, qualem arborem hanc ad oras Perſici ſinus ſaepe viderit, *Angelus de S. Joſepho (ad Pharmac. perſ. p.* 361.*).* Letiferum eſſe ſuccum lacteum adfirmat et ipſam umbram pecoribus: quod confirmat *Chardinus (voy. en Perſe* 3, 13.*).* Cf. et *Niebuhrii Arabiam* 150. et *Salmaſ. hyl. iatr. p.* 109. Eſt ceteroquin ſaccharum illud productum vegeto-animale ex aphidibus et cynipum genere, quod nidulans in foliis ea contrahit atque glomera haec ſaccharina aut mellea efficit. . . *Atriplex hortenſis* سرمق Ebu Alvam apud *Caſir.* 1, 333. . . *Atriplex Halimus* ملوخ *Avic.* 211. Manifeſto enim *Beitharides (Bochart hieroz.* 2, 225.*)* ad hanc ſpeciem trahit. . . *Salſola fruticoſa* ſ. *Anubaſis aphylla* فلي vel etiam اسنان *Avic.* 248. *Serap. c.* 257. *Rauwolf.* 37. . . *Ferula perſica* et *Aſa foetida* الانجدان *Avic.* 130. ſuccus حلتيت et radix محروث *ib. p.* 211. *Serap. c.* 201. Cf.

Hyde ad Perizol. p. 163. In Segeſtana Perſiae praeprimis copioſam eſſe hanc ferulam *Abulfed.* (*Büſchings Mag.* 4, 263.): E Coraſan Indiam advehi, *Garcias* apud Cluſ. exot. 152, prae omnibus autem *Kämpfer amoen. exot.* 540 — 552. . . *Daucus lucidus* intelligi videtur, ubi Arabes (*Avic.* 206.) de bdellio ſiculo loquuntur, aut ubi ſtoracem liquidam in Calabria reperiri aiunt (*Platear. circa inſtans*, *f.* 248 *c.*). Namque gummi emanat odoriferum (*Boccone muſ.* 1, 30. . . *Paſtinaca Secacul Ruſſel Alepp. p.* 157. Tordylium Secacul *Mill. dict. ic. t.* 268. شقاقل *Avic.* 257. Radix ſaccharo condita aphrodiſiaca putatur. *Rauwolf p.* 74. cum ic. *Averrhoës* tamen (*Coll. lib.* 5. *f.* 85 *a.*) Hiſpanorum Panical (*Panicaut* Gallorum) *Eryngium* huc trahit. . . *Semecarpus Anacardium* بلادر *Avic.* 141. Fructum cum nucleo dactylorum, *Serap. c.* 356. cum corde avis conferunt, rubro colore praeditum eſſe, adferri e Sin, ſed etiam ex ignivomo monte Siciliae, in quo bonus Arabs vehementer fallitur. In Cananor et Calicut Indiae invenit *Garcias* (*Cluſ. exot.* 198.). . . *Tamarix orientalis* ſ. *articulata* كشنث *Avic.* 192. vel قسط 2, 212. Melleus humor in foliis redundat, de quo *Angelus a S. Ioſepho ad pharmac. perſ. p.* 560. *Beitharides* apud Channing ad *Rhaz. de variol. p.* 179. vocat شيرخشك. Cf. *Garc.* apud *Cluſ. exot.* 164. . . *Muſa paradiſiaca* موز, quam Graeci obiter tantum

et per traditionem cognoverant, Arabes, ex India transplantatam adeo adamarunt, ut *Abdollatifus p.* 20 f. eximiam et graphicam omnino defcriptionem dederit. Credidit autem cum Colocafia et Phoenice aeque cognatam effe; radicis propaginibus multiplicari, folia elegantiffima et ampliffima, florem fpathaceum, plerumque albidum: fructus continere feminum rudimenta abortientia. Apud eumdem *Abu Hanifa:* patriam effe Oman Arabiae felicis, ubi duorum duntaxat menfium opus fit, ut planta fructum ferat: e foliis etiam elegantiffimos parari tapetes. Scherifus Edrifi *(geogr. nub. p.* 28.*)* quinque habet varietates, quae in terra Zingitana crefcant. Hunc effe fructum, quem primis parentibus interdixit Deus, narrat *Leb Africanus (p.* 771.*)* unde et Jac. de *Vitriaco* arborem paradifi vocat. *(Bongars gefta Dei per Francos*, 1, 1099.*)*.

Narciffus orientalis نرجس et *Ionquilla* نسرين *Avic.* 214. Ex utroque oleum parabatur, ex hac fpecie debilius. Colebatur utraque in Hifpania. Ebn Alvam apud *Cafir.* 1, 334. Hic credit Nefrin effe Rofam mofchatam, fed *Avic.* manifefto dicit, 242. Narciffi fpeciem effe... *Aloë perfoliata* صبر *Avic.* Multo melius eam cognofcere debuerunt Arabes, quum in patria crefceret. Distinguunt autem tres varietates, *fuccotrinum* optimam, *arabicam* et *femandfchanaeam.* Cf. *Geogr. nub. p.* 23. Succotoram infulam fabulantur Ariftotelem difcipulo

Alexandro praeprimis commendaſſe, ut pretioſum id medicamentum inde obtineret (*Ancienn. relat. p.* 113.). . . *Lilium candidum* سوسن *Avic.* 220. Sed plura notat, quae et in *Iridem* forte *ſuſianam* quadrant. E bulbis parantur faeculae, quae fucum candidiſſimum praebent, كتم forte, quo cum Henna uſus fuit Mohammedes (*Abulfed. vit. Muhamm. p.* 65.). Cf. *Murhard.* in *elegant. Zeit.* 1807. *N.* 31. . . *Bambuſa arundinacea* قصب, unde *mel arundinis* عسل القصب *Avic.* 225. Id in Khesran, urbe perſica, maxime parabatur (*Bakui in Notices*, 2, 452.) et apud Mandurkham Indiae e ſucco ſacchari *Tebaſchir* dictum (*ib.* 419.) طباشير *Avic.* 189. Claſſicus eſt locus Beitharidis apud *Channing.* in edit. Rhazei *de variol. p.* 63 ſ. Cf. *Salmaſ. hyl. iatr. p.* 255. *Ruſſel* et *Macie* in *philoſ. transact. vol.* 80, 273. 81, 368. *Lüdgers diſſ. de Tabaſchir*, Gott. 1791. 8. *Humboldtius* (*plant. aequinoct. p.* 70.) ſimilem concretionem et in nodis Bambuſae Guaduae, quae in monte Quindiu Americae meridionalis creſcit, obſervavit. . . *Calamus rudentum* eſt forte كيزرن illud, quod in India vulgare dicitur (*Bakui* in *Notices* 2, 416. *Abulfed. Büſchings Magaz.* 4, 272.). Cf. *Salmaſ. l. c.* . . *Calamus Zalacca* نيونام *Avic.* 159. forte etiam بل 144. Sed dubius haereo. *I. Bauhinus* ſaltem (*hiſt.* 1, 403.) huc trahit. . . *Calamus Rotang*, unde *Sanguis draconis* دم الثعبان

aut حرنغ perſ. (*Hyde ad Perizol. p.* 111. *Kämpfer. amoen. exot.* 552.). *Avicenna* dicit دم الاخوين *ſanguinem duorum fratrum*, *p.* 160. Vehementer fallitur *Serapion c.* 331. dum deſcriptionem Phellandrii Mutellinae apud *Dioſcor.* 4, 35. huc trahit.

Amyris gileadenſis بلسان *Avic.* 140. Hunc fruticem licet Graeci et Romani iam cognoverint, Arabes tamen multo frequentius coluerunt. Avicenna aegyptiacum habet fruticem, ſtaturae Lycii europaei, odore Rutae. Creſcere autem praecipue ad Heliopolin (عين شمس) quod confirmat *Abdollatifus p.* 13. Is addit etiam, e radicum propaginibus ſpurium oriri in aliis regionibus fruticem, qui oleum non largiatur, vocari البشم, et provenire per Arabiam et Perſiam. In ſola Heliopoli coli, Ebn *Alvardi*, *Bakui* (*Notices et extraits* 2, 29. 445.), *Marianus Sanutus* Torſella (*Bongars geſta Dei per Francos*, 2, 260.) et Iacobus de *Vitriaco* (*ib.* 1, 1128.) adfirmant. . . *Amyris Opobalſamum* ſine dubio eſt illud البشم, de quo *Abdollatifus* loquitur, vocatur enim haec ſpecies ita in Arabia (*Forskol. p.* 79, 80.). *Abulfadli* tamen nomine بشكا etiam hanc distinguit. Ferre enim folia longiora quam Baſcham et fructus maiores (*Celſ. hierob.* 1, 339.). Cf. *Alpin. aegypt.* 60. . . *Amyris Kataf* Forsk., ut ſupra iam monuimus, arbor eſſe turifera videtur, quam Arabes كنكنم et لبن vocant. *Abulfadli* apud *Celſ.* 1, 231.

244. In Caramania vidiſſe ſemet hanc arborem teſtatur *Chardinus (itin.* 3, 13.*)*. *Marcus Paulus αὐτόπτης* teſtatur copioſe provenire in Eſcher *(Adſchar)* Arabiae felicis ad ſinum perſicum *(Ramuſio* 2, *f.* 59. *a.)*. . . *Lawſonia inermis* حنا *Abulfadli* apud *Celſ.* 1, 224. *Avic.* 173. Ebn Alvam apud *Caſir.* 1, 332. *Rauwolf p.* 60. cum ic. . . *Memecylon tinctorium* ورس *Avic.* 165. *Serap.* c. 170. In Yemen creſcere et in India, tingi autem flavo colore. . . *Laurus Camfora* كافور. Primi fere, qui huius arboris meminerint, ſunt Arabes duo, quos *Renaudotius* edidit *(Ancienn. relat. p.* 4.*)*. Creſcere autem in inſula Ramni *(Sumatra)*: Bakui in Java *(Notices* 2, 397.*)*: Scherifus Eddriſi in inſula Soborma (alias Sumabar, Borneo) *(Geogr. nub.* 36.*)*. Optimam eſſe ſpeciem, quae e Fanſura, regno inſulae Sumatrae, evehatur *(Abulfed. Büſchings Mag.* 4, 277.*)*. *Marcus Paulus (Ramuſio* 2, *f.* 52. *b.)* Fanſuram facit regnum ſumatrenſe, quod optimam largiatur camforam. Iſaac Ebn Amram *(Serap. c.* 344.*)* amplam deſcriptionem adiungit. Eſſe gummi arboris, quod e fruſtulis ligni ebulliat; Fanſorenſem eſſe optimam, hanc primum fuſcam, ſublimatam vero candidam reddi. Talia etiam habet *Avic.* 189., ſed textus ita corruptus eſt, ut nullo modo eum intelligere poſſim. . . *Laurus Caſſia* سليخة *Avic.* 226. Diſertis verbis ait, Caſſiae corticem una cum cortice

Cinnamomi inveniri et ad eamdem forte speciem pertinere: cetero existere plures varietates, optimam esse rubram, pessimam nigram. Folium huius arboris vocatur ساذج 218., quo trahit *Avic.*, quae Graeci de malabathro praedicaverant. Cf. *Garc.* apud *Clus. exot.* 177. . . *Rheum palmatum* s. *undulatum* ريوند *Avic.* 252. *Serap.* c. 206. *Mesue iun.* p. 50. Manifesto docet *Avic.*, e Sina advehi hanc radicem, quae longe differat a Graecorum Rheo, quod Rhaponticum fuerat. In provincia Koukam Indiae Sinae contermina praecipue crescere, *Bakui (Notices* 2, 4. 16.*)*. Verissimam patriam habet *Marcus Paulus (Ramusio* 2, *f.* 13. *a.)*, Tanguthi montes, ab occidente Chinae, et montium iuga ad urbem Singui chinensem *(ib. f.* 45.*)*. . . *Rheum Ribes* ريباس *Avic.* 254. *Serap.* c. 241. Nasci hanc plantam in locis montosis Syriae et Persiae, foliis amplissimis rotundis gaudere et baccis acido-dulcibus: conferre maxime in morbis acutis. Plura loca *Hydius (de relig. vet. Pers.* p. 512. 513.*)* e codicibus arabicis et persicis adducit, e quibus liquet, plantam hanc nonnisi in rupibus crescere, distingui etiam solere syriacam et bactrianam, capreolos ad rubedinem vergentes comedi, folia betae similia esse. Male olim cum Ribe nostro commutata fuit planta, donec Angelus de S. Iosepho *(ad Pharmac. pers.* p. 364.*)* primus doceret, veram esse Rhei speciem. Invenit eam,

et *Chardinus* in Perfia (*itin.* 3, 14.) et in montibus Syriae *Rauwolfius* (*itin. p.* 266. cum ic.). Optima defcriptio *Fontanefii in annal. muf. gall.* 1, *t.* 49.

Caffia Fiftula خيار جنبر *Avic.* 271. *Serap.* 12. Neftoriani iam pulpam leguminum in materiam medicam introduxerunt: namque *Mefuis* fenioris defcriptio apud Serapionem optima eft: leguminum disfepimenta transverfa, faporem et colorem pulpae egregie indicat. Ex Arabia felici et ipfa Aegypto advehebatur. Avicenna aliam venire e Bafsrah, aliam e Kabul, utramque vero haud ibi fponte crefcere, fed ex India advehi. *Abdollatifus* (*p.* 33.) copiofe in Aegypto eam inveniens, florem fpeciofum luteum et fimilitudinem arboris cum Ceratonia Siliqua (خروب) exprimit. Mercem effe Saracenorum egregiam teftatur *Marinus Sanutus* Torfella (*Bongars gefta Dei per Francos*, 2, 24.). Cf. *Garc.* apud *Cluf. exot.* 197. *Alpin. aeg.* 7. . . *Caffia Senna* سنا *Serap. c.* 58. Ab hoc fere folo commemoratur et a *Mefue iun. p.* 77. . . ? *Caffia Tora.* Nefcio, hucne pertineat حب القلقل *Avic.* 179. granum Kelkel, quod citrinum in medulla unctuofa boni faporis haeret. *Forskoleus* (*p.* 86.) faltem id nomen huic fpeciei tribuit. . . *Caefalpinia Sappan* بقم *Abulfadli* apud *Celf.* 1, 176. Rubrum lignum tinctorium, in infulis Indiae orientalibus et Zingitana provincia (*Zan-*

guebar) provenire: Scherifus Eddrisi ex insula Ramana Indiae (*Sumatra: geogr. nub.* 3.) advehi, Bákui e Ceilona (*Notices* 2, 411.) Abulfeda e Colona Malebarica (*Büschings Mag.* 4, 274.). *Marcus Paulus* in regno Lambri Sumatrae crescere adfirmat: ipse semina Venetiam apportaverat, sed non germinarunt (*Ramusio* 2. *f.* 52. *b.*). Deinde et in Ceylona invenit (*f.* 53. *a.*). Quorum quum nemo arborem ipsam viderit, haud miraberis, descriptiones minus congruere. Folia enim Scherifus cum foliis Oleandri, Abulfeda cum foliis Zizyphi componit. Ab utrisque differunt. Cf. *Rumph. amboin.* 4. *t.* 21. *Roxburgh. coromand. t.* 16. Maxime memorabile est, tinctorium hoc lignum *brasilium* a Rabbinis appellari CCC annis ante Brasiliam detectam (*Cels. l. c.*) unde effici fere potest, Brasiliam potius ab hoc ligno, quam lignum a provincia nomen accepisse. . . *Hyperanthera Moringa* بان *Avic.* 139. Cf. *Belon.* 2, 61. *Burm. zeyl. t.* 75. . . *Guilandina Bonduc* بندق *Avic.* 147. Quum satis notam habeat, suspicor, et in Persia eam crescere. . . *Melia Azedarach* أزادرخت *Avic.* 132. Magnam esse arborem, cuius fructus Zizypho Loto similis sit, in Turkestan provenire et in Syria. Colebatur et in Hispania. Ebn Alvam apud *Casir.* 1, 330. . . *Zygophyllum Fabago* Andirian, *Rhaz. c.* 24. اردفيلي (Ardafilani) *Avic.* 137. *Rauwolf. p.* 113. . . *Aquilaria ovata* أغالوجي

Avic. 132. *Agallochum secundarium* maculis et venis variis, odoratum, cuius optima varietas ad Tschampacam crescit. Cf. *Rumph. amboin.* 2, 34. 35. *Cavan. diss.* 7, 377. . . *Terminalia Chebula* بليلج *Avic.* 144. Alterum nomen هليلج, non huic soli speciei, sed et Phyllantho Emblicae et ipsi Meliae Azedarach convenit; hinc vagum est. Sed distinxerunt cum Avicenna Arabes fere omnes citrinum fructum a kebalensi, subnigro hoc et subrubro. Esse autem utrumque eiusdem arboris, primam enim messim illum, secundam hunc largiri. Consuerunt medio aevo quinque species numerare, ad versum illum:

„Myrobalanorum species sunt quinque bonorum:
„Citrinus, Chebulus, Belliricus, Emblicus, Indus."

(*Mus. Brasav. exam. simpl.* p. 222. Vox *kebalensis*, quae a Latinobarbaris in *Belliricos kebuli* mutata fuit, originem habet ab urbe Kabol in Zablestan, non, quod ibi proveniant, sed quod mercatores eo deferant (*Abulfed. Büschings Mag.* 5, 352.). Ab eadem arbore varios hos fructus venire, *Adansonius* etiam nuperis temporibus testatus est (*Famill. des plantes* 2, 447.). Qui Myrobalanorum species illustrarunt, Garcias et Costa, in solo fere Phyllantho substiterunt, Terminaliam nostram nemo ante *Königium* (*Retz. observ.* 5, 31.) cognovit. In Calicut et Cananor praecipue invenit my-

robalanos kebalenses Odoard. *Barbessa (Ramusio* 1, 359. *a.) Gärtnerus (de fruct. et sem.* 2, 90. 91.) optime kebulos et citrinos myrobalanos ad eamdem speciem pertinere, belliricos autem specie differre. Cf. *antiquit. bot.* 100. . . *Peganum Harmala* حرمل *Avic.* 174. *Serap. c.* 285. Bona descriptio apud hunc, ad capsulam usque trivalvem. Adhibebatur ut purgans. Sed male interpres *Averrhoïs (lib.* 5. *f.* 87. *b.) Cicutam* reddit. . . *? Aegle Marmelos* Correae de Serra (*Crataeva* Linn.) سل *Serap. c.* 261. Fructus est Indicus cydoniae similis aureus et calefaciens. Cf. *Rumph. amboin.* 1. *t.* 81. . . *Garcinia Mangostana* جاوز حنذم *Avic.* 152. Est fructus mellei saporis, magnopere delectans. In Malacca praeprimis frequens *Rumph. amboin.* 1, *t.* 43. *Le Gentil (itiner.* 1, 608.). Hicne est fructus, quem *Philostratus (vit. Apollon.* 3, 6.) describit? . . *Euphorbia nereifolia* ميوربنا *Avic.* 210. Lactescentem et subvenenosam esse plantam, cuius folia rariora Nerio similia sint.

Eugenia caryophyllea قرنفل *Avic.* 243. *Serap. c.* 319. Caryophylli aromatici ab Arabibus primis ex India advecti fuerunt. Bakui patriam Sandabil appellat (*Notices* 2, 401.). *Marcus Paulus* regnum Caindu tibetanum (*Ramusio* 2, 35. *a.*) ubi egregie describit arborem; Ant. *Pigafetta* bene delineat, ut viderit frequentissime in insula Gilolo (*Ramusio* 1, 394. *a.*). . . *Prunus Maha-*

leb سحلب *Avic.* 210. *Serap. c.* 44. Ex Hiſpania adferebatur. . . *Corchorus olitorius* ملوخية *Avic.* 212. *Abdollat.* 8. Planta edulis, ſed ſtomacho nocens. *Moſes* Maimonides etiam ſpeciem cognoverat, quae forte eſt *C. aeſtuans* (Cf. *Wahl. ad Abdollat. p.* 40.). . . *Glaucium luteum* ماميثا *Avic.* 210. Beitharides apud *Channing. ad Rhaz. de variol.* 110. Succus defaecatus in globulos formatus ad collyria adhibebatur. . . *Thea viridis* ثة (Tſah.). Prima eius mentio occurrit in itinerario Arabum ſaeculi IX., quod *Renaudotius* edidit (*Ancienn. relat. p.* 31.) ubi frutex appellatur, foliis punicae ſed ſuaveolentibus; haec infundia qua bulliente et remedium adverſus omnes morbos putari. . . ? *Aconitum album* ſ. *ochroleucum* بيش *Avic.* 147. Recens radix venenata, ſiccata innocua. *Angelus* a S. Joſepho (*ad pharmac. perſ. p.* 359.) adſerit, a Perſis hanc radicem obſoniis miſceri. Credebatur olim, ipſi Napelli toxico eodem modo obſtare ac Aconitum Anthoram. Sed hariolantur Arabes etiam circa noſtrum Napellum, quem بيش موش بوحا vocant (*Avic.* 150.), ignotum ipſis, quum in Arabia et Perſia creſcere non videatur. Fallitur Avicenna, dum ad Napellum hiſtoriam Cicutae apud *Galen. facult. ſimpl.* 3, 38. traducit. Nonne itaque cum *Fuchſio* (*paradox. f.* 17. *a.*) contendamus, Arabibus ignotum fuiſſe Aconitum? Defendere ſtudet *Matthiolus* (*comm. p.*

769.) Avicennam, dum ſibi miſſam fuiſſe ex Oriente radicem Anthorae, Zedoariae nomine, quae cum Napello Moyſi Avic. *(Biſch muſch)* congruat, teſtatur. Sed fateor, me haec omnia clare non perſpicere.

Ocimum monachorum فلنجمشك *Avic.* 236. *Serap.* c. 156. . . *Oc. baſilicum* بادروج *Avic.* 146. *Serap.* c. 157. . . *Thymbra ſpicata* زوفا *Avic.* 166. Iſaac ebn Amram apud *Bochart. hieroz.* 1, 674. *Celſ. hierob.* 1, 421. . . *Thymbra verticillata* سراج القطرب *Avic.* 200. . . *Cakile maritima* قاقلة *Avic.* 243. *Serap.* c. 65. Eſſe plantam ſalſuginoſam velut Kali, ſed comedi, folia eſſe Naſturtii ſimilia. *Bochart. hieroz.* 2, 224.

Tamarindus indica تمر هندي *Avic.* 262. *Serap.* c. 348. Deferri e Khaiſaran, Yemen et India: pulpam leguminum recentem eſſe optimam. . . *Bombax goſſypinum* كرفس *Abulfarag. hiſt. dyn.* 433. *Serap.* c. 66. alio nomine *Horon.* Cf. *Tavernier itin.* p. 21. . . *Goſſypium herbaceum* قطن Ebn Alvam apud *Caſir.* 1, 332. Satis frequenter cultum in Hiſpania. . . *Malva rotundifolia* خبازى *Abdollat.* p. 8. *Avic.* 274. . . *Althaea ficifolia* خطمي *Avic. l. c. Abdoll. l. c.* Ebn Alvam apud *Caſir.* 1, 335. Hinc nomen Ketmiae. . . *Hibiſcus ficulneus* باميه *Abdoll.* p. 7. *Alpin. aeg.* p. 91. *Forsk.* p. 70. 125. Huc et *H. eſculentus.*

Spartium spinosum شيشغان دار *Avic.* 157. . . *Spart. iunceum* باشغان *Avic.* 150., alio loco باشغان 192., e quo paretur كشت بر كشت *textilia monilia.* Cf. *Matth. Sylvat. c.* 182. *Cot.* . . *Pterocarpus Santalinus* صندل *Avic.* 241. *Serap. c.* 346. Ebn Alvardi, Abulfadli et Scherifus Eddrisi patriam habent insulas Indiae orientales (*Geogr. nub.* 35. *Cels. hierob.* 1, 180—182.). In insulis Noceris (Nicobarensibus) invenit *Marcus Paulus* (*Ramusio* 2, *f.* 52. *b.*). . . *Phaseolus vulgaris* et *multiflorus* لوبية *Avic.* 201. *Serap. c.* 81. . . *Phas. Mungo* ماش *Avic.* 212. *Abdollat.* 32. Decoctum febricitantibus propinabatur. In Guzurate et Decan provenit. *Garc.* apud *Clus. exot.* 236. . . *Dolichos Lablab* لبلاب *Avic.* 202. *Serap. c.* 41. Sed confunditur cum Hedera aut Cisso. Cf. *Alpin. aeg.* 75. . . *Indigofera tinctoria* نيل *Avic.* 214. *Serap. c.* 47. Sed vereor, utrumque commutasse cum Isatide aliisve plantis. . . *Hedysarum Alhagi* الحاج *Avic.* 262. Frutex in Khorasan et regione ماورا النهر (transoxana, inter Oxum et Iaxarten) frequens, in quo mellea substantia ترنجبين (Terendschabin) inveniatur. Id Hedysarum etiam vocari عاقول *Rauwolf.* 89. *Tournef.* 1, 123. *Kämpfer amoen.* 725. *Faber de manna Ebr. in Reiske opusc. med. arab. p.* 121. Notatu dignum est, quod, cum *Diosc.* 1, 83. mannam etiam memoret, sed turis micas, *Mesuen* hallucinari,

dum hanc mannam Arabum cum illa Graecorum confundat. . . *Astragalus emarginatus* سوقوطون *Avic.* 223. . . *Trifolium indicum* اكليل الملك *Avic.* 124. *Serap.* c. 18. Ebn Alvam apud *Casir.* 1, 336. *Alpin. aeg.* 124. حندقوق etiam dictum: *Antiqu. bot.* p. 62. *Hyde de relig. vet. Pers.* p. 492.

Artemisia iudaica شيح *Avic.* 256. *Serap.* c. 14. *Rauwolf.* p. 456. *Abulfadli* apud *Cels.* 1, 456. . . *Artem.* forte *indica* est, quam *Honainus* primus apud *Avic.* 125. laudat. Ex hac enim specie *Moxa* Chinensium paratur (*Kämpf. amoen.* 897. *Rumph. amboin.* 5, *t.* 91. *f.* 2.). . . *Centaurea Behen* بهمن الابيض *Avic.* 141. Behen album. Cf. *Hyde relig. vet. Pers.* 510. *Rauwolf.* p. 288. . . *Echinops spinosus* بادورد *Avic.* 140. . . *Orchis Morio*: Vana Bakui, quod in Schirwan crescat (*Notices* 2, 518.) بوزيدان *Buzeidan Avic.* 144. Cf. *Matth. Sylvat. h. v.*

Phyllanthus Emblica املج *Avic.* 128. Parari docet e fructibus edulium, quod *Such* سك appellatur (*p.* 219.). *Serap.* c. 95. *Garc.* apud *Clus. exot.* 197. Cf. *Antiquit. bot.* p. 98. . . *Quercus Ballota* بلوط *Avic.* 148. Edulis enim glans, cum saccharo bonum nutrimentum praebebat. . . *Iuglans regia* جوز et خسف *Abulfadli* apud *Cels.* 1, 82. Sponte crescere in Diarbekr et Kom et Zablestan (*Abulfed. Büschings Mag.* 4, 257. 5, 326. 350.). . . *Pinus Cedrus* شربين *Cels. hie-*

rob. 1, 80. Cf. *Niebuhr. Arab.* 149. . . *Pin. Cembra* صغام *Avic.* 179. nucibus duris ſubtriquetris cuneiformibus. . . *Pin. halepenſis* صنوبر الكبار *Avic.* 152., cuius ſtrobilus جلوز appellebatur. . . *Pin. orientalis* تنوب *Avic.* 262., quae picem liquidam dat; ſtrobilus قريش قصم dicitur. . . *Pin. Pinea* صنوبر *Avic.* 242., cuius nux edulis حب dicitur (*p.* 179.). . . *Altingia excelſa Noronna in Annal. bot. angl. n.* 5. *p.* 325. Haec arbor altiſſima Iavae, Cochinchinae et inſularum maris rubri indigena, Pinui maxime adfinis, diſtinguitur ſolo numero binario ſeminum ſub quavis ſquama ſtrobili latentium. Haec eſt arbor *Raſamala*, quae *ſtoracem liquidam* largitur, e rimis corticis emanantem. Cognoverunt autem eam Arabes nomine ميعة *Miah Avic.* 211. *Serap. c.* 46. Hanc iam Hobeiſchus e cortice arboris excelſae effluere, et ex inſulis Indiae orientalibus advehi bene ſcivit. . . *Stillingia ſebiſera* أوملي *Avic.* 131. Eſſe oleum ſpiſſum, quod fructum arboris ambeat et e Sin auſtrali advehatur. Cf. *Lamarck. encycl.* 2, 290. *Tomex ſebiſera* vix huc pertinet. . . *Croton Tiglium* فل *Serap. c.* 261. Cum pineae nucleis comparatur: unde nomen pineorum nucleorum *Açoſtae (Cluſ. exot. p.* 292.*)*. . . *Cocos nucifera* نرجيل (Nerdſchil). Primum teſtimonium occurrit in itinerario Abuzeidi et Wahebi (*Ancienn. relat. p.* 2, 111.) et praecipue de uſus mira varietate, quem haec palma

praebeat. *Avicenna* de fructu, titulo الهندب (*nucis indicae*) *p.* 153. loquitur. Cf. Lud. *Barthema* (*Ramusio* 1, *f.* 175. a. b.). . . *Areca Catechu* معبة et فوفل *Avic.* 236. *Serap. c.* 345. Arborem esse Coco similem, nucem deferri e Sin. Cf. *Garc.* apud *Clus. exot.* 187. . . *Aleurites moluccana* بندق *Avic.* 160. Comparat cum Ricini seminibus, praedicat virtutem emeticam. . . *Momordica Elaterium* vel *Cucumis prophetarum* حنظل *Avic.* 175. Alvardaeus apud *Cels.* 1, 368. Cucumerum et Cucurbitarum plurimae species Arabibus gratae, frequenter ab iisdem cultae et satis accurate distinctae fuerunt. *Cucumeres* primum generico nomine خيار veniunt (*Abdollatif. p.* 30.). *Cucumis Melo* est بطيخ (*ib. Avic.* 241.) et persice خربزة (*Cels.* 1, 374.). Huius varietas est النغاج (Ebn Alvam apud *Casir.* 1, 333.) cortice tenero striato. *Cuc. Chate* est عبدلاوي (*Abdollat. l. c.*) cortice hirsuto, pomo fusiformi. *Cuc. sativus* فقوص (*Abdollat. l. c.*) *C. Dudaim* ضغبوش *Abdollatif. l. c. Cuc. anguinus* forte دبا *Abdollat.* longissimus. Namque *Cucurbita lagenaria* ex America venit. . . *Cucurb. Pepo* قثا *Avic.* 249. . . *Cucurb. Citrullus* قثا الحمار *ib.* et بطيخرقي et زبش *Abulfadli* apud *Cels.* 1, 371. . . *Cucurb. Melopepo* شلنغ *Abdollat. l. c.* et *Abulfadli* apud *Cels.* 1, 365. (Distinctiones et nomina Forskolei neglexi, utpote parum certa.). . . *Acq-*

cla vera قرظ et سنط *Abdollat.* 28. Optima descriptio. . . *Ac. gummifera* Brouſſonet apud Willd. طلح *Abdollat. p.* 29. *Leo Afric. p.* 773. Maſtichis ſimile gummi largiri. Bene deſcribit *Höſtius (Marocc.* 306.*).*

Pandanus odoratiſſimus كاذي *Serap. c.* 40. Ex Arabia felici adferri flores odoratiſſimos, cum quibus oleum paretur. Cf. *Forsk. p.* 172. . . *Salix aegyptiaca* خرنب *Avic.* 168. صفصف *Abulfadli* apud *Celſ.* 2, 108. خلاف *Alpin. aegypt.* 62. *Rauwolf.* 111. 112. Deſtillari e gemmis aquam odoratiſſimam. . . *Sal. babylonica* غرب *Avic.* 279. *Rauwolf.* 160. A florum odore vocatur in Perſia بيد مشكي *Hyde relig. vet. perſ. p.* 336. Angelus a S. Ioſepho ad *pharmac. perſ. p.* 360. . . *Canarium commune* مبهم *Avic.* 212. Fructum eſſe nucem trigonam, patriam Macaſſaram (Celebes), panem inde confici. Delicatum Amboinenſium panem ex his fructibus parari, teſtatur *Rumph. amboin.* 2, 148. . . *Spinacia oleracea* اسفاناخ Ebn Alvam apud *Caſir.* 1, 332. *Avic.* 131. A Meſues inde temporibus nota. *Rhaz. c.* 52. . . *Cannabis ſativa* قنب Ebn Alvam apud *Caſir.* 1, 332. *Avic.* 248. Semen شهدانج *Avic.* 256. Paratur ſubſtantia inebrians حشيش e contuſis foliis. Cf. *Alpin. de medic. aegypt. f.* 121. b. *Kämpfer amoen.* 645., qui etiam e farina ſeminum pultem parari imbriantem tradit. *Chardin. itin.*

4, 207. et *Falk. topogr. Kenntn. des ruſſ. Reichs*, 2, 265. per totum Orientem dominari hunc uſum teſtantur. . . *Meniſpermum Cocculus* ماحرج *Avic.* 211. *Serap.* c. 365. E lacteſcentibus eſſe, feminibus piſces inebriari. . . *Cycas circinalis* eſt ſine dubio ea arbor, quae farinam praebere in inſulis orientalibus dicitur (*Ancienn. relat. p.* 17.). Optimum et fere primum teſtimonium Chriſtianum reperies apud *Marcum Paulum* (*Ramuſio* 2. *f.* 52. b.). Ipſo Sagu nomine citat *Pigafetta* (*Ramuſio* 1, 394.). . . *Excoecaria Agallocha*. Praeſtantiſſimum lignum *agallochon*, quod toties ab Arabibus celebratur. عود *Avic.* 231. Afferri e Sin et India et Arabia per Sofalam: optimas ſpecies eſſe Mondeliam et Kakeliam et Kadmutinum et Semandurinam. Alio nomine اغالوخي 132. Cf. commentarium doctiſſimum *Celſ. hierob.* 1, 140—150. Fructus dicitur هرنوة (*Avic.* 163.) ſimilis piperi, ſed colore ſubflavo et odore praeſtantiſſimo. E Comaria, inſula Iavae propinqua, praecipue venire id lignum, peregrinatores priſtini arabes (*Ancienn. relat. p.* 78.) Scheriſus Eddriſi (*geogr. nub.* 72.); Abulfeda (*Büſchings Mag.* 4, 277.) et Ebn Alvardi (*apud Celſ.* 1, 148.) e Iava autem Bakui (*Notices* 2, 397.) et Ebn Alvardi (*Celſ.* 1, 153.) teſtantur. E Sumatra optimam Agallochi ſpeciem, Calampat dictam, evehi, vendi autem omnem fere Chinenſi-

bus, utpote ditioribus auro, refert Ludov. *Barthema* (*Ramusio* 1, 181. a.) viliores species Bochor appellat et Loban. Cf. *Garc.* apud *Clus. exot.* 173. . . *Myristica moschata.* Fructus satis cognitus Arabibus nomine بسباسا *Avic.* 148. et calix s. Macis, nomine طالسفر *Avic.* 183. *Serap.* *c.* 2. E Iava advehi Bakui (*Notices* 2, 397.) testatur. Bene describit *αὐτόπτης* Ludov. *Barthema* (*Ramusio* 1. *f.* 181. b.), ut viderit arborem in insula Banda; ut in insula Gilolo, Ant. *Pigafetta* (*Ramusio* 1, 394.). . . *Borassus flabelliformis* s. Lontarus domestica Juss. et Gärtn. Avicennae 206. dicitur نوم, quod nomen etiam hodie servatur teste *Forskoleo* 126. Ex hac palma paratur, testibus *Kämpfere* (*amoen.* 668.) et *Rumphio* (*amboin.* 1, 50.), Bdellium, quod مقل *Avic.* dicit. Distinguit autem in mechense et iudaicum. Rumphius *Punatam* dicit id suffumigium et totam parandi rationem indicat. Accedit, quod probabilitatem auget, *Abulfedam* (*Büschings Mag.* 4, 203.) مقل palmam dicere humilem Tuneti frequentem: quo sine dubio *Chamaerops humilis* intelligitur, cum Borasso flabelliformi facillime confundenda. Ipse *Matthiolus p.* 92. testatur se Neapoli palmam hanc humilem bdelliferam vidisse. . . *Clutia lanceolata* علوة Planta harranica, contra serpentum morsus commendata (*geogr. nub.* 81.). Cf. *Forsk. p.* 122.

Superſunt Gaſtromycetes duo, quorum Avicenna meminit: alter كسنج (*p.* 194.) dictus. *Tuber* certe eſt, ſub terra proveniens, magnum, reniforme, edule, album, cortice inciſo, quod in patria, regione transoxana, et in Khoraſan obſervavit. . . Alter eſt *Cyathus* غوشنه *Avic.* 2. 9. tuber cartilagineum, figura cyathi, exilis, epiphragmate tectus. Eſtne *Cyathus Olla* Perſ.?

* * *

Neque abſolutus hic index neque certiſſimus manifeſto tamen docet, haud parvam plantarum utilium, aut perſicarum aut indicarum ac chinenſium ſuppellectilem, Graecis Romanisque haud cognitarum, ab Arabibus introductam fuiſſe. Centum et quinquaginta fere plantas numeravi, quarum cognitionem Arabibus debemus, quae ſi prius notis MCC. adduntur, numerus fere MCD. eruitur plantarum, quas media aetas e fontibus cognoſcere potuit: quinquaginta enim fere ab ipſis monachis aut medicis medii aevi, ceu ſpontaneae per Galliam et Germaniam inventae fuerunt. Unde, quantopere aberret Halleri iudicium a veritate patet, qui ante C. Geſnerum (1550.) octingentas tantummodo ſpecies notas fuiſſe perhibet (*Bibl. bot.* 1, 285.).

CAP. V.

LATINOBARBARA AETAS.

Qui medio aevo rem herbariam attigerunt, Arabes fere solos (eosque pessime versos), aut Plinii farraginem aut Dioscoridis miserrimam interpretationem sequuti fuerunt. Naturalium rerum descriptores antiqui quum nusquam fere clare satis et distincte semet expresserint, neque nisi obiter duntaxat plantarum formas et colores indicaverint, Latinobarbarorum desidia exemplaribus etiam caruit, quorum vestigia sequeretur. Nullus ordo, nisi alphabeticus; nulla veritas, quum male intellecta Arabum et Graecorum loca solummodo transscribere consuescerent; nulla doctrinae ratio, quum haud nova docere, sed, quae centies dicta essent, iterum repetere sui ducerent officii.

SAECULUM XII.

Arabum florentissimum et mitissimum in Hispania imperium, scholarum arabicarum celebritas et doctrinae gloria, ab undecimo inde saeculo plures adlexit Christianos e Germania, Italia, Gallia ipsaque Anglia, qui, liberaliter excepti a scholarum arabicarum praefectis, totum doctrinarum ambitum cum linguarum orientalium cognitione in patriam retulerunt. Interpretati sunt hi Arabum discipuli eorum libros, ut *Hermannus* Comes Veringensis (*Trithem. annal. hirsaug.* 1, 148.), *Ge-*

tardus Cremonensis (*Pipin.* in *Muratori script. rer. ital.* 9, 587.), Daniel *Morlaeus* Oxoniensis (*Wood. antiqu. oxon.* 1, 56.) et, qui ceteros omnes eruditione antecelluit, Constantinus Africanus, Carthaginensis. Is, postquam quadraginta fere annos in scholis Arabum degisset, in Montis tandem Cassini coenobium recessit, ubi et Arabum scripta latine interpretabatur et totum eruditionis arabicae cyclum in compendium redigebat (*Leo Ostiens.* in *Muratori script. rer. ital.* 4, 455.).

Constantini opera (*ed. Basil.* 1536. fol.) et librum amplectuntur *de gradibus*, in quo medicamenta omnia, ab Arabibus adhibita, licet satis negligenter, tractantur. Myrobalanos credit indos et citrinos ex eadem arbore venire, illos esse maturos fructus, hos immaturos: emblicos cum prunis componit (*p.* 345.). Pastinacam Secacul; *Oculceam* dictam, cum Carduo mariano confundit (*p.* 352.).

Saeculo sequente, duodecimo nimirum, monachi Salernitani, tum regione herbarum utilium feracissima, tum exemplo Arabum moti, qui Siciliae et Calabriae potiti erant, superstitioni antiquae doctrinam, sanctaeque ruditati Arabum eruditionem substituere coeperunt (*Orderic. Vital.* in *Duchesne script. ormann.* 477.).

Superest *regimen sanitatis Salerni*, quod saucio regis Angliae filio Roberto versibus leoninis di-

carunt monachi (*ed. Ackerm. Stendal* 1790. 8.). Id praeter vulgatiſſimas Italiae plantas nil fere continet, quod paullo interiorem rei herbariae cognitionem proderat. *Eſcula* (*c.* 44.) *Ackermannus* legit, quae melius *meſpila* ſunt: namque eſculus nusquam in Italia creſcit. *Athanoſa* (*c.* 66.) eſt Tanacetum vulgare: *Enula campana* (*c.* 68.) toties praedicata, Inula Helenium.

Iidem ſcholae Salernitanae adhaeſit Io. ſ. Matth. *Platearius ſenior*, a iuniori Piſano, ſaeculi XV. ſcriptore, bene diſtinguendus: quem ſaeculo XII. vixiſſe e manifeſto Aegidii Corbolienſis teſtimonio efficitur, qui ab ore huius doctoris Salernitani ſeſe pependiſſe adfirmat (*Leyſſer. hiſt. poët. med. aev. p.* 499.). Frequenter etiam noſter citatur a ſcriptoribus ſaeculi XIII., Vincentio Bellovacenſi, Alberto Magno et Petro de Creſcentiis: ipſe autem tanquam recentem memoria adlegat Conſtantinum Afrum.

Liber Plateарii, qui ſupereſt, *Circa inſtans* dictus (*ed. Lugd.* 1525. 4.), ſaeculum ſapit: alphabetico ordine medicamina cuiusvis generis nominat, additis pauciſſimis novis. *Acaciam* habet ſuccum prunellarum (*Pruni ſpinoſae*): *Bauciam* dicit Paſtinacam (*f.* 228. d.). *Cretanum*, Crithmum maritimum (*f.* 233. b.). Storacem liquidam credit in Calabria reperiri (*f.* 248. c.), quo ſine dubio Dauci lucidi ſuccus ſuaveolens reſinoſo-

gummosus intelligitur. Pro Spica celtica *Saliuncam* nonnunquam poni (*f.* 248. b.).

Primus ceteroquin *Spiraeam Filipendulam* (*f.* 237. a.), *Clematida Flammulam* (*f.* 236. d.) et *Galeopsin Tetrahit* (*f.* 251. c.) nominat.

Huius aevi sine dubio Herbarius esse videtur, cuius nusquam mentionem invenio, nisi apud Vincentium Bellovacensem. Arbitror autem, monachum quemdam compilasse ex Arabum scriptis et Plinio, quidquid de plantis innotesceret. Huic autem operi eadem fere autoritas, quam Plateario et Constantino, tributa fuisse videtur.

SAECULUM XIII.

Melioris paullo conditionis spes adfulsit, quum civitatum italicarum, Amalfi, Genuae, Venetiarum, Pisae et Florentiae commercium adeo augeretur ac extenderetur, ut et rerum naturalium cognitioni vim et imperium prosperare videretur, et superstitionis dominium et antiquorum praeiudiciorum labefactari. Memorabilem locum invenio apud *Petrum Aponensem*, celeberrimum vergentis saeculi auctorem. Is (*diff.* 67. *Concil. different.* Venet. 1520. fol.) de habitabili aequatoris zona disceptans, refert, semet novisse hominem, qui in regione Çinçorum (Zanguebar) viderit saccum loco stellae polaris australis: de ipsa sibi quoque retulisse Marcum Venetum (Paulum), omnium, quorum

meminerit orbis, maximum circuitorem et diligentiſſimum indagatorem, et inde apportari Venetianis lignum aloës et camforam et verci (indigoferam). Fratris etiam Cordelarii e Malabaria teſtimonium adducit, quod ſol bis transeat verticem, ut nusquam umbram videre poſſis, neque ſtellam polarem borealem, niſi in ipſo horizonte.

Tantum itaque efficere ea itinera, commercii cauſſa ſuscepta, potuerunt, ut priſtina praeiudicia de terrae formà abrogarentur, meliores autem opiniones divulgarentur. Quae quidem emolumenta neſcio an ex alio quodam itinere tam copioſe manifeſtoque redundaverint, quam e longiſſima *Marci Paulli* peregrinatione. Totam enim fere Aſiam, Tatariam et Chinam et inſulas Oceani indici ab anno 1270—1295. pervagatus, carceri tandem a Genuenſibus traditus, memoriae tradidit totam itineris longiſſimi hiſtoriam (*Ramuſii coll.* 2. *Purchaſii coll.* 3.). De Curcuma, Pipere Betle, arbore turifera, camforifera, Rheo palmato, Caeſalpinia Sappan, Eugenia caryophyllata, Pterocarpo ſantalino aliisque plantis primam reliquit et optimam inter Chriſtianos relationem.

Praeceſſerant eum iam ordinis Minorum fratres Ioannes de *Plano Carpini* et *Gulielmus Rubruquis*, qui per borealem maris caſpii regionem Tatariam ipſamque Chinam tetenderunt (*Ramuſio coll.* 2. *Purchaſii coll.* 3. *Hakluyt coll.* 1.). Eam

itineris orientalis viam, quam primi muniverant Nestoriani, legerunt mercatores plerique Europae borealis (*Sartorii histor. civit. hanseat.* 198. *Sprengelii hist. invent. geograph.* 252.). Ipsae autem merces hac via apportatae melioris indolis iudicabantur quam quae navigiis Alexandriam adferrentur (*Sanut. Torsella in Bongars gest. Dei per Francos*, 2, 24.).

Sequuti sunt *Odericus de Porta Naonis* et Ioannes *Mandevillius* saeculo XIV. (*Ramusio coll.* 2. *Hakluyt.* 2. *Reisen und Wanderschafften des hocherfahrnen Ioh. v. Montavilla*, Frcf. 1580. 8.), qui pauca tamen historiam naturalem illustrantia reportarunt. Mandevillius tamen balsami fruticem describit et modum, quo verum a spurio distinguatur, admistis ubique fabulis absurdis. Praestrinxit enim animum miraculorum amor, inscitia eius aevi nutritus, ut, qui redirent a peregrinatione, *mirabilia mundi* recitare cogerentur, in coenobiis legunda et scholis (*Sprengelii hist. geograph.* 219.). His mundi mirabilibus adnumerandae *oves vegetabiles*, quarum Odericus et Mandevillius primi meminerunt (*Ramusio* 2, 251. *b.*) quaeque ab herbariorum conscriptoribus indubitate repetuntur. Esse autem, referunt Odericus et Mandevillius, in regione *Chadissa* fructum ingentem, quem maturum si discideris, agnum intus inveniri sine lana, eum una cum fructu comedi. Eam

plantam, *Barometz* dictam, in Savolzensi regione, inter Volgam et Jaik, inveniri, fabulatur Hieron. *Cardanus* (*variet. rer. lib.* 6. *c.* 22. *p.* 63.).

Mirabilia ea plantarum fabulosa maxime invenies in Alberti Magni, Lauingensis, post episcopi Ratisbonensis, libello de virtutibus herbarum, animalium et lapidum (*Opp. ed. Jammy*, Lugd. 1651. *vol.* 5.). Adiungam optimi Conr. *Gesneri* (*praef. ad Trag.*) iudicium: „In libro de mirabilibus mundi diversa herbarum vocabula nominantur, sed corruptissima. Haec legat, qui bonas horas male collocare volet." Quam aequum sit id iudicium, ex initio statim libelli elucet. Ibi enim de *Elitropia* praecipiens, sic nugatur auctor; „Apud Chaldaeos vocatur *Ireos*, apud Graecos *Mantuchiol*, apud Latinos *Elitropia*. Huius autem virtus mirabilis est, quod, si colligatur sole existente in leone in Augusto, et involvatur in lauri folio et simul addatur dens lupi, nullus poterit contra ferentem habere vocem loquendi, nisi verba pacifica." Et paullo post; „*Calidonia* vocatur a Chaldaeis *Aquilaris*, a Graecis *Valis*. *Provinca* a Latinis provencalibus dicta, vocatur a Chaldaeis *Iterisi*, a Graecis *Vorax*. *Nepta* Latinis, *Greith* Chaldaeis, Graecis *Retus*." Citat ineptus homo solum *Macrum* et Alexandrum Imperatorem (?) de influentia planetarum in herbas. „Affodillus herba Sa-

„turni; Poligonia herba Solis; Chynoftates (?) Lu„nae; Arnogloffa Martis; Pentaphilon mercurii; „Acharonia, quae et Jufquiamus, Iovis; Pifterion „(περιστερεών) Veneris.

Credidit *Lambecius (bibl. Vindob.* 6, 844.) antiquum librum: *Buch der Natur*, dictum nil effe nifi germanice redditum Albertum, fed fallitur. Manifefta enim adfunt indicia, eum librum anno 1349. Ratisbonae fcriptum effe *(Panzeri annales german. typogr.* 83.). Albertus autem iam 1280 vivere defiit *(Martene collect. ampliff.* 5, 128.).

Eodem faeculo vixit *Alfredus*, Philofophus dictus, qui commentaria fcripfit in Ariftotelem *(Fabric. bibl. med. et inf. lat.* 1, 180.) a Bartholomaeo *Glanville (propr. rer.* 17, 1.) ita citata, ut haeream, huncne vel an feniorem Alfredum, quem fupra citavimus.

Paullo melioris indolis eft liber ruralis, quem fenator bononienfis, Petrus de Crescentiis, vergente ad finem hoc faeculo, reliquit *(Opus ruralium commodorum.* Bafil. 1548. fol.). Verfione utor, quam frater Francifcus Argentinenfis 1493. edidit, iconibus deturpatam adeo foedis adfpectuque horrendis, ut artis progreffus nullibi luculentius fub fenfus cadere poffint, quam comparatis his figuris cum iis, quas *Humboldtius*, *Ventenatius* et *Roxburghius* nobis largiuntur.

Ceteroquin auctor non maiores folos legerat,

plantam, *Barometz* dictam, in Savolzensi regione, inter Volgam et Iaik, inveniri, fabulatur Hieron. *Cardanus* (*variet. rer. lib.* 6. *c.* 22. *p.* 63.).

Mirabilia ea plantarum fabulosa maxime invenies in Alberti Magni, Lauingensis, post episcopi Ratisbonensis, libello de virtutibus herbarum, animalium et lapidum (*Opp. ed. Jammy*, Lugd. 1651. *vol.* 5.). Adiungam optimi Conr. *Gesneri* (*praef. ad Trag.*) iudicium: „In libro de mira„bilibus mundi diversa herbarum vocabula nomi„nantur, sed corruptissima. Haec legat, qui bo„nas horas male collocare volet." Quam aequum sit id iudicium, ex initio statim libelli elucet. Ibi enim de *Elitropia* praecipiens, sic nugatur auctor; „Apud Chaldaeos vocatur *Ireos*, „apud Graecos *Mantuchiol*, apud Latinos *Eli„tropia*. Huius autem virtus mirabilis est, quod, „si colligatur sole existente in leone in Augu„sto, et involvatur in lauri folio et simul adda„tur dens lupi, nullus poterit contra ferentem habe„re vocem loquendi, nisi verba pacifica." Et paul„lo post; „*Calidonia* vocatur a Chaldaeis *Aquila„ris*, a Graecis *Valis*, *Provinca* a Latinis proven„çalibus dicta, vocatur a Chaldaeis *Iterisi*, a Grae„cis *Vorax*, *Nepta* Latinis, *Greith* Chaldaeis, „Graecis *Retus*." Citat ineptus homo solum *Macrum* et Alexandrum Imperatorem (?) de influentia planetarum in herbas. „Affodillus herba Sa-

„turni; Poligonia herba Solis; Chynoſtates (?) Lu„nae; Arnogloſſa Martis; Pentaphilon mercurii; „Acharonia, quae et Juſquiamus, Iovis; Piſterion „(περιστερεών) Veneris.

Credidit *Lambecius (bibl. Vindob.* 6, 844.) antiquum librum: *Buch der Natur*, dictum nil eſſe niſi germanice redditum Albertum, ſed fallitur. Manifeſta enim adſunt indicia, eum librum anno 1349. Ratisbonae ſcriptum eſſe (*Panzeri annales german. typogr.* 83.). Albertus autem iam 1280 vivere deſiit (*Martene collect. ampliſſ.* 5, 128.).

Eodem ſaeculo vixit *Alfredus*, Philoſophus dictus, qui commentaria ſcripſit in Ariſtotelem (*Fabric. bibl. med. et inf. lat.* 1, 180.) a Bartholomaeo *Glanville (propr. rer.* 17, 1.) ita citata, ut haeream, huncne vel an ſeniorem Alfredum, quem ſupra citavimus.

Paullo melioris indolis eſt liber ruralis, quem ſenator bononienſis, Petrus de Crescentiis, vergente ad finem hoc ſaeculo, reliquit (*Opus ruralium commodorum.* Baſil. 1548. fol.). Verſione utor, quam frater Franciſcus Argentinenſis 1493. edidit, iconibus deturpatam adeo foedis adſpectuque horrendis, ut artis progreſſus nullibi luculentius ſub ſenſus cadere poſſint, quam comparatis his figuris cum iis, quas *Humboldtius, Ventenatius* et *Roxburghius* nobis largiuntur.

Ceteroquin auctor non maiores ſolos legerat,

ſed uſu ipſo et experientia doctus fuit. Semetipſum menſe Auguſto inſeruiſſe ramulos mali eiusdem anni proſperrime, teſtatur. Toto libro ſecundo leges vegetationis pro more ſaeculi, at non male, exponit. Neceſſariam eſſe certam quamdam adfinitatem inter arbores inſerendas et eas, quibus inſeritur: miras tamen inſitionis et fabuloſas recenſet artes. E praeſectis quercubus oriri ſalices aut populos. Bene autem de abſorbtione plantarum, quae per poros fit, de neceſſitate gemmae ad multiplicandam aut propagandam ſpeciem. Libro tertio enumerat plantas utiles, inter quas quaedam obſcurae, e. g. *Verſig*, quae Berberis *Tabernaemontano* 3, 471. dicitur, poteſt etiam Crataegus Azarolus eſſe. *Avornus* eſt ſine dubio Cytiſus Laburnum (Io. *Bauhin. hiſt.* [illegible] 2. 362. . . *Zizulus* (Giuggiole Ital.) *Zizyphus vulgaris*. . . *Sicomorus*, quae in Germaniae montibus creſcat. . . *Muniacus*, pruno adfinis, quae Io. *Bauhino* 1, 169. *Armeniaca* eſſe videtur. Aliae plurimae notatu dignae: Spinachiam, ab Arabibus introductam, noſter primus inter Chriſtianos occident. Memorat: ſic *Fraxinellam* (Dictamnum album), *Flammulam* (Clematida), *Tetrahit* (Galeopſin), *Zuberum* (Quercum Suber), *Sanguinum* (Cornum ſanguineam), *Acer Opalum*, *Rincum marinum* (Crithmum). Glycyrrhizae cultum et Pineae uberrime et bene deſcribit.

Vincentius Bellovacensis, medii aevi Plinius, amplissimi operis, *Speculi quadripartiti* (ed. Lugd. 1494. fol.) tomo secundo historiam naturae universam complectitur; sed scholasticus vir et ἐκ βιβλίων κυβερνήτης nihil agit nisi Aristotelem, Dioscoridem (sic) Gallienum, Ysidorum, Macrum, Plinium, Avicennam, Platearium, Actorem, Cassium Felicem (qualis fuerit, nescio) citare et de oppositis argutissime disceptare. Paucissima, aut nulla fere, notatu digna occurrunt. De *Bernice* arbore (*Terminalia Vernice*) primus fere loquitur, sequens peregrinatores sui aevi (*lib.* 13. *c.* 85. *f.* 166. d.) Myrobalanos tamen Graecorum (*Hyperantheram Moringam*) cum myrobalanis Arabum confundit (*lib.* 12. *c.* 79. *f.* 154. d.).

SAECULUM XIV. ET XV.

Commercium Italorum florentissimum et itinera frequentia in remotissimas regiones simplicium cognitionem augere et amplificare debuerunt: sed impeditum etiamnum id studium fuit inscitia vulgari linguarum. Paucissimi docti Arabicam linguam coluerunt, nulli fere Graecam, ut et ipse Franc. *Petrarcha*, decus sui aevi, queri consuesceret, se, licet in Barlaami Graeci disciplinam semet tradiderit, a lingua tamen antiquorum Graecorum rudem esse (*Mém. sur la vie de Pétrarque*, 1, 670.). Maius obstaculum fuit servile doctorum ingenium,

quod, exhauftos eſſe ab Arabibus theſauros, neque novi quidquam inveniri poſſe autumaret. Arabum imperia, quam noxia ſint humano ingenio, quam turpe ſit, coecis oculis eos ſequi, qui ipſi nil ſciverint, niſi a Graecis male accepta, nemo luculentius monſtravit, fortius contendit conviciisque ipſis defendit, quam *Petrarcha (rer. ſenil.* 12, 910. 913.*)*. Qui, doctiſſimus ſui aevi, quum ipſe Graecarum literarum rudis fuerit, facile inde efficitur, quanta fontium Graecorum fuerit inſcitia. Nihilominus quivis ſcriptorum adeo adfectavit hanc eruditionis partem, ut riſui etiam ſe exponeret. Eius rei innumera paene teſtimonia celeberrimus *Matthaeus* ſiſtit *Sylvaticus*. Sic *(c.* 300.*) Guadam* vel *Fabuciam* graece appellari millepedes: *(c.* 42.*) Amariſmam (Aneuryſma)* interpretatur Matrem ſanguinis etc. Sic *Vincentius Bellovacenſis (f.* 93. b.*) aroma* ab aris vel ab aëre derivat.

Ipſi enim fontes Graeci, Neſtorianorum et Arabum interpretationibus mutati, monachorum denique inſcitia contaminati, longe alii legebantur ab eius aevi hominibus, quam veri, textu reſtituto, ad nos pervenerunt. *Bartholomaeus Glanville* Anglicus alium habuit Dioſcoridem ac nos, ſiquidem Caſſiae Fiſtulae deſcriptionem ex eo petiit *(c.* 28.*)*, quam haudquaquam Anazarbeus cognovit. Adſcriptum erat Dioſcoridi medii aevi integrum caput de Jaſmino, quod deeſſe in codice Cantacuzeno demum

vidit Matthiolus. Ariſtotelis ſcripta a Ioanne Damaſceno expoſita, in epitomen redacta, quam *ſummae* nomine citare ſolebant, longe aliena fuerunt a veris Stagiritae libris.

Pſeudonymos multos citare conſuerunt, *Caſſium Felicem* et *Poſſidonium* Matthaeus Sylvaticus, *Democritum* et *Aeſculapium* alii. Nomina autem haec illuſtria a monachis ſine dubio adfectata, inſcitiae eorum ſaeculorum adeo impoſuerunt, ut oraculorum vice eorum auctoritas haberetur.

Ad hanc aevi illius labem acceſſit ſcholaſtica inquirendi, diſſerendi, ſcribendi ratio. In contrarias ſemper partes disputaturi, nullum finem alium cognoverunt illorum ſaeculorum homines, quam ingenii vim, ratiociniorum aciem et dialecticae exercitium oſtentare: auctoritate ſola celeberrimorum nominum vincti ac detenti, veritatem minus quam gloriam quaeſiverunt. De plantarum anima, de rationibus earum ſeminalibus, et ſenſualitate disputantes, neglexerunt omnino naturae obſervationem. Hinc iure *Leonicenus* (*de Plinii error. lib.* 2. *f.* 16. a.) taxat *Petrum Aponenſem*, quod, qui centaurii maioris radice continuo uſus fuerit, ignorare ſe id tamen fateretur (*concil. differ.* 100.).

Simon de Cordo Ianuenſis et Matthaeus Sylvaticus celeberrimi ſine dubio ſunt ſcriptores huius ſaeculi. Ille, medicus Papae Nicolai IV. et ſacerdos palatinus Bonifacii VIII., gloriatur, ſe

peregrinatum esse per orientem, ut plantas in loco natali observaret, quas veteres descripserint. Ea autem iactatio adeo communis est omnibus fere scriptoribus barbarorum saeculorum, ut fidere iis nullo modo possimus. Conatus est nomina plantarum et medicaminum graeca, arabica et latina cum vulgaribus comparare eoque modo exponere. Male vero id tentamen plerumque cessit, cum expers literarum, rudis etiam a rerum ipsarum cognitione esset. Edidit „*clavem sanationis*, simplicia me„dicinalia, latina, graeca et arabica, alphabetico „ordine elucidata. Venet. 1514. fol." cuius praecipua pars rediit cum Matthaei Sylvatici opere.

Is (*Matthaeus Sylvaticus*) Mantuanus, Salerni commoratus erat, ubi „Colocasiam colere in vi„ridario suo secus spectabilem fontem" adfirmat (*c.* 197.). Ipse etiam semina *Cantalidis* (*? Athamantae cretensis*) e Graecia adferri curavit et in horto suo coluit (*c.* 133.). Sardiniam etiam viderat et Montem pessulanum (*c.* 181. 528.). Dein Milani artem medicam exercuisse dicitur, anno autem 1317 conscripsit opus „Pandectarum medici„nae Lugd. 1534. fol." in quo explicantur nomina graeca, arabica et latina plantarum aliorumque simplicium, quae tunc temporis adhiberentur. Id opus licet *Reinesius* laudibus immeritis extollat (*var. lect.* 3, 18.), equidem nil nisi inscitiam auctoris paucissimasque coniecturas video, quibus ad expli-

canda arabica plantarum nomina uti poſſimus. Simon Iauuenſis Algam paluſtrem vocat Nenufar (*Nymphaeam*) et alio nomine Caccabum Veneris et Papaver paluſtre. Noſter ingenue fatetur, „Arabes non multum curare in omnibus iſtis herbis, „unumque pro alio ponere, ſi easdem virtutes ha-„bere credant" (*c.* 122.). Ipſe tamen omnem operam impendit, ut confuſionem vitaret perniciosam. Quaeſivit ab Hiſpanis, Arabibus et Graecis, quaenam intelligerentur plantae ſub receptis nominibus (*c.* 180. 521.). Neque tamen, qui ipſe careret rerum et linguarum cognitione, finem ſuum attingere potuit.

Agrifolium (*c.* 21.) commutat cum Loto Graecorum, latine vero dici *Ciceraſo*. *Thoram* habere flores violaceos et *Anthoram* ſubrubeos (*c.* 45.). *Apii* duodecim ſpecies numerat, inter quas et Ranunculus ſardous (*hirſutus c.* 48.). Caballum marinum (*c.* 117.) inveniri nugatur in Ypotamo, fluvio Meſopotamiae, quae media regio ſit inter Scirtim et Euphratem. Tormentillam differre arbitratur *Simon* a Quinquefolio, quod illa habeat folia ſeptena, intelligit itaque *Potentillam rectam*. Mire confundit (*c.* 167. 168.) Ciſtum, Hederam et Lablab: Caprifolium, Oxyacanthum et Lycium (*c.* 259.): Iſatidem et Rubiam tinctorum (*c.* 366.): Inulam et Laſerpitium Chironium (*c.* 375.).

Meliora pauciſſima ſunt. Ad Amalfi oppidum

ſophiſticari Agallochum radice Chamaeleae, quae vero laxet, cum Agallochum adſtringat *(c. 30.)*. Bacham Arabum *(Caeſalpiniam Sappan)* manifeſto *Preſillum* lignum, longe ante detectam Americam vocat *(c. 82.)* Buzeidem eſſe Satyrii bulbum *(c. 116.)* Saliuncam non raro pro Spica celtica poni *(c. 616.)*. Bene Simon ſaccharum Arabum a Graecorum ſimili ſubſtantia differre arbitratur, immerito ob id taxatus a *Leoniceno (de Plinii error. lib. 4. f. 55. a.)*.

Editor Baptiſta *Sardus*, Papienſis, addidit nonnulla nova. Sic de Fragariae uſu *(f. 170. d.)* loquitur: Carduum ſtellatum, Lyſimachiam Nummulariam *(Graſſula lunaria)*, Gratiolam officinalem, Thapſiam garganicam deſcribit.

Bartholomaeus Glanville, comes Suffolciae, ordinis Minorum monachus, *de proprietatibus rerum* volumen conſcripſit (Argent. 1491. fol.), quod Caroli V., Galliarum regis, iuſſu ſacerdos ipſius palatinus Io. *Corbichon* gallice interpretatus eſt (Lyon 1482. fol.). Hinc, quam immerito compilator quidam *(Mélanges, tirés d'une grande biblioth. 10, 202.)*, Corbichonem ipſum faciat auctorem, patet.

Noſter totum librum XVII. plantis dicavit, iis autem ſolis, quae vel in ſacra ſcriptura vel in gloſſis occurrunt, non neglectis tamen aliis vulgaribus. Auctores citat Ariſtotelem, Dioſcoridem, Pli-

nium, Isidorum, Alfredum, Platearium et Albertum: illos vero alios, ac nunc leguntur. „Calami „scripturales“ ex Arundine Donace iam tum diu obsoleverant (1-, 31. Cf. *Beckmanni hist. invent.* 3, 56. 4, 297.). Sexuum coniunctionem in plantis haud agnoscit, eum rationem in se seminalem contineant, per quam ex se producendi speciem suam habeant potentiam. Allium bene a cepa et a lilii bulbis discriminat: bene cyprum Cant. 1, 14. describit. Dudaim Leae fuisse Mandragoram. Prinum (Quercum Ilicem), prunum et lentiscum confundit.

Iacobus DE DONDIS, Ioannis, Petrarchae amici (*rer. senil.* 6, 897. 15, 1053.) filius, Patavinus, *aggregator* dictus, librum de simplicibus conscripsit, quod sine loco et anno editum habuit *Trewius (praef. ad Blackwell. herb.* §. 16, 7.).

Coram est editio Veneta 1499. 4., quae foliis CL et aliquot non numeratis constat. In praefatione dicitur ipse liber: *Aggregator practicus de simplicibus*, ad finem vero: *Herbolarium de virtutibus herbarum.* Alphabetico ordine plantae nominantur, adiunctis virtutibus medicis, ex Arabibus et Plateario etc. Adsunt icones, rudes eae quidem et ligno incisae, sed praestantiores omnibus illis, quae in aliis herbariis occurrunt. Pro Acoro est *Iris Pseudacorus*, quae repetitur etiam sub Ireos. Aristolochiae longa et rotunda sunt ve-

rae, nec quas Germanici habent herbarii, Fumaria. Branca urſina eſt Heracleum Sphondylium. Capillus Veneris eſt Aſplenium Ruta muraria. Coriandrum, Cyperus, Lavandula, Siler montanum (*Laſerpitium ſilaifolium f.* 124.), Serpentaria (*Arum Dracunculus f.* 127.) oſtendunt, auctorem fuiſſe Italum et plantas vivas delineaſſe. Optimae etiam figurae Fragariae et Gentianae luteae. Hedera terreſtris forte Veronica eſt hederaefolia: Hermodactylus, Colchicum: Naſturtium aquaticum, Sium anguſtifolium. Peſſimae tamen figurae Dauci cretici, Menthae, Granorum Solis, Mandragorae (tamen non fabuloſa, ut in herbariis aliis), Paeoniae, Sinapis, Spicae celticae et nardi. Adiecta eſt enumeratio laxantium, ubi Bartholomaeus Anglicus ſaepius citatur.

Alia editio multo vetuſtior f. l. et a. exſtat in bibl. Göttingenſi, ubi et titulus et praefatio deeſt, icones etiam multo peiores.

In eadem etiam bibliotheca ſervatur belgica interpretatio ſine titulo, anno 1484 impreſſa, multo abſolutior aliis, quas vidi editionibus. Continet enim praeter laxantium etiam aliorum ſimplicium enumerationem. Icones fere eaedem ſunt, quas antiqua latina continet, pauculis aliis adiectis.

Solent nonnulli (ut *Mittarelli Biblioth. cod. &c. p.* 28.) Arnaldo Villanovano tribuere, cum prooemium eius nomen ferat. Sed citata Arnaldi

verba sequuntur. Plures editiones, 1520. 4. 1522. 4. italice mihi in literis humanissimis indicavit Cl. collega Patavinus, Ios. Ant. *Bonatus*.

Amicitiae humanissimi *Schrankii*, collegae Landshutensis, acceptam refero editionem fere antiquissimam: „Aggregator compilatione clarissimi phi„sici Iacobi de Dondis civis." Venet. 1481. fol. In praefatione ipse fatetur, se anno 1355 hunc librum conscripsisse. Alphabetico ordine persequitur simplicia, sine ulla descriptione: vires et usus ex Arabibus et Latinobarbaris, ad ipsum usque Simonem Ianuensem exscribit, nullo adiecto iudicio: dispositio operis secundum usus medicos.

Alium longe tenorem habet, quam e Trewiana bibliotheca mecum benigne communicavit Vogelius Altorfinus, editio Veneta 1543. fol. Ad solas qualitates primarias et secundarias et ad virtutes contra morbos index medicaminum secundum Arabas et Arabistas institutus est.

Eodem saeculo Conradus quidam *de Megenberg*, Canonicus Ratisbonensis, interpretatus est *librum naturae (Puch der Natur)*, quem eumdem esse cum Alberti Magni tractatu supra citato, *Lambecius* falso autumat (*bibl. Vindob.* 6, 844. Cf. *Panzer. Annal. der deutsch. Liter.* 1, 83.). Edita autem est haec interpretatio 1475. Augustae Vindelicorum et 1482. bis eodem anno.

Initio saeculi XV. vixisse videtur *Christoph. de Honestis*, Florentinus, prof. Bononiensis; cum *(expos. in Mesuen, f.* 98. a.*)* Thomam de *Garbo* praeceptorem suum vocet, qui obiit 1370 *(Petrarc. senil.* 12, 2. *p.* 1007.*)*. Commentaria Christophori in antidotarium Mesues cum Marini editione Venet. 1562. fol. impressa pauca continent notatu digna. Loco Secacul Arabum sumebant aevi eius officinae Sigillum Salomonis.

Huius libri ad exemplar conscriptae sunt numerosae editiones *horti sanitatis*, quae saeculo XV. prodierunt. Editionem latinam Moguntinam, a Iac. *Meydenbach* curatam 1491. fol., aliam vulgari sermone Saxoniae inferioris conscriptam Lübec. 1492. fol., tertiam teutonicam, Io. *Schönspergeri* opera Augsburgi 1488. 4. typis impressam, coram habeo. Alphabetico ordine plantas recenset, in praefatione peregrinationes iactantur, per Graeciam et Orientem, socio pictore, susceptas, quas de se ipso gloriatur auctor Lübecensis, Magister Io. *van Cube* *(c.* 568.*)*, de alio quodam „domino nobili" Moguntina editio. Ioannem *Cubam* autem medicum Francofurtanum fuisse, editio Francofurtana Egenolfii 1533. testatur. *Arndes*, civis Lubecensis impulsu editionem nostram factam esse, ipse auctor fatetur. Icones ligno incisae pleraeque eaedem, nonnullae tamen penitus diversae, passim meliores Lübecenses. Ipse textus nonnunquam pe-

nitus alienus, quod ut luculentius pateat, figillatim perluſtranda eſt utraque priori loco citata editio.

Moguntina.	Lübecenſis.
c. 14. De Allio citatur Vincent. Bellovac.	c. 4. nil de eo.
c. 34. Apium ſylveſtre eſſe Hipposelinum (Smyrnium Olus atrum.).	c. 7. confunditur cum Ranunculo hirſuto.
c. 36. Apium haemorrhoïdarum videtur Ranunc. Ficaria.	c. 9. idem.
c. 40. Ariſtolochia rotunda eſt Fumaria bulboſa.	c. 10. idem.
c. 7. Aſſodillus eſt Iris florentina, citantur Dioſcorides et Iſidorus: ſeptem facultates.	c. 20. Citatur Avicenna et 19 facultates.
c. 6. Acorus, figura mala.	c. 21. figura melior.
c. 21. Ambroſia, deſcriptio et icon mediocres.	c. 22. figura peſſima.
c. 4. Acacia eſt Prunus ſpinoſa, cum icone mediocri.	c. 26. figura peſſima.
c. 26. Anacardus, figura imaginaria.	c. 33. idem.
c. 18. Aloë, icon corolla tetrapetala, foliis integerrimis. Iſidorus citatur.	c. 35. eadem icon, Iſidorus fere nusquam citatur, ſed Bartholomaeus Anglicus.
c. 22. Amomum eſt Geranium robertianum.	c. 51. figura alia, ſed mere arbitraria.
c. 132. 434. Conſolida maior ſ. Symphytum peſſime delineatur.	c. 107. multo melius.

Moguntina.	Lübecenſis.
c. 153. Conſolida regalis ſ. Delphinium peſſime.	c. 128. optime.
c. 89. Cardus eſt Dipſacus fullonum.	c. 110. Idem tamen c. 288. ſub Labro veneris et 519. nomine Virgae paſtoris occurrit.
c. 450. Caulis Spinachia; peſſime.	c. 161. 471. *Heydenſch kol* bis, melius.
c. 157. Diptamnus eſt Convallaria multiflora.	c. 169.
c. 188. Fraga, non male.	c. 215.
c. 222. Hermodactylus eſt Leontodon Taraxacum.	c. 248.
c. 247. Laureola, Daphne non male.	c. 286. Laurea, fig. arbitraria.
c. 276. 277. Mandragora, cum radice virum et mulierem referente. *).	c. 306. 307.
c. 338. Paeonia, peſſima figura.	c. 364. non mala.
c. 592. Ribes (Arabum dicitur) ſed noſtrum eſt; figura mala.	c. 427. figura melior.
c. 395. Rododendron eſt Roſa.	c. 432.
c. 458. Scolopendria, figura mala.	c. 445. figura melior.
c. 486. Verbena peſſima.	c. 514. non male.

*) Inſignis monachorum φεναχισμὸς, quo e radice homunciones aut femellam ſculpſerint, relicto capillamento radicularum, talemque radicem velut naturalem, vendiderint ſaepe 30 aureis nummis, exponitur ab *Amato Luſitano (in Dioſc. p. 432.)*.

Utraque ceteroquin editio exteras plantas fere omnes imaginarias arbitrariis iconibus exprimit, Asam foetidam, Balaustiam, Myrobalanos, ipsum Napellum, Piper, Rhabarbarum, Oryzam (*Risum)* Scammoneum, Schoenanthum, Tamarindum, Thapsiam, Zedoariam, Saccharum. Lubecensis editio pauca habet, quibus caret Moguntina: e. g. Flores frumentorum (*Centaurean Cyanum)*, Cubebas et Diapensiam (*Saniculum.)*. Augustana editio minorem habet utraque numerum (434.).

Aliam editionem, *Herbarii* nomine Moguntiae 1485. officina Faustii Schoyfferique editam recenset *Trewius (praef. ad Blackwell. herbar. §. IV. n.* 1.). Ea nonnihil differre a nostra utraque videtur. Namque Tamarindi loco, ubi nostrae habent Umbelliferam, Herbarius habet Tanacetum; Apollinariae nomine, quae Scribonio Largo hyoscyamus est, et hic et in nostris Conium maculatum dicitur, Herbarius habet Tussilaginem. Hunc Herbarium vocat Brunfelsius Hieronymum continuo ab ipso citatum. Est sine dubio

Hieronymus *Brunsvicensis*, chirurgus Argentinensis, cuius *liber de arte destillandi* easdem fere plantas ipsasque icones continet, quas in Orto sanitatis videmus. Eundem itaque librum esse recte iudicant C. *Gesnerus (praef. ad Trag.)* et *Trewius (praef. ad Blackwell.)*. Prima editio Brunsuicensis libri est Argent. 1500. fol. Invenio in an-

tiquitatibus botanicis non parum desudasse. Namque Gentianam Cruciatam primum a se delineatam credit *Borith* esse Ebraeorum. Eam vocem Io. Mich. *Langius* Altorf. 1705. et Ol. *Rudbek* Upſ. 1722. uberius illustrarunt. Herba non est, sed vel sapo, vel purpura.

Ridiculum plane errorem committit Hieronymus, ubi de *Sambuco* loquitur. Eum enim esse triplicis coloris, albi, lutei et rubri perhibet. Legerat autem literarum rudis homo *Sambacum (Jasminum)* Arabum, ab Arabum commentatoribus cum Leucoio commutari. Leucoia autem dividebat id aevum in alba *(Leucoium L.)*, lutea *(Cheiranthus Cheiri)* et rubra *(Cheiranthus annuus.)*.

Numerosas editiones, titulo parum mutato, variis linguis, omitto, quippe quae a *Trewio*, *Hallero* et *Panzero* uberrime recensentur.

Novas tamen figuras, naturae magis congruas, novam etiam praefationem continet, quam Eucharius *Rhodion* cum Christ. *Egenolfio* Francofurti ad Moenum 1533. molitus est. Icones has seorsim etiam edidit bibliopola, titulo: Herbarum imagines vivae 1535. et 1536. 4. In easdem commentatus est Theod. *Dorstenius*, medicus Cassellanus, in *Botanico* Frcf. 1540. fol., sed nulla fere augmenta scientiae, quae id tempus iam attulerat, conspicua sunt.

Insunt eaedem figurae Egenolfianae, additis

Brunfelfianis, Tragianis et Fuchfianis, etiam Diofcoridi, qui ex interpretatione *Ruellii* a *Ryffio* 1543. editus eft. Transierunt denique etiam in Adami Loniceri, qui Egenolfii gener fuit, opera, de quibus infra.

Ortolfum de Bavaria Heydenberger pariter huc refero, quum liber eius de medicinis fimplicibus „*Arzneybuch*" Aug. Vind. 1488. 4. fine figuris nomina plantarum officinalia fola et vires e Plateario et Alberto contineat (*Trew. ad Blackw.* §. 11. *Panzer Ann. d. deutfch. Lit. p.* 98.).

Huc et *Johannes Tollat von Vochenberg*, prof. Viennenfis faeculo XV., cuius „Meifterlich Büchlin „der Arzney und Krütter" *Schrickius* quidam 1497. f. l. formá quarta minore edidit. (*Panzers Annal. der deutfch. Liter. p.* 228.). Alphabetico ordine plantas latino pariter et vernaculo fermone recenfet, nil nifi vires medicas, fabulofas eas plerumque et abfonas, addens. Ortus fere eft fanitatis in compendium redactus. *Ambrofia* dicitur Hyrfwurz oder lange Garben oder wilde Salven. *Anthera* das gel Sämlin in den Rofen. *Berberis* eft Pferfich (Perfica.) *Quititana*, Sunnenglanz, quae in Sicilia crefcat, ignota. *Ribes Ioannis* (rubrum) primo hic occurrit.

Huius aevi eft Matth. *Platearius*, cuius commentaria in Nicolai Praepofiti Antidotarium cum Mefue Venet. 1562. fol. impreffa funt. Aevi in-

scitia ubique patet. Saliuncam arbitratur semen herbae esse, lignum aloës a Nilo deferri in Indiam. Matthaeum Sylvaticum et Simeonem Ianuensem ubique citat. Saccharum ipsius aetate in Sicilia et Hispania colebatur *(f. 374. c.)*.

Manfredus de Monte Imperiali librum scripsit de *simplicibus*, qui in bibl. Parisina latet *(Fabric. bibl. med. et inf. lat. lib.* 12, 38.*)*. Eum vidit Iacobus *de Manliis*, picturis ornatum. *Tunici* nomine primum auctor mentionem fecerat, *Dianthi* nostri Caryophylli *(app. ad Brunfels. herb. p.* 167.*)*. Qua aetate Manfredus vixerit, non patet.

Ipse Ioann. Iacob. *de Manliis*, Alexandrinus (Italiae) saeculi XV. scriptor sine dubio est, neque Anton. Guainerio, Ticinensi (1440.) multo iunior. Edidit explanationes difficiliorum herbarum, quae in officinis exstant, in appendice ad *Brunfelsium* (*ed. Argent.* 1532.) impressas. Idem sine dubio *luminare maius*, Lugd. 1536. 4. Ticini omnino vixit, et ipsos Caryophyllos (Dianthum) in Lombardia sponte crescentes bene illustrat. Ridet iure suo herbarios officinarum, quos lumina apothecariorum male lucentia appellat. Spectat sine dubio *Quirici de Augustis Torsonae* lumen apothecariorum, quod denuo prodiit Venet. 1549. fol. Scabiosam quoque delineat Succisam *(p.* 173.*)* veteribus ignotam. Herbam Paralysis minorem Margaritae vocat, quae Bellis est perennis *(p.* 171.*)*. An-

gelicam etiam Archangelicam primus videtur observasse et Gratiolam officinalem, quam bene describit. De filicum seminibus, quae sagae investigent, nil addit, nisi ingenue satis: „Deum meliora scire." *Filjum ante Patrem* dicit *Inulam*, cuius rami inferiores floriferi altiores sint, vel *dysentericam*, vel *salicinam*, vel etiam *britannicam*. Bonus homo oleum perdit et operam, dum Matthaeum Sylvaticum et Simonem Genuensem (Pandectarios) cum veteribus conciliare studet. Meruit tamen laudem Euricii Cordi (*botanol. p.* 18.).

LIBER IV.

REI HERBARIAE POST RENATAS LITERAS INSTAURATIO.

CAP. I.

VETERUM FONTIUM EXAMEN.

Duabus potiſſimum cauſſis tribuenda eſt nova vita, quae, poſt tot ſaeculorum altiſſimum ſomnum, omnem excitavit ſcientiarum ambitum fructusque tulit laetiſſimos; fontium nimirum, e quibus melior ſtudiorum ratio fluit, examen et novarum orbis terraquei regionum inventio. Barbara enim aetas, Arabum unice ſequax, nil unquam adfectavit, nil cupivit, niſi quae Arabes dixerint, in epitomen redigere, commentariis illuſtrare, quae vero nunquam res ipſas exponerent, ſed nomina tantummodo, absque ipſius linguae cognitione, interpretarentur. Acceſſit ad hanc inſcitiam egeſtas ipſa rei herbariae, ex Arabicis ſcriptoribus hauriendae. Ecquis enim negabit, quas ipſi haud cognorunt, etiam aliis patefacere eos non potuiſſe! Namque duplici

interpretatione, syriaca ac arabica, acceptis plantis, quae aliud agnoscerent clima, fieri aliter non potuit, quam quod Arabum scriptores, a naturae studio plane alieni, in summa ubique versarentur caligine.

Labem totius rei herbariae, quae inde necessario sequebatur, eo desperatiorem invenimus, quo graviora saluti humanae damna contraheret. Exemplo sit arsenici cum cinnamomo commutatio. Hoc enim ab Arabibus nomine *Dar-sini* praedicatum, a *Nicolao Myrepsico* (*sect.* 32. c. 21.) *ἀρσένικον* redditur, unde plerique seriores perniciosum venenum habent aroma pretiosum. Sic etiam Averrhoïs interpres *Harmel* Arabum, quae *Peganum* est, Cicutam reddiderat, noxio insigniter errore.

Tot tamque periculosi errores dilucidari non potuerunt priusquam ipsi antiqui fontes examini subiicerentur. E Theophrasto et Dioscoride omnes seriores hauserant, illorum textus, latentes vel corruptissimi, protinus inquirendi, restituendi erant, ut, quaenam verae sint plantae antiquitatis, clare pateret. Quo facto demum erui poterat, quid adiiciendum sit veterum cognitioni, quaeve partes scientiae inprimis excolendae.

Civitates Italiae, opibus et copiis affluentissimae, florentissimo commercio celebres, suorum civium opulentissimorum moderamine rectae, scientiarum

revivifcentium nutrices primae fuerunt. Amabilem, quam *Guicciardinus* in hiftoriae fuae initio delineat, imaginem totius Italiae, profperitatis, opulentiae, liberalitatis, libertatis, fecuritatis publicae, legat, qui de felicitate illius aetatis dubitet. Florentiam inprimis, a Mediceis imperatam, confluxerunt ingenia omnia: liberalitas Cofmi et Laurentii Medicei adlexit ex ipfa Graecia eruditos homines, quos donis cumulabant, ut Graecarum literarum initia docerent. Emanuel Chryfoloras Italos plures inftruxit, ut ab eo fere primordia reftitutarum literarum proficifci viderentur. Magna nomina et illuftria, Demetrii Chalcondylae, Theodori Gazae, Ioannis Lafcaris, Ioannis Argyropyli, Marci Mufuri, Beffarionis, Georgii Trapezuntii, a quorum ore pependerunt Italiae fere omnes eruditi. Ab his enim Graecis docti Leonardus Aretinus, Poggius Bracciolinus, Laurentius Valla, Francifcus Philelphus, Nicolaus Perottus, Hermolaus Barbarus, Angelus Politianus, Marfilius Ficinus, Pomponius Laetus, Thomas Linacer, Nicolaus Leonicenus, Marcellus Vergilius, Guarinus Veronenfis, Ioannes Aurifpa, Nicolaus Nicolus, veterum codices ftudiofiffime collegerunt, textum reftituere, interpretationes corrigere commentariisque novis illuftrare fategerunt. Francifcus Philelphus inter eos, Emanuelis Chryfolorae gener, ex Oriente poft longam peregrinationem redux, a

papa Eugenio, rege Alfonſo, Laurentio Mediceo et Franciſco Sforza liberaliſſime exceptus, ingentem librorum Graecorum copiam ſecum attulit. Nicolaus Nicolus octingentos codices collegit, e quibus bibliotheca Marciana orta eſt. Ioannem Laſcarim, naufragum munificentia ſingulari exceptum, Laurentius Mediceus ad conquirenda volumina Conſtantinopolin bis ad Bajazetum miſit, nec defuit honeſta petenti barbarus imperator. E ruinis denique Conſtantinopoleos libri ſervati ad eumdem Laurentium Mediceum tranſierunt, qui inde bibliothecam celeberrimam Mediceo-Laurentinam fundavit.

Et noſtrae ſcientiae incunabula eodem ſtudio collecta fuerunt, examinata et edita: quo potiſſimum nomine meruerunt *Theodorus Gaza* et *Georgius Valla*. Is, Theſſalonicae honeſto loco natus, cum Graecia in praecipiti eſſet, Italiam aufugit, ſecumque attulit et Ariſtotelem et Theophraſtum: utrumque latinitate donatum ita edidit, ut facundiam magis quam rerum cognitionem proderet. Plinium enim ſequutus eosdem fere errores commiſit, quod bene Leonicenus animadvertit. Nimio etiam ſtudio augendae latinae linguae deceptum fuiſſe queritur Euric. *Cordus* (*botanol. p.* 34.).

Georgius *Valla* Placentinus, Graece doctus, in epitomen redegit omnes fere Graecos auctores, qui de medicina et materia medica tractaverant (Venet. 1501. fol.), eo quidem aevo utile opus,

quod vero pariter mediocrem rerum cognitionem prodit ac Theodori Gazae interpretationes.

Nihilominus novi conatus non fine ufu fuerunt. Horum enim virorum veftigia prefferunt alii, qui errores eorum detexerunt, emendarunt, veteresque puriori fermone reftituerunt.

Primus inter eos fere fuit *Hermolaus Barbarus*, e nobiliffima Veneta ftirpe, reipublicae patriae orator apud Imperatorem et papam, dein Patriarcha Aquilegienfis, invita patria, fuit († 1493.). Plinium is fibi caftigandum elegit, animadverfiones autem criticas edidit (*Caftigationes Plinianae* 1492. fol.), parum maturum opus, quum viginti tantummodo menfibus id confcripfiffe fateatur; gloriatur tamen, fe plus quam 5000 errores Plinii emendaffe. Inficiari quidem nequimus, manifestas Plinii hallucinationes Hermolao fuboluiffe: manifeftos herbariorum errores non paucos correxiffe, fedulo comparaffe fontes, e quibus haufe- rat Plinius: neque tamen herbarum cognitione adeo polluit, ut illuftrare omnes tenebras, difficultates omnes removere potuerit.

Recte quidem vidit, Plinium confudiffe Betonicam cum Britannica, *πϱάσον* (Porrum) cum *πϱασίῳ* (Marrubio). Aeque tamen ac Plinius hallucinatur in Xanthio et Aparine, quas distinguere non audet; in Coronopo, ad quem herbam fardoam (Ranunculi fpeciem) refert; in Empetro f. Saxi-

fraga. Bene ceteroquin defcribit herbam Paralyfis (Primulam veris), Margaritum (Bellim perennem) et Rofam mofcheuton (Althaeam rofeam).

Minoris etiamnum momenti inftar habent Explicationes difficilium Plinii, quas *Robertus de Valle* Rothomagenfis 1500. 4. Parifiis edidit. Corruptae voces, ex herbariis potius fumtae, aut e Matthaeo Sylvatico, docent, Plinium, quem legit, non noftrum caftigatum effe, fed monachorum mala induftria contaminatum.

In Diofcoride primus operam collocavit *Marcellus Vergilius* Florentinus, reipublicae patriae ab epiftolis († 1521.). Is ope codicum antiquorum, quos Laurentius Medices collegerat, omnia capita Diofcoridis, innumeraque loca, quae antiqui mifcuerant et peffime reddiderant interpretes, emendare inque priftinam puritatem reftituere fategit. Commentaria ipfius in Diofcoridem Florentiae edita 1518. fol. taxantur quidem a *Manardo (epift.* 8, 3.*)* quod verborum potius contineant correctiones quam rerum illuftrationes. Marcellum enim noftrum Manardus dicit hominem, in poëtarum libris et oratorum magis verfatum quam in medicis. Merito etiam Marcello obiicitur, quod ubique Hermolaum reprehendat, et faepius iniuria *(Manard. epift.* 10, 1.*)*. Negari nequit, confundi a noftro nonnunquam vulgares Italiae plantas, ut Cunilae, Conyzae et Origani fpecies; ignorari Erodium ci-

cutarium, frequentiffimam herbam; disfenfum veterum de Malva et Althaea haudquaquam componi; Lavandulam noftram pro Nardo celtica haberi. Neque tamen eo minus Helleri iniurium eft iudicium, Marcelli commentaria ftirpibus minus cognitis exponendis non infervire. Sedulo certe nofter plantas haud paucas ipfe examinavit et cum veterum defcriptione comparavit. Quum Arum vulgare maculatum priores herbarii plerumque cum Dracunculo confudiffent, hunc nofter primus verum vidit et egregie defcripfit. Primus rifit fabulas de radice ἀνθρωπομόρφῳ Mandragorae. In violis veterum dilucidandis magnopere defudavit. Vaga nomina et harum et narcifforum effe bene cognovit: invenit duas Narciffi fpecies in Apennino, N. *biflorum* et *calathinum*. Xanthium, Agrimoniam Eupatoriam et Vineam, cum Chamaedaphne a maioribus commutatam, optime illuftravit. Defenditur a *Fuchfio* in *epift. nuncupatoria ad hift. ftirp.*

In horum virorum numero fulget praeprimis ac fplendet eximium Nicolai Leoniceni ingenium, viri et doctrinae copia et acumine ingenii et linguarum veterum ufu excellentis. Vicentinus is, Ferrariae per longam annorum feriem fapientiam profeffus, donec centefimum fere annum agens e vivis receffit. Feliciffimus fenex, poft aliorum certamina, adiit etiam veteres, Plinium

que et Arabes, ut compilatores, quibus rerum defuerit cognitio, repraesentare studuit (*Opuscula*. Venet. 1530. fol.). Maxime Serapionem adgressus est, utpote cuius erroribus tot tamque insignia damna in salutem humanam manent: passim tamen etiam Plinium adgreditur. Aristolochiae rotundae radicem cum Cyclamine commutari, hoc enim ad pisces enecandos adhiberi. Fraga trifoliata male confundi cum Trifolio fragifero. Bene vidit errores Arabistarum miscentium Isatida cum Indigofera et Dolicho Lablab. Carpesium Galeni alienum esse a Cubebis. Lolium tritico noxium eodem modo perperam Plinius dixerat, quo Cuscutam aliis plantis, circumligando nempe, quod noster taxat: licet Hermolaus Plinium excusare conetur. Hederam et Cistum male confundi a Plinio. Cassiam Fistulam veteribus incognitam fuisse, male pro ea haberi Siliquam dulcem (Ceratoniam.)

Saepissime ceteroquin bonus senex repetit, quae semel dixerat; taxat etiam Arabes, absque ulla linguae notitia. Sic Avicennae obiicit Chamaelaeum cum Chamaeleonte commutasse; Serapioni, Turbith suum (Seseli) idem fecisse cum Tripolio Dioscoridis (Plumbagine.). Male saccharum Arabum Graecis iam fuisse notum. Saliuncam et Nardum celticam, quam optime Plinius distinxerat, eamdem esse plantam.

His quidem audacibus eo aevo sententiis factum

est, ut multae acerrimaeque lites suscitarentur. Cum Hermolao quidem Barbaro amice actum est, confabulari uterque consuerat in palatio Herculis Estensis Ferrariensis, liberalissimi principis, et ipse fatetur Leonicenus, adeo se cum Hermolao sentire, ut Barbarus vel leonizare vel Leonicenus barbarizare sibi videatur. E vita etiam discessit Hermolaus, priusquam Nicolaus opere suo perfunctus esset.

At *Pandolphus Collenutius*, Pesarensis, orator eiusdem ducis Estensis, occisus a Storza 1504., indignus certe adversarius, arma cepit contra Leonicenum, nec plantas satis nec historiam artis cognoscens (*Plinii adversus Leonicenum defensio in append. Brunfelf.*). Plinium a Dioscoride non hausisse temere audet praecipere, quod veritati satis contrarium est. Neque tamen reticendum est, pauculas notatu dignas animadversiones ab ipso proferri. „Qui de herbis dicturus est, eum ego non „tam librorum quam telluris, non tam literarum „quam agrorum studiosum esse oportere censeo. „Nec satis esse ad herbariam perdiscendam tradendamque, herbarios scriptores legere, plantarum videre picturas, graeca vocabula inspicere, „magistri unius verbis addictum esse, sed rusticos montanosque homines interrogare oportet“ (*p.* 111.). Saliuncam bene a Nardo celtica distinguit. Bene animadvertit in codice Pliniano, a

Guarino Veronensi castigato, Hypocistidem dici non ad Hederae sed ad Cisti radicem crescere. Saniculam pictam vidit in Herbario Veneto, sed male eam cum Pentaphyllo coniungit. De eo loquens *Amatus Lusitanus (in Dioscor. p.* 106.) relegandum putat ad suos iuris consultos.

His tempore fere aequalis fuit *Ioannes* MANARDUS, Ferrariensis, Pici Mirandulani principis, Ladislai Pannoniae regis et Lodovici archiater (*nat.* 1462. † 1536.), doctissimus certe vir, qui tum Mesues scripta suis commentariis illustravit, tum Marcelli Vergilii versionem Dioscoridis sigillatim correxit (*Epistolae medicinales*, Basil. 1540. fol.).

Acriter in Arabas invehitur, quorum res herbaria maxime egena et a Graecis mutuo accepta ne intelligi quidem ob linguae inscitiam possit. Liberaliter ceteroquin et humaniter Hermolai Barbari partes contra Marcellum Vergilium tuetur, ipse etiam plantas examinavit. Sic Halixon vidit in maritimis Umbriae (9, 3.) monstrante Ulysse Lanziano, rei herbariae perito. Centauream Rhaponticam et Rheum Rhaponticum ipse acceperat et probe distinguit (5, 5.). Panax tantum Heracleum vidit in horto monachorum et Iesuatorum Ferrariae (9, 3.). Lilium convallium bene describit, quod saepe commutatum sit cum Hemerocalli Dioscoridis; fallitur tamen, dum hanc cum Fraxinella

(*Dictamno*), Polygonato (*Convallaria*) et Secacul (*Pastinaca*) iungit (9, 4.). Azarolum latere sub Mespilo antiquorum: ortum esse nomen ex Arabico زعرور (*Zarur*): Hermodactylum credit esse Colchicum, quod frequens in Pannonia observaverat. Turbith Mesues quam longe differat a synonyma planta ceterorum Arabum, bene sensit.

Antherae iam vera significatio apud eum occurrit (4, 3.). Insidere capillis seu filamentis floris. In Mes Arabum (Phaseolus Mungo) magnopere laboravit: alii id Erviliam esse, noster Erviliam male cum Dolicho veterum iungit. Est autem ea potius ὄροβος (1, 3. 9, 3.). Miror, Manardum Paliurum non cognovisse, nec Lotum in Italia vidisse, commutasse etiam Acanthum veterum cum Acantha et Branca ursina (*Heracleo Sphondylio*), Typham denique ignorasse.

Prima haec sunt rudimenta liberioris et melioris studii, in quo plerique et optimi scriptores saeculorum XVI. et XVII. perrexerunt, qui vero cum aliis potissimum nominibus insignia acquisiverint merita; sequentibus redibunt capitibus.

CAP. II.

PATRIARUM HERBARUM EXAMEN.

Non paucas Germaniae et Italiae plantas herbarii barbarae aetatis, obiter licet et pristinis nomini-

bus infignitas prodiderunt. Quibus acceffit ftudium criticorum in veterum monumentis. Hoc enim eo valuit, ut difcerent medici, haud omnem omnino ambitum rerum naturalium vel Arabum vel Graecorum etiam fcriptis exhauriri, latuiffe eos profecto vegetabilia climatum frigidiorum, quae novo examini fubmittenda, pariter forte efficacia effe poffint ac arabica remedia. Cautiffime tamen, imo nimis caute egerunt fervilia fere ingenia, dum nomina nova invenire non auderent, fed priftina, Graecorum, Romanorum Arabumque nomina traducerent ad plantas Germanicas Gallicasque, quibus parum faepe fimiles effent novae.

Primus fere aufus eft ad patriae divitias confilia transferre Symphorianus Campegius, Lugdunenfis, ducis Lotharingiae medicus, paradoxus faltem homo, ni quandoque ineptus dici poffit. In *campo elyfio Galliae*, Lugd. 1538. 8. *p.* 16. *Rofas* defcribit *damafcenas*, ubique reiicit exotica remedia et patria commendat. Lavandulam Nardo, Coluteam Sennae, Mercurialem Caffiae, Agaricum Rheo, Aloë Ebulum fubftituit. Galenum prohibuiffe Gallis venam fecari, ob lacteum fanguinem (γάλα) fed μωϱίαν effe *Montis pedentium*, μώϱους (Mauros) fequi. Ex his quidem facetiis ingenium Symphoriani divinaveris.

Multo maiora, imo nova plane molitus eft *Otho* Brunfels Moguntinus, primum ludimagifter

Argentorati, dein medicus Bernensis † 1534. Patrias plantas bene delineavit figuris ligno incisis, collegit iudicia maiorum, abstinuit tamen fere ab exoticis. Liber ipsius *Herbarum vivae eicones* tomis duobus 1532. fol. et tribus 1537. editus est.

Confusionem totius rei herbariae, quae tunc temporis regnabat, his verbis exponit: „Multam „gratiam veteribus debemus, qui herbarum vires „et nomina primi nobis prodiderunt; multam etiam „ignominiam et perpetuam contumeliam iis, qui „posterioribus saeculis mire et portentose omnia „depravarunt et confuderunt. Inprimis Pandecta„rio scriptori (*Matthaeo Sylvatico*) et Simoni „Ianuensi, qui praeterquam quod omnia miscue„runt, in hoc tantum sudasse videntur, quomodo „ingentia volumina comportarent, non quomodo „utilem posteris operam locarent vel rerum potius „cognitionem indagarent. Quodsi eorum opera „factum est, praestitisset nunquam adhibuisse ma„num. Quando non est cuiusvis, rerum vocabula „scribere, sed hominis prorsus in linguis et literis „omnibus exercitatissimi. Si et illorum libri cor„rupti sunt, quod mihi vero simile non est, cum sint „recentissimi, perpetuis tenebris digni essent tam „perfidissimi corruptores. Inde etiam hoc malum „maximum, quod tam paucas herbas novimus. In„de tot myriades barbarorum, obsoletorum et in„eptissimorum nominum, dum et omnia illi vetera

„corruperunt vel neglexerunt, et quaelibet hodie „anus nomina imponit, quilibet quoque indoctus „seplasiarius, et qui artis magistri haberi debebant, „nihil magis postremum habent, quam in herbis „et cognitione rerum philosophari."

Plantas autem Brunfelsius sine ordine tradit, saepiuscule etiam confundens, quae quamdam habent adfinitatem. Sic Ungulam caballinam (*Tussilaginem Petasitem*) cum Arctio Lappa iungit: Helleborum nigrum delineat, et orientalem describit. Sub Aristolochiae rotundae nomine habet Fumariam bulbosam et Halleri. Arum maculatum pingit, ubi A. italicum esse debebat. Ad Arum Dracunculum recenset Chenopodium Bonum Henricum et Polygonum Bistortam. Consolidam mediam dicit Teucrium Chamaedryn. Crus galli, seu Coronopoda habet Ranunculum bulbosum. Scrofularia maior est nodosa, media Sedum Telephium, minor Ranunculus Ficaria.

Novae autem aut melius observatae haud paucae sunt:

Veronica serpyllifolia (*Exfragia nobilis* 220.)... Salvia Verbenaca (2, 26.)... Iris Pseudacorus (2, 47.).

Scabiosa Columbaria (2, 24.)... Asperula odorata (2, 11.)... Alchemilla vulgaris (2, 53.).

Viola tricolor (*Herba Trinitatis* 2, 69.)... Viola odorata et palustris distinctae (1, 137.)...

Asclepias Vincetoxicum (*Hyrundinaria* 2, 36.). . . Sanicula europaea (*Diapensia* 1, 81.).

Narcissus Pseudonarcissus, Galanthus nivalis et Leucoium vernum (1, 129.). . . Convallaria maialis (1, 211.).

Polygonum Persicaria (*Pulicaria* 2, 14.). . . Dianthus Carthusianorum (2, 58.). . . Saxifraga granulata (1, 185.).

Potentilla recta (*Pentaphyllum maius* 2, 33.). . . Anemone Nemorosa (2, 80.). . . . Anemone Pulsatilla (1, 217.).

Leonurus Cardiaca (1, 160.). . . Lamium laevigatem (*Urtica labeo foemina t.* 3. *p.* 12.). . . . Mentha rubra *Smith* (76.). . . . Euphrasia officinalis (1, 169.). . . Antirrhinum Linaria (2, 39.). . . Draba verna (2, 34.). . . Cardamine pratensis (1, 218.). . . Malva alcea (2, 72.). . . Geranium Robertianum (2, 37.). . .. Senecio vulgaris (*Verbena femina* 1, 120.). . . Anthemis Cotula (1, 255.).

Neottia spiralis (*Satyrium odoriferum* 1, 105.). . . Asplenium Ruta muraria 1, 219.).

Satis aequum *Fuchsii* de *Brunfelsio* iudicium (*in epist. nuncupator. ad hist. stirp.*) adiungam: „Quamvis multa in illius scriptis desiderentur, ut„pote quod descriptiones picturis passim non re„spondeant et quod paucas admodum et vulgares „tantum stirpes protulerit, quod saepe non suis et

„legitimis nominibus appellaverit herbas: nihilominus tamen, ut hunc omnes certatim laudibus efferant, vel unica hac de causa meritus est, quod ipse primus omnium rectam pingendarum stirpium rationem in Germaniam nostram invexerit, aliisque hanc imitandi occasionem praebuerit. . . Συγγνώμη τῷ πρωτοπείρῳ."

Viam a Brunfelsio munitam feliciter ingressus est amicus ipsius *Hieronymus* Tragus, Heydesbachi 1498 natus, ludimagister primum Biponti, ubi etiam principis hortum plantis instruxit, dein sacer praeco Hornbaci et medicus in amoenissima regione plantarumque feracissima. Saraeponti aliquantum moratus apud comitem Nassoviensem, rediit tandem Hornbacum, ubi sexdecim annos tabe confectus 1554. diem obiit.

Vir, ad amplificandam ac reformandam rem herbariam natus, indefessa industria tantaque fuit, ut filicum semina indagaturus, duobus aut tribus comitibus stipatus, integram noctem, igne accenso, in sylvis degeret (*p.* 544.), ut hortum ipse, plantis indigenis rarioribus satis locupletem coleret, pictorem aleret bonum, Danielem Kandeliam Argentinensem, veteresque auctores simul diurna versaret manu ac nocturna.

Librum *de stirpium historia* primum germanice editum Conr. *Gesnerus* dein auctum edidit Argentorati 1532. 4. Ordo plantarum haud alpha-

beticus, fed is, qui ex adfinitate quadam proficifci videretur. Agmen Urticae ducunt, quod figillum Tragi urticae folia habebat. Componuntur labiatae, cruciferae pleraeque et compofitae: at infigniter faepe aberrat, dum e. g. (*p.* 219.) cum Verbafcis iungit Centauream montanam (*p.* 93. 99.): Ranunculos cum Apio (*p.* 166. 167.): Erigeron acre cum Plantagine Pfyllio (*p.* 226.): Alifma cum Plantagine (*p.* 679.): Cyperum flavefcentem cum Triglochine (*p.* 528.): Polytrichum cum Drofera.

Indigenarum plantarum ftudiofiffimus neglexit fere exoticas, nifi quas a Conr. Gefnero acceperat. „Multi" (inquit *p.* 165.) „ex noftris fcriptoribus „ingentia volumina de Balfamo, ligno Paradifi, „Amomo, Nardis aliisque peregrinis ac exteris ra„dicibus herbisque, quas vix unquam ficcatas in „officinis videre, confcripferunt. Sed qui nobi„liffimarum ftirpium, quae in Germania noftra fe„liciter proveniunt, quaeque ita paffim obviae funt, „ut pedibus illas conculcemus, illarum inquam hi„ftoriam qui defcribendam fusciperet, nemo eft; „fcilicet officio fuo probe fe functos exiftimant mag„ni doctores, fi in fcholis et fcriptis fuis, quo no„mine quoque herba apud hunc et illum auctorem „ex veteribus, qui et ipfi nonnunquam dormita„runt, appellata fit, inveftigerunt. Hinc vero, „quam peregrinarum rerum, quarum nec notitiam

„nec copiam habemus, omnes ſtudioſi ſimus, liqui„do apparet. Qui fit, ut praeſtantiſſimas Dei op„timi maximi creaturas, quae affatim apud nos, „ſingulari Dei benevolentia luxuriant, tanquam ſu„perfluas et inutiles contemnamus."

Optimus vero Tragus, quum et ipſe in ſynonymis, ipſorum etiam Ebraeorum, colligendis ſtudium ſummum collocaret, plantas autem paucas, extra Germaniam provenientes, cognoſceret, alienus haudquaquam eſt ab erroribus gravioribus. Satius fuiſſet, abſtinere penitus a doctrina veterum, plantasque indigenas, ſua quamque appellatione deſcribere. At voluit aliter aetatis imperium. Hinc factum eſt, ut Rutam ſylveſtrem veterum (Peganum Harmalam) eamdem crederet cum R. montana (*p.* 69.): ut Inulam Helenium arbitraretur eſſe Moly Homericum (*p.* 171.): Ariſtolochiam Clematitida diceret longam (*p.* 178.): Adonida vernalem Elleborum nigrum verum (*p.* 406.): ut Herniariam glabram pro Empetro (*p.* 527.): Gomphrenam globoſam pro Circaea (*p.* 579.): Trifolium medium pro Cytiſo (*p.* 601.): Geniſtam tinctoriam pro Ferula (*p.* 604.): Polygonum Fagopyrum pro Ocimo (*p.* 648.): Alyſſum ſativum pro Seſamo (*p.* 655.): Brizam mediam pro Aegilope (*p.* 670.): Eriophorum pro Gnaphalio (*p.* 683.): Lilium Martagon pro Hyacintho poëtarum (*p.* 787.): Cuſcutam pro Androſace (*p.* 810.): Caſſiam Sen-

nam pro Colutea Theophrasti (*p.* 964.): Crataegum Oxyacantham pro Cynosbato (*p.* 984.) haberet.

Perpaueas descriptiones et icones a Brunfelsio amico mutuo acceptas habet.

Novae aut melius observatae sunt sequentes:

Lycopus europaeus (*p.* 9.). . . Salvia Sclarea (*Gallitricum p.* 49.). . . Veronica Beccabunga (*Sion non odoratum p.* 158.). . . Veronica Chamaedrys (203.).

Briza media (*Aegilops* 670.).

Galium sylvaticum (*Matrisylva secunda.*). . . Potamogeton crispus (*Alga ranarum.*).

Myosotis Lappula (*Elatine* 196.). . . Anchusa angustifolia (*Buglossa minor* 232.). . . Verbascum phlomoides. . . Gentiana cruciata (254.). . . Impatiens Noli tangere (*Esula sylvestris* 295.). . . Chenopodium hybridum (*Solanum* 4, 304.). . . Veratrum album (409.). . . Astrantia maior (*Osteritium montanum* 200.). . . Imperatoria Ostruthium (*Smyrnium* 433.). . . Bupleurum perfoliatum (482.). . . Bupleurum falcatum (*Herba vulneraria* 500.). . Caucalis grandiflora (*Lappa agrestis* 311.). . . Selinum Carvifolia (*Cuminum equinum* 300.). . . Laserpitium Siler (*Siler montanum* 175.). . . Aethusa Cynapium (*Petroselini vitium* 100.). . . Aegopodium Podagraria (*Vitium Angelicae* 111, 211.). . . Herniaria glabra

(*Empetrum* 527.). . . Gomphrena globosa (*Circaea* 5-9.). . . Solanum Dulcamara (816.). . . Sium Sisarum (912.). . . Sium Falcaria (*Critamus agrestis* 215.). . . Sambucus racemosa (*sylvestris* 406.). . . Myosurus minimus (*Coronopus sylvestris* 211.). . . Staphylaea pinnata (1098.).

Convallaria verticillata (*Sigillum Salomonis angustifolium* 400.). . . Scilla amoena (*Narcissus coeruleus* 756.). . . Iuncus effusus (*vulgaris alter* 800.). . . Colchicum autumnale (*Hermodactylus* 759.). . . Hyacinthus botryoides et comosus (772.). . . Rumex patientia (*Rhortensis* 530.). Triglochia palustre (*Calamagrostis* 2.). . . Paris quadrifolia (*After*, *non atticus* 303.).

Stellera Passerina (533.). . . Cardiospermum Halicacabum (*Vesicaria peregrina* 397.).

Dictamnus albus (26.). . . Lychnis flos Cuculi (403.). . . Dianthus superbus (*Superba* 575.). . . Pyrola rotundifolia (*Limonium sylvestre* 707.).

Potentilla alba (*Quinquefolium* 4, 501.).

Capparis spinosa (967.). . . Caltha palustris (142.). . . Aconitum Lycoctonum (*Luparia* 247, sed male pictum.). . . Anemone pratensis (*Herba Venti* 413.).

Teucrium Botrys (79.). . . Teucrium Chamaedrys (204.). . . Pedicularis sylvatica (250.). . .

Digitalis purpurea (*Campanula sylvestris* 889.)... Digitalis ambigua (*ead. fl. luteo*).

Lepidium ruderale (*Thlaspidium* 83.)... Thlaspi campestre (87.)... Cardamina pratensis (83.)... Erysimum Alliaria (86.)... Erysimum Barbarea (101.)... Sisymbrium Sophia (*Seriphium germanicum* 338.).

Hibiscus Trionum (*Alcea veneta* 921.).

Polygala vulgaris (531.)... Vicia dumetorum (*Osmunda latinorum* 176.).

Hypericum hirsutum et montanum (73.)... Hypericum ? pulcrum (74.)... Picris liceracioides (*Cichorea* 3.).

Pyrethrum corymbosum (*Buphthalmus* 152.)... Inula germanica (*Solidago sarracenica* 3.)... Achillea Ptarmica (*Tanacetum album* 159.)... Balsamita vulgaris (*Alisma* 163.)... Erigeron acre (166.)... Centaurea montana (219.)... Gnaphalium arenarium (*Amarantus* 330.)... Gnaphalium montanum et germanicum (331.)... Gnaphalium dioicum (*Lagopus* 332.)... Chrysocoma Linosyris (*Linariae tertium genus* 358.)... Achillea Ageratum (*Eupatorium Mesues* 515.)... Centaurea Cyanus (*Baptisecula* 566.)... Tagetes patula (*Garyophylli indi* 923.).

Epipactis Nidus avis (*Satyrion* 9, 785.).

Zea Mays (651.)... Urtica balearia (3.)

Smilax aspera (814.)... Rhodiola rosea (913.).

Afplenium feptentrionale *(Filix arborea 537.)*. . . Ofmunda regalis *(Filicis maioris alterum genus 543.)*. . . Blechnum boreale *(Afplenon fylveftre 550.)*. . . Afplenium Ceterach *(Scolopendra vera 551.)*. . . Botrychium Lunaria (914.). . . Lycopodium clavatum *(Mufcus terreftris 555.)*. . . Lycop. complanatum *(Saccina fylveftris 556.)*. . . Marchantia polymorpha *(Iecoraria* f. *Hepatica fontana 523.)*.

* * *

Quodfi Brunfelfius et Tragus veterum plantas in patria frigidiore inveniffe fibi viderentur, multo maior fuit temeritas Cornelii Petri, Leidenfis medici, cuius *adnotatiunculae* in Diofcoridem Antverp. 1533. 8. prodierunt. Arundinem enim arenariam pro Cypero Papyro, Ilicem aquifolium pro Myrto, Arctium Lappam pro Atractylide, Sambucum pro Arabi, Geranium rotundifolium *(Pes columbinus Dodon.)* pro Amomo habuit. Non omifit tamen plantas indigenas, quas veteres ipfi videbantur neglexiffe, ut Veronicam longifoliam et officinalem, Chenopodium olidum, Saniculam europaeam, Droferam, Ribes nigrum, Epilobium anguftifolium, hirfutum et tetragonum, Pyrolam rotundifoliam, Spergulam arvenfem, Ranunculum Thoram, Aiugam reptantem, Scutellariam galericulatam, Afplenium Ceterach.

Haud plane alienus ab aevi fui vitio fuit Euri-

cius Cordus, eximius alioquin auctor. E Simmesusia Hassiae natus, Brunfelsii et Tragi more, ludum literarium Erfordiae aperuit, dein semet ad medicam artem contulit. A Ferrariensi universitate adeptus summos honores, primum docuit Erfordiae, dein Marpurgi, denique artem Bremae exercuit, denatus 1535.

Edidit doctum opusculum, *botanologicon* Colon. 1534. 12., festivis refertum exercitationibus et ludicris, utilibus tamen, quum in horto suo pariter ac in campis et sylvis plantas sedulo observare consuesceret. Quantopere vero hallucinetur in plantis veterum definiendis, vel inde patet, quod Amomum veterum putet Anastaticam esse hierochunticam. In filicibus toties vexatis exponendis mirifice se torquet. Helichrysum Dioscoridis recte putat idem esse cum Gnaphalio Stoechade (fueritne suum arenarium?). Bene illustrat praeterea Antirrhinum Orontium et Linariam. Libanotida Dioscoridis bene distinguit, alteram Roremmarinum, alteram Cachryn, nusquam in Germania visam. Lavandulam Spicam nescit, quo nomine appellet Dioscorides: deest omnino in codicibus: magnopere autem falli, qui celticam nardum cum hac spica commutent. Aethusam Meum eamdem putat cum Damo cretico.

Qui Graece se doctum non esse ipse fatetur (p. 55.) hisce litibus componendis certe par non erat;

ubique praeceptores Nic. *Leonicenum* et Io. *Manardum* teſtatur, qui cum disſentiant, ipſe etiam ambigit. Hinc non mirum Liguſtrum cum Cypro *(Lawſonia)* Chamaeleonta nigrum cum Carduo arvenſi; Santolinam maritimam (γναφάλιον Dioſc.) cum Gnaphalio uliginoſo, Cuſcutam cum Androſace, Polytrichum cum Adianto et Aſplenio Trichomane commutare.

Suboluit tamen ipſi, tiliam in Dioſcoride non occurrere, ſed Phillyream, Acaciam non eſſe Prunum ſpinoſam, Ariſtolochiam rotundam alienam eſſe a Fumaria bulboſa. Imperatoriam ſylveſtrem *(Angelicam)* primum apud eum mihi obſervare videor, licet Smyrnii falſo nomine traditam: tum etiam Erodium moſchatum *(Acus moſchata.)*.

Indicem exhibet plantarum, quas Arabes primi invenerint, mancum eum et fallacem.

Simili plane ratione rem herbariam tractavit *Hermannus*, Comes a *Novenaar*, dum ad Schottum daret epiſtolam de explicandis ſimplicibus, 1529 ſcriptam, antequam Leoniceni liber integer ad ipſum veniſſet. Addita haec eſt epiſtola Tomo 2. Brunfelſii. Eupatorium inter alias verum eſſe Agrimoniam, Cyclamen, Acetoſam aliasque herbas, nominibus germanicis praeditas, conciliare ſtudet.

Ambiguum eſt de *Io.* Ruellii Sueſſionenſis meritis iudicium. Medica is arte, quam primum

Parisiis exercuit, abdicata, sacerdotium promeruit. Dioscoridem latine interpretatus est (Argentor. 1529. fol.) quae quidem versio summo studio facto Marcelli omnino Vergilii praeferenda est, quum illustrationibus Hermolai Barbari et Leoniceni sedulo usus fuerit.

Dein autem edidit opus integrum *de natura stirpium* (Venet. 1538. Not. 1. 2. 8.) quod uberrimum et primum fere tractatum de nomenclatura botanica, de partium usu et de colore, odore saporeque plantarum continet, plerumque compilatum e Theophrasto et Plinio. Fateatur licet, se multum diuque per montium iuga et sylvas peregrinatum fuisse, pauca tamen nova aut peculiaria occurrunt. In nominibus plantarum conciliandis totus est, neque tamen satis felix. Confundit enim Coluteam cum Senna, Cardamomum cum Capsico, Smyrnium cum Ligustico, Nardum cum Lavandula, Tanacetum cum Artemisia, Celtin cum Nymphaea, Cyperum ipsum cum Curcumae pigmento. Qui quidem errores amplam praebuerunt posteris occasionem, eum reprehendendi.

Sequitur aequissimus maiorum suorum iudex, Leon. Fuchsius, vir linguarum studiosissimus, ipsiusque plantarum naturae, quam et in horto suo et in agris sylvisque indagaverat. Natus 1501 Wembdingae Rhaetiae, in patrio oppido primum ludi magister, dein Ingolstadii medicinam docuit,

fuit etiam Ansbaci apud principem, revocatus Ingolstadium, dein Tubingam abiit, ubi per triginta annos († 1565) summa laude medicinam professus est.

Initio edidit 1532 adnotationes aliquot herbarum et simplicium, quae Brunfelsio adiectae, redeunt auctae in *Paradoxis medicinae* Basil. 1535. fol. Vatiniano odio prosequutus Arabes, quos impias bestias vocat, ad Graecos fontes ubique ablegat: acerrime reprehendit recentiores, qui, summo rei medicae damno, plantarum veterum nomina traduxerint ad Germanicas plantas. Populum arborem Arabes non coguovisse; Cassiam Fistulam longe alienam esse a Siliqua dulci; saccharum Arabum a Graeco saccharo; Carpesium Galeni a Cubebis; male herbarios Cicutam commutasse cum Harmel Arabum; Sanguinem Draconis male Arabes descripsisse, cuius arborem (Dracaenam) recens in Canariis insulis inventam *Cadamustus* navigator, de quo deinde plura, illustraverit. Thlaspi veterum penitus ignorari.

Adgressus est paullo post insigne opus, *de historia stirpium* Basil. 1542. fol., quod eo potissimum fine edidit, ut ad vulgatissimas Germaniae australis plantas botanicorum studia converteret, atque icones daret, non sumtuosas, sed fidissimas, umbris partium solis expressis, in quo consilio ita adiutus fuit a Rod. Specklin, Argentinensi, at ip-

ſae etiam partes eſſentiales non negligerentur. Rariſſime hae icones erroneae ſunt, e. g. p. 611. ubi Thlaſpi Burſa folia habet omnia lyrata. Nomina ſunt quidem antiqua, deſcriptiones etiam ſaepius e maioribus excerptae, plura tamen nova, ipſique peculiaria, quae ut clarius fiant, libet meliora ordine ſyſtematico apponere.

Veronica Beccabunga (*Sium* 725.). . . Veronica agreſtis (*Alſine media* 22.).

Valeriana officinalis (*Phu germanicum* 857.). . . Holcus Songhum (771.).

Alchemilla vulgaris (*Pes leonis* 612.).

Anchuſa italica (*Cirſium italicum* 55.). . . Campanula Rapunculus (*Rapum ſylveſtre* 214.). . . Lyſimachia Nummularia (*Centummorbia* 401.). . . Datura Stramonium (690.). . . Capſicum annuum, baccatum et groſſum (*Siliquaſtrum* 732—734.)... Primula veris et elatior (*Verbaſculum odoratum et non odoratum* 850. 851.).

Chenopodium album (*Atriplex ſylv.* 119.). . . Impatiens Balſamina (190.). . . Gentiana lutea (200.). . . Ammi maius (67.). . . Daucus Visnaga (*Seſeli maſſilienſe* 786.). . . Athamanta cretenſis (*Daucus creticus* 231.). . . Athamanta Libanotis (*Daucus* III. 233.). . . Selinum Cervaria (*Daucus* II, 232.). . . Sium anguſtifolium (*Apium paluſtre* 270.). . . Scandix Cerefolium (*Gingidium* 216.). . . Pimpinella nigra (*Siſer ſyl-*

vestre 753.). . . Chaerophyllum sylvestre (*Myrrhis* 525.).

Lilium Martagon (*Asphodelus femina* 115.). . . Ornithogalum luteum (*Bulbus sylvestris* 169.). . . Allium ursinum (739.). . . Allium vineale (737.). Scilla bifolia (*Hyacinthus coeruleus minor* 837.). . . Hyacinthus racemosus (*coeruleus maior* 836.).

Calla palustris (*Hydrop. rubeum* 844.).

Paris quadrifolia (*Aconitum Pardalianches* 87.).

Agrostemma Githago (*Lolium* 127.). . . Stellaria Holostea (*Gramen. Agrostis* 136.). . . Dianthus Carthusianorum (*Betonica sylvatica* 1, 352.). . . Saxifraga granulata (747.). . . Saponaria officinalis (*Struthium* 780.).

Spiraea Filipendula (*Oenanthe* 562.).

Clematis Vitalba (*Vitis nigra* 97.). . . Ranunculus polyanthemos (*Chrysanthemum* 879.). . . Ranunculus auricomus (156. *Ranunc.* I.). . . Ranunculus acris (*R. hortensis* 157.). . . Ranunculus sceleratus (*R.* II, 159.). . . Ranunculus bulbosus (*R.* III, 160.). . . Anemone Nemorosa (*Ranunc.* III, 161.). . . Anemone Ranunculoides (*Ranunc.* IV, 162.). . . Delphinium Consolida (*Chamaemelon Exanthemum* 27.).

Aiuga reptans (*Consolida media* 391.). . . Melittis Melissophyllum (*Melissophyllum adulterinum* 499.). . . Teucrium Botrys (*Chamaedrys femina* 870.). . . Digitalis purpurea (893.). . . Digita-

lis lutea (894.). . . Scrofularia aquatica (*Galeopsis* 194.).

Hesperis matronalis (314.). . . Lepidium latifolium (484.). . . Sisymbrium Löselii (*Verbenaca recta* 592.). . . Sisymbrium tenuifolium (*Eruca sativa* 262.).

Erodium cicutarium (*Geranium* I, 204.). . . Geranium molle (*Ger.* II, 205.). . . Geranium Robertianum (*Ger.* III, 206.). . . Geranium dissectum (*Ger.* IV, 207.). . . Geranium pratense (*Ger.* V, 208.). . . Geranium sanguineum (*Ger.* VI, 209.). . . Gossypium herbaceum (*Xylon* 581.).

Fumaria bulbosa (*Aristolochia Pistolochia* 91.). Spartium monospermum (*Spartus* 758.). . . Vicia lathyroides (*Aphace* 110.). . . Lathyrus tuberosus (*Apios* 131.). . . Trifolium ochroleucum (818.). . . Medicago lupulina (819.).

Apargia autumnalis (*Hieracium minus* 320.). . . Tagetes patula (57.). . . Carlina vulgaris (*Atractylis mitior* 121.). . . Inula dysenterica (*Calaminthae* III *genus* 436.). . . Aster Amellus (*A. atticus* 134.). . . Chrysanthemum Leucanthemum (*Bellis maior* 148.). . . Centaurea benedicta (*Atractylis hirsutior* 122.).

Zea Mays (825.).

Mercurialis perennis (*Cynocrambe* 444.).

Asplenium Ruta muraria (*Saxifraga* 730.). . . Parmelia pulmonacea (*Pulmonaria* 632.).

* * *

Eccipiat hunc Antonius Musa BRASAVOLUS, nobilis Venetianus, qui a Nic. Leoniceno et Manardo hausit doctrinam, magnifico et eximio literarum artiumque patrono, Principi Estensi Ferrariae inserviit, cum quo et Liguriae montes et Galliam et Illyriam peragravit; a quo et praedium dono accepit, ubi plantas exteras solertissime coluit; ipsi etiam duci Alphonso suasit, tum hortum amoenissimum, Pado circumdatum, plantarum copia ornare, tum quotannis Cretam mittere navigia, quae semina inde et plantas reportarent. Patrium solum optimus vir insigni sedulitate perquisivit, nec auctorum veterum studium neglexit, nec, raro exemplo, aegrotorum curationem, quorum quotannis sesquimillia ipsi semet tradere consuerunt (*Amat. Lusit. in Diosc.* 307.). Herbarium ipse collegit ditissimum (✝ 1555. Cf. *Tiraboschi letterat. Italian. tom.* 7. *vol.* 2. *p.* 57.).

In egregio libro: *Examen omnium simplicium medicamentorum*, Lugd. 1537. 8. pleraque tractat, ab aliis iam exposita aut illustrata, plura tamen nova: in nominibus gallicis, italicis et ipsis germanicis satis curiosus: corrigit textum Dioscoridis et castigat versionem. Libere iudicat, certo partem nondum centesimam in universo orbe exstantium a Dioscoride aut Plinio descriptam esse, sed indies augeri plantarum cognitarum copiam.

Veram Androsacen in Istria invenerat, mon-

ſtravit eam Amato *(in Dioſc.* 376.) Centauream Rhaponticam haud eſſe Rha ponticum veterum fuſiſſime demonſtrat. Convolvulum Imperati (Braſſicam marinam) bene illuſtrat. Valerianam Phu (non veram Dioſcoridis) ab officinali tamen aegre diſtinguit. Acorum Dioſcoridis credit Galangam eſſe. Lycium petiit e Bononiae montibus: Atropam Mandragoram in Gargano monte, in Apennino Thapſiam veram (Th. Aſclepium) invenit.

Modeſte et perhumaniter dubia movere ſtuduit Aloyſius Mundella, prof. Brixienſis, in praxi et botanica et medica parum inſtructus *(Amat. Luſit. in Dioſc.* 394.). Licet bene refutet Ruellium, Coluteum cum Senna commutantem, alienus tamen omnino eſt a plantarum ipſarum inſpectione. Cubebas idem credit eſſe ac Carpeſium Galeni: saccharum noſtrum veteribus iam fuiſſe notum: Rheum ponticum idem eſſe cum barbaro etc.

* * *

Amatus Lusitanus, ſeu, quod verum videtur nomen, Io. Rodericus Castelli albi, Beira-Luſitanus, Antverpiae, Ferrarae, Anconae, Theſſalonici demum vixit, anxie ambivit medici munus apud Raguſanos, quibus indigne in epiſtola nuncupatoria adulatur: paradoxus homo, cui nemo tempore aequalium favit. *Enarrationes* ſcripſit *in Dioſcoridem*, Argentor. 1554. 4., quas iam, ſub vero ſuo nomine, 1559. edidiſſe gloriatur;

non inutiles eas, cum Lusitanus, qui Antverpiae vixerat, non paucas merces indicas, quae in contentione erant, bene cognosceret et illustrare posset. Nardum et Costum, Radicem Chinae, Batatas et Colocasiam ipse examinavit. Anconae ipsi orator Imperatoris Romani apud Solimanum monstravit verum Rheum ponticum, quod in Ponto ipso evulserat (p. 258.). Prope Anconam Salsolam Tragum invenit (418.), Spartum copiose in Hispania (471.), ibidem Atriplicem Halimum (110.) Acacalida credit Ericam baccantem esse, Camarinham Lusitanorum (109.). Vidit etiam ipsum Aspalathum et lignum Rhodium, Genistae radices (38.). Ribes fruticem apud antiquos non occurrere, sed esse Ribes Arabum, in quo vehementer fallitur (115.).

Haud paucos tamen etiam errores commisit. Malabathrum esse Betel (23.), Helenium, Nepenthes Homeri (50.), Myrabolanos iam a Dioscoride describi (138.). Elaten Dioscoridis esse nucem indicam (140.) Persica mala cum Persea confundit. Benzuinum esse Asam dulcem (348.). Inimicitias sibi non paucas conscivit, dum acriter inveheretur in eos, qui eadem ante tractaverant, maxime in Fuchsium, aequissimum virum, et in Matthiolum, qui tum iam coeperat Dioscoridem illustrare.

Pauca huc pertinentia insunt Caroli Stephani, e celebri typographorum familia († 1564.)

libello de re hortensi. Lugd. 1536. 8. Rhamnum habet pro Grossularia, Leucanthemon pro Iasmino, Hyacinthum pro Orchide conopsea, Baccar pro Asaro. Rosas ceteroquin recenset provincialem, gallicam damascenam et luteam: Momordicam etiam describit Balsaminam.

Inutile opus susceperunt, cui pares non erant, Monachi Minoritae, *Bartholemaeus Urbevetanus* et *Angelus Palla Iuvenatiensis*, dum commentarios in Mesuen iuniorem ederent Venet. 1543. fol. Licet per Nursiae montes plantas semet conquisivisse fatentur, plantarum tamen vera cognitio ab iis aeque abfuit ac veterum auctorum. Fuchsium fere ubique sequuntur, et si quae de suis adiiciunt, labuntur plerumque. Aethusam Meum, quam in Nursiae montibus invenerunt, verum habuerunt Meum antiquorum: Galangem crediderunt esse Iunci odorati radicem, Matricariam cum Artemisia, Colchicum cum Hermodactylo, Cynosbaton cum Cynorrhodo, Carum cum Carota confuderunt. Quos cum amare satis, nec tamen iniuste reprehendisset Matthiolus, defendere semet conati sunt, de quo Vincentius *Cantonus* ad Matthiolum (*epist.* 1, 55.) scripsit. Respondit Matthiolus, ut solitus erat, acriter sed docte (*ib. p.* 63 f.).

* * *

Insignia sunt merita, licet nil reliquerit, Lucae Ghinii, Imolensis, prof. simplicium Patavini,

tum Bononienſis, demum Piſani († 1556.). Eximius is plantarum indagator, hortorum botanicorum Patavini pariter ac Piſani auctor, tanta liberalitate uſus eſt erga Matthiolum, ut, quas ipſe, ampliſſima collectione, deſcribere ſibi propoſuerat, plantas omnes Matthiolo donaret, doctiſſimum etiam atque aequiſſimum adiungeret commentarium. „Scio," inquit *Matthiolus (epiſt.* 1, 118.) „me „maximam accepiſſe iacturam, cum mihi e vi„vis ſublatus eſt Ghinius, in quo maximae et quam„plures fulgebant animi dotes, inter quas praeci„puum locum ſibi vendicabant integritas, ſinceri„tas, humanitas, fides. Nulla unquam in eo fuit „invidia. Cuius rei hoc maximum omnibus prae„bebit indicium, quod, quum decreviſſet volumi„na quaedam, quae de plantis conſcripſerat, una „cum imaginibus in lucem edere, viſis perlectisque „commentariis noſtris, non ſolum ad me gratulato„rias ſcripſit literas, quod ipſum praevenerim, ip„ſiusque ſublevaverim labores, ſed quamplurimas „miſit plantas, quas illi ſane refero acceptas, ubi „earum imaginibus noſtrum ornavimus Dioſcori„dem." Simili laude eum extollit digniſſimus eius diſcipulus Barthol. *Maranta (meth. cognoſc. ſimpl. p.* 3. 4.).

Unicus fere, qui Ghinium parvi facit, ſucceſſor eius Patavii eſt, Aloyſius Anguillara Romanus, eruditiſſimus vir, qui ad Caſſianum Baſ-

ſum, Cratevam et librum Kyranidum usque omnia legerat; exercitatiſſimus etiam in plantis indagandis. Corſicam viderat et Sardiniam, ceterasque Italiae partes; Sclavoniam multum diuque perquiſiverat, in Creta per aliquot annos moratus erat, ubi a Roberto Conſtantino, rhizotomo, multa didicerat, poſt Patavii doctrinam de ſimplicibus profeſſus eſt, horto praefuit, ſed pluribus exoſus, munere abdicato Ferraram, tendit, ubi denatus eſt 1570.

Italico ſermone rariſſimum nunc librum *de ſimplici* Venet. 1561. 8. edidit, ubi ſine ordine plantas antiquorum, non ſolius Dioſcoridis, ſed ſeriorum etiam omnium, percurrit, cumque viderit pleraſque terras, quarum plantas antiqui memorarunt, eximie plerumque, modeſte et pererudite iudicat. Innumeris locis ſupra, ad Dioſcoridem praeprimis et Plinium, citatus fuit: hinc repetenda non ſunt, quae copioſe de iuventis ab eo plantis praecepimus. Quem modeſte reprehenderat, Matthiolus acerrimus tamen ipſi adverſarius fuit, convitiis ſaepius et contumeliis obruens, quas eximius auctor non meretur. Non paucae plantae novae occurrunt, e. g.: Salicornia fruticoſa. . . Iaſminum grandiflorum. . . Salvia pomifera (*φασκομηλία, Sibthorp. flor. graec. t.* 15.). . . Globularia vulgaris (*Aphyllantes*). . . Plantago afra (*Pſyllium primum*). . . Camphoroſma monspeliaca (*Chamaepeuce*). . . Alchemilla alpina (*Pentaphyllo argen-*

teo). . . Ruppia maritima (*Fucus maritimus con foglie di finocchio*). . . Anchusa tinctoria (*l'altra*). . . Solanum Lycopersicon. . . Drypis spinosa. . . Quercus Aegilops (*Cerrus*). . . Quercus Esculus.

Andreae etiam MARINI Veneti, qui commentaria in Mesuen 1562. fol. Venet. edidit, non exiguae sunt partes in adornandis et exponendis plantis veterum. Multum adiutus a Petro Antonio *Michelio*, Patricio Veneto, qui hortum elegantissimum colebat, herbarium collegerat, et simplicia multa e remotis regionibus advehi curaverat, delineavit plantas plures rarissimas: praesertim (*f.* 52.) Cassiam Fistulam, cuius triplicem cognovit varietatem, memphiticam, damiatensem et americanam: tum (*f.* 75. b.) veram Hyperantheram Moringam, quam vero cum Behen Arabum confundit: Penaeam Sarcocollam (*f.* 79.) et Tamum communem (*f.* 85. b.). Variae tamen icones falsissimae sunt, ut Rhei veri barbari e Marco Paulo (*f.* 50.) quam tamen alii ex eo sumserunt; Tamarindi (*f.* 52.), Sagapeni (*f.* 80.), Euphorbii (*f.* 80. b.). Auctori suo nimis addictus defendere eum continuo contra Manardum satagit.

* * *

Lumen novum exortum est ac concitatius studium Petri Andreae MATTHIOLI conatibus. Se-

nenſis Romae in valle Anania prope Tridentum et Goritii vixit, demum Viennae curam Archiducis Auſtriae ſuscepit: vir laborioſus, ſtudio, eruditione, plantarum cognitione ſuperior fere plerisque ſui temporis botanicis; ambitioſus tamen etiam *) et opinionum, quas ſemel imbiberat, ſatis pertinax. A multis adiutus fuit a liberalitate Principum Germaniae et Oratoris auſtriaci *Busbequii*, tum ab eius medico *Quakelbeen*, a Luca *Ghinio*, Franc. *Calceolario*, pharmacopoeo Veronenſi, *Cortuſo* patricio Patavino et celeberrimo Ulyſſe *Aldropando*.

In Dioſcoride explicando totam fere vitam conſumſit, codices antiquos et Cantacuzenum et alium a Busbequio e Conſtantinopoli adlatos ſedulo comparavit, verſiones correxit, plantas et italicas et Auſtriae meridionalis ſumma induſtria examinavit, aliorum opiniones, acerrime quidem et nonnunquam ruſtice, plerumque tamen iuſte refutavit, icones ligno incidi curavit adeo eximias fidasque, quales ante nunquam in lucem editae fuerant. Fictitias tamen aliquas excipio, e. g. Auriculae muris (470.), Rhei barbari (478.), Sideritidis 3. et 4. (712.), et eas, quas pictor Venetus amiſerat, de-

*) Ambitioſiſſimum vocat, qui ſibi ipſi nihil unquam acceptum ferre ſoleat Conr. *Gesnerus (epiſt. ad Wolf. f. 75. a.)*.

inde vero memoriter delineaverat (*Matth. ep. p.* 169.).

Initio interpretatus italice Diofcoridem 1544. Venet. fol., dein commentaria ampliffima edidit 1554., quae dein plusquam vigefies edita, in plerasque linguas verfa celebritatem acquifiverunt fere incredibilem et auctoritatem. Exceptis paucis, quas non cognovit, ut Santalum et Afpalathum, Bunium et Pfeudo-bunium, continent plurimas alias novas ac prius inauditas, quas ampliffimo literarum commercio et ftudio indefeffo fibi compararaverat. Editionem, quam fequor, optimam habeo C. *Bauhini* (*Opera Matthioli*, Bafil. 1674. fol.).

Plantas autem, quas vel primus vel melius maioribus fuis delineavit et illuftravit, indicem adiungam fyftematicum:

Phillyrea latifolia, media et anguftifolia (155.). . . Salvia Horminum (640.). . . Lycopus europaeus (711. *Sideritis* 1.). . . Crypfis aculeata (*Gramen aculeatum* 709.). . . Syringa vulgaris (*Lilac* 854.). Pictam miferat Busbequius. . . Piper Betle (42.).

Valeriana celtica (33.) Saliuncam recte diverfam credit. . . Valeriana dioica (39. *Phu minimum.*).

Ilex Aquifolium (147. *ad Paliurum relatum.*). . . Elaeagnus anguftifolia (174.). . . Plantago

Wulffenii *mihi, fl. hal. p.* 54. (*Coronopus* f. *Serpentina* 383.). . . Hypecoum procumbens (*Cuminum fylvestre* II, 556.). . . Epimedium alpinum (700.). . . Globularia Alypum (880.).

Euonymus europaeus (169.). . . Onofma echioides (*Anchufa* 3. *p.* 704.). . . Lycopfis pulla (*Bugloffum alterum flore nigro* 826.). . . Mufa paradifiaca (189.). . . Zizyphus vulgaris et Lotus (211.). . . Cordia Sebeftena (218.). . . Cordia Myxa (*Perfea* 237.). . . Datura Metel (225.). . . Convolvulus Soldanella et Imperati (368.). . . Gentiana Pneumonanthe (481.). . . Campanula Medium (699.). . . Salfola Tragus (731.). . . Hyoscyamus Scopolia (*Solanum fomniferum* 755.). . . Atropa Belladonna (756.). . . Coris monspelienfis (*Symphytum petraeum* 682.). . . Verbafcum Lychnitis (*Lychnite* 801.). . . Verbafcum pulverulentum (*Verb.* II, 800.). . . Verbafcum nigrum III, *ib.*). . . Verbafcum finuatum (801.). . . Hottonia paluftris (*Myriophyllum alterum* 812.). . . Cortufa Matthioli (698.). . . Primula Auricula (685.). . . Lyfimachia Ephemerum (780.). . . Cynanchum erectum (*Apocynum* I, 774.). . . Periploca graeca (*Apocynum* II, *ib.*). . . Salfola Soda (*Kali maius cochleato femine* 364.). . . Creffa cretica (*Chamaepitys altera* 670.). . . Paftinaca Opopanax (*Pfeudocoftus* 54. *Panax Heracleum* 544.). . . Echinophora fpinofa (381.). . . Athamanta Matthioli

(*Meum* 24.). . . Aethusa Meum (*Meum adulterinum* 24.). . . Phellandrium Mutellina (*Meum alpinum* 25.). . . Scandix australis (*Sc. italica* 403.). . . Caucalis nodosa (404.). . . Eryngium maritimum (505.). . . Thapsia Asclepium (*Panax Asclepium* 545.). . . Thapsia foetida (851.). . . Laserpitium Siler (*Ligusticum* I, 547.). . . Laserpitium Libanotis (*Seseli aethiopicum* 550.). . . Daucus Visnaga (*Seseli massiliense* 550.). . . Bupleurum fruticosum (*Seseli aethiopicum* II, 551.). Ligusticum peloponnesense (*Ses. pelopennes.* 551.). . . Lagoecia cuminoides (*Cuminum sylvestre* 556.). . . Seseli Ammoides (*Ammi* 558.). . . Bubon macedonicum (*Petroselinum macedon.* 563.). . . Smyrnium perfoliatum (*Smyrnium creticum* 566.). . . Cachrys Libanotis (*Libanotis* I, 575.). . . Ferula communis (578.). . . Oenanthe pimpinelloides (*Oenanthe* II, 627.). . . Oen. crocata (*Oenanthe* III, 628.). Oen. fistulosa (IV, *ib.*). . . Astrantia Epipactis (*Epipactis* 806.). . . Viburnum Opulus (*Samb. aquatica* 874.). . . Linum maritimum (334.). . . Lin. tenuifolium (*ib.*).

Oryza sativa (346.). . . Hyacinthus Muscari (*Bulbus vomitorius* 452.). . . Pancratium illyricum (*Narcissus* III, *constant.* 859.). . . Allium Victorialis (*anguinum* 422.). . . Allium subhirsutum (*Moly* 544.). . . Uvularia amplexifolia (*Laurus alexandrina* I, 841.). . . Iuncus bufonius (*Ho-*

lostium 687.). . . Leontice Leontopetalum (596.). . . Anthericum Liliastrum (*Phalangium* 607.).

Aesculus Hippocastanum primum innotuit 1557 Matthiolo, cum Quakelbeen, medicus Busbequii, in literis ad Matthiolum datis (*lib.* 3. *p.* 101.) illius mentionem faceret.

Epilobium angustifolium (*Chamaedaphne* 842.). . . Daphne Cneorum (46.). . . Amyris Opobalsamum (54.).

Euphorbia Characias, myrsinites et Paralias (864.). . . Euphorbia Apios (876.).

Styrax officinale (89.). . . Diospyros Lotus (211.). . . Melia Azedarach (*Pseudo-Sycomorus* 232.). . . Ledum palustre (*Rosmarinum sylvestre* 576.). . . Anagyris foetida (665.). . . Silene Saxifraga (694.). . . Sedum dasyphyllum (*Sempervivum minus femina* 785.). S. Cepaea (666.). . . Sempervivum arboreum (786.). . . Cotyledon Umbilicus et serrata (787.). . . Saxifraga Cotyledon (788.). . . Saponaria Ocimoides (*Cneorum Theophrasti* 872.).

Reseda Luteola (*Pseudo Struthium* 442.). . . Peganum Harmala (542.) Quakelbeen misit.

Prunus lusitanica (197.). . . Prunus Chamaecerasus (198.). . . Eugenia caryophyllea (435.) a Calceolario missa.

Cistus villosus (*mas* 158.). . . Cistus salvifolius (*femina ib.*). . . C. Helianthemum (*Flos solis* 546.). . . Cistus Ledon (*Ledum* 160.). . . Ranun-

(Meum 24.*)*. . . Aethufa Meum *(Meum adulte-rinum* 24.*)*. . . Phellandrium Mutellina *(Meum alpinum* 25. c.. . Scandix auftralis *(Sc. italica* 403.*)*. . . Caucalis nodofa (404.). . . Eryngium maritimum (505.). . . Thapfia Afclepium *(Panax Afclepium* 545.*)*. . . Thapfia foetida (851.). . . Laferpitium Siler *(Liguflicum* 1, 547.*)*. . . Laferpitium Libanotis *(Sefeli aethiopicum* 550.*)*. . . Daucus Vifnaga *(Sefeli maffilienfe* 550.*)*. . . Bupleurum fruticofum *(Sefeli aethiopicum* II, 551.*)*. Liguflicum peloponnefenfe *(Sefeli peloponnef.* 551.*)*. . . Lagoecia cuminoides *(Cuminum fylveftre* 556.*)*. . . Sefeli Ammoides *(Ammi* 558.*)*. . , Bubon macedonicum *(Petrofelinum macedon.* 563.*)*. . . Smyrnium perfoliatum *(Smyrnium creticum* 566.*)*. . . Cachrys Libanotis *(Libanotis* 1, 575.*)*. . . Ferula communis (578.). . . Oenanthe pimpinelloides *(Oenanthe* II, 627.*)*. . . Oenanthe crocata *(Oenanthe* III, 628.*)*. . . Aftrantia Epipactis *(Epipactis* 806.*)*. . . Viburnum Opulus *(Samb. aquatica* 874.*)*. . . Linum maritimum (334.). . . Linum tenuifolium *(ib.)*.

Oryza fativa (346.). . . Hyacinthus mufcari *(Bulbus nomitorius* 452.*)*. . . Peucratium illyricum *(Narciffus* III, *conftant.* 859.*)*. . . Allium Victorialis *(anguinum* 422.*)*. . . Allium fubhirfutum *(Moly* 544.*)*. . . Uvularia amplexifolia *(Laurus alexandrina* 1, 841.*)*. . . Iuncus bufonius *(Ho-*

22 *

lostium 687.*)*. . . Leontice Leontopetalum (596.). . . Anthericum Liliastrum (*Phalangium* 607.*)*.

Aesculus Hippocastanum primum innotuit 1557 Matthiolo, cum Quakelbeen, medicus Busbequii, in literis ad Matthiolum datis (*lib.* 3. *p.* 101.*)* illius mentionem faceret.

Epilobium angustifolium (*Chamaedaphne* 842.*)*. . . Daphne Cneorum (46.). . . Amyris Opobalsamum (54.).

Euphorbia Characias, myrsinites et Paralias (864.). . . Euphorbia Apios (876.).

Styrax officinale (89.). . . Diospyros Lotus (211.). . . Melia Azedarach (*Pseudo-Sycomorus* 232.*)*. . . Ledum palustre (*Rosmarinum sylvestre* 576.*)*. . . Anagyris foetida (665.). . . Anagyris Saxifraga (694.). . . Sedum dasyphyllum (*Sempervivum minus femina* 785.*)*. . . Sempervivum arboreum (786.). . . Cotyledon Umbilicus et serrata (787.). . . Saxifraga Cotyledon (788.). . . Saponaria Ocimoides (*Cneorum Theophrasti* 872.*)*.

Reseda Luteola (*Pseudo Struthium* 442.*)*. . . Peganum Harmala (542.) Quakelbeen misit.

Prunus lusitanica (197.). . . Prunus Chamaecerasus (198.). . . Eugenia caryophyllea (435.) a Calceolario missa.

Cistus villosus (*mas* 158.*)*. . . Cistus salvifolius (*femina ib.*). . . Helianthemum (*Flos Solis* 546.*)*. . . Cistus Ledon (*Ledum* 160.*)*. . . Ranun-

culus hirsutus *Ran.* II, 458.). . . Ran. polyanthemos (*Aconitum* III, 764.). . . Ran. Gouani (*Aconitum* v, 765.). . . Ran. Thora (*Pseudo-aconitum* 766.). . . Anemone narcissiflora (*Ran.* IV, 458.). . . Trollius europaeus (*Ran.* VI, 459.). . . Nigella sativa, damascena et arvensis (*Melanthium* 580.). . . Clematis Flammula (680.). . . Aconitum pyrenaicum (*Aconit.* IV, 764.). . . Aconitum Lycoctonum (*Aconit.* VI, 765.). . . Aconitum volubile (*Aconit.* VII, 765.). . . Aconitum Anthora (*Aconit.* IX, 769.). . . Aconitum Napellus (*Napellus* 768.). Cum eo experimenta famosa in latronibus capitis damnatis instituit. . . Adonis vernalis (*Pseudo-Elleborum* 846.).

Origanum heracleoticum et Onitis (522.). A Ghinio e Creta adlata. . . Origanum Dictamnus (522.). . . Marrubium Pseudo-Dictamnus (522.). . . Thymus Tragoriganum (520.). . . Moluccella laevis (*Melissa constantinop.* 602.). . . Dracocephalum Moldavica (*Melissa moldavica* 603.). . . Teucrium montanum (*Polium alterum* 612.). . . Teucrium capitatum (*Polium* I, 612.). . . Stachys recta (*Sideritis* II, 711.). . . Phlomis fruticosa (*Verbascum* IV, 800.). . . Satureia iuliana (*Saxifraga* I, 693.). . . Satureia montana (*Saxifr.* II, 693.). . . Satureia capitata (*Thymum* I, 531.). . . Sideritis syriaca (*Stachys* I, 605.). . . Orobanche elatior (409.). . . Digitalis Thapsi (*Bac-*

charis 538.) a Lacuna miſſa. . . Lathraea Squamaria (*Dentaria maior* 685.). . . Antirrhinum Elatine (716.). . . Antirrhinum ſpurium (*Veronica femina* 514.).

Cochlearia Draba (*Arabis* ſ. *Draba* 530.). . . Iberis umbellata (*Thlaſpi* IV, 428.). . . Thlaſpi ſaxatile (*Thlaſpi* III, 427.). . . Siſymbrium polyceraton (*Frio altera* 431.). . . Siſymbrium ſtrictiſſimum (*Draba lutea* 430.). . . Dentaria pentaphylla (684.).

Geranium tuberoſum (*Geran.* I, 621.). . . Geranium rotundifolium (*Geran.* II, 621.). . . Geranium reflexum (*Geran.* V, 623.). . . Erodium malacodes (*Geran.* VI, 624.).

Spartium ſpinoſum (*Acacia altera* 172.). . . Aſtragalus Cicer (*Cicer ſylveſtre* 335.). . . Glycyrrhiza echinata et glabra (486.). . . Aſtragalus Poterium (495.) Busbequius miſit. . . Pſoralea bituminoſa (*trifolium aſphaltites* 608.). . . Coronilla Securidaca (641.). . . Trigonella polycerata (*Securidaca minor* 641.). . . Hippocrepis uniſiliquoſa (*Sferra cavallo* 648.). . . Cytiſus Laburnum (*Anagyris altera* 665.). . . Medicagō arborea (*Cytiſus* 810.). A Barthol. Maranta acceperat. . . Galega officinalis (836.). . . Ornithopus ſcorpioides (895.).

Hypericum Androſaemum (668.). . . Hypericum Coris (669.).

Zacyntha verrucofa (389.). . . Apargia tuberofa (*Cichorium conftantinop.* 388.). . . Lactuca quercina (400.). . . Scorzonera glaftifolia (410.). . . Scorzonera hifpanica (*ep.* 5. 210.). . . Carthamus lanatus (*Atractylis* 593.). . . Santolina maritima (*Gnaphalium* 625.). . . Serratula alpina (*Cirfium* 817.). . . Cacalia alpina (823.). . . Gnaphalium Leontopodium (828.). . . Inula crithmifolia (382.). . . Inula vifcofa f. Pulicaria (*Conyza maior* 629.). . . Inula odora (*Conyza minor* 629.). . . Tuffilago alpina (*Afarina* 370.). . . Xeranthemum annuum (*Ptarmica altera* 441.). . . Brotera corymbofa (*Chamaeleon niger Morantae* 491.). . . Artemifia Santonica (*Abfinth. Seriphium* 511.). . . Artemifia coerulefcens (*Abfinth. marinum a.* 509.). . . Artemifia pontica (*Ambrofia* II, 619.). . . Prima eft Coronopus. . . Anthemis Pyrethrum (*Pyretrum alterum* 574.). Alterum videtur effe Pimpinella. . . Chryfanthemum italicum (*Helichryfum* 753.). . . Doronicum plantagineum (*Alifma* 666.). Bauhinus vult Arnicam effe montanam, fed valde dubito. . . Doronicum fcorpioides (*Aconitum Pardalianches* 762.). . . Doronicum auftriacum (*alterum ib.*). . . Doronicum Pardalianches (763.). . . Achillea aegyptiaca (*Abfinthium feriphium aegyptiacum* 511.). . . Buphthalmum fpinofum (*After atticus alter* 818.).

Orchis mafcula (*Tefticulus* I, 635.). . . Or-

chis Morio (*Test.* III. —). . . Orchis conopsea (*Test.* IV, *maior fig.*). . . Orchis maculata (*Test.* IV, *minor fig.* 636.). (*Palma Christi maior* 637.). . . Orchis coriophora (*Test.* V, 636.). . . Orchis nigra (*Palma Christi minor* 637.). . . Ophrys myodes (*Test.* II, 635.). . . Ophrys ?anthropophora (*Test.* V, *mai. fig.* 636.). . . Epipactis ovata (846.).

Arum italicum (448.). . . Arum proboscideum (*Arum ib.*). . . Arum Arisarum (450.). . . Arum tenuifolium (*Arisarum alterum ib.*). . . Pinus Mughus, Cembra, halepensis et maritima (98.). . . Quercus Pseudosuber (181.).

Pistacia Terebinthus (108.). . . Iuniperus phoenicea et lycia (122.). . . Acacia vera (171.). . . Myristica Nux moschata (224.). . . Hydrocharis Morsus ranae (*Nymphaea parva* 644.). . . Smilax Sarsaparila (838.).

Marsilea quadrifolia (*Lens palustris altera* 783.) a Cortuso accepta. . . Aspidium Lonchitis (*Lonchitis aspera maior* 661.). . . Blechnum boreale (*Lonchitis aspera minor* 661.). . . Acrostichum Marantae (*Lonchitis Marantae ep. p.* 168.). Hoc missum a Luca Ghinio pro Lonchitide, cum Aspidio Lonchitide a Matthiolo commutatum erat (*Marant. meth. p.* 21.).

Interpretationem hispanicam commentariorum Matthioli edidit Andr. LACUNA, Salmant. 1560.

fol., quam auxit et illustravit *Suarez de Ribera*. Matr. 1752. fol. Lacuna tamen Ruellii et Matthioli interpretationem emendare studuit, ex ipso codice antiquo, non tamen neapolitano, quod docuit *Weigelius* (*Baldingers med. Journ. St.* 32. *p.* 10.).

Io. IAXAVA etiam compilavit simile opus: Historia de las Yervas y Plantas, sacada da Dioscorides y otros autores. Antverp. 1557. 8.

Iuvenis, quocum de his aliisque plantis amice disputavit Matthiolus (Barthol. MARANTA) Venusinus, Pisis a Lucae Ghinii ore pependit, post Neapoli vixit in horto Pinelli, Apuliae et Calabriae montes, Garganum maxime, perquisivit. Edidit autem *Methodum cognoscendorum simplicium*, Venet. 1559. 4., librum, qui principatum fere sui aevi habet. Eximia enim libertate a praeconceptis opinionibus, eruditione non mediocri, incredibili fere ingenii acumine conspicuum continet regulas, iuxta quas plantae veterum eruendae sint, multasque indicat plantas, quas ipse primus invenerat: e. g. verum Cytisum veterum (*p.* 36.), Verbenacam in Apulia (*p.* 173.) et Thymelaeam ad Cajetam (*p.* 175.), Pistolochiam (23.) et Ammi (27.). In nominibus veterum plantarum et partium descriptionibus similitudinibus etiam indicatis cautissime agendum esse. Maxime vero ridet homines imbecilli animo ac paene languenti, qui Dioscoridi addere nihil audeant, quum omnes plantas ab eo

descriptas fuisse opinentur. Asphodeli, cujus unicam solummodo speciem cognoscat Diosc., se tria genera in Gargano monte invenisse: Ranunculi decem: Geranii undecim: Trifolii viginti. Multas esse apud Theophrastum, quas siluerit Diosc. multas exteras arbores vel male hunc descripsisse vel penitus ignorasse. Nonnullas etiam varia aetate exposuisse, ut ad iuventutem solam aut ad adultam aetatem quadret. Dictamnum cretensem omnino flores habere, quos negaverit Diosc. Demum de codicum mendis. Praeclare omnia, dilucide, optime exposita sunt.

Marantae aemulus fuit Laurentius Perez, seplasiarius Tolitanus, doctissimus vir, qui Graeciam et Asiam ipsam adierat. Optimas is plantarum veterum descriptiones dedit in libro hispanico *de la theriaca*, Toledo 1575. et synonymiam eruditissimam plantarum in libro: de medicamentorum delectu, quem 1590. Toleti Franc. Penia edidit (Cf. *Cavan. in anal. de cienc. nat. n.* 20. *p.* 110.).

Valerius Cordus, Euricii filius, si diutius vixisset, maturitatem quamdam ipsius opera consequuta fuissent, quae iis magnopere deest. Studiose enim perquisiverat Saxoniam, praesertim saltus Hercynicos, Halensem ditionem ad Stasfurthum usque, tum Misniam, Bohemiam, Austriam, Italiam borealem. Romae febre correptus, cumque annum nondum trigesimum attigisset, extinctus

(† 1544.) reliquit *Adnotationes in Dioscoridem*; *Historiam plantarum* et *Sylvam observationum* in itinere per Germaniam institutarum: quae omnia Conr. *Gesnerus* Argentinae 1561. fol. edidit, iconibusque adornavit. Librum quintum descriptionum e codice Gesneri edidit C. C. Schmiedel cum *Gesneri opp. Norib.* 1751. fol. Italicas is continet 25 stirpes, non admodum raras.

Minoris momenti sunt adnotationes in Dioscoridem, cuius ne textum quidem graecum legerat, cuius plantas invenis, media in Germania educatus, cognoscere non poterat. Errorum inde caterva excusanda. Asphalathum esse cassiam ligneam: lotum idem cum santalo; quercus species graecas omnes in Germania crescere: Phillyream cum Ligustro commutat, nec scit, quid de Tilia agendum.

Historia plantarum plures continet ad id usque tempus incognitas plantas: multas tamen etiam obscuras, plurimas novis nominibus decoratas, quas haud facile aliquis enodare potuerit: e. g. Chamaepeuce (*f.* 111.) pro qua Gesnerus Lycopodium clavatum pingit. Falsa praeprimis occurrunt in quarto libro, ubi de exoticis agitur: Guaiacum enim et Scammonia (*f.* 210.) nec ipsa Gesneri fictitia icone clariora sunt. Sunt autem, quas Valerius primus recenset, aut melius maioribus suis, sequentes:

Caucalis Anthriscus (*Daucoides minus f.* 159.

b.). Cf. C. *Bauhin. prodr. p.* 80. . . Selinum Oreofelinum (*Polychreftum f.* 155. b.). Sed radicem tricubitalem (*fphalma forte*) facit. . . Selinum paluftre (*Olfenichium f.* 149. a.). Utrumque Gesnerus cognoviffe non videtur. . . Menyanthes trifoliata (*Trifolium paluftre f.* 96. b.). . . Drofera rotundifolia (*f.* 86. a.). . . Parnaffia paluftris (*Hepatica alba f.* 152. b.).

Phalangium ramofum (*f.* 149. a.). . . Phalangium Liliago (*f.* 190. b.).

Adoxa Mofchatellina (*Mofchatella f.* 172. b.).

Vaccinium Oxycoccos (*f.* 140. b.). . . Saponaria Vaccaria (*Thamecnemum f.* 104. a.). . . Saxifraga Aizoon (*Aizoon ferratum f.* 92. b.).

Euphorbia Peplus (*f.* 106. a.). . . Rofa arvenfis (*Cynorrhados tertia f.* 19. b.).

Comarum paluftre (*Pentaphyllon paluftre f.* 96. a.). . . Thalictrum minus (*f.* 97. b.). . . Ranunculus arvenfis (*f.* 120. a.). . . Ranunculus bulbofus (*f.* 121. a.). . . Ranunculus Flammula (*f.* 121. b.).

Lathraea Squamaria (*Anblatum f.* 89. b.).

Dentaria enneaphylla et bulbifera (*Coralloides f.* 151. a.).

Cytifus ? auftriacus (*f.* 187. b.). . . Cytifus nigricans (*Pfeudocytifus f.* 188. a.).

Lactuca faligna (*Ixopus f.* 104. a.).

Epipactis latifolia (*Alifma f.* 150. b.).

Sagittaria sagittaefolia (*f.* 87. a.). . . Hippophaë rhamnoides (*Oleaster. german. f.* 186. b.).

* * *

Regiones Europae plantarum feracissimas docti viri plures curiose perquisiverunt: quorum opera utilior multo fuisset, ni solis nominibus Dioscoridis, Plinii, Fuchsii et Tragi contenti, descriptiones nimis neglexissent.

Ut de *Helvetia*, plantarum alma matre, ordiar, summum hic quidem indagatorem rei herbariae, Conradum *Gesnerum*, silentio praeterire liceat, quippe qui infra, ubi de conatibus systema condendi praecipiam, meliorem obtinebit locum.

Amici autem Gesneri, Benedictus Aretius, prof. theologiae Bernensis († 1578.) et Io. Fabricius, clericus Curiensis, hic nominandi sunt, quorum ille montes Niesen et Stockhorn in ditione Bernensi peragravit, et quadraginta fere plantas alpinas, helveticis maxime nominibus insignitas, invenit (*Ad Valer. Cord. opp. f.* 232—235.). Erutu eae perquam difficiles sunt, quum nec synonyma nec descriptiones addantur. Orchidem tamen odoratissimam (*Brändlin*): Salicem myrtilloidem aut reticulatam (*Balmenstritten*) Phellandrium Mutellinam (*Mutrina*): Primulam Auriculam, farinosam, integrifoliam (*Flüeblumen*): Violam bifloram (*Gäle Violen*): Eryngium alpinum (*Edel-*

distel): Trollium europaeum *(Dönij)* certo intelligo.

Paucula sunt et negligenter notata, quae *Fabricius* in monte Galandae, ditionis Rhaeticae, invenit *(Ad. Gesner. Cord. f.* 235.*)*. Inter ea Doronicum plantagineum, Veratrum album, Ranunculus montanus et glacialis etc.

Multo maiora sunt *Veronensium* botanicorum de montis *Baldi*, amoenissimi et ditissimi, gazis merita. Primus, qui eum multoties conscendit. Franc. Calceolarius, pharmacopola Veronensis fuit, quem comitati sunt celebres viri, Ulysses Aldrovandus, Aloysius Anguillara, Iulianus Fumanella et Io. Bapt. Olicea *(Iter in Baldum montem ad calc. Franc. Seguieri plant. Veron. vol. 2. p.* 445 f.*)*.

Baldus mons, lacui Beraco *(Lago di Garda)* ab oriente contiguus, inter Veronam et Tridentum extenditur. Altissimum cacumen, a Comite *Sternbergio* nuper mensuratum, 6860 pedes supra maris planum adscendit. Plantarum varietas infinita fere, quum praeter alpinas et boreales omnes fere magis australes ibi occurrant. A Bussolengo inde vallem clausam, pagum Caprini et sacrarium Mariae Coronariae visitavit. Rariores plantae, quas invenit, sunt sequentes:

Erythronium Dens Canis *(Mithridatica.)*. . . Hypecoum procumbens. . . Reseda Phyteuma

(*Reseda Plinii*). Cf. *Sternbergii iter in rhaeticas alpes*, p. 50. . . Athamanta cretensis (*Daucus*). . . Laserpitium Libanotis (*Seseli aethiopicum*). . . Ligusticum peloponnesense. . . Tordylium officinale (*Seseli creticum*). . . Campanula saxatilis. . . Valeriana celtica et montana. . . . Aconitum album. . . Arum Arisarum. . . Prunus Chamaecerasus. . . Anemone baldensis. . . Arnica scorpioides. . . Arnica cordata *Wulff.* (*Pseudo-Doronicum*). . . Plantago Wulffenii (*Coronopus serpentinus Matth.*). . . Ferula nodiflora s. rablensis. . . Thapsia garganica. . . Saxifraga adscendens *Vahl.* Cf. *Sternbergii iter nuperrimum* p. 50. Plures species sub generico nomine comprehensas non rite distinxit, nonnullas etiam satis obscuras nominat: e. g. Acacalidem Diosc., quam solus *Amatus* pro Erica baccante habuerat. Videtur tamen Calceolarius *Empetrum nigrum* voluisse.

Vestigia Calceolarii pressit Io. Pona, pharmacopolus etiam Veronensis, qui ad Car. Clusium primo, dein seorsim edidit: *Plantas*, s. *Simplicia, quae in Baldo monte reperiuntur*, Basil. 1608. 4. iconibus ligno incisis decoratas. Ioachimo Iungermannio Noribergensi et Nicolao Maronea comitibus totum montis amplissimum tractum percucurrit, non neglectis Caesaris *Niclesolae* viridariis, quae Pontini erant, ac in quibus plantae graecae plurimae colebantur. Praeter has, alio loco recensendas, Bal-

densibus ipsis Pona operam dedit, praecipue sequentibus:

Veronica saxatilis *p.* 74. . . Wulffeniae Buonarotae (*Veronica petraea sempervirens p.* 72.). Haec Linnaeo falso dicta Veronica Pomae. . . . Campanulae Cervicariae (*Trachelium maius petraeum p.* 62.). . . Phyteumati comoso (*Trachelium minus petraeum p.* 70.). . . Bupleuro graminifolio (*Sedum petraeum bupleuri folio, p.* 111.). . . Geo montano (*Caryophyllata p.* 91.). . . Saxifragae adscendenti (*S. alba petraea p.* 76.). . . Cherleriae Sedoidi s. Sileni acauli (*Ocimoides muscosum p.* 89.) . . Arenariae bavaricae (*Saxifraga bavarica p.* 60.). . . Cisto guttato (*p.* 8.) . . Atrageni alpinae (*Clematis cruciata p.* 68.). . . Ranunculo rutaefolio (*R. alpinus Coriandri folio p.* 87.). . . Bartsiae alpinae (*Clinopodium alpinum p.* 95.). . . Myagro saxatili (*Thlaspi petraeum myagrodes p.* 78.). . . Geranio argenteo (*p.* 91.). . . Trifolio alpino (*p.* 84.). . . Artemisiae Mutellinae (*Absinthium alpinum* 2.). . . Senecioni incano (*Absinthium 3 alpinum.*) . . Centaureae Rhaponticae (*Centaurium maius p.* 65.). . . Aspidio alpino (*Filix saxatilis crispa p.* 101.).

Columnae amicus et Clusii, Ferrandus Imperatus pharmacopoeus Neapolitanus, sedulo plantas italicas et praesertim marinas, collegit; et vel amicis largitus est vel ipse etiam in Historia natu-

rali, quae italice primum Neap. 1599. fol., dein latine Colon. 1695. 4. prodiit, publicavit. Mentionem maxime merentur:

Verbena nodiflora (*p.* 889.). . . Valeriana italica (*bulbosa p.* 869.). . . Crucianella monspeliaca (*Rubia spicata p.* 880.). . . Telephium Imperati (872.). . . Convolvulus Imperati (*marinus* 886.) . . Thapsia garganica (884.). . . Phyteuma pinnatum (*Rapunculus creticus* 882.). . . Gypsophila Struthium (871.). . . Euphorbia mauritanica (*Tithymalus aphyllus* 876.). . . Argemone mexicana (*Papaver spinosum* 873.). . . Ranunculus illyricus (888.). . . Cichorium spinosum (881.). . . Cnicus Acarna (883.). . . Parmelia fuciformis (*Fucus capillaris* 850.). . . Parmelia Roccella (*Alga fucus* 851.). . . Fucus barbatus (*Abies marina* 849.), natans (*Acinaria* 844.), lumbricalis (*Furcellaria* 842.). . . Plocamium (*Palmula marina* 844.). . . Ulva intestinalis (*Cava* 858.).

* * *

Borussiae plantas recensuit Ioannes *Wigandus*, Episcopus Pomezaniensis (*Vera historia de Succino prussico et de herbis in Borussia nascentibus*, Ien. 1590. 8.). Nomina antiquorum male traducta ad boreales plantas, ut vix possis dignoscere, quales velit. Stratiotem tamen aloidem, Melampyrum cristatum, Callam palustrem, Glaucem mari-

timam, Gladiolum communem et paucas alias manifestas habet.

* * *

Hercyniae saltus, borealis Germaniae gazophylacium botanicum, Io. Thalius, medicus Northusanus († 1587.), primus perquisivit (*Sylva Hercynia* Frcf. ad Moen. 1588. 4.). Laurentium *Hial*, rei herbariae in universitate Ienensi professorem, laudat praeceptorem. Insignem copiam et rariorum hodie plantarum multarum etiam varietatum, congessit, nonnullas, praecipue graminum, erutu difficillimas. Novae sunt, aut melius descriptae:

Veronica triphyllos (*Dactyliobotanon coeruleum* 39.). . . Eriophorum alpinum (*Gramen iunceum lanigerum* 55.).

Scabiosa Columbaria, ochroleuca et arvensis 108. 109. . . Potamogeton perfoliatus (*μαλακόφυλλον* 86.).

Myosotis palustris (*Echium palustre* 40.). . . Campanula thyrsoidea (*Cervicaria tenuifolia* 32. *t.* 4.). . . Campanula glomerata (*Rapunculus sylvestris umbellatus* 94. *t.* 6.). . . Thesium Linophyllum (*Linaria montana* 72.). . . Lithospermum purpureo-coeruleum 74. . . Cicuta virosa (33.). . . Caucalis daucoides (*Daucus ἐχινόκαρπος* 37.). . . Laserpitium pruthenicum (*Daucus λασιόκαρπος* 36.). . . Laserpitium latifolium (*Li-*

banotis Theophrasti 71.). . . Selinum Cervaria (*Libanotis alba minor* 71.). . . Seseli annuum (*Libanotis ναρθηκοειδὴς* 71.). . . Chaerophyllum hirsutum (*Myrrhis Broccenbergensis* 77.). . . Linum catharticum (*λινοκάρπος* 72.).

Iuncus triglumis (*Lychnanthemus tenuis* 60.).

Vaccinium uliginosum (*Myrtus tenuifolia* 18.), *Vaccinium* Oxycoccos 82.

Triantalis europaea (*ἀλσινάνθεμον* 15.). . . . Gypsophila fastigiata (*Symphytum petraeum* 113.).

Saxifraga tridactylites (*Dactylio botanon albo flore* 39.). . . Lychnis Viscaria (*ἰξόκαυλος* 59.). . . Cucubalus Otites (*κεραυρόφιλον* 68.). . . Euphorbia Cyparissias cum Aecidio Euphorbiae 126. . . Euphorbia amygdaloides 127. . . Rubus saxatilis 102. . . Ranunculus aconitifolius 101. . . Scutellaria galericulata (*Sideritis* 3, 104.). . . Euphrasia lutea (*Ericoides luteum* 39.). . . Euphrasia Odontites (*Ericoides purpureum* 40.).

Draba verna (*Pilosella siliquata* 84. *tab.* 7. *f.* E.). . . Lunaria rediviva 74. . . Arabis Thaliana (*Pilosella siliquata* 84. *f.* 7. *f.* D.).

Geranium lucidum (*Saxatile ὑγροσκόπελον* 44. . . Anthyllis Vulneraria (*Arthetica Saxonum* 10.). . . Orobus tuberosus (*Astragalus sylvaticus* 7. *t.* 1.). . . Orobus vernus 80. . . Lathyrus latifolius 74. . . Astragalus microphyllus (*Cicer sylvestre minus* 37.).

Scorzonera glastifolia s. humilis 117. . . ?Crepis tectorum (*Chondrillae alia species* 22.). . . Hypochoeris glabra (*Chondrilla altera* 22.). . . Hypochoeris maculata (*Pilosella maior Gallorum* 83.). . . Apargia hispida (*Chondrylla altera Dodonaei* 23.). . . Hieracium alpinum 57. . . Hieracium cymosum (*Intybi spec.* 5, 64.). . . Hieracium sabaudum (*Intybi spec.* 7, 65.). . . Hieracium praemorsum (*Intybus ἀφυλλόκαυλος* 9, 66.) . . Hieracium murorum (*Int. nigrifolius lanugínosus* 11, 67.). . . Hieracium paludosum (*Int. uliginibus familiaris* 13, 67.). . . Sonchus alpinus (*Int. πλατύφυλλος* 62.). . . Chondrilla iuncea (*Int. species* 3, 64.). . . Prenanthes purpurea (*Lact. sylv. ἐρυθράνεμος* 75.). . . Serratula tinctoria (*Centauroides* 26.). . . Senecio paludosus (*Conycia aquatilis maxima* 21.). . . Senecio sarracenicus (*Consolida sarracenica* 27.). . . . Conyza squarrosa (*maior montana* 20.). . . Centaurea montana (*Cyanus integrifolius* 29.). . . Centaurea phrygia (*Cyanus κυνογλωσσόφυλλος*). . . Centaurea paniculata (*Cyanus sylvestris tenuifolius*).

Orchis bifolia (*candida* 82.). . . Epipactis pallens (*Alisma κυμβαλιάνθεμον* 13.). . . Cypripedium Calceolus (*Alisma κοιλάνθεμον* 13.).

Betula pubescens (*pumila* 20.). . . Empetrum nigrum (*Erica baccifera* 41.).

Blechnum boreale (*Lonchitis aspera* 72.). . .
Lycopodium Selago (*Selago tertia* 116.).

* * *

Ipse Paracelsi et adseclarum stulta ignorantia, licet omnis eruditioni generis vehementer obfuerit, haud impedivit tamen rei herbariae patriae culturam. Plerique enim, qui in Paracelsi verba iurarunt, adeo adhaeserunt patriis, i. e. germanicis medicamentis, ut summo studio ea conquirere, summa diligentia describere et illustrare suum ducerent.

Celeberrimus fere est Leon. THURNEISEN, natus Basileae 1530. Aurificis officinam, fraude captus vilissima, deseruit, stipendia meruit et in metalli fodinis laboravit, donec agyrta curationibus celebratus, Electori Brandeburgico commendatus, ab hoc archiater nominatus fuerit. Quo munere indigne abusus, in exilium pulsus, vagabundus Coloniis 1595. obiit. „*Historiam plantarum omnium*," Berol. 1578. fol. edidit, in quo umbelliferas solas tractat, admistis nugis theosophicis et astrologicis.

Non defuerunt inter hos, qui ad augendam rem herbariam nati viderentur: e. g. Io. *Fischartus*, obscurus ceteroquin homo, cuius librum Michaël *Toxites*, Rhaeticus, post medicus Haganoensis edidit. Titulus est: „Horn des Heyls moischli-„cher Blödigkeit: oder Kreutterbuch, darin die „Kreutter des teutschen Landes, aus dem Liecht

„der Natur, nach rechter Art der himmlischen „Einfliessung beschrieben durch *Philomusum Ano-* „*nymum*, nachmals durch Doctorem *Toxiten.*" Strassb. 1606. fol. Astrologicus liber continet tamen patriarum herbarum descriptiones adeo exactas, adeo claras, ut optimae omnium iudicari possint, quae ad id usque tempus prodierant. Loca etiam natalia egregie indicantur: icones adduntur eximiae, licet Dulcamarae falsissima sit. Nomina ceteroquin erronea, ut Gratia Dei pro Erodio cicutario, Smyrnium pro Imperatoria, Salicaria pro Lysimachia, Galeopsis Melissa pro Leonuro Marrubiastro ponantur.

* * *

Hispanicae provinciae, Valenciae plantas hoc saeculo primus examinavit Iacob. Petr. Esteve, interpres theriacorum Nicandri. Licet *Hallerus* id herbarium Valentinum, velut typis excusum iam citet (*Bibl. bot.* 2, 671.) nunquam tamen prodiit, a solo *Escolano* (*hist. de Valencia* 1, *col.* 681.) visum. Cf. *Cavanill. in annal. hist. natur. hispan. n.* 20. *p.* 116.

Alter peregrinator botanicus Hispanus fuit Ioannes Fragosus Toletanus, chirurgus Philippi II., qui cum Franc. Hernandezio Hispalensem provinciam perquisivit. Edidit librum utilem „de succedaneis medicamentis. Matrit. 1575. 12. Cf. *Cavan. l. c. p.* 111.

Tertius Bernardus CIENFUEGOS Tarraconensis, ab Ignatio *Asso* primo, dein a *Cavanillesio* laudatus, professor Alcalensis, totam Hispaniam peragraverat. Reliquit septem tomos historiae plantarum, cum picturis egregiis et doctis adnotationibus, qui etiamnum scripti latent in bibl. regia Escurialensi. Cf. *Cavan. l. c. p.* 123.

CAP. III.

HORTORUM CULTURA.

Paucis exponi nequit, quot quantaque emolumenta in rem herbariam augendam et amplificandam ex hortorum botanicorum cultura redundent. Etenim, quae, per varia climata, solique et terrarum innumeras differentias dispersa, a nemine fere observari et examinari possint, ea omnia unicus hortus botanicus iungit, observatuque ita facilia reddit, ut instructioni iuventutis suppetant. Accedit, differentias plantarum, sive essentiales sint sive accidentales, nonnisi in cultis rite decerni posse, novas etiam plurimas species, quae a negligente aut non satis instructo observatore peregrinante haud definitae erant, in horto demum cultas optime determinari. Unde elucet, tum omnino plantarum cognitionem incrementa cepisse laetissima, cum horti coli coepissent. Fuit id autem praeprimis in Italia, medio saeculo decimo sexto.

Antiquissima hortorum botanicorum vestigia, Theophrasti Eresii, Mithridatis regis, Antonii Castoris, Caroli Magni, Matthaei Sylvatici, suis iam locis citavimus. Post restitutas autem literas Italia prima et illustria proposuit exemplaria hortorum et privatorum et publicorum, in quibus plantae omnis generis, et a remotissimis regionibus adlatae, coelerentur.

Immortalis Torquati Tassi patronus, literarum omnium patronus liberalissimus, Alfonsus Estensis, dux Ferrariae, gloriam meruit sempiternam eo etiam nomine, quod, Musa maxime Brassavolo monente, hortos plures botanicos instituerit ac coluerit: amoenissimum maxime, Pado circumdatum, quem Belvedere nominabat (*Brasavol. exam. p.* 288. 289. 299.). Tribus iis hortis praefuit per aliquod tempus Pancius, prof. Ferrariensis (*Fantuzzi vita di Aldrovandi, p.* 237.). Hoc ducis exemplum sequuti sunt plures Ferrarienses. Ioannes *Brasavolus*, patruus Musae viridarium habuit (*Brasavol. exam. p.* 316.). In horto nobilis *Acciajuoli* Ferrariensis rariores pleraeque plantae conspiciebantur (*Amat. Lusit. in Diosc. p.* 290. 375. 448.). Tantum omnino Ferrariae studium plantarum exoticarum fuit, ut exteri botanophili eo potissimum confluerent, quod de Io. *Falconero* Anglo, narrat Amatus, qui herbarium insigne, Ferrariae potissimum collectum, servabat (*in Diosc. p.* 337.

557.). Quotannis enim Ferrarienſes in Graeciam Aſiamque navigia mittere conſuerant, quae ſemina plantasque rariores inde reportarent.

Simile fuit ſtudium Venetorum. Patricii Michelii et Cornarii laudantur a Braſavolo, Marino et Anguillara, quod ſimplicia ex Oriente advehi, plantasque rariores in ditiſſimis hortis coli iuſſerunt. Aegyptiacas etiam plantas, ut fabam Aegyptiam (*Arum Colocaſiam*) in pluribus venetis hortis coli vidit *Amatus* (*in Dioſcor. p.* 240.). Hieronymum Capellum, Senatorem Venetum et Cretae proconſulem, plantas innumeras graecas Patavium miſiſſe, ac Nicolùm Contarenum Patricium, hortum ditiſſimum prope Campum Sancti Petri aluiſſe, teſtatur Proſp. *Alpinus* (*in praef. ad exot.*).

Patavii vixit botanices ſummus promotor, Gaſpar a Gabrichis, qui nullis ſumtibus pepercit, ut quascunque conquireret plantas (*Stephan. de re hort. p.* 45. *Gesner de hort. German. f.* 239. b.). Tres alios hortos patavinos, Príuli, Paſqualigi et Bernard. Traviſni laudat *Anguillara* (*di' ſempl. p.* 34. 80. 90.).

Primus omnino hortus academicus Piſis, iubente Coſmo mediceo, praefecto Luca Ghinio, inſtructus fuit. Anno enim 1544 ad Arnum flumen magnificus Princeps donavit fundum, qui tum a Ghinio tum a Caeſalpino ſucceſſore adeo ditatus fuit, ut Belonium 1555. admiratione impleverit. Qui poſt

Cosmum Etruriam imperio rexit, Ferdinandus Iosephum *Benincasam*, quem *Casabonam* vulgo appellant, in Orientem misit, ut plantas et semina colligeret, reducem horto praefecit (*Calvi comm. histor. Pisani vireti.* Pis. 1777. 4.). Is etiam Florentinum hortum primus instruxit.

Post Pisanum primus fuit Patavinus hortus, inauguratus 1545. a Patriciis Venetis et Patavinis, qui rei herbariae promovendae studerent. Primus index, satis pauper, Venetiis 1591. 8. prodiit plagulis tribus.

Coeperunt autem primam cathedram stabilire ut simplicia omnia exponerentur, quam ex anno 1533. primus occupavit Franc. *Bonafides* (*Tiraboschi letterat. ital. vol.* 7. *p.* 2. *p.* 50.). Suadente praeprimis et indies magis urgente ipso Bonafide Daniel tandem Barbarus, patriarcha Aquilagiensis, viridarium exstrui iussit (*Belon. neglect. cult. plant. ad Clus. exot. p.* 239.). Id iam 1533. factum fuisse licet Hallerus arbitretur (*Bibl. bot.* 1, 266.). Tiraboschio tamen potius credendum, qui annum 1545. ex actis ipsis indicat. Aloysio Anguillarae, primo horti praefecto mox successit Melchior Guilandinus, ei autem Io. Ant. Cortusus et Prosp. Alpinus.

Sequuti sunt Bononienses, qui 1568., Ulysse Aldrovando hortante, hortum in patria academia stabiliverunt.

In agro Veronensi Caesar Niclelola habuit prae-

dium, plantis peregrenis dicatum, ubi in viridariis duobus amplissimis colebantur rarissimae quaecunque graecae plantae, quas *Pona* descripsit *(iter in Baldum, p. 9.)*.

Neapoli erat hortus ditissimus Io. Vincent. *Pinelli*, quem multoties celebrat *Maranta:* Arimini Iul. *Moderatus*, Romae Scipio ad S. Apostolum hortos alebant, quos nominat C. Gesnerus.

In agro Lucensium hortum satis amplum ac locupletem habuit Vincentius a Monte Catino, ubi a longo inde tempore arbores peregrinae colebantur *(Belon. l. c.)*. Florentiae Nic. Goddius hortum aluit praestantissimum, cui praefuit Benincasa.

* * *

Gallia pauciores eo aevo hortos botanicos exhibet. Celeberrimus fuit Renati Bellaii, episcopi Cenomanensis, omnium, ut *Stephanus* ait *(de re hort. p.* 31.) nobilissimus et ditissimus. Nominat id praedium Toutuoia, Cenomanorum urbi vicinum, *Belonius (neglect. cult. p.* 216.).

Cum idem Belonius anno 1558. etiamnum Parisinae universitatis antistites moneat, facili negotio posse hortum institui academicum *(l. c. p.* 240.), patet, eo demum tempore caruisse horto botanico Parisios.

Primum autem in Gallia conditi horti publici exemplum est Monspeliensis, quem a Rich. Bellevalio instructum, suadente duce Ventadour, uni-

verſitati donavit Henricus magnus (*Hiſtoire de Languedoc, tom.* 5. *p.* 487. 503.). Ibi gallicas, alpinas et pyrenaicas plantas, numero MCCC coli, teſtatur Olivarius de Serras (*théatr. d'agricult.* 1600. Paris. fol.).

* * *

In Germania qui horti eius ſaeculi fuerint, memoriae prodidit Conr. *Gesnerus* (*de hort. German. ad cult. Valer. Cordi.*). Ipſe autem Euricius Cordus, Theod. Zwingerus Baſileae, Matth. Curtius Lindaviae, Bened. Aretius Bernae, Israël Minkelius Argentinae, Petrus Condenbergius Antverpiae hortos aluerunt. Hieron. Tragi etiam, Leon. Fuchſii et Laur. Scholtzii Vratislavienſis horti eo aevo celebres fuerunt. Catalogum plantarum, primum plantarum, quae in Germaniae hortis proveniebant, edidit Conr. *Gesnerus*, dein horti ſui Laur. *Scholtzius* (1594.).

Leidae hortus publicus academicus, ſuadente Ger. Bontio, 15 7. conditus eſt, Theod. Augerio Clutio primo praefecto, cuius filius mox itineribus per Europam Auſtralem et Africam ſusceptis inſigniter novum hortum ditavit. Succeſſit Clutio 1589. Petr. Paawius, partes autem provinciae demandatae ſunt Car. Cluſio et Bern. Paludano (*Boerhaav. hiſt. hort. in limine indic. alter. hort.* Lugd. bat. 1720. 4).

CAP. IV.

PEREGRINATIONES ET ITINERA, QUAE REI HERBARIAE AMPLIFICANDAE INSERVIERUNT.

Quantopere profuerint itinera, vel alio fine suscepta, rei herbariae per ipsa barbara saecula, supra praecepimus. Iam vero, quum lux liberiorum cognitionum alacritate nova studia incitaret, in ipsum hunc finem instituta itinera messim ingentem plantarum novarum attulerunt.

Merus et simplicia orientalia triplici potissimum via Europam adferebantur. Prima borealis per Bactrianam caspiumque mare tendebat Casanum, unde Novogrodum et Wisbium (in insula Gottlandia) ibatur (*Lopez de Gomara hist. de las Indias, p.* 99. in *Barcia historiador. primit. de las Ind. vol.* 2. — *Sartorii hist. civit. hanseat. p.* 198 f.). Secunda via per pontum Euxinum ducta, Trapezunti in Tauride urbe emporia habebat (*Clavijo hist. del gran Tamorlan, p.* 113. *Lopez de Gomara l. c.*). Tertia demum via per sinum persicum et mare rubrum, Alexandriam aut Halepum agnoscebat, velut celeberrima commercii emporia: licet, et ipso fatente *Sanuto Torsella*, multo carioris pretii et vilioris indolis merces essent, quae hac via in Europam advehebantur. Varia etiam simplicia nunquam per Alexandriam, sed semper

per Tauridem et Trapezuntum venerunt, velut Rheum, Cinnamomum, nuces moſchatae, caryophylli *(Clavijo p.* 113. 190.*)*.

Interea a medio inde ſaeculo decimo quinto Luſitani, principe Henrico iubente, occidentalem oram Africae navigando perquiſiverunt Maderam primum, dein 1456. Capitis viridis inſulas, promontorium viride et rubrum appulerunt, cuius Ludovicus praeprimis *Moſtus*, Venator, qui *Cadamoſto* vulgo appellatur, narrationem reliquit *(Ramuſio coll.* 1.*)*. Impulit autem principem Henricum, ut huc potiſſimum navigia tendere iuberet, magnus mercimoniorum pretioſorum proventus in his inſulis. *Dracaena* maxime *Draco*, quam ad portum ſanctum Maderae inventam deſcribit Moſtus *(Ramuſio* 1, *f.* 106.) quaeque Sanguinem draconis, ab antiquo omnino diverſum, largiebatur, magni aeſtimatum. Saccharum etiam in Madera et aliis inſulis Canaribus colebant Luſitani. Laurus indicae lignum rubrum, eximiam materiem, menſis elegantiſſimis idoneam et Lichenem Roccellam, *Oricello* dictam, e Canariis inſulis apportarunt Luſitani. Ad fluvium Senegal invenit Moſtus arbuſculam, quae phaſeolos ferat coccineos cum hilo atro exiguos — *Abrum precatorium (Ramuſio* 1. *f.* 113. a.). Ad promontorium viride arborem vaſtiſſimam, 17 ulnas diametro — *Adamſoniam digitatam (ib. f.* 118. b.).

Oram Africae occidentalis iugiter legentes Lusitani, 1460, Alphonso Sequeixa duce, litus invenerunt, quod a *Zingibere Malaguetia* (alias *Amomum Granum Paradisi*) nomen habet. Is olim fructus a Mauris, Mandingis, per desertum ingens Zaharam, Tunctum portabatur (*Barros decada*, *da Asia portugueza*, *f.* 33. d.).

Lusitani sequentibus annis lineam ultra aequinoctialem progressi, Alphonso Aveira duce, Beninum et Congum regionem invenerunt, ubi *Myrtus Vincenta* (*Rabo pola*) provenit, haud tanti aestimata ac piper orientale (*Barros l. c. f.* 40. *d.* 41. a.). Fallitur ergo amicus olim *Sprengelius* (*hist. geogr.* 376. 377.) dum Malaguettam et Pimentam confundit.

Paullo post (1486.) detectum a Bartholomaeo Diaz caput bonae spei, *Vasco da Gamma* viam monstravit, qua peti India orientalis posset. Earum regionum commercium lucrosissimum ex eo inde tempore Lusitani sortiti sunt, donec (1520.) Ferdinandus Magellanus, Lusitanus et ipse, a rege suo neglectus aut offensus, Hispanis suaderet, aliam sibi munire, et occidentalem quidem viam, qua sub America ipsa iretur ad Indiam orientalem. Invidiam continuam bellaque ipsa crudelissima commoverunt Caryophylli aromatici, quos e Moluccis, Santalum, quod e Timor, Camfora, quam e Borneo, et Aloë, quam e Succotra reportarunt Lusitani

(*Barros* 1, 114. 147. *Lopez de Gomara* in *Barcia historiad.* 2, 92. 93.). Invidiam mercatorum Alexandrinorum primum tumultum Indorum contra Lusitanos sollicitasse, refert *Petrus Martyr* (*epist.* 10, 181.).

Quum Ceylonam Lopo de Soarez 1519. detexisset, Cinnamometorum in ea insula frequentium etiam potiti sunt Lusitani: *Cocos maldivica* (*Lodoicea Commers.*) innotuit ut alexipharmacum, dum Io. Gomez 1525. insulas Maledivas occuparet (*Barros* 3, 70.). Sumatra a Georgio Albuquerque Lusitanis subiecta largita est Camforam e Fansora, Santalum album, Aquilariam, Terminaliam Benzoin, Metroxylon *König.*, Nipam fruticantem et Elaten sylvestrem (*Barros* 3, 114. 128.).

Caryophylli aromatici maxime ex insulis Ternate, Tidor, Bocham, Mutel et Palo Caballo, quae ab occidente insula Gilolo vicinae sunt, proveniebant. Praefuit huic mercatui legatus Lusitanorum, Antonius Calvaõ, in insula Ternate residens (*Barros* 3, 127.).

* * *

Novus interea orbis detectus novum etiam et immensum Florae imperium revelavit. Indiam quaesiverunt aromatibus et auro ditissimam, qui primi Americam adierunt, Indiam etiam appellarunt novas terras, Indiaeque plantas ibi observare sibi visi sunt. Quid quod Europaeos flores in Chi-

lensi regione describat poëta Alphonsus *Ercilla* (*Araucana*, *cant*. 17. *p*. 176.).

„El blanco lirio y encarnada rosa,
„junquillos, azahares y mosquetas,
„azucenas, jazmines y violetas."

Et ipse *Cortusius*, egregius alioquin botanicus, πνιγνόκομον Diosc. (*Leonurum Marrubiastrum*) cum Papas Peruano (*Solano tuberoso*) commutavit (*I. Bauh. hist*. 3, 623.). Arachidnam Theophrasti idem credidit *Clusius*.

Protinus ut summa ingenii vis et fortitudo Christophori *Columbi* 1492. insulas Indiae occidentalis appulisset, novae plantae novique fructus semet ipsi obtulerunt. *Dioscorea sativa*, *Amyris balsamifera* (*Almastiga*, arbol, que en la hoja y en fruto es semejante al lentisco), *Zea Mays*, *Nicotiana Tabacum*, *Bombax Ceiba* primae plantae fuerunt, ad quas Hispanorum animi attendebant (*Barcia historiad*. 1, 24.).

Quum Columbus secunda navigatione detegeret Guadalupam, *Bromelia Ananas* primum innotuit (Cierta fruta, que parecia piñas verdes, y llenas de una carne, que parecia Melon, muy olorosa y suave. *Barcia* 1, 43.). Huic fructui palmam prae omnibus tribuebat rex Ferdinandus (*Petr. Martyr rer. ocean. dec*. 2. *lib*. 39. b.). Cinnamomum invenerunt Hispani in Hispaniola (*Barcia* 1, 61.) quod *Laurus montana* esse videtur: Myrobalanos

in Veragua, qui e Terminalia latifolia venisse videntur (*ib.* 106.): Palmam novam, e cuius fructibus cerasa aemulantibus vinum parabatur, *Bactris maior* (*ib.* 112.): *Mammeam americanam*, fructum suavissimum: *Iatropham* denique *Manihot*, e qua panis conficiebatur (*ib.* 118.), quo vesci malebant Hispani, quam triticeo, quod sapidi sit gustus ac facilius stomacho concoquatur (*Petr. Martyr epist.* 8, 156.). Iuccam vocabant incolae, cuius succum aconito letaliorem esse aiebant, qui epotus ilico perimat, panem autem ex eius farina confectum sapidum esse et salubrem omnes confitebantur (*Petr. Martyr de reb. ocean. lib.* 1. *p.* 2. *Oviedo* in *Barc.* 1. *p.* 6. 7.).

Mexicanum regnum detectum 1519, Cordova, et occupatum 1520 Cortesio ducibus; Peruvianum imperium 1527—1530 a Francisco Pizarro subiugatum; Chilensis natio Hispanis post diuturna bella submissa a Valdivia 1548.; Florida occupata a Ferdinando de Soto eodem fere tempore; Brasilia longe antea (1500) a Petro Alvarez Cabral Lusitanorum imperio submissa; novae terrae, quas Ferdinandus Magellanus in America australi et oceano pacifico (1519) detexit, novarum plantarum innumeram copiam Europaeis tradiderunt, quae tum usui medico ac oeconomico idoneae tum ad rei herbariae doctrinam amplificandam commodissimae videbantur.

Primus, qui novi orbis plantas uberius descripsit, Gonzalus Ferdinandus *Oviedus* de Valdes est, summus Hispaniolae et Dariae praefectus; memoriter autem conscripsit historiam 1525 post reditum. (*Barcia historiadores* 1. *Ramusio* 3. *Purchas Pilgrims* 2.). Quae maxime memorabiles ipsi videbantur, sequentes sunt:

Mammea americana (*Mamey p.* 37. *Barcia.*). . . Annona muricata (*Guanabano ib.*). . . Psidium pomiferum et pyriferum (*Guayaba ib.*). . . Cocos nucifera (*Cocos p.* 38.). . . Cocos fusiformis (*ib.*). . . Chamaedorea gracilis Willd. (*Ai unas palmitas, que tienen la hoja como la de los palmitos terretos del Andalucia, y estas llevan por fruta unas cuentas pequeñas y redondas p.* 39.). . . Elais occidentalis (*Ai otras palmas altas y de buenos palmitos etc. ib.*). . . Thrinax parviflora (*Palmas muy espinosas ib.*). . . Areca oleracea (*Palmitos muy excelentes para comer ib.*). . . Quercus salicifolia (*Encinas buenas de comer ib.*). . . Vitis indica (*Parras:* sed *uvas mas gruesas no tan agras ib.*). . . Carica cauliflora (*Higos del mastuerço p.* 40.). . . Chrysobalanus Icaco (*Membrillos ib.*). . . Laurus Persea (*Perales ib.*). De eadem Petr. *Martyr ocean. f.* 41. . . . Crescentia Cujete (*Higuero, que echan calabaças redondas ib.*). . . Spondias Mombin (*Hobos p.* 41.). De eadem *Lopez de Gomara p.* 60. Petr. *Martyr*

f. 39.)... Guaiacum officinale (*Palo ſanto, Guaiacan ib.*). Guaiacum Xagua ?*p.* 42. . . Hippomane Mancinella (*Mançanas de la Jerva p.* 42.)... Bambuſa Guadua *Humb.* (*Caña p.* 44.). . . Convolvulus Batatas (*p.* 45.). . . Ceropia peltata? (*Platanos p.* 46.). . . Cactus Tuna (*p.* 27.). . . Heliconia Bihai (*ib.*).

In eadem *Barciae* collectione Alvarus Nuñezius *Cabeça do Vaca* Floridae plantas deſcribit: Caſſiam Fiſtulam (cuius uberrimum invenerunt Hiſpani proventum): Limoniam acidiſſimam: Hedwigiam balſamiferam (non Myroxylon peruiferum ut vult *Bauhinus in pin.*), Canellam albam, Ingam fagifoliam Willd.

Mexicanas plantas *Lopezius de Gomara* paucas habet: Agaven americanam (*Maguey. Metl. Barcia tom.* 2. *p.* 211.) Tolviferam Balſamum: Cactum coccionelliferum (*Nuchtli p.* 79.): Theobroma Cacao (*p.* 82. 209.).

Peruvianas plantas primus deſcripſit *Çarate* (*Barcia* 3.) qui (*p.* 10. 477.) nomine Papas Solani tuberoſi meminit.

Pareguaienſes poëta Martinus *del Barco* in Argentina (*Barcia* 3.) ubi *p.* 9. Paſſiflora coerulea, Mimoſa pudica et Dorſtenia Contrayerva memorantur.

Adiit etiam Indiam occidentalem (1542—1556) Hieronymus *Benzoni*, Italus, cuius „no-

„va novi orbis hiſtoria" Genev. 1578. 8. plantarum quarumdam memorabilium deſcriptionem continet. Inter eas eminet *Petum*, ſ. Nicotiana Tabacum, cuius uſum is uberius obſervavit. Non multo poſt Benzoni reditum (1559.) herba ea Lisbonae iam culta, velut remedium ulcera maligna ſanans, oratori gallico Ioanni *Nicotio* innotuit, qui, tum foliis tum aqua deſtillata tentatis, eximium eius uſum ſemet obſervaſſe Regi Galliae nunciavit. Quo quidem iure nomen ipſius plantae tributum fuit (*L'Agriculture et maiſon ruſtique, par Ch. Eſtienne et J. Liebaut, p.* 208. Rouen 1647. 4.). Fuit autem ea ſpecies N. *Tabacum*, quod e deſcriptione Nic. *Monardis (apud Cluſ. exot. p.* 307.) elucet. Mox vero et N. *fruticoſa* (*Petum femina* et N. *glutinoſa* et N. *ruſtica* fuerant, ut quatuor iam ſpecies Cluſio innotuerint. Optimus Conr. *Gesnerus*, qui experiri omnia conſueverat, folia eius herba et manducare et fumum ſugere auſus fuit, quo ebrietatis ſpeciem et vertiginem ſibi conſcivit (*epiſt. medic. f.* 79. b.). Eadem in cane experimenta repetiit Aegidius *Everardus*, qui inſignia commoda herbae praedicavit (*Comm. de herba Panacea, quam alii Petum, alii Nicotianam vocant*, Antverp. 1587. 12.). Monardis tractatum interpretatus eſt Iacob. *Gohory* (*Inſtruction ſur l'herbe Petum*, Rouen 1588. 8.).

Meminit etiam primus Benzonius arboris il-

lius mirabilis, quae perennes aquas e foliis fundat, *Nepentheos* fine dubio *destillatoriae*, cuius vero patria (Zeilona) falso habetur insula Ferro. Recurrit tamen haec arboris historia in plerisque posterioris aevi scriptis, et ipso C. *Bauhini pinace* (*p.* 512. 513.).

E primis memorat Benzonius *Coram* fruticem, quem adsiduo Peruanos in ore gestare adfirmat, ut nec sitim sentiant nec virium infirmitatem. Est autem, ut Ios. *Jussieuus* observavit, *Erythroxyli* species, cuius proventus in provincia Peruviae, Yungas dicta, tam copiosus est, ut quotannis 7—800,000 numi, quos *Piastros* dicunt, inde redeant (*Lam. encycl.* 2, 393.).

Brasiliae historiam naturalem primus conscripsit monachus Carmelita, Andreas *Thevetius* (*Les singularitez de la France antarctique*, Antverp. 1558. 8.). Licet rudiores plantarum icones addat, ac diu se in Brasilia commoratum fuisse adseveret, fidei tamen parum meretur, quum non immerito de fama ipsius detraxerit Ioannes *Lerius*, Margella-Burgundus, candidus homo et ecclesiasticus, qui ad fidem Reformatorum propagandam, iubente summo Colignio, cum aliis Brasiliam (1556.) adgressus est (*Histoire d'un voyage fait en Bresil.* 1576. 8.). Dissertis is verbis fatetur, terram ipsam a Brasiliano potius ligno, quam hoc ab illa nomen accepisse (*p.* 194.). Describit plantas sequentes:

Zamiam furfuraceam (202. *Ayri*, *palmam*, *ligno durissimo.*). . . Copaiferam officinalem (*ib. Copan.*). . . Amyridem balsamiferam (202. *Bois de senteur de roses.*). . . Cerberam Ahovai (*ib.*). . . Anacardium occidentale (205. *Acaion.*). . . Musam sapientum (*Paco* 206.). . . Nicotianam Tabacum (*Petum* 212.). . . Caladium esculentum *Venten* (*Caiou*, *espèce de Choux* 214.). . . Convolvulum platanifolium (*Hatich* 214.). . . Arachin hypogaeam (*Marobi* 215.).

Et in cosmographico opere (*La Cosmographie universelle*, 1. 2. Paris 1575. fol.) *Thevetius* plantarum descriptiones dedit parum fidas iconesque aeque incertas. Sic (*vol.* 1. *f.* 69. b.) oleraceam plantam, *Achanaca*, habet, quae contra morbum Yaws dictum, expediat. Fabulosa pariter est historia Rhabarbari (*f.* 126.) et miserrima figura, e *Marino* mutuo accepta. Smilacem Chinam paullo melius tractat (*f.* 415.). Qualis sit arbor zeilanensis *Gehuph* (*f.* 419. b.) plane ignoro. Convolvulum platanifolium male delineat (*vol.* 2. *f.* 921. a.) ut et Cerberam Ahovai (*f.* 922. a.): pessime Nicotianam (*f.* 927. a.) et Iatropham Manihot (*f.* 948. b.).

Quae alii invenerunt, collegit Nicol. *Monardes* prof. Hispalensis in libro, quem *Clusius* in exoticis interpretatus est. Multa ipse viderat, plura etiam, velut Carañam, quae etiamnum definire ne-

quimus: medicus tamen medico confilio omnia describit. Praecipuae plantae, fyftematice determinandae funt:

Hymenaea Courbaril (297. *Anime.*). . . Populus balfamifera (238. *Tacamahaca.*). . . Iatropha Curcas (299. *Oleum cicinum.*). . . Tolvifera Balfamum (304.). . . Guaiacum officinale (312.). . . Dorftenia Contrayerva (311.). . . Smilax China et Sarfaparila (315. 316.). . . Laurus Saffafras (320.). . . Carlella alba (323.). . . Iatropha multifida (*Avellanae purgatrices* 334.). . . Convolvulus Mechoacanha (334.). . . Capficum annuum et frutefcens (*Piper* 340.). . . Paffiflora incarnata (*Granadilla* 347.). . . Helianthus annuus (*Herba Solis ib.*). . . Tropaeolum maius et minus (*Flos fanguineum et Nafturcium peruanum* 348.).

Monardis librum cum aliis fere excerpfit Ioan. *Fragofus*, quem fupra iam citavimus. „Difcur„fos de las cofas aromaticas etc. de las Indias, „Madr. 1572. 8."

Neque Gaufridus *Linocierus* peculiaria multa habet, fed pleraque e Monarde, Lerio, Garcia et Acofta (*Hiftoire des plantes aromatiques, qui croiffent dans l'Inde tant occidentale, qu'orientale*, Paris 1584. 16.).

* * *

Orientis interea regiones, eximiarum plantarum feraciffimae et veterum monumenta maxime

illustrantes, eruditorum curiositatem excitarunt: quorum studio factum est, ut plantae, quas Dioscorides et Arabes dixerunt, indies magis innotescerent et melius exponerentur.

Primus autem peregrinationem eiusmodi utilissimam suscepit Petrus Belonius, Cenomanus (nat. 1517., occisus a latrone Romano 1563.). Peragratis ab ineunte adolescentia Galliae, Helvetiae, Italiae, Germaniaeque partibus, Cardinali Turnonio commendatus et ab eo sustentatus, adiit Orientem (1546.) ac per tres annos Graeciam, Archipelagum, Asiam minorem, Syriam et Aegyptum perquisivit, in plantis potissimum studiosus, neque tamen animalia aut ipsos hominum mores neglexit. Gallice conscriptas observationes Clusius latine interpretatus est et exoticis suis addidit.

Utilia multa et nova occurrunt, e. g.:

. Platani orientalis vera descriptio et icon (*p.* 9.). . . Salvia pomifera. . . Aristolochia baetica s. altissima *Fontan.* (*p.* 9.). . . Brotera corymbosa (*Chamaeleon niger in insula Lemno p.* 34.). . . Euphorbia Apios in monte Atho (*p.* 43.). . . Cotyledon Umbilicus (*p.* 56.). . . Acacia vera (*p.* 123.). . . Lawsonia inermis (*p.* 135.). . . Caucalis orientalis (*p.* 200.). . . Ephedra altissima (*p.* 206.). . . Prunus Laurocerasus (*Cerasus trapezuntina.*).

Secundus Orientem adiit Melchior Guilandinus Borussus, post reditum prof. Patavinus († 1589.) acerrimus homo, Matthiolo praesertim adversarius. In Aegypto et Syria fuit 1559 et 1560, ex captivitate piratarum redemtus Fallopii liberalitate. Edidit celeberrimum et eruditissimum „de Papyro" tractatum, Venet 1572. 4. odii praeterea plenum libellum „Theonis adv. Matthaeolum," Patav. 1558. 4. Tantopere saepius fallitur, ut Belladonnam cum Mandragora confundat (*Matthiol. ep.* 3. *p.* 134.).

Vestigia Belonii pressit, incredibili plantarum amore accensus, optimus vir Leonardus Rauwolfius, Vindelicus († 1596.), qui per tres annos (1573—1576.) Asiam minorem, Syriam et Persiae partem visitavit. Itinerarium ipsius (*Aigentliche Beschreibung der Rayss etc.*, Lauingen 1583. 4.) descriptiones plerumque exactas plantarum plurimarum continet, quas numero DXIII. siccatas ex Oriente reportaverat: servantur eae etiamnum in bibliotheca Leidensi, iisque investigatis Io. Fr. *Gronovius* „floram orientalem" LB. 1755. 8. elaboravit. Redierunt tamen plures iconibus elegantibus expressae in C. *Gesneri opp. ed. Schmiedel.* Itinerarii Rauwolfiani editio, quam supra citavi, quarto libro continet XLII. icones plantarum orientalium, in opere ipso descriptarum, plerumque novarum, e. g.:

Plantago Lagopus (*Catananche n.* 6.) ſaepe repetita ab Imperato, C. Gesnero, C. Bauhino.

Convolvulus Imperati (*n.* 54. b.). . . Echium italicum var. β. (*n.* 120.). . . Solanum Melongena (*n.* 73.). . . Sol. ſanctum (*n.* 73. b.). . . Anabaſis aphylla (*Kali Arabum n.* 38.). . . Artedia ſquamata (*Gingidium Dioſc. n.* 287.). . . Paſtinaca Secacul *Ruſſel.* (*n.* 74. b.). . . Statice ſinuata (*Limonii ſpecies, n.* 314.).

Leontice Chryſogonum (*n.* 119.).

Michauxia campanuloides (*Medium* 248.) multo elegantius ea redit in *Gesneri opp. ed. Schmiedel tab. lign.* 4 *fig.* 36. . . Lawſonia inermis (*n.* 60.).

Rheum Ribes (*n.* 266.).

Reaumuria vermiculata (*Kali n.* 37.). . . Zygophyllum Fabago (*Morgſani n.* 113.).

Acanthus Dioſcoridis (*n.* 285.).

Hibiſcus Trionum (*n.* 193.).

Hedyſarum Alhagi (*Agul. n.* 94. 173.). . . Aſtragalus chriſtianus (*n.* 116.). . . Aſtrag. denſifolius (*Tragium alterum n.* 29.). . . Aſtrag. coluteoides (*Tragacantha altera n.* 281.).

Scorzonera tuberoſa (*Chondrilla altera n.* 117.). . . Artemiſia iudaica (*Scheha n.* 456.). . . Gnaphalium ſanguineum (*Baccharis n.* 285.). . . Baccharis Dioſcoridis (*Conyza n.* 54.). . . Erigeron tuberoſum (*Chondrilla altera, n.* 117. b.). . .

Centaurea Behen (*Behen album n.* 288.). . . Gundelia Tournefortii (*Silybum n.* 74.).

Ariſtolochia maurorum (*Rauſut et Rumigi n.* 121.).

Poterium ſpinoſum (*Bellan* 287.). . . ? Salix aegyptiaca (*Zarnab. n.* 112.)? Elaeagnus ſpinoſa. . . Sal. babylonica (*Garb n.* 160.).

In opere ipſo Coffeae potus (*p.* 98.) deſcribitur, rarioresque aliae plantae, ut Calla orientalis (*Arum Carſaami p.* 115.), Tragopogon lanatus (*p.* 219.) etc.

* * *

Mox etiam Indiam ſuam orientalem Luſitani medici curatius perveſtigarunt, ut medicamenta et aromata veterum exponerent. Arabum monumenta, licet linguam non ſatis callerent, adſiduo compararunt, neque facile plantarum botanicam dederunt deſcriptionem, utilem tamen omnino laborem.

Praeivit Garcias ab Orto, proregis indici medicus, qui Goae et Bombaiae diu commoratus erat, hortumque plantis medicis refertum poſteriori loco aluerat. „Aromatum hiſtoria" a Cluſio verſa huius exoticis inſerta, haud pauca nova aut memorabilia continet:

Nyctanthen Arborem triſtem (225.).

Strychnon Nucem vomicam (*Colubrini ligni tertium genus* 214.). . . Str. colubrinum (*alte-*

rum genus 214.). . . Ophioxylon serpentinum (*primum genus* 214.). . . Convolvulum Turpethum (206.) verum arabicum, quod longe differt a Turbith barbarorum, Seseleos specie. . . Carissam Carandas (227.). . . Iamboliferam pedunculatam (235.).

Terminaliam Benzoin (156.). . . Term. Chebulam (194.). . . Amyridem Kataf (*thuris arborem* 157.). . . Aeglen Marmelos *Correue* (*Cydonia indica* 233.).

Mangiferam indicam (228.). . . Garciniam Mangostanam (233.). . . Eugeniam Iambos (233.). Averrhoam Carambolam (234.). . . Annonam muricatam (*Iaca* 227.).

Viticem Negundinem (226.).

Phaseolum Mungo (236.). . . Indigoferam Anil (239.).

Durionem zibethinum (231.). . . Arecam Catechu (18.). . . Excoecariam Agallocham (172.). . . Smilacem Chinam (208.). . . Mimosam Catechu (163.).

Imitatus est Garciam et saepius plane exscripsit Christophorus Acosta, chirurgus Lusitanus, in Africa natus, literarum rudis, cuius „Aromatum historia" ab eodem *Clusio* exoticis adiecta, eadem fere continet, quae Garcias docuerat. Ligni tamen colubrini descriptio differt. Habet etiam pauca peculiaria:

Pavettam indicam (*Pavate* 266.). . . Cerberam Manghas (*Mangas bravas* 284.). . . Hyperantheram Moringam (248.). . . Mimosam pudicam (290.).

Ioannes Hugenius LINSCHOTEN, Enchusa-Batavus, adiit Indiam orientalem et Chinam ab anno inde 1579. „Itinerarium" ipsius (Amsteld. 1644. fol.) a D. Paludano commentariis dotatum, complectitur fructus et aromata Garciae et Acostae, praeterea Rhizophorae Mangles (*Arbor de rays p.* 82.), Daturae Tatulae (*Dutroa p.* 86.), Aquilariae ovatae (*Palo d'aguilla p.* 96.) descriptionem. Paludanus addidit primam mentionem Polianthis Tuberosae, quam 1594. Simon de Tovar Hispanus cum ipso communicaverat.

* * *

Summa solertia et indefesso studio Prosper ALPINUS plantas Orientales examinavit, pluresque veterum, ante ignotas, clare exposuit. Marosticae natus 1553., cum Consule Veneto Eno 1580 Aegyptum adiit, Cairi triennium commoratus est. Graeciae insulas etiam, maxime Candiam perquisivit, post reditum Principis Doriae medicus, dein professor Patavinus fuit, denatus 1617.

Celeberrimum opusculum est „de plantis Aegypti", cuius editionem Patav. 1640. 4. coram habeo. Plantae nondum quinquaginta describun-

tur dialogice, delineatae more saeculi illius: inter eas novae fere sunt:

Cynosurus aegyptius (*Meiem el msalib p.* 122.)... Cyperus Papyrus (*p.* 111.)... Plantago squarrosa (*Kalli* 3. *p.* 127.). Vahlius habet Schoenum mucronatum, sed valde differt.

Zizyphus Spina Christi (*Nabea p.* 19.)... Periploca Secamone (*p.* 124.)... Cynanchum viminale (*Felsel tavil p.* 96.)... Rhamnus divaricatus Forsk. (*Agiàhalid p.* 39.)... Asclepias procera (*Beidelsar p.* 86.)... Cassia Absus (*p.* 97.)... Cass. Sophera (*p.* 84.)... Lycium europaeum (*Uzeg p.* 43.).

Amyris Opobalsamum (*p.* 60.)... Corchorus olitorius (*Melochia p.* 93.)... Origanum aegyptiacum (*Zatarhendi p.* 95.)... Sesamum orientale (*p.* 100.)... Pistia Stratiotes (*p.* 108.)... Adansonia digitata (*Baobab p.* 67.).

Gossypium arboreum (*p.* 71.)... Hibiscus ficulneus (*Bamiah p.* 91.)... Abrus precatorius (*p.* 77.)... Coronilla Sesban (*p.* 82.)... Trigonella hamosa (*Alchimelech p.* 124.)... Acacia Senegal (*p.* 15.).

In libro, qui huic adnectitur, „de balsamo", Amyridis Opobalsami et gileadensis historiam naturalem uberrime exponit, veraene autem sint species an varietates duntaxat, ambiguum mittit. Coluit tamen in horto fruticem.

Praestantissimum et novarum plantarum locupletissimum opus est posthumum „de plantis exoticis", quod Venetiis 1627. 4. prodiit. Amplectitur eas, quas a Capello, proconsule Veneto Cretae, a Palmerio Anconitano, Caïri residente et ab aliis amicis acceperat et in horto ditissimo Patavino coluerat. Inter eas praecipuae sunt:

Syringa persica laciniata (*Ligustrum nigrum* 178.). . . Cenchrus frutescens (*Arundo graminea aculeata p.* 104.). . . Scabiosa limonifolia (*Sc. arborea p.* 34.).

Galium graecum (*p.* 166.). . . Lithospermum fruticosum (*Anchusa arborea p.* 68.). . . Onosma simplicissima (*Echium creticum* 129.). . . Convolvulus paniculatus (*arabicus* 185.). . . Campanula Alpini (*pyramidalis minor* 340.). . . Ferula Asa foetida (*Laserpitium* 210.). . . Statice Echinus (56.). . . Linum arboreum (18.). . . Oenothera biennis (*Hyoscyamus virginianus* 324.).

Daphne oleoides (*Chamaedaphnoides cretica* 43.). . . Aur creticum (1).

Saponaria cretica (*Saxifraga altera* 291.). . . Dianthus iuniperinus (*Caryophyllus sylv. arboreus* 38.). . . Euphorbia aleppica (*Tithymalus Cyparissius* 64.).

Pyrus cretica (*Cerasus idaea* 2.). . . Nymphaea Lotus (*p.* 213.—229.). Uberrima eius

plantae hiſtoria. . . Ciſtus creticus (*Ladanum creticum p.* 88.). . . Ranunculus muricatus (*p.* 262.).

Teuerium creticum (*Rosmarinum ſtoechadis facie p.* 102.). . . Satureia graeca (*Clinopodium creticum p.* 264.). . . Nepeta Scordotis (*p.* 283.). . . Origanum Maru (*p.* 288.). . . Scrofularia ſambucifolia (*Sideritis p.* 202.). . . Celſia Arcturus (*Verbaſculum ſylveſtre creticum p.* 122.). . . Bunias ſpinoſa (*Braſſica p.* 200.).

Alyſſum creticum (*Leucoium luteum, utriculato ſemine, p.* 118.). . . Cardamine Impatiens (*Sium minimum* 331.). . . Cleome pentaphylla (*Quinquefolium ſiliquoſum* 322.). . . Hibiſcus Abelmoſchus (*p.* 196.).

Geniſta luſitanica vel Spartium horridum (*Echinopoda p.* 14.). . . Anthyllis cretica (*Ebenus p.* 278.). . . Anth. Hermanniae (*Spartium ſpinoſum p.* 26.). . . Coronilla argentea (*Colutea ſcorpioides argentea p.* 16.). . . Coron. globoſa (*Hedyſarum argenteum p.* 314.). . . Aſtragalus echioides (*Tragacantha altera p.* 54.). . . Trifolium clypeatum (*p.* 306.). . . Trif. uniflorum (*Spica trifolia p.* 168.). . . Lotus edulis (*Trifolium corniculatum p.* 268.).

Catananche lutea (*Stoebe plantaginis folio p.* 286.). . . Acarna gummifera (*Carduus pinea p.* 124.). . . Ac. cancellata (*Carduus minimus p.* 254.). . . Staehelina arboreſcens (*Cyanus arbo-*

rescens altera p. 32.). . . Balsamita ageratifolia (*Bellis spinosa p.* 326.). . . Chrysanthemum trifurcatum *Fontan.* (*Buphthalmum peregrinum* 320.). . . Achillea cretica (*Stratiotes millefolia cretica p.* 83.). . . Centaurea spinosa (*Cyanus spinosus* 163.). . . Cent. babylonica (*Iacea maxima* 281.). . . Cent. eryngioides (*Carduus* 158.).

Datisca cannabina (*Canapis lutea* 295 — 301.). . . Ephedra fragilis (*Equisetum montanum creticum* 140.). . Pteris longifolia (*Phyllitis* 66.).

Plura etiam insunt huic operi nondum satis determinata.

Cum Prospero Alpino iungendus est Honorius Bellus Vicentinus, medicus Cydonia-Cretensis, qui Belonium et Alpinum imitans, plantas Graeciae studiose examinavit. Epistolae ipsius ad Clusium datae (*Clus. hist.* 2, *p.* 299 — 314.) versantur maxime in ventilandis Belonii et Alpini expositionibus: scriptae autem sunt ab anno inde 1594. Explicat Echinopoda, Baobab, Asclepiada proceram, Sopheram, Cytisum veterum, Stachyn spinosam (*Gaiderothymo*), Scandicem australem (*Zilimonida*), Scutellariam peregrinam (*Scordotin Plinii* 2.), Abrum etc.

Ex eiusdem Belli literis Pona expositiones non paucas montis Baldi historiae inseruit: e. g. de Stähelina Chamaepeuce (*Stoebe capitata*), de Cichorio spinoso, de Loto eduli (*ἱεραζοῦνι*), de Phyteu-

mate pinnato *(Petromarulo)*, de Verbafco fpinofo *(Galaftivida)*, de Satureia fpinofa, Teucrio brevifolio *(Polium erectum creticum)* etc.

CAP. V.

INSTAURATIO, COLLECTIO ET DISPOSITIO INVENTORUM.

Expofitio veterum critica, hortorum cultura et itinera botanica thefaurum rei herbariae fatis amplum aperuerunt. Inventa vero colligenda, comparanda cum cognitis et ventilanda erant: neceffitas etiam urgebat tot varias res in ordinem quemdam disponere, ac, ni fyftema conderetur, fpeciem quamdam difpofitionis melioris introducere.

Id confilium primus, ni fallor, Conradus Gesnerus cepit, vir omni literarum genere cumulatiffimus, atque tum animi dotibus praeclaris tum incredibili plantarum amore infignis. Humili loco Tiguri 1516. natus, patre pellione in bello civili occifo, victum tenuiffimum quaerere in puerorum inftitutione debuit. Immaturo etiam matrimonio magis depreffus, adiit tamen Galliam meridionalem, Argentoratum, Laufannam et Bafileam, ubi demum fummos in arte medica honores adeptus, patriae poftea inferviit, alpes Helvetiae, maxime montem Septimum et Pilati, et Vallem Tellinam,

Io. Bauhino comite, percucurrit, hortum proprium coluit, veterum monumenta diligentiſſime emendavit, plantarum vires experimentis in ſe ipſo, temere ſaepius, inſtitutis inveſtigavit, pictorem aluit, qui plusquam MD icones nitidiſſimas et exactiſſimas, ad opus inſigne, hiſtoriam plantarum, pararet, artem medicam ipſe exercuit, eamque laborioſam vitam ad annum 1565. usque produxit, ubi peſte ereptus eſt *).

E tantis tanti viri meritis, quae Hallerus civis ipſius et Schmidelius uberrime expoſuerunt, memoranda praecipue eſt ipſius perſpicacia, quae facile vidit, e ſeminibus, fructibus et floribus plantarum potius quam e foliis naturas ſtirpium et cognationes apparere. Unde monuit amicum Theod. Zwingerum (*epiſt. ed. Wolf. f.* 113. a.) ſemina et fructus plantarum delineari debere. His enim notis facile deprehendi, Staphidem agriam et Conſolidam regiam Aconito συμφύλους εἶναι βοτάνας. Ita etiam ad Ad. Occonem (*f.* 65. b.) ſcribit, cognationem plantarum e ſeminibus praeprimis derivandam eſſe. Eo etiam nomine icones Gesnerianae prioribus omnino multo praeſtantiores ſunt, quod partes eſſentiales exprimunt.

Novas complures ſpecies detexit, tum alpinas,

*) Uberrime de vita Gesneri commentatus eſt C. C. *Schmidelius in praef. ad opp. Gesneri.*

quas ipſe vel invenerat vel amici, Aretius Bernenſis, Vollatus, Zwingerus et alii miſerant, tum exoticas, in horto ſuo cultas aut ab amicis exteris cum ipſo communicatas. Pleraſque diligentiſſime pictas cum deſcriptione reliquit Caſp. Wolſio, qui ὑπόσχεσιν cum ſpecimine iconum, Simleri vitae Gesneri adiectam (Tigur. 1566. 4.) edidit. At promiſſis Wolſius morbis vexatus non ſtetit, vendidit theſauros Gesnerianos Ioach. Camerario (pretio 150 flor.), qui iis ad epitomen Matthioli edendam uſus eſt, ut, quaenam verae ſint Gesnerianae icones, haud facile determinari poſſit. Ceſſerunt aliae icones Trewio, a quo acceptas *C. C. Schmiedelius* titulo „Operum botanicorum" *tom.* 1. 2. Norib. 1754. 1771. fol. numero 72 vel aeri vel ligno inciſis partim etiam coloratis edidit.

Coram eſt „Hiſtoria plantarum C. Gesneri, Pariſ. 1541. 16." iuvenile opus, e veteribus conſcriptum, nil peculiare aut novum continens. Multo utilior eſt „Montis Fracti ſ. Pilati hiſtoria," quam *Scheuchzerus* in *hiſt. nat. Helvet.*, Tigur. 1716. recudi curavit. Ad Tragi etiam hiſtoriam et ad Valer. Cordi opuscula adnotationes et additamenta iunxit, praecipue celeberrimum tractatum „de hortis Germaniae," ubi plures novas plantas recenſet. Inſunt eae etiam epiſtolis, tum iis, quas Wolſius Tiguri 1577. 4., tum quas Bauhinus Baſil.

1591. 8. edidit, tum etiam libro quarto epistolarum, Wittebergae 1584. 4. impresso.

Ut pauca tantummodo e tot divitiis clarissimi viri adducam, Cannam indicam (*epist. Wolf. f.* 52. b.) fere primus habet. Passim occurrunt praeterea:

Salvia ceratophylla (*tab. lign.* 12. *f.* 104.), calycina *Sibth. fl. graec.* 16. (*tab. lign.* 12. *f.* 103.).

Lappago racemosa (*tab. lign.* 3. *f.* 20.).

Scabiosa prolifera (*tab. lign.* 4. *fig.* 56.). . . Potamogeton serratus (*Lapathi genus sylvestre minus*, *hort. Germ. f.* 263. b.).

Nicotiana Tabacum, cuius folia ipse expertus erat (*epist. Wolf. f.* 79. b.). . . Androsace villosa (*opp. tab. aer.* 9. *f.* 76.). . . Primula Auricula (*hort. f.* 274. a.). . . Pr. marginata (*opp. tab. aer.* 9. *f* 77.). . . Lysimachia nemorum (*Nummularia sylvatica hort. f.* 268. b.). . . Convolvulus Nil (*hort. f.* 255. a.). . . Lobelia Dortmanna (*tab. lign.* 13. *f.* 117.). Rediit primum in *Clus. cur. post.* 75. Gladioli lacustris nomine. . . Lonicera alpigena (*Chamaecerasus ad Val. Cord. f.* 213. b.). . . Solanum Pseudocapsicum (*hort. f.* 282. a.). . . Rhamnus infectorius (*opp. t.* 19. *n.* 167.). . . Swertia perennis (*opp. prima picta*). . . Gentiana bavarica (*opp. t.* 22. *f.* 84.). . . Gent. asclepiadea (*t.* 11. *f.* 99.). . . Gent. punctata (*t.* 28. *f.* 92.). . . Gent. purpurea (*ib.*). . . Eryngium

alpinum (*mont. fract.*). . . Ligusticum peloponnesense (*ib.*).

Tulipa Gesneriana (*ad Cord. f.* 213.) 1559 primum adlata Augustae Vindelicorum floruit.

Epilobium angustissimum (*ad Cord. f.* 215. b.).

Rhododendron ferrugineum (*tab. lign.* 21. *f.* 181.). . . Saxifraga autumnalis (*Sedi minoris genus, floribus luteis maculosis, mont. fract.*). . . Euphorbia dulcis (*Esula hort. f.* 280. b.) . . Dianthus barbatus (*Lychnis monachorum hort. f.* 266. a.).

Mespilus Chamaemespilus (*ad Cord. f.* 215.). . . Comarum fragarioides (*Fragaria sterilis hort. f.* 250. b.). . . Dryas octopetala (*opp. tab. aer.* 3. *f.* 22.).

Actaea spicata (*Christophoriana hort. f.* 253. a.). . . Cistus linearis *Cav.* (*tab.* 3. *aer. f.* 25.). . . Cist. halimifolius (*ib. f.* 26.). . . Cist. guttatus (*ib. f.* 27.).

Mentha cervina (*Pulegium angustifolium, ib. f.* 274. a.). . . Stachys palustris (*Betonica foetida, mont. fract.*). . . Pedicularis flammea (*Herba aspleno persimilis ib.*). . . Digitalis lutea (*ib.*).

Bunias Erucago (*tab. lign.* 13. *f.* 113.). . . Lepidium perfoliatum (*tab. lign.* 13. *f.* 110.).

Polygala Chamaebuxus (*ib.*). . . Astragalus Erianthus s. Eriocephalus *Willd.* (*Poterium Rauwolf. tab. lign.* 13. *f.* 119. *aer. inc.* 1. *f.* 1.). . .

Ulex nanus (*tab. aer.* 1. *f.* 2.). . . . Lathyrus Aphaca (*ib. f.* 5.). . . Lath. ſetifolius (*tab.* 2. *f.* 11. . . Lath. angulatus (*tab.* 2. *f.* 12.).

Artemiſia valleſiaca (*Abſinthium ſeriphium femina ib.*). . . Achillea moſchata (*Iva moſchata ib.*). . .

Coix Lacrima (*opp. tab. lign.* 2, 15.). . . Pteris cretica (*ib. f.* 12.). Doronicum ſcorpioides ſ. Arnica ſcorpioides, quam haud eſſe Aconitum veterum contra Matthiolum probare ſtuduit, experimentis in ſe ipſo inſtitutis fretus (*epiſt. Wolf. f.* 74. 78.). Ranunculum autem Thoram id potius eſſe perhibet (*f.* 9.).

Non reticenda eſt in hiſtoria rei herbariae ſummi viri modeſtia, candor, humanitas, probitas. Eae animi virtutes vel e qualibet epiſtolarum pagina elucent. Ut Moibani amici liberis auxilium ferret, ſuſcepit editionem euporiſtorum Dioſcoridis, e codice, quem Moibanus poſſederat: a Rihelio typographo accepit thalerum unicum pro quaternis philyris, quam pecuniam infantibus patre orbis partim donavit (*epiſt. f.* 25.). Cum Fuchſius, nimis ſuae gloriae cupidus, anxie rogaret, ne plantarum hiſtoriam ederet, candidus vir ita reſpondit, ut virum eximium decet (*ib. f.* 137.) Guilandinum, Matthiolo infeſtiſſimum, monuit, ut meritiſſimo viro parceret, neque *ματαῖον* nominaret, ut adfectus iuveniles exuiſſe videretur (*ib. f.* 140.).

Gratiſſimus erga amicos primus conſilium cepit, nomina plantarum ab iis petere viris, qui experimenta de earum viribus inſtituerint. Vollatam, Aretiam, Occoniam, Calceolariam, Cortuſam optima cenſet nomina, ſi modo plantae veteribus plane incognitae fuerint: alioquin enim veterum appellationes delendas non eſſe (*epiſt. f.* 73. a. 120. b.).

Sequatur Gesnerum amicus eius, Gulielmus Turnerus, Morpetha-Northumbrenſis, Cantabrigiae, exemplo Tragi et ipſius Gesneri, medicinae ſimul et theologiae operam dedit, cumque reformatorum partes nimio defendiſſet ardore, exilio multatus eſt. Id ſapienter toleravit rei herbariae ſtudioſus vir: moratus eſt Coloniae Agrippinae, Argentorati et Baſileae, ubi in familiaritatem Gesneri venit, Patavium denique ſe contulit, ubi medicae artis doctor renunciatus eſt. Redux Ducis Somerſeti archiater, decanus Wellenſis et canonicus Windſori creatus eſt. Hortos plures aluit, Kewi et Wellae, ſeminumque ipſi adſiduum fuit commercium cum Gesnero, Matthiolo, Ghinio et Guilandino († 1568.).

Edidit magnum opus alphabetico ordine: „A new herball P. 1. Lond. 1551. fol.“, cuius nova editio, tribus tomis comprehenſa Coloniae 1568 fol. prodiit. Duo priores tomi complectuntur plantas veteribus cognitas, quas caute et docte ex-

ponit, ventilatis Fuchsii, Matthioli et Tragi commentariis: icones autem e Fuchsio sumtae, additis circiter nonaginta. Tertius vero tomus novas habet et veteribus incognitas plantas, tum exoticas tum britannicas tum etiam rhenanas. Inter eas

Asperula arvensis *(Alisson)*. . . Sedum reflexum *(S. minus)*. . . Crambe maritima *(Brassica sylvestris)*. . . Astragalus glycyphyllos *(Glaux)*. . . Medicago sativa.

Rembertus DODONAEUS, Iankema-Friso, archiater Caesareus, dein prof. Leidensis, nat. 1517. † 1586., innumeras contulit symbolas ad augendam rem herbariam. Typographi Antverpiensis amici suasu suscepit primum opus belgicum, „Cruydeboek, Antverp. 1553. fol.“ quod a C. Clusio gallice 1557. Antverp. et ab Henr. Lyte anglice Lond. 1578. versum fuit. Praxi licet medica obrutus auctor, amicorum tamen divitias tanto studio in suum convertit usum, ut 1559. „de stirpium historia „commentarios“ voluminibus duobus edere potuerit. Icones praeter Fuchsianas adiecit 133 proprias nitidas. Auctum denique et emendatum opus, titulo „stirpium historiae pemptades VI. Ant„verpiae 1583. fol.“ prodiit, cuius posthumam editionem 1616. parumper auctam possideo. Adiectae huic etiam Lobelianae et Clusianae plantae sunt, ut nonnisi e prioribus editionibus eluceat, quid ad amplificandam rem herbariam ipse contu-

lerit Dodonaeus. Ordinem fere fervat naturalem: plantas veterum docte et eximie exponit, adductis iconibus codicis Diofcoridei Vindobonenfis. Sunt autem, quas primus obfervavit ac delineavit, plantae praecipuae hae:

Iafminum fruticans (*Trifolium fruticans* 570.). . . Veronica longifolia et maritima (*Pfeudolyfimachium coeruleum* 86.).

Iris graminea (*Chamaeiris* 247.). . . Aegilops triariftata *Willd.* 539.).

Heliotropium fupinum (70.). . . Campanula Speculum (*arvenfis minima* 168.). . . Celofia coccinea (*Amarantus purpureus* 185.). . . Atriplex portulacoides (*Portulaca marina* 771.). . . Cynanchum acutum (*Periploca prior* 408.). . . Hydrocotyle vulgaris (*Cotyledon paluftris* 133.). . . Bupleurum rigidum (*B. alterum latifolium* 633.). . . Bupleur. iunceum et falcatum (*anguftifolium ib.*). . . Selinum Oreofelinum (*Veelgutta* 696.). . . Ferula Ferulago (321.). . . ? Laferpitium Chironium (*Panaces peregrinum* 309.). . . Cicuta virofa (*Sium alterum* 589.). . . Sifon Ammi (*Ammi alterum parvum* 301.).

Allium Ampeloprafum (690.). . . Fritillaria Imperialis (202.) 1576. Viennae innotuit. . . Fritill. perfica (*Lilium perficum* 220.). . . Fritill. Meleagris (233.). . . Tulipa fylveftris (*minor narbonenfis* 232.). . . Ornithogalum narbonenfe (222.).

. . Ornith. stachyoides (*Asphodelus bulbosus Galeni* 209.). . . Lanaria plumosa (*Bulbus eriophorus* 692.). . . Anthericum ossifragum (*Asphodelus luteus palustris* 208.). . . Hyacinthus non scriptus (215. 216.). . . Hemerocallis flava (*Lilium non bulbosum* 204.). . . . Hemeroc. fulva (*L. obsoleto colore rubens ib.*). . . Rum. scutatus (*Oxalis rotundifolia* 649.). . . Rumex tuberosus (*Oxalis tuberosa* 649.).

Erica ? cinerea (*E. altera* 767.). . . Er. ? mediterranea (*E. tertia* 768.).

Chrysosplenium oppositifolium (*Saxifraga aurea* 316.). . . Dianthus virgineus (*Armerius flos* III, 176.). . . Lychnis chalcedonica (*Flos constantinopolitanus* 178.). . . Cerastium viscosum (*Alsine spuria* IV, 31.). . . Ceraſt. vulgatum (*Alsine spuria* III, *ib.*).

Capparis ovata (746.). . . Glaucium phoeniceum et violaceum *Smith.* (449.). . . Delphinium elatum (*Lycoctonum flore delphinii* 441.). . . Anemone trifolia (436.). . . Ranunculus Flammula (432.).

Teucrium Achaemenis (*Polium* I, 283.). . . Teucr. supinum (*Pol. tenuius ib.*). . . Teucr. gnaphalodes (*Pol. repens ib.*). . . Leonurus Galeobdolon (*Urtica iners* III, 153.). . . Phlomis Lychnitis (*Verbascum sylvestre* 145.). . . Thymus Mastichina (*Marum vulgare* 271.). . . Mentha ro-

tundifolia (96.). . . Pedicularis fasciculata (*Filipendula montana* 56.). . . Linaria purpurea (183.), . . Anarrhinum bellidifolium (*Linaria odorata* 184.). . . Acanthus spinosus (*A. sylvestris* 719.).

Iberis umbellata (*Draba* s. *Arabis* aut *Thlaspi Candiae* 713.). . . Alyssum clypeatum (*A. Dioscoridis* 89.). . . Lunaria rediviva (*Viola latifolia* 161.). . . Dentaria pinnata (*Viola dentaria altera* 162.).

Ferraria pavonia (*Tigridis flos* 693.). . . Hibiscus palustris (*Althaea hortensis* s. *peregrina* 653.).

Ulex europaeus (*Genista spinosa* 759.). . . Anthyllis lotoides (*Coronopus e cod. caes.* 109.). Paludanus invenerat ad montem Libani. . . . Orobus niger (*Astragaloides* 551.). . . Vicia narbonensis (*Bona sylvestris* 516.). . . Scorpiurus sulcata (*Scorpioides* I, 71.). . . Hedysarum coronarium (*Onobrychis altera* 549.). . . Astragalus aristatus (*Tragacantha* 751.). . . Trifolium rubens (*Lagopus maior* II, 578.). . . Trif. agrarium (576.). . . Trigonella polycerata (*Foenugraecum sylv. alterum* 547.). . . Trig. corniculata (*Trifolium corniculatum* II, 573.).

Lactuca perennis (*Chondrilla prior* 637.). . . Crepis ? tectorum (*Dentis leonis* III, *spec.* 636.). . . Hypochoeris radicata (*Hieracium* III, 639.). . . Catananche coerulea (*Chondrilla* III, 638.). . .

Cnicus monspessulanus (*Cirsion* 737.). . . Cnopordon Acanthium (721.). . . Cacalia Anteuphorbium 378.). . . Artemisia camforata (*Abrotanum odoratum humile* 22.). . . Artem. maritima (*Absinthium seriphium* 25.). . . Gnaphalium arvense (*Filago minor* 66.). . . Senecio viscosus (*Erigeron maius* 641.). . . Aster Tripolium (379.). . . Inula crithmifolia (*Crithmum chrysanthemum* 706.). . . Centaurea nigra (*Iacea nigra* 124.). . . Cent. muricata (*Cyanoides flos* 251.). . . Echinops spinosus (*Carduus sphaerocephalus acutus* 722.).

Orchis hircina (*Tragorchis* 237.). . . Cypripedium Calceolus (*Calceolus Marianus* 280.).

Thuia occidentalis (*Arbor vitae* 858.). Francisco I. Galliae rege e Canada advena. . . Momordica Balsamina (*Charantia* 670.). . . Cucumis flexuosus (*oblongus* 662.).

Salix fusca (*pumila prior* 843.). . . Stratiotes aloides (*Sedum aquatile* 589.). . . Myrica Gale (*Chamaeleagnus* 780.).

Asplenium lanceolatum *Smith.* (*Dryopteris candida* 456.).

Fucus nodosus (*maritimus* III, 480.) filiquosus (IV, *ib.*), loreus (II, 479.).

Dodonaei civis, Matthias LOBELIUS, Insulis Belgii 1538. natus, iconum praestantissimarum tantam copiam edidit, quantam nemo ante eum: qua-

rum licet ingentem numerum in operibus ab anno 1576 editis (*stirp. historia et icones*) e Clusio mutuatus fuerit, parem tamen copiam (praecipue in adversariis) tanquam sibi peculiarium atque novarum repraesentavit. Fuit enim Lobelius vir peregrinationibus, lectione, ingenio, doctorum hominum commercio et amplissima plantarum cognitione clarus, uno saltem Gesnero aut Clusio secundus. Galliam australem praeprimis studio summo peragravit, Narbonae Petro *Pena* in amicitiam recepto, quocum postea opera sua edidit. Helvetiam dein, Germaniam, Italiam borealem, patriasque provincias percucurrit: post vero artem Antverpiae et Delphis exercuit. Turneri amicitia Angliam adlectus, horti Hakneyensis curam suscepit, ipsiusque regis Iacobi botanicus vocatus fuit. Ultimos vitae annos degit in Highgate prope Londinum, ubi 1616 obiit.

Primum opus sistunt „stirpium nova adversaria" Londin. 1570. fol. Elizabethae reginae dicata. Accessit deinde adversariorum altera pars. Lond. 1605. fol. Antiquissimum autem et clarissimum complectuntur exemplum methodi cuiusdam naturalis. Incipit a *graminibus*, quibus iungit *frumenta*, *arundines*: transit ad *Acoros*, sub quibus militant Irides, Scitamineae; sequuntur *Iunci* cum Cyperoideis; *Asphodeli*, Hyacinthi, Narcissi, Lilia, ipsaeque Orchides, ut facile videas, plerasque Monocotyledones iidem cohorti adnumerari. Eas

excipiunt *Siliquoſae*, ſine nomine generali, quibus tamen et Reſedam et Senecionem adnumerat: tum *Cichoraceae*, Serides dictae; Braſſicae (quibus melior locus inter Siliquoſas fuiſſet): Atriplices: Glaucia, cum Anemone: Lapatha, cum cohorte disparium plantarum: Leucoia, Tithymali, Perfoliata et iterum Bupleura: *Labiatae* pleraeque, ordine ſatis iuſto: *Aſperifoliae* item: Nymphaeae: Cucurbitaceae: Rubiaceae: Filices: Leguminoſae: Roſaceae et aliae Arbores, ſine certo quodam ordine.

Haec prima familiarum naturalium rudimenta plures ſcriptores Lobelio poſteriores imitati ſunt. Ipſe autem ſingularum plantarum adiunxit icones aeri niditiſſime inciſas, exiguas quidem ſed novas plerasque, dum, quas Dodonaeus, quas Fuchſius aliique iam habeant, fide ſumma indicaverit. Deſcriptiones haud optimae, dictio etiam aſpera ac impedita. Nova fere haec ſunt:

Schoenus mucronatus (*Iuncus maritimus* 44.). . . Poa dura (2, 461.), alpina (2, 463.). . . Aira caneſcens (2, 466.). . . Melica uniflora (2, 466.), quam Villarſius ideo M. Lobelii vocat.

Scabioſa alpina (233.). . . Plantago maior, var. roſea (128.). . . Plant. albicans (*Holoſteum monspelienſe* 18.). . . Alchemilla Aphanes (*Percepier Angl.* 324.).

Anchuſa ſempervirens (*Bugloſſum* 247.). . .

Illecebrum capitatum (*Polygonum montanum niveum* 180.). . . Apocynum venetum (*Esula rara e Lio Venet.* 160.). . . Heracleum ?tauricum (*Laserpit. massil.* 313.). . . Statice oleaefolia (*Limonium maritimum* 123.). . . Radiola Millegrana Smith. (*Herba Turca* 180.).

Aphyllanthes monspelienfis (190.). . . Frankenia laevis (*Polygonum alterum pusillum* 180.).

Daphne Tartonraira (160.).

Gypsophila Saxifraga (*Saxifraga antiquorum* 183.).

Cactus mammillaris (*Echinomelocactus* 373.). . . Pyrus Aria (435.).

Aiuga Iva (*Iva moschata* 164.). . . Sideritis scordioides (225.). . . Marrubium creticum (222.). . . Phlomis italica (*Verbascum sylvestre* 241.). . . Moluccella spinosa (*Molucca asperior* 221.).

Clypeola Ionthlaspi (*Thlaspi alterum minus clypeatum* 74.). . . Biscutella coronopifolia (*Thlaspi parvum hieracifolium ib.*). . . Iberis pinnata (*Thlaspi minus umbellatum* 75.). . . Alyssum maritimum (*Thlaspi narbonense* 75.). . . Sisymbrium Iris 69.). . . Cheiranthus sinuatus (*Leucoium maritimum maius* 141.).

Lavatera olbia (*Althaea* 294.).

Trifolium angustifolium (*Lagopus* 384.). . . Lotus siliquosus (385.). . . Lot. hirsutus (*Oxytriphyllum alterum Scribonii* 381.). . . Dory-

cnium monspelienſe (389.). . . Medicago marina (383.). . . Medic. turbinata (*Medicae ſpec.* 11, *ib.*).

Hieracium bulboſum (*Chondrilla puſilla marina bulb.* 83.). . . Carduus acanthoides (371.). . . Cnicus tuberoſus (*Carduus bulboſus monspel. ib.*). Cnic. eriophorus (370.). . . Carthamus Cardumcellus (374.). . . Stähelina dubia (*Stoechas citrina altera* 203.). . . Gnaphalium ſylvaticum (*tertium anglicum* 202.). . . Erigeron graveolens (*Conyza minor vera* 146.). . . After acris (*minor narbonenſium* 147.). . . Cineraria maritima (*Iacobaea marina* 80.). . . Inula montaoa (*Aſter montanus hirſutus* 148.). . . Anacyclus aureus (*Herbariorum Anthemis chryſanthemos* 343.). . . Anthemis maritima (*Cotula* ſ. *Parthenium marinum minimum* 345.). . . Centaurea conifera (*Chamaeleon non aculeatus* 367.). . . Cent. pullata (*Iacea humilis ſerpens* 235.). . . Echinops Ritro (369.). . . Echin. ſtrigoſus (*Spina alba ib.*).

Typha minor (41.). . . Oſyris alba (*Caſia poëtica Monspelienſium* 185.).

Piſtacia reticulata (*Terebinthus maior piſtachiae folio* 411.). . . Coriaria myrtifolia (*Rhus Plinii myrtifolia* 412.). . . Fucus natans (256.).

Sequuta eſt „Plantarum ſ. ſtirpium hiſtoria, Antverp. 1576. fol.“ quae paucas novas plantarum deſcriptiones, ſed earum, quae in adverſariis ex-

ponuntur, icones et illustrationes continet, minoris pretii opus, icones etiam rudiores. Hae quidem, tum ex hoc libro tum ex adversariis repetuntur in „Iconibus stirpium, Antverp. 1591. 4. oblong.", additis figuris Dodonaei, Clusii aliorumque, ut plusquam 2000 icones numerentur. *) Nulla descriptio, nomina sola, qualia aetas amabat, indices autem copiosissimi septem linguarum. Quodsi discesseris ab iis, quae mutuo acceptae ab aliis sunt, supersunt Lobelio peculiares aut novae fere sequentes:

Lemna trisulca (*Hederula aquatica* 2, 36.)... Utricularia vulgaris (*Millefolium aquaticum* 1, 791.). . . Salvia glutinosa (*Colus Iovis* 1, 557.). . . Nardus stricta (*Spartum nostras parvum* 1, 90.). ... Alopecurus geniculatus (*Gramen aquaticum spicatum* 1, 13.)... Holcus bulbosus (*Gramen bulbosum nodosum* 1, 23.). . Poa aquatica (*Gramen maius aquaticum* 1, 4.). . . P. fluitans (*Gr. aquis innatans* 1, 12.). . . Avena nuda (1, 32.).

Asperula taurinensis (*Rubia laevis taurinensium* 1, 800.). . . Plantago subulata (*Serpentina omnium minima* 1, 439.). . . Camforosma acuta (*Anthyllis marina Narbonensium* 1, 468.).

*) Halleri numerus 2191 nimius est, quum paginarum duplicatus sit: haud tamen quaevis pagina duas continet icones.

Cynoglossum omphalodes (*Symphytum pumilum repens* 1, 577.). . . Symphytum tuberosum (1, 584.). . . Cyclamen hederaefolium (1, 605.). . . Verbascum virgatum With. (1, 564.). . . Samolus Valerandi (*Anagallis aquatica tertia* 1, 467.). . . Herniaria fruticosa (*Polygonum herniariae foliis* 2, 85.). . . Tordylium syriacum (*Gingidium foliis bauciae* 1, 725.). . . Bunium aromaticum (*Ammi creticum* 1, 724.). . . Ligusticum austriacum (*alterum Belgarum* 1, 786.). . . Chaerophyllum aureum (*Myrrhis altera* 1, 735.). . . ? Seseli montanum (*Meum alterum spurium* 1, 778.). . . Linum strictum (*Passerina linariae folio* 1, 411.). . . Lin. campanulatum (*Campanula lutea linifolia* 1, 414.).

Tillandsia utriculata (*Peruviana alia, aloës facie* 2, 204.). . . Allium carinatum (*Ampeloprasum proliferum* 1, 156.). . . Tulipa suaveolens (*T. pumilio* 1, 127.). . . Scilla Liliohyacinthus (*Hyacinthus stellaris liliifolius* 1, 101.). . . Kernera oceanica Willd. (*Alga marina* 2, 248.). . . Iuncus conglomeratus (*laevis glomerato flore* 1, 84.). . . Iunc. glaucus (*acutus vulgatus* 1, 85.). . . Iunc. pilosus (*Gramen hirsutum nemorosum* 1, 16.). . . Iunc. adscendens (*Gr. aquaticum alterum* 1, 12.). . . Iunc. campestris (*Gr. exile hirsutum cyperoides* 1, 15.). . . Triglochin maritimum (*Gr. spicatum alterum* 1, 1,.). . . Alisma

Damafonium (*Plantago aquatica minor altera* 1, 301.). . . Al. ranunculoides (*Plant. aqu. humilis* 1, 300.).

Polygonum maritimum (1, 419.). P. lapathifolium (*Hydropiper* 1, 315.). . . Coccoloba uvifera (*Populus novi orbis* 2, 195.).

Rhododendron hirfutum (*Balfamum alpinum* 1, 367. . . Saxifraga Burferiana (*Sedum minimum tertium* 1, 376.). . . Dianthus prolifer (*Armeria prolifera* 1, 449.). . : Dianth. deltoides (*Caryophyllus minimus pulchellus* 1, 444.). . . Silene conoidea (*fylveftris altera* 1, 338.). . . Sil. maritima (*Lychnis marina anglica* 1, 337.).

Refeda alba (*maxima* 222.).

Cactus peruvianus (*Euphorbii arbor* 2, 25.).

Papaver Argemone (1, 276.). . . Aconitum variegatum (*Lycoctonum coeruleum parvum* 2, 678.). . . Ranunculus gramineus (1, 671.). . : Ranunc. falcatus (*Perpufillum Melampyrum* 1, 37.).

Phlomis Herba venti (1, 532.). . . Origanum fyriacum (*Marum fyriacum* 1, 499.). . . Meliffa cretica (*Calamintha* 2 *incana* 1, 514.). . . Antirrhinum Afarina (1, 601.). . . Scrofularia canina (*Ruta canina* 1, 55.). . . Digitalis ferruginea (1, 573.). . . Vella Pfeudocytifus (*Cytifi facie Alyffon fruticans* 2, 49.).

Cochlearia danica (*Hederaceum Thlaſpi* 1, 615.). . . Cochl. anglica (*britannica* 1, 294.). . . Alyſſum ſpinoſum (*Thlaſpi fruticoſum ſpinoſum* 1, 217.). . . Al. campeſtre (*Thl. ſupinum luteum* 1, 220.). . . Eryſimum diffuſum (*Eruca ſylv. anguſtifolia* 1, 205.).

Erodium gruinum (*Geranium creticum annuum* 1, 662.).

Geniſta anglica (*Geniſtella aculeata* 2, 93.). . . Ononis antiquorum (*Ononis Aegipyros* 2, 28.). . . On. rotundifolia (*Cicer ſylv. verius* 2, 73.). . . Cytiſus argenteus (*Lotus aſperior fruticoſa* 2, 41.). . . ? Coronilla Emerus (*Colutea ſcorpioides* 2, 86.). . . Pſoralea americana (*Trifolium* 2, 31.). . . Medicago radiata (*Lunaria radiata Italorum* 2, 38.).

Hypericum elodes (*tomentoſum* 1, 400.). . . Hyp. ſerpyllifolium (*ſyriacum* et *alexandrinum* 2, 390.).

Apargia criſpa (*Hieracium flore et folio dentis leonis* 1, 238.). . . Helminthia echioides (*Bugloſſum echioides luteum* 1, 577.). . . Cnicus disſectus (*Cirſium maius* 1, 582.). . . Cn. pratenſis (*Cirſ. anglicum* 1, 583.). . . Cn. Caſabonae (*Acarna Theophraſti* 2, 16.). . . Staehelina fruticoſa (*Cyanus repens* 1, 548.). . . Artemiſia arboreſcens (*Abſinthium* 1, 753.). . . Gnaphalium alpinum (*Leontopodium parvum* 1, 484.). . . Gn.

afterifciflorum (*Leontopodium ib.*). . . Xeranthemum orientale (*Iacea pufilla incana* 1, 545.). . . Cineraria paluftris (*Conyza helenitis fol. lacinlatis* 1, 347.). . . Cin. ? campeftris (*Conyza helenitis mellita incana ib.*).

Orchis variegata (*ftrateumatica minor* 1, 184.). . . Orch. militaris (*ftrateum. maior ib.*). . . Ophrys Monorchis (*Orchis minor leodienfis* 1, 18-.). . . Ophr. apifera (*Melittias* 1, 180.). . . Ophr. aranifera (*Tefticulus vulpinus fecundus* 1, 179.).

Carex ovalis (*Gramen cyperoides parvum aquaticum* 1, 19.). . . Car. vulpina (*Gr. paluftre cyperoides ib.*). . . Car. elongata (*Gr. paluftre maius* 1, 11.). . . Car. Pfeudocyperus (1, 76.). . . Ambrofia maritima (*fativa hortenfis* 1, 766.).

Afplenium marinum (*Chamaefilix marina anglica* 1, 814.). . . Fucus barbatus (2, 254.). F. acinarius (256.). Ulva Lactuca (*hift.* 647.). U. umbilicalis (*Lichen marinus ic.* 2, 246.).

Pofthumas „ftirpium illuftrationes" Gul. *Howe* Lond. 1655. 4. edidit, ubi variae rariores occurrunt, fine iconibus: e. g. Aquilegia canadenfis, Anamenia *Ventenati* etc.

* * *

Excipiat Lobelium vir omnino fummus et immortalis, *Carolus* Clusius, qui omnes facile fui aevi botanicos, cognitione fere immenfa plantarum, iudicii acumine, arte defcribendi, experientia et

doctrina ſuperavit. Cuius vita cum laborum et fortunae varietate, peregrinationibus maxime abundaverit, repetere eam hic libet. Atrebas fuit, natus 1525, in disciplina apud Lovanienſes et Marpurgenſes permanſit, donec Monspelium adiret, ubi 1559. ſummos in arte medica honores adeptus eſt. Redux Antverpiae, Lovanii et Auguſtae Vindelicorum commoratus eſt. Inter amicos Fuggerorum receptus, cum his Belgium et Germaniam borealem peragravit, dein oras Galliae occidentales, totam Hiſpaniam et Luſitaniam ipſam. Rediit 1565, quinquennium conſumſit in digerendis itineris fructibus: 1560. adiit Angliam: 1573. vocatus eſt Viennam, ut hortis Imperatoris praeeſſet. Quo munere functus eſt ita, ut totam ſimul Auſtriam et Hungariam perquireret. Angliam iterum 1580. tendit: 1587. Francofurti ad Moenum habitare coepit, ubi a Landgravio Haſſiae ſuſtentatus, Leidam denique 1593. vocatus fuit, ut rem herbariam publice doceret († 1609.). Valetudine adverſa et variis morbis luit immenſum ardorem in re herbaria. Brachium et alterum femur fractum, alterum luxatum cum fracto malleolo coëgerunt ſenem, ut baculis ſe continuo ſuſtineret: his acceſſit hernia cum aliis morbis, qui tamen animum ſummi viri nunquam deprimere neque minuere amorem plantarum potuerunt. Harum immenſam fere copiam ex itineribus retulit, in naturales quasdam familias

digessit, studio summo discrevit novas a cognitis, illas duntaxat ut suas desripsit, iconibusque illustravit. Non iudicii solius acie excelluit, sed eruditione etiam non mediocri, cum et veteres et recentiores plerasque linguas calleret. Quibus animi virtutes accesserunt non vulgares: pietas in Deum pariter ac in homines. Cum enim maior natu dominium ac feudum Watenesii hereditatis iure a patre accepisset, cessit eo ultro fratri natu minori, victum sibi quaerens e diligentiae et doctrinae emolumentis (Cf. Ever. *Vorstii orat. de vita Clus. ad calc. cur. poster.*).

Tanti viri scripta monumenta aeterna ingenii sunt ac doctrinae, quibus et tiro et qui ad maturitatem pervenit, etiamnum carere nequit. Edidit autem, praeter Garciam, Monardem, Acostam, Dodonaeum et Belonium, „Rariorum stirpium per „Hispanias observatarum historiam", Antv. 1576. 8. cum 229 iconibus, dein „Rariorum stirpium „per Pannoniam observatarum historiam", Antverp. 1583. 8. cum figuris 358. Utrumque librum contraxit, additis aliis, in „Rariorum planta„rum historiam" Antverp. 1601. fol. Quibus post obitum accesserunt „Curae posteriores", Antverp. 1611. 4. Complectuntur autem haec opera tum eas plantas, quas ipse detexerat, tum quas amici ipsi tradiderant, inter quos grate nominat Thom. *Pennaeum* Londinensem, qui in plantas

helveticas inquisiverat et in thesauro Gesneriano summum studium collocaverat; Iacobum *Plateam* Turnacensem: Io. *Dortmannum* Groningensem: Bernardum *Paludanum* Frisium, qui Orientem adierat.

Indicem exhibeo plantarum a Clusio inventarum ordine Linnaeano:

Veronica spuria (*recta vulgaris hist.* 1, 347.). V. spicata (*recta minima ib.*). V. alpina (*Teucrium* 6, 350.). V. aphylla (*Teucr. minimum ib.*). V. latifolia (*Teucr.* 4, 349.). V. dentata (*Teucr. quarti tertia spec. ib.*). V. prostrata (*Teucr. quintum* 350.). . . Salvia sylvestris (*Hormini sylv.* 5. *spec. prior hist.* 2, 31.). S. austriaca (*Horm. sylv.* 4. *spec. altera* 30.). S. verticillata (*Horm. sylv.* 3, 29.). S. glutinosa (*Horm. sylv.* 2, 29.). S. triloba (*cretica non pomifera hist.* 1, 343.). . . Pinguicula vulgaris et alpina (*hist.* 1, 310.). Purpureo enim et albo flore habet: primus autem nominaverat *C. Gesnerus in hist. montis fracti.*

Ixia Bulbocodium (*Crocus vernus angustifolius hist.* 1, 208.). . . Iris variegata (*latifolia maior.* XV. *hist.* 1, 221.). I. susiana (*latifolia maior* 217.). I. aphylla (*spec.* XXV. 223.). I. Sisyrinchium (216.). I. iuncea (*mauritanica cur. post.* 116. 47.). I. lutescens (*Chamaeiris latifolia* VII. *hist.* 1, 227.). . . Lygeum Spartum (*Spartum* II.

hist. 2, 220.). . . Panicum sanguinale (*Ischaemon Plinii hist.* 2, 217.). . . Pan. Dactylon (*Gramen legitimum ib.*). Arundo arenaria (*Spartum* III. *hist.* 2, 221.). . . Stipa pennata (*Spartum austriacum pennatum ib.*). St. tenacissima (*Spartum* I. *hist.* 2, 220.). . . Melica ciliata (*Gramen montanum avenae semine, hist.* 2, 219.). . . Poa megastachya *Schrad.* (*Gramen Amourettes, hist.* 2, 218.). . . Ortegia hispanica (*Iuncaria salmanticensis, hist.* 2, 174.).

Globularia cordifolia (*Scabiosa* X. *hist.* 2, 5.). . . Scabiosa sylvatica (*Sc.* III. *hist.* 2, 2.). Sc. stellata (*Sc.* I. *hist.* 2, 1.). Sc. atropurpurea (*Sc.* VI. 3.). . . Galium rubrum (*hist.* 2, 175.). . . Plantago Bellardi (*Holosteum salmantic. minus, hist.* 2, 111.). Pl. cretica (*Leontopodium creticum ib.*). . . Cornus suecica (*Chamaepericlymenum, hist.* 1, 60.). . . Fagara Avicennae (*exot.* 185.). . . Potamogeton densus (*Tribulus aquaticus minus alter hist.* 2, 252.).

Cynoglossum cheirifolium (*creticum* 1, *hist.* 2, 162.). C. pictum (II. *ib.*). . . Cerinthe aspera (*hist.* 2, 167.). C. minor (168.). . . Echium violaceum (*rubro flore, hist.* 2, 164.). E. creticum (*ib.*). . . Androsace Chamaeiasme (*Sedum minus*, X. *hist.* 2, 64.). A. lactea (*Sedum minus*, XI. *hist.* 2, 63.). . . Primula integrifolia (*Auricu-*

la urfi IV., *hift.* 1, 304.). Pr. glutinofa (VII. *ib.*). Pr. minima (305.). Pr. farinofa (*Pr. veris rubro flore* 300.). . . Lyfimachia thyrfiflora (*lutea* 3. *hift.* 2, 53.). Lyf. punctata (*altera* 52.). . . Anagallis Monelli (*app. alt. exot.*). . . Azalea procumbens (*Chamaeciftus* VII. *hift.* 15, 7.). . . Solanum tuberofum (*hift.* 2, 79.) 1588 tubera ipfi mifit Phil. de Sivry. . . Convolvulus althaeoides (*hift.* 2, 49.). C. Cantabrica (*ib.*). . . Ipomoea Bona nox (*Buenas noches exot.* 44.). Ip. Quamoclit (*cur. poft.* 8. 9.). . . Lonicera nigra (*Periclymenum rectum* II. *hift.* 1, 58.). . . Lycium afrum (*Rhamni* I. *fpec.* II. *hift.* 1, 109.). . . Rhamnus lycioides (III., 110.). Rh. Alaternus (50.). . . Evonymus latifolius (*hift.* 1, 56.). Ev. verrucofus (57.). . . Viola grandiflora (*montana* III. *hift.* 1, 310.). V. pinnata (*laciniato folio* 309.). . . Cynanchum monspeliacum (*Apocynum* IV. *latifol. hift.* 1, 126.). . . Gentiana pannonica (*maior purpureo flore hift.* 1, 312.). G. verna (VI, 315.). G. nivalis (XI, 316.). . . Eryngium pufillum (*hift.* 2, 158.). . . Tordylium maximum (*Caucalis maior, hift.* 2, 201.). . . Caucalis pumila (*cur. poft.* 71.). . . Laferpitium Archangelica (*hift.* 2, 195. *male*). . . Chaerophyllum bulbofum (*Cicutaria vulgaris hift.* 2, 200.). . . Sefeli Hippomarathrum (*Saxifraga pannonica, hift.* 2, 196.). . . Peucedanum arenarium (*pannonicum ib.*). . .

Thapsia villosa (*hist.* 2, 192.). . . Pimpinella peregrina (*Selinum montanum pumilum, hist.* 2, 200.). . . Cassine capensis (*Celastrus Theophr. cur. post.* 4.). . . Telephium Imperati (*hist.* 2, 67.). . . Linum hirsutum (*sylv.* 1. *hist.* 1, 317.). L. tenuifolium (IV, 318.). L. alpinum (V, *ib.*).

Leucoium aestivum (*bulbosum maius, hist.* 1, 168.). L. autumnale (*bulbosum serot. tenuifolium* 170.). . . Narcissus minor (*Pseudonarcissus minor hisp. hist.* 1, 165.). N. triandrus (*iuncifolius albo flore reflexo, upp. alt. auct. in exot.*). N. serotinus (162.). N. Tazetta (*latifolius* 155.). N. moschatus (*Pseudonarcissus* III, 166.). N. calathinus (IX *angustif.* 158.). . . Pancratium maritimum (*Hemerocallis valentina, hist.* 1, 167.). . . Bulbocodium vernum (*Colchicum vernum app. alt. exot.*). . . Amaryllis lutea (*Narcissus autumnalis maior, hist.* 1, 164.). . . Am. formosissima (*Narcissus latifolius flore rubro* 157.). . . Allium rotundum (*Moly* V. *hist.* 1, 195.). All. oleraceum (*Moly* III, 194.). All. vineale (II, *ib.*). All. paniculatum (IV, *ib.*). All. senescens (*narcissinis foliis* 1, *ib.*). All. angulosum (II, 196.). All. Clusianum (*Moly minus* 192.). All. nigrum (*Moly Theophrasti* 191.). All. Moly (*app. alt.*). . . Lilium pomponium (*rubrum praecox, hist.* 1, 133.). Lil. chalcedonicum (*byzant. miniatum* 132.), Lil. pyrenaicum Gouan. (*montanum flavum hist.* 2,

256.)... Fritillaria pyrenaica (*hiſt.* 2, 257.)... Ornithogalum pyrenaicum (*app. alt. ad exot.*). O. comoſum (*pannon. albo flore hiſt.* 1, 187.): O. arabicum (186.). O. nutans (*neapolitanum app. alt. ad exot.*)... Scilla italica (*Hyacinthus ſtellatus cineracei coloris hiſt.* 1, 184.). Sc. peruviana (182.). Sc. verna (*Ornithogalum hiſp. minus* 188.). Sc. hyacinthoides (*Bulbus eriophorus* 172.). Sc. autumnalis (*Hyacinthus autumnalis minor* 185.)... Aſphodelus ramoſus (1, 196.). A. albus (II, 197.). A. fiſtuloſus (*minor ib.*)... Aſparagus acutifolius (*Corruda* I. *hiſt.* 2, 177.). A. aphyllus (II, 178.). A. albus (III, *ib.*)... Convallaria latifolia (*hiſt.* 1, 276.)... Polianthes Tuberoſa (*Hyacinthus indicus hiſt.* 1, 176.)... Hyacinthus cernuus (*hiſpanicus hiſt.* 1, 177.). H. romanus (*comoſus albo flore* 180.)... Lachenalia ſerotina (*Hyacinthus obſoleti coloris hiſt.* 1, 177.)... Yucca Draconis (*Tacori exot.* 48.)... Tofieldia paluſtris *Hudſ.* (*Pſeudo-aſphodelus* II. *hiſt.* 1, 198.). Sternbergia colchiciflora *Kitaib.* (*Colchicum pannonicum* 199.)... Colchicum montanum (*hiſt.* I, 200. 201.)... Frankenia pulverulenta (*Anthyllis valentina hiſt.* 2, 186.).

Chlora perfoliata (*Centaurium parvum flavum hiſt.* 2, 180.)... Erica viridi-purpurea (*coris folio* 3. *hiſt.* I, 42.). Er. arborea (*coris folio* I, 41.). Er. mediterranea (II, 42.). Er. ſcoparia

(IV, *ib.*). Er. cinerea (V, 43.). Er. purpurascens (VII, *ib.*). Er. herbacea (VIII, 44.). Er. ciliaris (XII, 46.). . . Passerina hirsuta (*Sanamunda* III. *hist.* 1, 89.). . . Polygonum viviparum (*Bistorta minor hist.* 2, 69.).

Laurus Persea (*hist.* 1, 3.).

Ruta montana (*hist.* 2, 136.). . . Rhododendron Chamaecistus (VIII. *hist.* 1, 76.). . . Arbutus alpina (*Vitis idaea* II. *hist.* 1, 62.). A. Uva ursi (63.). . . Pyrola secunda (*hist.* 2, 117.). P. umbellata (III, *ib.*). P. uniflora (IV, 118.). . . Saxifraga caesia (*Sedum minus* IX. *hist.* 2, 61.). S. Hirculus (*cur. post.* II.). S. aizoides (*Sedum minus* VI. *hist.* 2, 60.). . . Dianthus alpinus (*Caryophyllus sylv.* III. *hist.* 1, 283.). . . Silene quinquevulnera (*Lychnis sylv.* VI. *hist.* 1, 290.). S. conica (*Lychnis sylv.* II. *hist.* 1, 288.). S. Muscipula (III, 289.). S. polyphylla (VIII, 290.). S. Armeria (I, 288.). S. alpestris (X, 291.). S. pumilis (*Caryophyllus sylv.* VII, 285.).

Sedum Anacampseros (*Telephium* VI. *hist.* 2, 67.). S. villosum (*Sedum minus* III, 59.). . . Cerastium dichotomum (*Alsine corniculata hist.* 2, 184.).

Reseda Clusii *mihi* in cent. (*Sesamoides parvum salmant. hist.* 1, 295.). . . Euphorbia serrata (*Tithymalus myrtites valent. hist.* 2, 189.). . . Euph.

hiberna (*Tith. platyphyllos* 190.). E. Characias (1, 188.).

Philadelphus coronarius (*Frutex coronarius hist.* 1, 55.). . . Pyrus Amelanchier (*Vitis idaea* II. *hist.* 1, 62.). . . Spiraea falicifolia (*hist.* 1, 84.). Rofa spinofiffima (*campestris odor. hist.* 1, 116.). R. fempervirens (*app. alt. auct.*). . . Rubus Chamaemorus (118.). . . Potentilla fupina (*Pentaphyllon fupinum hist.* 2, 107.). P. opaca (IV. *spec.* 2, 106.). P. aurea (III, *ib.*). P. Clufiana (II, 105.).

Sarracenia purpurea (*Limonio congener hist.* 2, 82.). . . Bixa Orellana (*fructus echinatus exot.* 73.). . . Ciftus lavandulifolius (*hist.* 1, 72.). C. ocimoides (*fol. fampfuci ib.*). C. thymifolius (*ib.*). C. oelandicus (*Chamaecistus* II, 73.). C. canus (*Chamaec.* III, 74.). C. pilofus (IV, *ib.*). C. Clufii (V, 75.). C. Fumana (VI, *ib.*). C. ledifolius (*annuus* 76.). C. laurifolius (*Ledon.* 1, 17.). C. populifolius (*latifolius* II, 78.). C. laxus (*Ledon.* IV, *ib.*). C. monspelienfis (V, 79.). C. Libanotis (VI, *ib.*). C. umbellatus (X, 81.). C. crifpus (*mas* V, 68.). C. incanus (*mas* II, *ib.*). C. albidus (*mas* I, 67.). . . Delphinium ambiguum (*elatius fimplici flore hist.* 2, 206.). D. intermedium (*Aconitum Lycoctonum flore Delphin.* 2, 94.). . . Aconitum tauricum (*hist.* 2, 96.). Ac. neomontanum (*neubergense* 97.). Ac. cer-

nuum (VIII, 97.). Ac. Cammarum (*iudenbergense ib.*). . . Rhizobolus butyrofus Gärtn. (*Caftanea peruviana*, *hift.* 1, 8.). . . Anemone palmata (*hortenfis latifolia*, *hift.* 1, 248.). . . Clematis cirrhofa (*altera baetica*, *hift.* 1, 123.). C. integrifolia (*coerulea pannonica ib.*). . . Ranunculus amplexicaulis (*pyrenaeus albo flore*, *append. alt. auctar. ad exot.*). R. bullatus (*grumofa radice* I, *hift.* 1, 238.). R. creticus (239.). R. illyricus (*grumofa radice* IV, 240.). R. alpeftris (*montani fpec.* I, 234.). . . Ifopyrum thalictroides (*Ranunc. praecox* II, *hift.* 1, 232.).

Teucrium fruticans (III, *hift.* 1, 348.). T. montanum (*Polium* VII, 363.). . . Nepeta tuberofa (*Menthaftrum* III, *hift.* 2, 33.). . . Lavandula dentata (*Stoechas crifpo folio*, *hift.* 1, 345.). L. multifida (*ib.*). . . Sideritis hirfuta (III, *hift.* 2, 40.). S. hyffopifolia (VII, 41.). . . Lamium Orvala (*Galeopfis maxima pannonica*, *hift.* 2, 36.). . . Betonica Alopecuros (*albo flore*, *hift.* 2, 39.). . . Stachys hirta (*Ocimaftrum valentinum*, *hift.* 2, 42.). . . Marrubium peregrinum (*alterum pannonicum*, *hift.* 2, 34.). . . Thymus pannonicus (*Serpyllum pannon.* III, *hift.* 1, 360.). Th. Zygis (358.). Th. alpinus (*Clinopodium austriacum* 353.). . . Dracocephalum auftriacum (*Chamaepitys auftr. hift.* 2, 185.). . . Prunella grandiflora (I, *hift.* 2, 43.). . . Pedicu-

laris foliosa (*Alectorolophus alpina, hist.* 2, 210.). P. rostrata (III, 221.). . . Antirrhinum triphyllum (*Linaria hispan.* I, *hist.* I, 320.). A. supinum (*hisp.* V, 321.). A. simplex (IV, 323.). A. alpinum (III, 322.). A. genistaefolium (*pannonica* I, *ib.*). . . Scrofularia tanacetifolia *Willd. hort. berol. t.* 55. (*cretica* I, *hist.* 2, 209.).

Vella annua (*Nasturtium sylvestre valentinum, hist.* 2, 130.). . . Thlaspi montanum (II, 131.). T. alpestre (III, *ib.*). . . Iberis odorata (*Thlaspi* IV, 132.). . . Peltaria alliacea (*Thlaspi* I, 130.). . . Cardamine trifolia (*hist.* 2, 127.). . . Cheiranthus erysimoides (*Leucoium sylv., hist.* I, 299.). C. litoreus (*marinum minus* 298.). . . Arabis alpina (*Draba* II, *hist.* 2, 125.). A. bellidifolia (*Plantula Cardamines alterius aemula* 129.). A. Turrita (*maior Plateau* 126.). . . Brassica arvensis (*campestris* II, 127.).

Geranium phaeum (I, *hist.* 2, 99.). G. nodosum (101.). G. sylvaticum (II, 99.). . . Lavatera maritima (*Althaea frutex, hist.* 2, 24.). . . Althaea cannabina (*hist.* 2, 25.). . . Hibiscus Sabdariffa (*Alcea americana, hist.* 2, 26.).

Polygala maior (*hist.* I, 324.). . . Erythrina Corallodendron (*Coral arbor, hist. app.* 253.). . . Spartium sphaerocarpon (II, *hist.* I, 102.). Sp. Scorpius (*Aspalathus alter* III, 106.). . . Genista florida (*tinctoria hispan., hist.* I, 101.). G. sa-

gittalis (*Chamaegenista* II, 104.). G. canarienfis (*Cytifus* I, 94.). . . Cytifus divaricatus (II, *hift.* I, 94.). C. capitatus (V, 95.). C. auftriacus (V, *fpec. alt.* 96.). C. fupinus (VII, *ib.*). C. triflorus (III, 94.). . . Anthyllis cytifoides (*Cytifus* VI, 96.). A. Erinacea (107.). . . Vicia pififormis (*Pifum fylv.*, *hift.* 2, 229.). V. oroboides (*Orobus pannon.* IV, 231.). V. amphicarpa (*Theophrafti* ἀράκῳ ὅμοιον, *exot.* 88.). V. fordida (*fylv. albo flore*, *hift.* 2, 235.). . . Coronilla valentina (*Polygala*, *hift.* 1, 98.). C. glauca (*Colutea fcorpioides* I, 97.). C. coronata (II, 98.). . . Phaca baetica (*Aftragalus*, *hift.* 2, 233.). Aftragalus hamofus (*monspeliacus*, *hift.* 2, 234.). A. Glaux (233.). . . Trifolium alpeftre (*maius* III, 245.). T. montanum (*maius* I, *ib.*). T. fragiferum (*cur. poft.* 73.). T. fquarrofum (*Lagopus angustifolia hifp.*, *hift.* 2, 247.). . . Lotus tetragonolobus (*filiquofus rubello flore*, *hift.* 2, 244.).

Hypericum balearicum (*Myrto-ciftus Pennaei*, *hift.* I, 68.). H. humifufum (*fupinum* III, *hift.* 2, 181.).

Scorzonera purpurea (*anguftifolia* IV. *hift.* 2, 139.). Sc. humilis (*pannon.* II, 138.). Sc. rofea (*anguftifolia* III, 138.). . . Apargia incana (*Hieracium* VI. *montanum hift.* 2, 141.). . . Hieracium villofum (V, 141.). . . Lapfana pufilla (*Hie-*

racium IX. *minimum hist.* 2, 142.). . . Scolymus maculatus (*hist.* 2, 153.). Sc. hispanicus (*ib.*). . . Serratula discolor (*Carduus mollior* II. *hist.* 2, 151.). . . Carduus defloratus (*Cirsium* III. *hist.* 2, 149.). C. pannonicus (*Cirsium pannonicum* I, 148.). C. mollis (*mollior* I, 150.). . . Carlina racemosa (*sylv. minor hispanica hist.* 2, 157.). . . Carthamus coeruleus (*Cnicus alter hist.* 2, 152.). . . Cacalia Kleinia (*Arbor lavandulae folio exot.* 7.). C. alpina (*glabro folio hist.* 2, 115.). C. albifrons (*incano folio ib.*). . . Santolina squarrosa (*Abrotanum femina vulg. hist.* 1, 341.). S. rosmarinifolia (IV, 342.). . . Tanacetum annuum (*Elichryson hist.* 1, 326.). . . Artemisia scoparia (*Absynthium tenuifolium hist.* 1, 339.). . . Gnaphalium margaritaceum (*americanum hist.* 1, 327.). . . Senecio carniolicus (*Chrysanthemum alpinum* I, *hist.* 1, 333.). S. abrotanifolius (II, 334.). S. alpinus (*Iacobaea* III, *hist.* 2, 23.). S. Doronicum (*Doron. austr.* 1, 17.). . . Inula Oculus (*Conyza* III. *austr. hist.* 2, 20.). In. Bubonium (*Aster montanus* IV. *hist.* 2, 14.). In. ensifolia (*Aster* VI, 15.). . . Arnica montana (*Doronicum* V. VI. *hist.* 2, 18.). A. Doronicum (II, 17.). A. glacialis (IV, *ib.*). . . Chrysanthemum coronarium (*creticum hist.* 1, 335.). . . Pyrethrum alpinum (*Leucanthemum ib.*). . . Achillea Clavennae (*Absinth. alpinum umbelliferum hist.* 1,

340.). Nomen habet a Nicol. *Clavenna*, pharmacopola Bellunensi, cujus tr. de Absinthio umbellifero, Venet. 1610. 4. exstat. A. atrata (*Parthenium alpinum* 336.). A. tomentosa (*Stratiotes millefolia flavo flore* 330.). A. tanacetifolia (*Millefolium rubro colore* 331.)... Buphthalmum maritimum (*Aster* II, *hist.* 2, 15.). B. salicifolium (*Aster* III, *ib.*)... Centaurea erucaefolia (*Stoebe salmantica* II, *hist.* 2, 9.). C. splendens (III, 10.). C. Calcitrapa (7.). C. Verutum (*Iacea luteo flore* 8.). C. salmantica (*Stoebe salmantica* I, 9.)... Micropus erectus (*Gnaphalium* III, *Plateau*, *hist.* 1, 329.).

Orchis sambucina (*pannonica* VIII, *hist.* 1, 269.)... Cymbidium Corallorrhiza (*Dentaria coralloide radice*, *hist.* 2, 120.)... Limodorum abortivum (*Pseudo-Leimodorum*, *hist.* 1, 270.)... Aristolochia baetica (*hist.* 2, 71.).

Myriophyllum verticillatum (*hist.* 2, 252.)... Quercus humilis (*Robur* VII, *hist.* 1, 19.). Q. austriaca *Willd.* (*Cerrus* 1, 20.)... Corylus Colurna (*Avellana pumila byzantina*, *hist.* 1, 11.). Hura crepitans (*Baruce ex Hura exot.* 42.)... Manicaria saccifera (*Palma exot.* 4.)... Pinus Pumilio (*Pinaster* IV, *hist.* 1, 32.)... Forstera muscifolia (*? Amomum ad Garc.* 199.). Poterat autem a Magellani et Drakii comitibus accepisse magellanicam plantam.

Empetrum album (*Erica coris folio* 10, *hist.* 1, 45.). . . Smilax nigra (*hist.* 1, 113.). Sm. Pseudochina (*exot.* 83.). . . Dorstenia Drakena (*exot.* 83.). . . Mercurialis tomentosa (*Phyllum marificum*, *hist.* 2, 48.). . . Carica Papaya (*Mamoera Lusitanorum cur. post.* 78—81.). . . Schinus Molle (*cur. post.* 94.).

Polypodium calcareum *Smith.* (*Filix pumila saxatilis* 1, *hist.* 2, 212.). P. fragile (11, *ib.*). P. quercifolium (*indicum exot.* 89.). . . Botrychium rutaceum *Sw.* (*Lunaria minor ramosa* 3, 119.). . . Lycopodium denticulatum (*Muscus terrestris lusit. hisc.* 2, 249.). . . Fucus vesiculosus (*Quercus marina, hist.* 1, 21.). F. Plocamium (*Muscus marinus* 2, 250.).

In fungis etiam desudavit praestantissimus Clusius, esculentos generatim a noxiis discernens. Ceterum Peziza Auricula (*hist.* 2, 276.). . . Phallus impudicus (288.). . . Merulius lobatus (*Fungi alii E.* 294.). . . Morchella esculenta (264.). . . Clathrus ruber (*Fungus cancellatus in app. alter. auctar. ad exot.*) novi sunt.

* * *

Andreas Caesalpinus, quem primum Systematicum Orthodoxum praedicat Linnaeus, Aretinus fuit, natus 1519, Lucae Ghini discipulus, dein pontificis maximi archiater † 1603.

Quem primus instauraverat naturalem ordinem

Lobelius, Clusius autem auxerat et exornaverat, Caesalpinus legibus firmis ac stabilibus superstruere conatus est. Vir enim perspicacissimus facile intellexit, cum indies plantarum numerus augeretur, difficillimam fieri cognitionem et usum librorum fere nullum evadere, nisi principia quaedam statuantur ac leges, iuxta quas examinandae sint plantae, similitudines conferendae et genera stabilienda. Molitus id est in opere „De plantis"; Florent. 1583. 4. quod omnino systema quoddam naturale complectitur, sed artificialibus fundatum characteribus.

Orditur autem praeclarissimus vir ab examine partium et loci illius, qui principatum animae habere videatur. Venis iis, quibus animalia, haud quidem instructas esse plantas; esse tamen ductus quosdam succo nutritio plenos, quos in lactescentibus manifesto observamus. Attrahi autem humores e terra vel aëre neque sensu quodam, quo omnino careant plantae, neque mere mechanico modo, ob fugam vacui vel ob magneticam vim, sed caloris ope vim altricem agere ita, ut humores intrent et surgant. Folia e cortice oriri, venas etiam et nervos eorum e libro. Medullam non tanti esse momenti in plantis, quam corticem: plures enim sine medulla vivere: emori etiam circumciso cortice, non perire medulla excavata. Transit ad gemmarum et seminum differentiam, quae et nos

etiamnum exercet: differre autem arbitratur ut foetum vivum ab ovo: semen enim tanquam ovum esse, in quo sit principium vitale, at vita nequaquam: sobolem vero vivere primo iuxta parentem, ut eius germen, post vero per se ipsam, suis radicibus humorem attrahere. Quae quidem differentia tantum abest, ut rem exhauriat ut potius qualitatem quamdam complectatur et seminibus et gemmis peculiarem. Maris et feminae distinctione plantas non egere, ob simpliciorem structuram et pauciorem spiritum.

Seminis essentialem particulam Caesalpinus iure quaerit in eo loco, unde cotyledones, quas folia duo pulposa vocat, oriuntur; eam particulam *corculum* dicit, quo exeso ilico plantulam perire observavit. Flores nil esse nisi involucra fructuum, qui cum spiritu potius quam humore abundent, esse versicolores, nec virides, ut folia. Inesse floribus et stamina et floccos: illa (pistilla) esse feminum processus: hos (stamina nobis) arbitratur etiam feminum propagines esse. Calycem, seu exterius floris involucrum, nutriri e cortice, hinc non decidere cum flore, sed fructum plerumque vestire. In quibusdam firmiter flori adhaerere, ut interne flos, externe calyx nominari possit, e. g. Ornithogalum. Fatetur, in quibusdam esse sexum distinctum, ut in Cannabi, Urtica, Mercuriali, Iunipero, Taxo etc.

Distributionem plantarum adgrediens, cum Gesnero fatetur, e modo fructificandi optime et commodissime peti generum characteres: in nullis enim aliis partibus tantam organorum varietatem molitam esse et distinxisse naturam, quam in iis, quae ad fructificationem pertineant (*lib.* 1. *c.* 13.). Quae lex ab ipso stabilita licet optima sit et rationi congrua, labitur tamen eximius vir, dum in singula exspatiatur. Etenim alias esse perhibet plantas, quae dum nullum ferant semen, e putredine oriantur, quorsum fungos pertinere autumat, alias vero imperfectum producere, quod aliarum plantarum velut aborsus sint aut morbi, ut multa in genere frumentorum, quibus spica inanis et fere iuncorum genera et orchidum, Orobanche et Hypocistis: namque in his pro semine mucum aut pulvisculum conceptaculis contineri. Quosdam aliquid ferre, quod proportione respondeat semini: *nam per id visas esse propagari:* esse autem lanuginem quamdam foliis insidentem, caule vero et flore et semine carere, velut filices omnes.

Partium fructificantium autem et numerum et situm et figuram in censum venire, dum constituendae sint classes plantarum. Seminum itaque situm; sive corculum exterius spectet sive interius; sedem supra aut infra calycem; conceptaculorum formam et numerum: ita etiam floris et calycis figuram situmque considerat, ut plantarum genera distri-

buat. Quaecunque autem neque ad totius plantae neque ad fructus constitutionem faciant, ut colores, odores, sapores et alia huiusmodi, accidentia esse, saepiusque e cultu aut locorum coelique diversitate variari.

Vulgarem ordinem sequens, primum arbores tractat, dein herbas, utrasque habet vel simpliciores, quae sub uno flore A. *unicum semen* ferunt, aut *unum seminis conceptaculum*; vel magis compositas, quae plura habent in uno calyce semina. Subdivisiones autem petuntur e sede seminis et corculi, quod vel exterius vergit, ut in plerisque arboribus, vel interius: aut, quod idem est, corculum ex apice vel e basi seminis prodit. α. Glandiferae et nuciferae arbores omnes ad prius pertinent genus, quas primo loco tractat Caesalpinus. Inter has Quercus Pseudosuber (*Suberella Caesalp.* 2, 2.) et Ostrya vulgaris (2, 7.). Immiscet tamen etiam alienas, ut Acera et Fraxinos et Platanos. . . β. Quae pericarpium ferunt, 1. seminis *corculo exterius vergente*, aliae quidem florem in summo fructu, aliae vero in basi gestant. Ad priorem classem refert Amygdalas, Persicas, Prunos, Perseam (quam cum Anacardio confundit), Laurum, Piper, Cubebas, aliasque plantas gummiferas, ut Benzoën, Styracem et alias, quarum semen haud examinaverat, ad famosissimam usque Lotum. Dein persequitur eas, quarum semina 2. *cor in inferiore parte* habent, qua sci-

licet aut pedunculo aut conceptaculo nectuntur: magna ex parte plura hae ferunt semina, aut in communi conceptaculo aut in pluribus. Huc Ficum, Morum, Sambucum, Hederam, Ligustrum, Syringam ipsamque Rosam; dein Vitim, Arbutum, Guaiacum, *Ermellinam (Diospyros Lotus)*: leguminosas, ut Cassiam, Ceratoniam, Tamarindum, Cytisum, Genistam, Emerum, refert. B. Sunt quibus seminis sedes *bipartita* est, ut duo conceptacula videantur, quibus femina lanugine involuta sunt; quorsum Periploca pertinet, Staphylodendron, Populus, Salix, Tamarix. C. *Tripartita* seminis sede pauca in genere arboreo occurrunt; novit autem Caesalpinus duntaxat Buxum et Myrtum, quarum flores summis fructibus inhaerent. D. *Quadripartita* seminis sede habentur manifeste quidem Siler *(Evonymus)* obscure autem ob fructus parvitatem Vitex. E. *Multiplici* seminis sede et indeterminatiori numero multa reperiuntur, horum autem α. quaedam fructum ferunt exterius communi cortice tectum, ut Malorum genera, β. alia eumdem habent tegente proprio singulorum corpore, ut Conifera: haec enim veluti e squamis compactilem fructum ferunt, sub singulis squamis semina continentur. Seminis autem cor omnibus est in parte inferna: flos nullus, aut, siquis est, amentaceus.

Expositis arborum differentiis transit ad suffrutices et herbas, quarum differentias similes prae-

cipit. A. Prima classis solitaria fert semina sub singulis floribus, aut solitarium seminis conceptaculum. α. Nuda sunt semina in Valerianis solis, quarum tum flos tum seminis cor exterius sita sunt: insident autem pappi his seminibus summis. β. Pericarpio cincta semina gerunt, quibus vel seminis cor exterius sedet, flos interius: quorsum Thymelaea, Daphnoides et Iasminum pertinet; vel flos in summo fructu et seminis cor pariter, ut in Cassia lignea (Daphne Cneorum.). Aliis pro seminis tegmine datum est floris involucrum, seminibus solitariis existentibus sub singulis floribus, ut in Cannabi, Lupulo, Ambrosia, Chenopodio, Beta, Atriplice, Blito, Tribulo, Spinachia, Rumice, Oxalide, Polygono, Salsola et omnibus frumentis ac cyperoideis. γ. Conceptaculum simplex ac unicum sub uno flore gerunt, quae florem habent, fructui pulposo eduli insidentem, ut Cucurbitae et Cucumeres, Bryonia, Sambucus, Solanum, Smilaces, Rusci, Dictamnus, Arum. Huc autem legumina omnia, inter quae recenset etiam Cassiam Sennam italicam (8, 36.), quae in agro Pistoriensi frequens seritur: adnumerat his etiam Lychnides, Dianthos, Asclepiades et alias. B. Secunda classis complectitur eas, quae bina semina nuda sub singulis floribus gerunt, aut conceptacula seminum bipartita. Ad priorem ordinem pertinent umbelliferae omnes (inter eas Panoaseolus s. Bunium Bul-

bocaſtamnm 7, 29.) et Seſeli Ammoides (7, 15.) ad poſteriorem Rubiae, (*Crucianella maritima* 8, 12.), Agrimoniae, Mercurialis et Xanthium, Plantago etiam et Euphraſia, Orobanche, Cuſcuta, Tornaebona (*Nicotiana*), Hyoscyamus, Verbaſcum, Scrofularia. Huc etiam refert ſiliquoſas, quippe quae bipartitum habent conceptaculum... C. Tertia claſſis continet plantas, quae terna ſemina gerunt aut nuda, ut Thalictrum (quod cum Pegano Harmala confundit), aut in conceptaculis, ut Euphorbiae (inter quas Euphorbia Cajogala 11, 8.) et Croton (*Heliotropium*), Convolvuli etiam, Seſamum, Aſarum et Cardamomum, Cyclamen, Hypericum. Huc refert etiam bulboſas omnes, Allia, Scillam, Hyacinthum, Crocum, Narciſſum, Aloën, Orchideas omnes... D. Sequuntur, quae quaterna habent ſemina; eaque plerumque nuda, ut Aſperifoliae et Labiatae omnes... E. Quae multa ſemina gerunt, dividuntur *α.* in Compoſitas, ubi flos ſuperus eſt, et ſemina vel pappoſa vel nuda, receptaculum etiam vel foliaceum (*paleaceum*) vel nudum. His adnumerat Scabioſas, inter quas Sc. vel cretica vel limonifolia (13, 60.). *β.* in eas, quibus flos inferus eſt, qualis apparet in Ranunculis, Anemone, Geo, Butomo, Potentilla, Alchemilla, Geranio, Malvis. *γ.* in eas, quae in ſingulis conceptaculis plura geſtant ſemina, ut Oxalis, Goſſypium, Bamia (*Hibiſcus eſculen-*

tus.), Papaver, Ruta, Helleborus, Aconitum, Paeonia, Aquilegia. Supereſt plantarum familia, quae nullum profert ſemen, quorſum Filices (inter has Polypodium ilvenſe, 16, 10.), Muſci frondoſi, Equiſeta, Lichenes, Algae et Fungi.

En primi ſyſtematis carpologici ſyllabum, quod licet imperfectum ſit, ingenii tamen ſummi monumentum et aliorum omnium ad Gärtnerum usque exemplar eſt.

* * *

Ni inter ſyſtematicos, inter collectores ſaltem inventorum numerandus eſt Ioachimus Camerarius, medicus Noribergenſis (nat. 1534. † 1598.), Gesneriani theſauri poſſeſſor et horti praeſtantiſſimi cultor. Uſus eſt iconibus Gesneri ad edendam „De plantis epitomen utiliſſimam Petr. Andr. Matthioli" Frcf. ad Moen. 1586. 4. Egregium opus, ob mutatas et emendatas pleraſque Matthioli icones, relictis paucis deterioribus, ut Auricula muris (408.), Rhabarbaro (414.), Chamaeleonte nigro (429.). Reliquae ſunt elegantiſſimae, nitidiſſimae, quales nec maiores ipſius nec poſteri unquam ligno inciderunt; pleraeque habent partes eſſentiales, ut facillime et genus et ſpeciem definire poſſis. Ordo ceteroquin nullus, niſi is, qui in Dioſcoride Matthioli obſervatur. Adiutus fuerat a nepote Ioach. Iungermannio, Lipſienſi, poſt Guilandini ſucceſſore nominato, qui Orientem ad-

gressurus, obiit Corinthi 1591. Praestantissimas et novas prorsus icones, inter plusquam M, quae hic occurrunt, existimo sequentes:

Echium italicum (*flore albo* 738.). . . Celosia castrensis (*Amarantus cristatus* 792.). . . Seseli tortuosum (*massiliense nonnullorum* 511.). . . . Agave americana (*Aloë* 451.) multo melius redit in *horto t.* 5. . . Ballota alba (572.). . . Cardamine hirsuta (*Sissymbrium aquaticum alterum* 270.). . . Sisymbrium strictissimum (*Arabis quibusdam* 342.). . . Tragopogon orientalis (*Barbula hirci* 312.). . . Sonchus coeruleus *Sm.* (281.). . . Artemisia gallica (*Absinthium seriphium vulgo dictum* 458.). . . Tussilago alba (*Petasites fl. albo* 593.). . . Ulva plicata Roth. (*Muscus marinus alter Plin.* 872.).

Mox sequutus est „Hortus medicus et philosophicus" Frcf. ad Moen. 1588. 4., primum et splendidum quidem exemplum descriptionis plantarum, quae in horto ditissimo colebantur; icones adiectae sunt nitidissimae, aliae propriae, aliae e Gesneri thesauro. Novae sunt fere:

Montia fontana (*Portulaca exigua p.* 131.).

Sherardia arvensis (*Rubeola arvensis* 149.).

Physalis angulata (*Halicacabum t.* 17.). . . Gentiana bavarica (*t.* 15.), . . Gent. imbricata (*ib.* 11.). . . Eryngium amethystinum (*totum coeruleum p.* 58.). . . Bupleurum longifolium (*Perfo-*

liata montana t. 38.). . . Tordylium peregrinum (*Caucalis hispanica t.* 11.).

Silene fruticosa (*Ocimoides fruticosum t.* 33.). . . Sil. noctiflora (*Oc. noctiflorum t.* 34.). . . Euphorbia Gerardiana (*Tithymalus linifolius* 170.).

Scrofularia peregrina (*t.* 43.).

Bunias syriaca (*Rosa hierochuntica alia t.* 42.). . . Cheiranthus tricuspidatus (*Leucoion marinum t.* 24.).

Sida indica (*Abutilon t.* 1.). . . Hibiscus syriacus (*Alcea arborescens t.* 4.).

Anthyllis tetraphylla (*Trifolium halicacabum t.* 47.). . . Trifolium italicum (*Melilotus italica t.* 29.). . . Lotus ornithopodioides (*t.* 25.). . . Medicago maculata (*t.* 27.).

Hieracium dubium (*Lactucella sylvestris repens p.* 82.). . . Cnicus syriacus (*Carduus lacteus syriacus t.* 10.

Neottia repens (*Orchis radice repente t.* 35.). . . Phoenicis dactyliferae germinatio (*t.* 36.).

* * *

Inventa colligere ac in meliorem disponere ordinem fategit etiam Iacobus Dalechamp, medicus Lugdunensis (nat. 1513. † 1588.), sed, licet adiutus a Ioanne *Bauhino* et Io. *Molinaeo*, inconditum tamen opus reliquit; quo aegerrime utimur, cum eaedem plantae diversis nominibus occurrant. „Historia generalis plantarum.“ vol. 1. 2., Lugd.

1587. fol. Rouillius bibliopola iusto iactantius praefatur. Ordo singularis: 1. de arboribus sylvestribus; 2. fruticibus; 3. arboribus fructiferis; 4. segetibus et leguminibus; 5. oleribus et herbis; 6. plantis umbelliferis; 7. flore placentibus; 8. odoratis; 9. palustribus; 10. de plantis in asperis locis et saxosis; 11. de plantis in udis locis et pinguibus; 12. de plantis maritimis et marinis; 13. de parasitis; 14. de Carduis et spinosis; 15. de bulbosis; 16. de catharticis; 17. de venenatis; 18. de peregrinis. Plantarum descriptiones pleraeque e Matthiolo, Fuchsio, Lobelio, Dodonaeo et Clusio: icones indidem mutuatae, paullo inferiores illis, sed appositis interdum, more Gesneri, partibus essentialibus.

Quae propria sunt Dalechampio aut melius ab eo exposita, sequentia videntur:

Veronica urticaefolia (*maxima* 1165.).

Anthoxanthum odoratum (426.). . . Saccharum cylindricum (*Gramen tomentosum* 430.). . . Elymus arenarius (*Oxyagrostis maritima* 432.). . . Knappia agrostidea *Sm.* (*Gramen minimum* 424.). . . Dactylis glomerata (*Gr. spicatum* 427.). . . Polycarpon tetraphyllum (*Paronychia altera* 1213.).

Globularia nudicaulis (*Aphyllanthes m.* 864.). . . Plantago alpina (*Holosteum quorumdam* 1183.). . . Camforosma glabra (*Chamaepeuce Plinii* 1179.).

Convolvulus ſaxatilis (*Lychnidis ſylveſtris ſpecies Myconi* 817.). . . Verbaſcum Myconi (*Auricula urſi* 837.). . . Eryngium Bourgati (*Spina alba* 1462.). . . Bupleurum Odontites (*Odontites lutea* 1063.). . . Siſon verticillatum (*Daucus pratenſis* 718.). . . Oenanthe peucedanifolia (*Bulbocaſtanum femina* 778.). . . Aethuſa Bunius (774.). . . Chaerophyllum hirſutum (*Cicutaria alba* 789.). . . Seſeli elatum (*Petroſelinum* 702.).

Ornithogalum latifolium (*magnum Myconi* 1583.).

Möhringia muſcoſa (*Alſine muſcoſa* 1235.). . . Acer monspeſſulanum (95.).

Scleranthus polycarpos (444.). . . Saxifraga Aizoon (*Phyllon thelygonon* 1195.). . . Gypſophila rigida (*Tunica minima* 1191.).

Sedum daſyphyllum (*Aizoon daſyphyllum* 1133.).

Euphorbia verrucoſa (*Tithymalus* 1630.).

Sarracenia flava (*Turis limpidi folium* 1754.). . . Ciſtus Tuberaria (*maior Myconi* 1099.). . . Anemone apiifolia (*Pulſatilla* ш. 851.). . . Ranunculus hederaceus (1031.). R. platanifolius (*montanus albus ib.*).

Lamium inciſum (*Ballote criſpa maior* 1253.). . . Erinus alpinus (*Ageratum purpureum* 1184.).

Cakile maritima (*Eruca maritima* 1394.). . . Lepidium alpinum (*Thlaſpi montanum minimum*

(1180.). . . Iberis ſempervirens (*Thlaſpi montanum candidum* 1180.).

Althaea hirſuta (*Alcea villoſa* 594.).

Polygala monspeliaca (*Onobrychis* III. 491.). .. Ononis pinguis (*lutea non ſpinoſa* 449.). . . Coronilla minima (*Lotus enneaphyllos* 510.). . . Ornithopus compreſſus (*Scorpioides leguminoſa* 493.). O. perpuſillus (*Ornithopodium tuberoſum* 486.). . . Aſtragalus montanus (1347.). . . Medicago minima (*Tribulus minor rectus* 513.).

Arnopogon Dalechampii (*Hieracium magnum* 569. *male.*). .;. Sonchus picroides (*Crepis* 562.). . . Prenanthes muralis (*Sonchus dendroides* 573.). . . Andryala integrifolia (*Sonch. lanatus* 1116.). . . Cnicus Eriſithales (1094.). . . Conyza ſordida (*Ageratum aliud quorumdam* 778.). . . Erigeron glutinoſum (*Conyza montana* 1201.). . . Anthemis maritima (*Chamaemelum* 1394.). . . Chrysanthemum Myconi. (873.).

Orchis globoſa (*rotundus* 1556.).

Polypodium ilvenſe (1221. 1230.). Marſilea quadrifolia (*Lemma* 1014. 1015.).

Haec quidem certiora ſunt. Plurima dubia aut variis nominibus, licet eadem, inſignita, de quibus Iacobus *Pons* egit in „animadverſionibus in hiſto„riam plantarum generalem.“ Lugd. 1600. 8. Edidit etiam *C. Bauhinus* animadverſiones in hiſtoriam plantarum Lugduni editam; catalogum plan-

tarum 400 eo in opere bis terve positarum. Frcf. 1601. 4.

* * *

Iacobus Theodorus TABERNAEMONTANUS, Alsatus, medicus Episcopi Spirensis et principis Palatinatus, Tragi autem discipulus, praeceptoris operâ continuare moliens, impensas ab Episcopo Spirensi accipere speravit, sed intermortuo hoc, Bassaeus, typographus Francofurtanus magni herbarii tomum primum 1588. edidit. Defuncto 1590. auctore ipso, Nicol. Braunius reliquos tomos 1592. curavit: novam autem editionem *C. Bauhinus*: „Neuw vollkommentlich Kreuterbuch" Tom. 1. 2. Frcf. ad Moen. 1613. fol. quam coram habeo. Continet, ordine quodam arbitrario, plusquam 5800 species plantarum, quarum 2480 iconibus expressae sunt, rudioribus iis, quam quae Camerarius curaverat, plerisque mutuo acceptis a Clusio, Lobelio aliisque, nonnullis pessimis, aliis tamen melioribus, imo novis et peculiaribus. Nimius autem in viribus medicis, multus in nomenclatura omnium fere linguarum. Propriae ipsi aut melius descriptae sunt sequentes:

Veronica triphyllos (*Alsine recta* 2, 410.). . . Ver. hederaefolia (*Alf. hederacea* 2, 411.). . . Ver. arvensis (*Alf. fol. veronicae ib.*). . . Ver. agrestis (*Alf. fol. trissaginis ib.*). . . Salvia hispanica (*Sclarea* 2, 97.).

Valeriana dioica (*Phu minus* 1, 469.). . . Iris pallida (*dilute coerulea* 2, 359.). . . Scirpus Tabernaemontani *Gmel. fl. bad. n.* 69. (*Iuncus fylvaticus* 1, 554.). . . Phalaris arundinacea (*Gramen harundin. maius* 1, 53.). . . Panicum verticillatum (*Gr. geniculatum* III. 1, 532.). . . Andropogon Ifchaemum (1, 553.). . . Stipa capillata (*Aegilops* IV. 1, 564.). . . Polycnemum arvenfe (*Camforata* II. 1, 57.).

Dipfacus laciniatus (II. 2, 393.). . . Afperula tinctoria (*Gallium album* III. 1, 445.).

Campanula patula (*Rapunculus fylv. minor* 2, 125.). . . Chenopodium murale (II. 2, 142.). . . Chaerophyllum temulum (*Cerefolium fylveftre* 1, 288.). . . Pimpinella nigra (*Tragofelinum minus* 1, 258.). . . Linum auftriacum (*fylveftre* III. 2, 526.).

Iuncus fylvaticus (*Gramen iunceum* I. 1, 553.).

Epilobium tetragonum (*Lyfimachia* III. 2, 554.). . . Epil. paluftre (*Lyf.* VII. 2, 555.). . . Polygonum aviculare (II. 2, 533.).

Scleranthus annuus et perennis (*Polygon.* IV, V. 2, 534.). . . Stellaria uliginofa (*Alfine fontana* 2, 411.). . . Ceraftium aquaticum (*Alfine paluftris* 2, 412.).

Erodium pimpinellifolium (*Geranium arvenfe* 1, 124.). . . Althaea ficifolia (*Malva rofea fimplex* 2, 469.).

Spartium multiflorum (*Genista alba* 3, 824.). . . Vicia dumetorum (*Cracca maior* 2, 220.).

Hieracium paludosum (xiv. 1, 509.). H. sylvaticum (*Pulmonaria gallica tenuifolia* 1, 500.). . . Crepis Dioscoridis (*Hierac.* i. 1, 506.). . . Cr. nemausensis (*Hier.* vi. 1, 507.). . . Cr. virens (*Hier.* ii. 1, 506.). . . Helianthus indicus (*Corona solis* i. 2, 466.). . . Hel. multiflorus (*Cor. solis* iv. 2, 467.).

* * *

Immortalem meretur gloriam splendidum ingenium indefessaque industria *Fabii* Columnae, Neapolitani. E nobilissima gente circa annum 1567. natus, ab infantia inde diro morbo comitiali vexatus, licet iuris scientiam sibi elegisset, veteres tamen medicos adsiduo legere coepit, ut remedium aliquod expeditissimum inveniret, quo morbum suum fugare posset. Incidit in Phu Dioscoridis, quod Valerianam officinalem significare credidit (*phytobas.* 97.) eaque a morbo per aliquod tempus liberatus fuit. De ea planta postea contentio orta est inter Columnam et Evangelistam Quatramium (*ecphras.* 1, 210.), ubi noster defendit suam sententiam, licet a veritate alienam. Haec tamen studia adeo iuvenem delectarunt, ut in iis etiam aetatem consumeret ac consenesceret. Edidit enim primum, quum annum XXV ageret, „Phytobasanum" quem Iani Planci castigatione Mediolani 1744 +

editum coram habeo. Pingendi arte ipse Columna peritus, aeri incidi icones primus curavit, quae quidem artis initia satis speciosa palmam tamen ligneis iconibus Camerarii haudquaquam praeripiunt. Quum postea Aequicolorum iudex et proprinceps nominatus esset, otium omne in Campoclarensium montibus et Apuliae campis plantarum feracissimis consumsit; multo curatius, Gesneri et Caesalpini exemplo accensus, ad partes essentiales consilium transferre didicit; immensam rariorum vegetabilium copiam collegit, quarum praecipuas et novas in „Ecphrasi stirpium" tom. 1. 2. Rom. 1616. 4. descripsit ac delineavit. Eodem fere tempore Io. Bapt. Portae successor, seu prof. Neapolitanus vocatus fuit, fractus autem paene viribus ac animum despondens vitam protraxit ad annum usque 1640. ubi vivere desiit.

Quum de veterum plantis agerem, saepius iam Columnam citavi, unde patet, eum operam praeprimis dedisse, ut Dioscoridem et Theophrastum explicaret, haud satis felix initio: namque in phytobasano pluries labitur, sibique ipse contradicit. Multo maturius ac vere eximium opus est ecphrasis, quae climatis florae perquam faventis plantas innumeras fere continet, quae nec antea nec etiam post studiosius observatae fuerunt. Indicem adiungo plantarum novarum aut Columnae peculiarium;

Circaea alpina (*minim. ecphr.* 2, 80.). . .

Veronica montana (*Alyſſum montanum ecphr.* 1, 288.).

Fedia echinata (*Valerianella ecphr.* 1, 206.). F. coronata (*ſemine ſcabioſae ib.* 209.). F. dentata (*altera ib.*).

Scabioſa palaeſtina (*Phyteuma minus phytob. t.* 22.). . . Sherardia muralis (*Aſperula ecphr.* 1, 300.). . . Aſperula cynanchica (*Galium τετϱάφυλλον* 1, 297.). . . Valantia muralis (*Cruciata ib.*). Plantago Serraria (*piloſa laciniata apula, ecphr.* 1, 259.).

Lithoſpermum apulum (*Echioides lutea minima, ecphr.* 1, 185.). . . Cynogloſſum apenninum (*ecphr.* 1, 170.). C. Columnae *mihi* (*ib.* 178.). . . Aretia Vitaliana (*Sedum alpinum* I. *ecphr.* 2, 65.). . . Androſace carnea (*Sed. alpin.* II. *ib.*). . . Campanula graminifolia (*Trachelium montanum phytob. t.* 34.). . . Phyteuma orbiculare (*Rapuntium corniculatum, ecphr.* 1, 224.). . . Chironia maritima (*Centaureum luteum novum, ecphr.* 2, 77.). . . Gentiana ciliata (*Gentianella coerulea fimbriata, ecphr.* 1, 221). G. utriculoſa (*altera coer. cordata, ib.*). . . Bupleurum tenuiſſimum (*minimum, ecphr.* 1, 247.). . . Echinophora tenuifolia (*Paſtinaca echinophora, ecphr.* 1, 101.). . . Tordylium apulum (*ib.* 124.). . . Caucalis latifolia (*Echinophora* IV. *ecphr.* 1, 97.). C. platycarpos (*Echinophora πλατύκαϱπος, ib.* 94.). . . Dau-

cus muricatus (*Echin. πυκνόκαρπος, ib.*). . . Laserpitium hirsutum (*Panax Asclepium apulum, ecphr.* 2, 86.).

Allium pallens (*Gethyoides sylvestre, ecphr.* 2, 7.). . . A. Chamaemoly (1, 326.). . . Rumex bucephalophorus (*Acetosa, ecphr.* 1, 150.).

Saxifraga bryoides (*Sedum alpinum* IV. *ecphr.* 2, 67.). S. androsacea (III. *ib.*). S. bulbifera (*ecphr.* 1, 317.). . . Saponaria bellidifolia (*Globularia lutea montana, ecphr.* 1, 153.). . . Sedum stellatum (*Sempervirum* III. *phytob. t.* 11.). . . Cerastium repens (*Ocimoides Lychnitis phytob. t.* 31.).

Agrimonia Agrimonoides (*ecphr.* 1, 144.). . . Reseda Phyteuma (*Erucago apula, ecphr.* 1, 269.). . . Euphorbia Epithymoides (*Tithymalus, ecphr.* 2, 51.). E. sylvatica (*lunato flore, ib.* 57.). . . Sempervivum arachnoideum (*ecphr.* 1, 291.).

Ranunculus chaerophyllus (*montanus leptophyllus, ecphr.* 1, 311.). R. parvulus (*minimus apulus*, 316.).

Teucrium Pseudhyssopus (*Hyssopus apulus, ecphr.* 1, 67.). . . Sideritis montana (*ecphr.* 1, 196.). . . Scutellaria Columnae (*Cassida, ecphr.* 1, 189.). . . Rhinanthus Elephas (*ecphr.* 1, 188.). R. Trixago (*ib.* 197.). . . Euphrasia latifolia (*ecphr.* 1, 202.). . . Tozzia alpina (*Anonyma S. Gregorii, ecphr.* 2, 50.).

Lepidium petraeum (*Cardamine pusilla saxatilis*, *ecphr.* 1, 273.)... Draba muralis (*ib.* 272.). . . Thlaspi perfoliatum (*ib.* 276.). T. saxatile (*Ionthlaspi montanum* 277.). . . Alyssum deltoideum (*Litoreo-leucoium supinum*, *ecphr.* 1, 284.). . . Biscutella auriculata (*Leucoium montanum flore pedato*, *ecphr.* 2, 61.). B. apula (*Iondraba apula*, *ecphr.* 1, 285.). B. laevigata (*Leucoium alyssoides*, *ib.*). . . Sisymbrium Irio (*ecphr.* 1, 265.). S. Columnae (*Rapistrum sylvestre*, *ib.* 268.).

Erodium ciconium (*Geranium apulum ecphr.* 1, 235.).

Spartium radiatum (*ecphr.* 1, 290.). Ononis Columnae (*ecphr.* 1, 301.)... Orobus vernus (*Astragalus phytob.* t. 14.)... Hippocrepis comosa (*Ferrum equinum capitatum*, *ecphr.* 1, 301.)... Astragalus sesameus (*Vicia sesamea apula*, *ib.*).

Hypericum hirsutum (*Androsaemum*, *ecphr.* 1, 74.). H. montanum (*ib.*).

Geropogon hirsutus (*Tragopogon*, *ecphr.* 1, 231.). . . Tragopogon crocifolius (*ib.* 230.). . . Scorzonera hirsuta (*Tragopogon apulum*, *ib.* 233.)... Prenanthes viminea (*Chondrilla viscosa*, *ecphr.* 1, 240.). P. hieracifolia (*Hieracium leptomacrocaulon* 1, 249.)... Thrincia hirta (*Hieracium montanum saxatile*, *ecphr.* 1, 243.). . . Hieracium cymosum (*Pilosella macrocaulos*, *ec-*

phr. 1, 249.). H. aurantiacum (*germanicum* 1, *ecphr.* 2, 30.). . . Crepis scariosa (*Cichorium pratense vesicarium*, *ecphr.* 1, 237.). Tolpis barbata (*Hieracium calyce barbato*, *ecphr.* 2, 27.). . . Lapsana foetida (*Hieracium* III, *ecphr.* 2, 31.). ... Carlina lanata (*Acanthoides*, *ecphr.* 1, 27.). C. corymbosa (*Acarna apula umbellata*, *ib.*). . . Artemisia coerulescens (*Absinthium latifolium*, *ecphr.* 2, 76.). . . Carpesium cernuum (*Aster*, *ecphr.* 1, 252.). . . Anthemis montana (*Absinthium montanum phytob. t.* 33.). . . Helianthus tuberosus (*Flos solis Farnesianus*, *ecphr.* 2, 13.). . . Centaurea Crupina (*Senecio-Carduus apulus*, *ecphr.* 1, 34.). C. solstitialis (*Spina solstitialis mitior*, *ecphr.* 1, 31.). C. centauroides (*Iacea laevis maxima*, *ecphr.* 1, 35.).

Orchis anthropophora (*ecphr.* 1, 320.). O. tephrosanthes (*cercopithecophora*, *ib.*). . . Serapias Lingua (*Orchis macrophylla*, *ecphr.* 1, 322.).

* * *

Systematicum transire nequeo, qui naturalem Lobelii methodum ulterius elaborare studuit, Adamum Zaluzanium a Zaluzaniis, Bohemum, cuius „Methodus herbaria libr. 3." Frcf. 1604. 4. coram est. De sexu plantarum c. 24. longe aliam ac priores profert sententiam: plurimas enim hermaphroditas esse et androgynas, nonnullas vero sexum separatum habere. *Ligulam* ap-

pellat filamentum, *apicem* antheram: *ſtamen* autem piſtillum. Familias naturales ordine ſatis congruo percurrit, ab imperfectis ordiens: Fungos, Muſcos, Lichenes, Gramina, Scitamina, Lilia, Hyacinthos, poſt eos Orchides tractat, quas memorabili elencho complectitur: Orchides enim ſunt:

1. Satyria legitima, nobis minus nota, Monorchides, quorſum Erythronium et Hyacinthus orientalis.
2. Cynosorchides, polydactylae.
   a. Oreades, folio laevi et maculoſo (*Orchis maculata.*).
   b. Nereides, paluſtres.
      α. folio acuto, laeves et maculoſae.
      β. folio lato et laciniofo.
3. Serapiades, rotundis teſtibus.
   a. Duobus (*Orchis variegata, militaris: Ophrys myodes etc.*).
   b. Tribus aut quatuor.
4. Mediae, Dactylides.

Sequuntur Leguminoſae, quibus et Rutam et Seſamum adnumerat: Ferulaceae, inter quas Umbelliferae, Filices, Artemiſia, Filipendula: Compoſitae: tum congeries quaedam, ubi Sempervivum cum Plantagine, Rheum cum Oxalide coniungit. Ranaceae plantae dicuntur Aroideae, et Caltha et Ranunculus Thora etc.

* * *

Claudant agmen „fratrum Bauhinorum fydera lucida", quorum tot tantaque funt in promovenda et perficienda re herbaria merita, ut ab uno fere Linnaeo fuperentur. Bafileae, patre Ioanne medico, natus uterque, alter natu maior Ioannes anno 1541, minor alter Cafparus 1550. Ioannes a Fuchfio primum, dein a Conr. Gesnero haufit disciplinam, huius comes indefeffus in itineribus helveticis. Poft Galliam Narbonenfem, Italiam ipfam, Alfatiam totam et fylvam Martiam peragravit, Ebroduni per aliquod tempus commoratus eft, donec Bafileam 1566 vocaretur; quatuor vero poft annos princeps Montisbeligardenfis medicum fibi eum elegit, Montebeligardi etiam denatus eft 1613.

Edidit is primum „hiftoriam admirabilis fontis et balnei Bollenfis", Montebelig. 1598. 4. cuius liber quartus, feorfim editus, ftirpes plerasque in vicinis montibus et fylvis provenientes tractat. Inter eas paucae quidem novae, ut Peplis Portula (*Alfine minima p.* 194.), Alnus incana p. 144. etc., quae redeunt in hiftoria plantarum. Molitus enim erat ab ineunte aetate vir doctiffimus et ftudiofiffimus ingens opus, Gesneriani aemulum, in quo colligere ex omnibus auctoribus, quaecunque innotuerant, melius defcribere, icones repetere et fynonyma diiudicare fategit. Prodromum eius operis, in quo a Io. Henr. *Cherlero*, genero adiutus fuerat, pofthumum editum habemus Ebrodun. 1619. 4., ubi claffes na-

turales fere eaedem, quas Lobelius delineaverat, repetuntur. Tandem ipſum opus, quadraginta fere poſt obitum auctoris annos, a Dominico *Chabraeo* Ebroduni tribus voluminibus 1650. 1651. fol. titulo: „Hiſtoria plantarum univerſalis" editum fuit. Laudes ſummas meretur ſtudium auctoris in colligendis et deſcribendis plantis, in diiudicandis ſynonymis, in indigitandis locis natalibus: quae taxari poſſunt, verſantur fere in iconibus multo minoris momenti, quam ea aetate, poſt Gesneri et Camerarii ſplendidiſſima exempla, exſpectari poterant. Nonnullae etiam, ut Pulſatilla 3, 410. peſſimo loco poſitae. Sic 3, 290. loco Chamaedryos Salvia picta eſt, Centaurea 3, 754. loco Trichomanis aut Polypodii, Gramen 2, 927. loco Thlaſpeos, Hypericum 3, 344. loco Lychnidis, Coronilla Securidaca 2, 459. loco Graminis. Ordo potiſſimum naturalis: Arbores primum pomiferae, nuciferae, exoticae, bacciferae, glandiferae, coniferae, ſylveſtres, leguminoſae: tum Ciſti, Roſaceae, ſcandentes, cucurbitaceae, herbae leguminoſae, frumenta, gramina, cyperoideae, bulboſae et tuberoſae, rapunculi et campanulae, ſiliquoſae et ſiliculoſae, oleraceae: denique cichoraceae, capitatae, echinocephalae, corymbiferae, umbelliferae, labiatae, coronariae: peculiaris etiam claſſis nervifoliarum, ut plantaginum, gentianarum,

polygonatorum: rotundifoliae et cognatae, ut Asarum, Viola etc. asperifoliae: venenatae, crassifoliae, stellatae, filices, aquaticae, marinae, corallina et fungi.

Quae ab amicis Felice Platero, Cherlero, Nic. Agerio prof. Argentinensi et aliis acceperat aut ipse nova invenerat, sunt fere quae sequuntur:

Veronica austriaca (*Chamaedrys tenuissime laciniata* 3, 287.).

Phleum Michelii (*Gramen cum cauda muris purpurascens* 2, 473.). . . Crypsis aculeata (*Gramen supinum aculeatum* 2, 461.). . . Alopecurus utriculatus *Schrad.* (*Gramen tenue duriusculum* 2, 463. *exclus. synon.*).

Galium rotundifolium (*Rubia quadrifolia* 3, 718.).

Anagallis tenella (*Nummularia rubra* 3, 371.). . . Campanula spicata (*Trachelium altissimum foliis angustis* 2, 801.). C. linifolia (2, 797.). C. rhomboidea (*alpina glabra* 2, 806.). C. bononiensis (2, 804.). C. hederacea (2, 797.). . . Phyteuma pauciflorum (*Rapunculus alpinus parvus* 2, 811.). . . Herniaria hirsuta (3, 379.). . . Ammi glaucifolium (*Daucus petraeus glaucifolius* 3, 58.). . . Peucedanum alsaticum (*Umbellifera alsatica magna* 3, 106.). . . Ferula glauca (3, 45.). . . Laserpitium angustissimum (*Laser-*

pitio Lobelii similis angustifolia 3, 137.). . . Seseli glaucum (*Daucus glauco folio* 3, 16.).

Scilla unifolia (*Bulbus monophyllus flore albo* 2, 622.). . . Calamus Zalacca (*Baly insulae fructus* 1, 401.). . . Iuncus acutus (*pungens* 2, 520.). I. maximus (*Gramen Luzulae maximum* 2, 493.). I. capitatus (*foliatus minimus* 2, 523.). . . Rumex pulcher (*Lapathum pulcrum bononiense* 2, 988.). R. Lunaria (994.).

Andromeda polifolia (*Viti idaeae adfinis polifolia* 1, 527.). . . Saxifraga stellaris et cuneifolia (*Cotyledon altera* 3, 684.). S. moschata *Wulf.* (*Tridactylites alpina* 3, 762.). S. aspera (*Sedum alpinum hispidum* 3, 695.). . . Arenaria trinervia (*Alsine plantaginis folio* 3, 364.). A. tenuifolia (*Alsine, ib.*). A. striata (*Auricula muris pulcro flore* 3, 360.). . . Sedum saxatile (*luteum minimum non acre* 3, 695.).

Lythrum Thymifolia (*Hyssopifolia minor* 3, 792.).

. . Prunus semperflorens (*Cerasus racemosa* 1, 223.). . . Pyrus Pollveria (1, 59. A patria Pollwiler Alsatiae dicta.) P. dioica (*Malus non florida* 1, 21.). . . Rosa tomentosa *Smith.* (2, 44.).

Cistus nummularius (2, 20.). C. sampsucifolius (*ib.*). ? C. glutinosus (*thymi folio incano* 2, 19.). . . Ranunculus plantagineus (*angustifolius bulbosus* 3, 866.). R. pyrenaeus (*pumilus gra-*

mineis foliis, ib.). R. glacialis (3, 861.). R. montanus (*minimus alpinus luteus ib.*).

Teucrium Marum (3, 243.). . . Nepeta nuda (*Mentha Cataria hispanica* 3, 226.). . . Sideritis romana (*Sideritis genus spinosis verticillis* 3, 428.). . . Ocimum monachorum (3, 260.). . . Scutellaria albida (*teucrii facie* 3, 291.). . . Antirrhinum Pelisserianum (*Linaria coerulea calcaribus longis* 3, 461.).

Thlaspi peregrinum (2, 927.). T. alliaceum (*folio alliariae* 2, 932.). . . Sisymbrium obtusangulum (*Eruca inodora* 2, 862.). . . Cheiranthus maritimus (*Leucoium* 2, 877.).

Spartium purgans (1, 404.). . . Genista sylvestris (*Genistella montis ventosi spinosa* 1, 400.). . . Ononis Cherleri (2, 394.). . . Orobus canescens (*Araci vel Apios leguminosae species* 2, 326.). . . Lathyrus sylvestris (*maior narbonensis* 2, 304.). L. hirsutus (2, 305.). L. Nissolia (*Catananche leguminosa* 2, 309.). . . Vicia platycarpos (*Aracus fabaceus* 2, 286.). . . Cytisus biflorus (*glaber, siliqua angusta* 1, 373.). Coronilla iuncea (*Colutea caule genistae fungoso* 1, 383.). Astragalus monspessulanus (2, 338.). Trifolium tomentosum (2, 379.). T. resupinatum (*folliculaceum ib.*). Lotus angustissimus (2, 356.). . . Medicago coronata (2, 386.). M. tuberculata (*magna turbinata* 2, 385.). M. turbinata (*scu-*

tellata 2, 384.). M. rigidula (*hirſuta, echinis rigidioribus* 2, 385.).

Lactuca auguſtana (*longo et anguſto folio* 2, 999.). Hieracium ſtaticaefolium (*Chondrilla folio non diſſecto* 2, 1041.). . . Crepis Sprengeriana (*Hieracium pulcrum ramoſum* 2, 1026.). Rhagadiolus edulis (*Hierac. ſtellatum* 2, 1014.). Carduus criſpus (3, 59.). C. tenuiflorus *Sm.* (*acanthoides* 3, 56.). Cnicus canus (*Cirſium tomentoſum* 3, 44.). C. ferox (*Carduus lanceolatus ferocior* 3, 58.). Conyza ſicula (*foliis virgaureae* 2, 1049.). Inula ſpiraeaefolia (*Conyzae mediae monspel. adfinis* 2, 1049.). Senecio nemorenſis (*Virgaurea latifolia* 2, 1063.). S. aquaticus (*Iacobaea latifolia* 2, 1057.). Cotula aurea (*Chamaemelum aureum* 3, 119.). Anthemis repanda (*Chrysanthemum latifolium* 3, 105.). Achillea herba rota (3, 144.). A. nana (*Millefolium alpinum* 3, 138.). Centaurea galactites (*Carduus* 3, 54.). C. nigreſcens (3, 28.).

Epipactis cordata (*Bifolium minimum* 3, 534.). Caulinia fragilis et Naias monoſperma *Willd.* (*Fluvialis piſana* 3, 779.).

Salix Amaniana *Willd.* (*latifolia non hirſuta* 1, 216.). S. arbutifolia (*pumila folio utrinque glabro* 1, 217.). S. reticulata (*pumila folio rotundo ib.*).

Afplenium Trichomanes ramofum (3, 755.). Pteris crifpa (*Adiantum album tenuifolium* 3, 743.). . . Afpidium fpinulofum *Sm.* (*Filix tenuiffime fecta* 3, 739.).

Fucus falicifolius *Gmel.* (*Salix marina* 3, 805.). Fuc. Erica marina (3, 799.). Ulva Linza (3, 789.).

Eius operis compendium edidit Domin. *Chabraeus* „fciagraphiae" titulo Genev. 1677. fol. ubi p. 389. Selinum Chabraei nomine Carvifoliae primum occurrit.

Fratre multo fuperior et divitiis herbariis et amicorum liberalitate et egregii pictoris arte fuit natu minor Cafparus Bauhinus. Is Italiae montes, agros et hortos multo diligentius perfcrutatus erat, adierat Monspelium et Galliam narbonenfem; Helvetiae alpes et Germaniae feraciffimas regiones bene cognovit; redux iuvenis disciplinae graecae et anatomiae, denique botanicae etiam provinciam in academia Bafileenfi fuscepit († 1624.).

Commercium aluit adfiduum et fumme proficuum cum fratre, cum Nic. Agerio, prof. Argentinenfi, Ferr. Imperato Neapolitano, Honor. Bello Cretenfi, Franc. Pona Veronenfi, cum Ioach. Burfero Camentia-Lufato, qui per totam fere Europam peregrinatus erat, *) cum Io. Fleifiero Vra-

*) Burferus, dein in Academia Sorana ftationem obtinuit, reliquit autem vigintiquinque volumina plantarum ficca-

tislaviensi, Iac. Albino Hamburgensi, Iacobo Cargillo Scoto, Fabio Columna, Basil. Beslero Noribergensi, Vespasiano Robino Parisino, multisque aliis. Notandum vero, patriam plantarum non rite indigitari. E Brasilia enim et Topinambutiorum regione derivat, quae ex America boreali sunt.

Immensum opus et immortale moliebatur, omnium, quotquot innotuerant, plantarum collationem et in certos quosdam ordines digestionem: hactenus diversum a fratris opere, ut multo curatius ne ullum quidem omittere scriptorem vellet. Eius operis prodromum exhibuit in „phytopinace, s. enumeratione plantarum ab herbariis nostro saeculo descriptarum", Basil. 1596. 4. cum figuris 8 et descriptionibus 160 plantarum novarum, quae redeunt in „prodromo theatri botanici", Frcf. 1620. 4. et in editione Matthioli, quam citavimus, et in „theatri botanici parte prima," quam posthumam filius Io. Caspar, Basil. 1658. fol. edidit. Prodromus ducentas fere et quinquaginta novas continet plantas cum iconibus ligno incisis iisque praestantissimis: theatrum erat initium magni operis et absolutissimi, quod ad ordines naturales plantas omnes complecti

tarum, quae, e dono Coijet ad academiam Upsaliensem transierunt, ubi tria volumina magno incendio 1702. perierunt. In cineres reductae etiam sunt tabulae, quas ex thesauro paraverant Rudbekii. Linnaeus tandem rariores stirpes huius herbarii determinavit (*Amoen. acad.* 2, 144. s.).

debebat. Sed praematura morte interceptum fuit: pars haec prima nil continet nisi gramina, cyperoideas et liliaceas. Tandem edidit „Pinacem thea„tri botanici", Basil. 1623. 4. indicem locupletissimum synonymorum fere omnium, quae apud maiores ipsius occurrunt. Non negandum, multa praestitisse doctissimum virum, neque tamen exhausit omnes literaturae botanicae fontes, neque, quos novit, ubique bene exposuit, cum characterum vera sedes nondum innotesceret. Summo autem botanicorum commodo is liber inserviit: namque ex eo inde tempore multo facilius fuit, plantas determinare, synonymis collatis et recensitis. Primus etiam „catalogum plantarum circa Basileam nascen„tium", Basil. 1671. 8. ditissimum dedit.

Ut autem innotescant plantae, quas Caspar detexit ac descripsit, ordine systematico eas tractemus:

Blitum capitatum (*Atriplex sylv. lappulas habens, ad Matth.* 365.)... Syringa persica (*Ligustrum* II, *prodr.* 158.)... Veronica bellidioides (*prodr.* 116.). V. scutellata (*Anagallis aquatica, ib.* 119.)... Salvia syriaca (*Horminum prodr.* 114.). S. grandiflora (1, *prodr.* 113.).

Valeriana Tripteris (*alpina prima, prodr.* 86.). V. montana (*alpina prosulariae folio, ib.* 87.)... Fedia Cornucopiae (*Valeriana peregrina phytop. p.* 293. *t.* 1. *prodr.* 87.)... Cladium germanicum *Schrad.* (*Cyperus longus inodorus theatr.*

221.). Schoenus mucronatus (*Gramen cyperoides maritimum, theatr.* 91). . . Scirpus caespitosus (*Gramen iunceum, foliis et spica iunci minus, theatr.* 79.). Sc. acicularis (*Iuncus inutilis, ib.* 183.). Sc. lacustris (*Iuncus maximus, ib.* 178.). Sc. Holoschoenus (*Iuncus acutus maritimus, ib.* 174.). Sc. triqueter (*Iunc. acut. marit. caule triangulo, ib.* 175. *prodr.* 22.). Sc. fluitans (*Iuncellus* 27. *prodr.* 23.). . . Eriophorum caespitosum *Host.* (*Iuncus alpinus capitulo lanuginoso, theatr.* 188. *prodr.* 23.). E. latifolium (*Gramen tomentosum pratense panicula sparsa, ib.* 61.). . . Alopecurus agrestis (*Gramen typhoides spica angustiore, theatr.* 53.). . . Phleum pratense (*Gramen typhoides maximum, theatr.* 49.). . . Aira caryophyllea (*Caryophyllus* xi, *prodr.* 105.). . . Andropogon distachyos (*Festuca iunceo folio, prodr.* 19.). A. Gryllus (*Festuca dumetorum, theatr.* 149.). A. Ravennae (*Gramen plumosum album, prodr.* 14.). . . Holcus lanatus (*Gramen pratense paniculatum, theatr.* 27.). . . Arundo epigeios (*Gramen arundinaceum spicatum, theatr.* 94.). . . Polypogon monspeliensis (*Gramen alopecuroides, theatr.* 58.). . . Lagurus ovatus (*Gramen alopecuros spica rotundiore, ib.* 56.). . . Sesleria coerulea (*Gramen spica varia, theatr.* 158.). S. echinata (*Gramen spica subrotunda echinata, prodr.* 16.). . . Poa compressa

(*Gramen* v, *prodr.* 2.). P. bulbofa (*Gramen arvenſe panicula criſpa, prodr.* 6.). . . Cynosurus criſtatus (*Gramen pratenſe, prodr.* 8.). C. echinatus (*Gramen alopecuroides, ſpica aſpera, theatr.* 59.). . . Briza maxima (*prodr.* 5.). . . Bromus velutinus *Schrad.* (*Feſtuca graminea glumis hirſutis, theatr.* 143.). . . Triticum rigidum *Schrad.* (*Gramen anguſtifolium ſpica tritici muticae ſimili, prodr.* 17.). T. pinnatum *mihi* (*Gramen ſpica brizae maius, ib.* 18.).

Globularia ſpinoſa (*Bellis ſpinoſa coerulea, prodr.* 121.). . . Scabioſa graminifolia (*argentea anguſto fol. phytopin.* 528. *t.* 4. *prodr.* 127.). . . Aſperula pyrenaica (*Rubia* VIII, *prodr.* 146.). A. laevigata (*Rubia* III, *ib.* 145.). . . Galium puſillum (*Rubeola* VI, *prodr.* 145.). G. glaucum (*Rubia* I, *ib.*). G. boreale (*Rubia* II, *ib.*). . . Valantia glabra (*Galium latifolium glabrum, prodr.* 146.). . . Crucianella ſpicata (*Rubia* IV, *prodr.* 145.). . . Cornus canadenſis (*Pyrola alſines folio braſiliana, prodr.* 101.). . . Alchemilla pentaphylla (*prodr.* 138.). . . Potamogeton pectinatus (II, *prodr.* 101.). P. ſetaceus (I, *ib.*). P. puſillus (III, *ib.*). . . Ruppia maritima (*Gramen maritimum fluitans cornutum, theatr.* 41.).

Pulmonaria ſuffruticoſa (*Lithoſpermum anguſtifolium umbellatum, pin.* 521.). . . Lyſimachia Linum ſtellatum (*Linum* III, *prodr.* 107.). . .

Anagallis tenella (*Nummularia purpurascente flore*, *prodr.* 136.)... Convolvulus copticus (III, *prodr.* 134.). C. tricolor (II, *ib.*)... Campanula stylosa *Lam.* (*foliis subrotundis*, *prodr.* 35.). C. caespitosa *Scop.* (V, *ib.* 34.). C. barbata (*foliis echii floribus villosis*, *prodr.* 36.)... Lobelia urens (*Draba* II, *prodr.* 53.)... Mirabilis dichotoma (*Solanum* IV, *prodr.* 91.)... Chironia spicata (*Centaurium minus spicatum*, *prodr.* 130.)... Rhamnus alpinus (*Frangula altera*, *prodr.* 160.)... Ribes alpinum (*montana*, *ib.*)... Herniaria lenticulata (*Polygonum* IV, *prodr.* 131.)... Chenopodium ambrosioides (*Botrys ambrosioides mexicana pin.* 520.)... Velezia rigida (*Lychnis* II, *prodr.* 103.)... Astrantia minor (*Helleborus niger saniculae folio*, *prodr.* 97.)... Bupleurum stellatum (*Perfoliata* III, *prodr.* 129.). B. petraeum (*Perf.* IV, *ib.*). B. angulosum (II, *ib.*). B. ranunculoides (V, *ib.*)... Caucalis nodosa (*prodr.* 80.)... Cachrys sicula (*Hippomarathrum creticum*, *prodr.* 76.)... Laserpitium aquilegifolium (*Libanotis* I, *prodr.* 83.)... Heracleum angustifolium (*Sphondylium* I, *ib.*). H. austriacum (II, *ib.*). H. alpinum (III, *ib.*)... Seseli pyrenaeum (*Carvi alpinum*, *prodr.* 84.)... Rhus typhinum (*virginianum pin.* 517.). Rhus glabrum (*Sumach angustifolium*, *prodr.* 158.)... Corrigiola litoralis (*Polygonum* III, *prodr.* 131.).

. . Statice cordata (*Limonium* I, *prodr.* 99.). St. minuta (II, *ib.*). . . Linum viſcoſum (VI, *pin.* 214.). L. narbonenſe (II, *prodr.* 107.). . . Craſſula rubens (*Sedum* VI, *prodr.* 132.). . . Sibbaldia procumbens (*Fragariae adſinis*, *prodr.* 159.).

Tradeſcantia virginica (*Allium ſ. Moly virgin. pin.* 516.). . . Uvularia perſoliata (*Polygonatum* II, *prodr.* 136.). . . Iuncus glaucus (*acumine reflexo maior*, *theatr.* 183.). I. trifidus (*acumine reflexo trifidus*, *ib.* 184.). I. albidus (*Gramen* XLVII, *prodr.* 16.). I. triglumis (II, *prodr.* 22.). . . Frankenia hirſuta (*Polygonum* II, *prodr.* 131.). . . Rumex veſicarius (*Acetoſa*, I, *prodr.* 54.). R. tingitanus (*Lapathum maritimum*, *prodr.* 56.). R. digynus (*Acetoſa* II, *prodr.* 55.). R. ſpinoſus (*Beta cretica* 57.). R. aculeatus (*Acetoſa* IV, *prodr.* 55.). . . Scheuchzera paluſtris (*Iuncus* IX, *prodr.* 23.). . . Trillium erectum (*Solanum* III, *prodr.* 91.).

Epilobium anguſtiſſimum (*Lyſimachia* III. *pr.* 116.). E. parviflorum (*Lyſimachia* I. *ib.*). . . Daphne Thymelaea (*Sanamunda viridis pr.* 160.). . . Elatine Alſinaſtrum (*Equiſetum* I. *pr.* 24.).

Monotropa Hypopitys (*Orobanche* III. *pr.* 31.). . . Saxifraga Cotyledon (*Cotyledon minor. pr.* 133.) S. oppoſitifolia (*Sedum* III. *pr.* 132.). S. petraea Vahl. (I. I. *pr.* 131.). S. caeſpitoſa (II. *ib.*). . . Dianthus ſylveſtris (*Caryophyllus* III. *pr.* 104.).

D. arborescens (I. *ib.*). . . Silene rupestris (*Caryophyllus* VII. *ib.*). . . Arenaria tetraquetra (*Caryophyllus* XII. *ib.* 105.). A. juniperina (*Alsine* IV. *ib.* 118.). . . Sedum atratum (VII. *ib.* 132.). . . Cerastium latifolium (*Caryophyllus* IV. *ib.* 104.). C. tomentosum (*Caryophyllus* IX. *ib.*). . . Spergula nodosa (*Alsine* VIII. *ib.* 118.).

Euphorbia rubra (*Tithymalus* III. *ib.* 133.).

Spiraea hypericifolia (*Pruno sylv. similis pin.* 517.). . . Potentilla intermedia (*Quinquefolium* III. *pr.* 139.). P. canescens (I. *ib.*).

Papaver alpinum (*Argemone alpina pr.* 93.). P. cambricum (*erraticum pyrenaicum ib.* 92.). . . Delphinium peregrinum (*Consolida regalis latifolia pr.* 74.). . . Aquilegia viscosa (II. *ib.* 75.). A. alpina (I. *ib.*). . . Nigella hispanica (I. *ib.*). N. orientalis (II. *ib.*). . . Anemone patens (*Pulsatilla* V. *pr.* 94.). A. vernalis (II. *ib.*). A. baldensis (II, *ib.*). . . Clematis maritima (*pr.* 135.). . . Thalictrum angustifolium (*pr.* 146.). T. foetidum (*ib.* 147.). . . Ranunculus lanuginosus (VII. pr. 96.). . . Isopyrum aquilegioides (*Aquilegia* II. *pr.* 75.).

Teucrium spinosum (*Chamaedrys spinosa pr.* 117.). . . Stachys cretica (*Pseudostachys* I. *pr.* 113.). St. arvensis (*Sideritis* II. *pr.* 111.). . . Scutellaria alpina (*Teucrium alpinum inodorum pr.* 116.). . . Melampyrum cristatum (*luteum pr.*

112.). . . Antirrhinum monspessulanum (IV. *pr.* 106.). A. arvense (V. 107.). A. origanifolium (*Antirrhinum saxatile* 106.). A. dalmaticum (I. *ib.*). A. linifolium (II. *ib.*). . . Scrofularia vernalis (I. *pr.* 112.). . . Linnaea borealis (*Campanula serpyllifolia pr.* 35.).

Myagrum perenne (*Rapistrum monospermum pr.* 37.). M. perfoliatum (IV. 52.). M. paniculatum (III. ib.). . . Bunices Erucago (*Eruca* VII. *pr.* 41. . . Draba stellata (*Bursa pastoris* III. *pr.* 51.). . . Thlaspi hirtum (III. *pr.* 47.). . . Alyssum montanum (*Thlaspi* VII. *pr.* 49.). . . Cardamine resedaefolia (*Nasturtium* IV. *pr.* 45.). C. parviflora (II. 44.). . . Sisymbrium terrestre (*Raphanus aquaticus fol. laciniat. pr.* 38.). S. amphibium (*alter ib.*). S. arenosum (*Eruca* V. 40.). S. asperum (*Sinapi parvum siliqua aspera* 41.). . . Erysimum hieracifolium (*Leucoium* III. *pr.* 102.). . . Cheiranthus trilobus (*Leucoium* VI. *pr.* 103.). . . Hesperis verna (*Rapistrum* I. *pr.* 37.). . . Arabis Halleri (*Nasturtium* VII. *pr.* 46.). . . Turritis hirsuta (*Erysimo similis hirsuta pr.* 42.).

Lavatera trimestris (*Malva* II. *pr.* 132.).

Genista hispanica (*Genistella monspeliaca spinosa pr.* 157.). . . Orobus luteus (*alpinus latifolius* 149.). . . Lathyrus setifolius (*pr.* 148.). . . Vicia onobrychioides (*pr.* 149.). . . Hedysarum Caput galli (*Onobrychis* II. *ib.*). . . Oxytropis pi-

losa Decand. (*Cicer* II. 148.). . . Astragalus incanus (*Onobrychis* III. 149.). A. exscapus (*Cicer* I. 147.). . . Trifolium creticum XIV. *pr.* 142.). T. Cherleri (XVIII. 143.). T. saxatile (VII. 140.). T. scabrum (VIII. *ib.*). T. spumosum (IV. *ib.*). T. lappaceum (*phytopin. t.* 5.). T. spadiceum (III. *pr.* 140.). . . Lotus diffusus (*Trifolium* XXI. *pr.* 144.). . . Medicago orbicularis (*Trifolium* IX. *pr.* 140.).

Hypericum Ascyrum (*pr.* 130.). H. nummularium (*ib.*).

Arnopogon picroides (*Sonchus* I. *pr.* 60.). . . Sonchus maritimus (IV. *pr.* 61.). S. tenerrimus (III. *ib.*). . . Lactuca saligna (*Chondrilla* II. *pr.* 68.). . . Hieracium florentinum (XXII. *pr.* 67.). H. chondrilloides (XII. 64.). H. grandiflorum (XVI. 65.). H. glutinosum (IV. 63.). . . Crepis foetida (*Chondrilla* III. *pr.* 68.). . . Andryala cheiranthifolia (*Sonchus* VI. *pr.* 61.). . . Hyoseris radiata (*Dens leonis* III. *pr.* 62.). . . Hypochoeris helvetica (*Dens leonis* I. *ib.*). . . Carduus Personata (I. *pr.* 155.). . . Artemisia glacialis (*Absinthium* III. *pr.* 71.). . . Gnaphalium orientale (*Helichryson pr.* 123. . . Conyza saxatilis (*Helichryso sylv. similis ib.*). . . Erigeron alpinum (*Conyza* I. *pr.* 124.). . . Senecio linifolius (*Linariae aureae adfinis pr.* 107.). . . Aster alpinus (*pr.* 124. *ad Matthiol.* 818.). . . Solidago mexicana

(*pin.* 517.). . . Cineraria cordifolia (*Iacobaea alpina pr.* 69. . . Inula britannica (*Conyza* III. *pr.* 124.). I. provincialis (*Iacobaea* II. *pr.* 69.). . . Chrysanthemum atratum (*Bellis* I. *pr.* 120.). . . Pyrethrum Halleri (*Bellis* II. *ib.*). . . Anthemis mixta (*Bellis* V. 121.). A. altiſſima (*Chamaemelum* I. 70.). . . Achillea magna (*Milleſolium* I. 72.). A. tanacetifolia (II. *ib.*). A. macrophylla (*Dracunculus alpinus pr.* 59.). . . Rudbekia laciniata (*Doronicum americanum pin.* 516.). . . Centaurea alpina (*pr.* 56.). C. pectinata (*Iacea* V. *pr.* 128.). C. Cineraria (*Iacea* VII. *ib.*). C. ſonchifolia (IV. *ib.*). C. axillaris (II. 127.). . . Filago pygmaea (*Gnaphalium roſeum* 122.).

Orchis viridis (VIII. *ib.*). . . Ophrys alpina (*Chamaeorchis* IV. *pr.* 29.).

Zannichellia paluſtris (*Potamogeton* IV. *pr.* 101.). . . Chara hiſpida (*Equiſetum foetidum ſub aqua repens pr.* 25.). Carex baldenſis (*Gramen* XXXVI. *pr.* 13.). C. digitata (XXIII. 9.). C. ornithopoda (XXII. *ib.*). C. ampullacea (*Gramen cyperoides* IV. *theatr.* 84.). . . Myriophyllum ſpicatum (*Milleſolium* IV. *pr.* 73.). . . Thelygonum Cynocrambe (*pr.* 59.). . . Bryonia cretica (*pr.* 135.).

Salix herbacea (VII. 159.). S. retuſa (V. *ib.*).

Aſpidium aculeatum (*Filix* II. 151.). . . Adian-

tum pedatum (*fruticosum brasilianum* 150.). . Salvinia natans (*Lenticula palustris phytopin. t.* 7. *multo melius pr.* 153.). . . Neckera pennata (*Muscus* I. 151.). Trichostomum ericoides (*Muscus* VII, *ib.*). Mnium roseum (VIII. *ib.*). . . Fuci a Cargillo Scoto accepti, inter quos F. bulbosus Turn. (II. 154.). F. saccharinus (IV. *ib.*). F. palmatus (VI. 155.). F. Filum (VIII. *ib.*). Ulva pavonia (*Fucus* VII. *ib.*).

COMPILATORES.

Tandem, ne omisisse aliquid videamur, enumerandi sunt scriptores, qui saeculo decimo sexto aliorum labores in suos converterunt usus, neque proprii aliquid addiderunt.

Eorum primus fere est Iul. Caes. *Scaliger*, Veronensis, natus 1484. Stipendia multa iuvenis habuit, quibus confectis ad bonarum artium disciplinam et ipsius artis medicae se contulit, quam deis Agenae exercuit, † 1558. Quum Hieron. *Cardanus* in libr. 21. de subtilitate, plantas novi orbis, ex Oviedo, Monarde et aliis descripserit, noster, pariter alienus ab ipsa naturae cognitione, illum refutare conatus est in libro XV. „exercitationum „exotericarum de subtilitate" Frcf. 1582. 8. Ceteri libri non prodierunt, neque quidquam, licet celebris admodum sit, ad augendam rem herba-

riam hic contulit. In erroribus enim verſatur, quoties de plantis veterum disceptat. Epithymum credit flores Thymi, Nardum indicam Crocum eſſe: in quo refutatur a Io. *Fabro* diſp. de Nardo et Epithymo. Rom. 1607. 4. Commentarii Scaligeri in Theophraſtum de cauſſis plantarum grammatici ſolummodo nequaquam rem herbariam ipſam complectuntur.

Adamus Lonicer, poliater Francofurtanus, ſocero Egenolfio obtemperavit, quum antiquum herbarium, ab Euchar. Rhodione emendatum (*p.* 297.), et a Dorſtenio commentariis auctum, iterum recuderet ac variis nuperiorum obſervationibus illuſtraret. Sic prodiit „Kräuterbuch" Frcf. 1573. fol., quod et 1737. fol. iterum a Balth. Io. *Ehrharto* editum eſt; inutile opus et erroribus plurimis refertum.

Io. Costaeus, Laudi-Mediolanenſis, Auguſtae Taurinorum medicinam docuit, † 1603. Adnotationes edidit in Meſuen, Venet. 1602. fol., parum utiles, quum neque arabice doctus eſſet, neque plantas ipſas omnes cognoſceret. „De univerſali ſtirpium natura Aug. Taurin. 1578. 4." opus e Theophraſto potiſſimum hauſtum, peripatetice cauſſas plantarum, absque naturae cognitione enucleat.

Caſtor Durantes, Gualdo-Italus, pontificis maximi medicus, † 1599. hiſtoriam plantarum

e turbidis fontibus, antiquis herbariis, Matthiolo tamen etiam, hauſtam edidit. „Herbario nuovo.“ Venet. 1656. 4. Ordo alphabeticus, icones fere peſſimae eius aevi, meliores e Matthiolo, plurimae ex herbariis, aliae fictae; deſcriptiones mancae, fuſiſſimae virtutum enumerationes. Fumaria minore p. 194. eſt Umbellifera, Phalaride p. 366. eſt Iris, repetita p. 507. ſub Xiride, Phillirea ib. Oxyacantha, Zaccon d'Hierico p. 510. planta forte fictitia, Cortuſa p. 148. quam potuiſſet e Matthiolo omnino cognoſcere, eſt Umbellifera, Amomo p. 24. eſt forte Chenopodium, Ammi ib. Crucianella etc.

Io. Bapt. PORTA Neapolitanus, nat. 1545. † 1615., in patria urbe phyſicam docuit, miraculorum ſtudioſus et myſticarum comparationum, cuius documentum praeprimis eſt „Phytognomonica.“ Neapol. 1588. fol. A Paracelſi ψευδοσοφίᾳ haud longe abeſt, dum ſimilitudines ubique plantarum cum animalibus earumque partibus quaerit, ac inde earum vires deducit. Noſtri omnino aevi eſt, has nugas ſapere, ſummamque putare ſapientiam.

Marcus URZEDOWA polonicum herbarium „Herbarz Polski“ Cracov. 1595. fol. conſcripſit e veteribus. Icones pleraeque e Matthiolo: nomina corrupta. Sic p. 25. Antipater eſt Dianthus Caryophyllus: p. 41. After atticus — Ranunculus bulboſus: p. 114. Cuminum idem ac Carum Carvi: p. 124. Filix femina loco Dryopteridis: p. 136.

Epaticus flos eſt Alchemilla vulgaris: p. 138. Faba aegyptia eſt Zygophyllum Fabago: p. 238. Parietaria eſt Melampyrum nemorosum: p. 293. Staphis agria eſt Bryonia. Fictitia plura, ut Leviſticum p. 186. Lanaria herba p. 180. Paliurus p. 231. Sinapis p. 286. . . Rariſſimum librum in Göttingenſi bibliotheca vidi.

Ioann. GERARDUS, Nantvicha-Anglus, nat. 1545. † 1607. Chirurgus fuit Londini, ſed praefuit etiam Burleighiano horto, ipſeque Holborni hortum aluit. Edidit plantarum hiſtoriam titulo: „the herball or general hiſtorie of plantes. Lond. 1597." fol., quam Thom. *Johnſonius* dein novis additamentis inſigniter auxit Lond. 1633 fol. Manifeſto e Dodonaeo hauſta, neque ipſa interpretatio Gerardum habet auctorem, ſed *Prieſtium*, quo defuncto noſter ſuam fecit (*Lobel. illuſtr. p.* 100.). Ipſe Lobelius plures correxit errores, vel invito Gerardo, literarum rudi homine: icones ipſae e Tabernaemontano, qui iterum e Dodonaeo mutuo eas acceperat. Neque tamen plane alienus a peculiaribus obſervationibus: utile praeprimis id opus reddidit Johnſonius, primum ſeplaſiarius, tum miles, denique medicus Oxonienſis, qui Bauhinorum ipſiusque Besleri labores adhibuit, ut perfectius redderet Gerardi opus.

Quae peculiares aut novae Gerardo emendato ſunt, ſequuntur:

Rynchofpora alba Vahl. (*Gramen iunceum leucanth.* 30.). . . Panicum verticillatum (15, *f.* 1.). P. viride (17.). . . Feftuca Myurus (29.). . . Arundo arenaria (*Spartum anglicanum* 42.). . . Hordeum fecalinum (29.).

Campanula latifolia (448.). C. hybrida (*Speculum veneris minus* 439.). . . Chenopodium polyfpermum (325.). . . Afclepias variegata (*Vincetoxicum indicum* 100.). . . Bunium flexuofum *With.* (*Bulbocaftanum minus* 1064.). . . Sifon fegetum (*Selinum fii folio* 1018.). . . Drofera longifolia (1556.).

Polygonum minus (*Perficaria pufilla repens* 446.). . . Arenaria peploides (*Anthyllis lentifolia* 622.). . . Rofa rubiginofa (1269.).

Mentha gracilis (680.). . . Stachys fylvatica (*Galeopfis vera* 784.). St. paluftris (*Panax Coloni* 1005.). . . Scutellaria minor (*Gratiola latifolia* 581.). . . Iberis nudicaulis (*Burfa paftoris minima* 276.). . . Trifolium maritimum (*ftellatum glabrum* 1208.). T. filiforme (1186.).

Cnicus eriophorus (1152.). . . Gnaphalium minimum (*Filago minor* 641.). . . Salix aurita et acuminata (1390.).

INDEX I.

VOCES HEBRAEAE.

INDEX II.

VOCES ARABICAE, UT ENUNCIANTUR.

INDEX III.

VOCES GRAECAE.

INDEX III.

VOCES GRAECAE.

INDEX IV.

NOMINA PLANTARUM SYSTEMATICA.

INDEX V.

SYNONYMA.

INDEX VI.

AUCTORES.

SPHALMATA.

P. L.

223. 12. infer. loco auderunt l. auderent.
306. 4. loco Helleri l. Halleri.
306. 17. — Vineam l. Vincam.
307. 8. infer. loco Chamaeleum l. Chamaeleum.
308. 11. loco Storza l. Sforza.
309. 9. infer. loco Halikon l. Halimon.
313. 7. — — Exfragia l. Eufragia.
315. 6. — — Kandeliam l. Kandelium.
316. 2. — — inveſtigerunt l. inveſtigarunt.
319. 11. loco hotryoides l. botryoides.
319. 13. — Triglochia l. Triglochin.
320. 4. — Cardamina l. Cardamine.
320. 12. — liceracioides l. hieracioides.
320. 2. infer. loco balearia l. balearica.
321. 7. loco Saccina l. Savina.
322. 5. infer. loco Damo l. Dauco.
323. 10. — — Novenaer l. Nevenaar.
324. 8. loco Not. l. vol.
325. ult. infer. loco at l. ut.
326. 11. loco Songhum l. Sorghum.
327. 5. infer. loco Exanthenum l. Eranthemum.
329. 1. loco Eccipiat l. Excipiat.
337. 14. — Plantas l. Plantarum.
341. 17. — Macrubium l. Marrubium.
342. 8. — Frio l. Irio.
345. Tit. et 6. loco Iaxava l. Iarava.
350. 14. loco Olicea l. Oliva.
350. 17. — Beraco l. Benaco.
352. 3. — Veronica ſaxatilia l. Veronicae ſaxatili.
354. 7. — Hial l. Hiel.
357. 3. — Ipſe l. Ipſa.
357. 3. infer. loco moiſchlicher l. menſchlicher.
361. 12. — — Gabrichia l. Gabrielis.
364. 8. loco cult. l. calc.
365. 11. — Merus l. Merces.

P. L.
366. 9. loco Venator l. Venetus.
367. 2. — Sequeixa l. Sequeira.
367. 10. — Vincenta l. Pimenta.
369. 7. infer. loco Venas l. llenas.
369. 14. — — eh l. el.
374. 7. loco Coram l. Cocam.
384. 7. infer. loco Aur l. Acer.
401. 6. — — Iris l. Irio.
415. 8. — — pumilis l. Pumilio.
441. 11. loco Sempervirum l. Sempervivum.
443. 12. infer. loco Orchis l. Ophrys.
443. 12. loco O. l. Orchis.

AUCTORIS SCRIPTA HUCUSQUE EDITA.

1. Beyträge zur Geſchichte des Pulſes. Halle 1787. 8.
2. Apologie des Hippokrates und ſeiner Grundſätze. Leipzig 1789. 1791. Tom 1. 2.
3. Verſuch einer pragmatiſchen Geſchichte der Arzneykunde. Zweyte Auflage. Halle 1800—1803. Tom. 1—5.
4. Handbuch der Pathologie. Dritte Auflage. Leipzig 1798—1806. Tom. 1—3.
5. Beyträge zur Geſchichte der Medicin. Halle 1794. 1796. Tom. 1—3.
6. Handbuch der Semiotik. Halle 1800.
7. Kritiſche Ueberſicht des Zuſtandes der Arzneykunde in dem letzten Jahrzehend. Halle 1801.
8. Geſchichte der Medicin im Auszuge. Halle 1804. Tom. 1.
9. Geſchichte der wichtigſten chirurgiſchen Operationen. Halle 1805.
10. Anleitung zur Kenntniſs der Gewächſe. Halle 1802—1804. Tom. 1—3.
11. Antiquitatum botanicarum ſpecimen primum. Lipſiae 1798.
12. Der botaniſche Garten der Univerſität zu Halle. 1800.
13. Florae halenſis tentamen novum. Halae 1806.
14. Gartenzeitung. Halle 1803—1807. Tom. 1—4.
15. Mantiſſa florae halenſis, addita novarum plantarum centuria. Halae 1807.

INTERPRETATIONES.

1. Galens Fieberlehre. Breslau 1788. (E graeco idiomate.).
2. Sendschreiben über den thierischen Magnetismus. Halle 1788. (E suecico.).
3. Buchan's Hausarzneykunde. Altenburg 1791. (Ex anglico.).
4. Perenotti di Cigliano von der Lustseuche. Leipzig 1791. (Ex italico.).
5. Kinsberghen's Beschreibung des Archipelagus. Rostock 1791. (E batavo.).
6. Thunberg's Reise in Africa und Asien. Berlin 1791. (E suecico.).
7. Bergius von Leckereyen. Halle 1792. 1793. Tom. 1. 2. (E suecico.).
8. Jackson über die Fieber in Iamaica. Leipzig 1796 (Ex anglico.).
9. Roscoe's Leben Lorenz von Medici. Berlin 1797. (Ex anglico.).
10. Sellii liber de curandis hominum morbis. Berolini 1798. (E germanico.).
11. Barthez neue Mechanik der willkührlichen Bewegungen der Menschen und Thiere. Halle 1800. (E gallico.).
12. Swediaur von der Lustseuche. Th. 1. 2. Berlin 1801. (E gallico.).

